

UČEBNICE

NÁBOŽENSTVÍ KATOLICKÉHO

PRO VYŠŠÍ TRÍDY GYMNASIJNÍ.

NA ZÁKLADĚ VELIKÉHO KATECHISMU, SCHVÁLENÉHO NA VALNÉ
SCHŮZI BISKUPŮ RAKOUSKÝCH VE VÍDNI DNE 9. DUBNA 1894.

NAPSAL

ŠIMON POKOJ,

C. K. PROFESOR ČESKÉ VYŠŠÍ REÁLKY V ČES. BUDĚJOVICÍCH.

II.

MRAVOUKA.

SCHVÁLENA NEJDŮST. KNÍŽ. ARCIB. ORDINARIÁTEM V PRAZE DNE 10. PROSINCE 1913,
ČÍS. 16.223, BISKUPSKÝM ORDINARIÁTEM V ČES. BUDĚJOVICÍCH DNE 21. ŘÍJNA 1914,
ČÍS. 10.426, A C. K. MINISTERSTVEM KULTU A VYUČOVÁNÍ DNE 6. LISTOPADU 1914,
ČÍS. 46.754.

Cena výtisku vázaného 2 K 10 h.

V PRAZE.

V CÍSAŘSKÉM KRÁLOVSKÉM ŠKOLNÍM KNIHOSKLADĚ.
1915.

Imprimatur.

Pragae, 10. Decembris 1913.

Dr. Joannes Sedlák,
vicarius generalis.

Nihil obstat.

Pragae, 5. Decembris 1913.

Dr. Antonius Podlaha,
censor.

Školní knihy, v některém c. k. školním knihoskladě vydané,
nesmějí se prodávati dražší nežli za cenu na titulním jich
listě udanou.

Všecka práva vyhrazena.

ÚVOD.

§ 1. Pojem mravouky vůbec a katolické zvlášť.

M r a v o u k a (disciplina moralis, ethica) jest nauka o mravech (mos, τὸ ἥθος = mrav).

Mravouka
vůbec.

Mravem nazýváme takové smýšlení a jednání, které zasluhuje chvály a odměny, nemravem takové smýšlení a jednání, které zasluhuje hany a trestu.

Kdy smýšlení a jednání lidské zasluhuje chvály a odměny nebo hany a trestu, rozhoduje rozum na základě nějakého pravidla.

Křesťan katolický rozhoduje o smýšlení a jednání lidském na základě pravidla daného od Ježíše Krista.

Ježíš Kristus dal nám pravidlo života učením i příkladem svým, proto řekl: „Já jsem cesta, pravda a život“ (Jan 14, 6) a nařídil apoštolům: „Jdouce učte všecky národy... učíte je zachovávatí všecko, cokoli jsem přikázal vám“ (Mat. 28, 19—20).

Ježíš Kristus poučil nás také, jaká odměna nás čeká, budeme-li žít dle nauky a příkladu jeho. Řekl: „Zajisté, zajisté, pravím vám: Bude-li kdo zachovávatí řeč mou, neužrčí smrti na věky“ (Jan 8, 51). Tedy slíbil nám život věčný.

Život Ježíšův a nauku Ježíšovu tlumočí neomylně církev katolická.

. Proto mravouka katolická jest věda, která učí, jak má býti uspořádán život náš dle učení a příkladu Kristova, církví katolickou hlásaného a vykládaného, abychom se líbili Bohu a došli života věčného.

Mravouka
katolická.

Ovšem dovede i rozum sám stanoviti pravidla mravnosti. Taková mravouka sluje filosofická nebo rozumová. Avšak mravouka filosofická jest nedostatečná a potřebuje, aby byla doplněna zjevením božím. Mravouka filosofická stojí za mravoukou katolickou, ať

Mravouka
filosofická.

přihlížíme k původu, obsahu, účelu, spolehlivosti i působivosti jejich.

1. Mravouka filosofická čerpá nauky své jen z rozumu a ze zkušenosti. Avšak rozum lidský jest podroben bludu a často pobloudil, jak dokazují dějiny filosofie. Mravouka katolická čerpá učení své ze zjevení božího. A zjevení boží jest pravda věčná. „Pravda Hospodinova zůstává na věky“ (Žalm 116, 2).

2. Mravouka katolická jest obsahem daleko bohatší nežli mravouka filosofická. Mravouka filosofická má pohnutky mravního jednání pouze pozemské, přirozené, jako časný zisk, časnou škodu, krásu dobra. Ale mravouka katolická zná ještě pohnutky nadpřirozené, jako lásku k Bohu, naději v odplatu věčnou, bázeň z trestu věčného. Mravouce filosofické nedostává se také mnoho mocných prostředků mravnosti, jako jsou svátosti, svátostiny, služby boží, modlitba, příklad Kristův a příklad svatých.

3. Účel mravouky filosofické jest vésti člověka pouze k cíli přirozenému, k blahobytu pozemskému, ale mravouka katolická vede člověka nejen k blahobytu pozemskému, nýbrž i k blaženosti věčné, tedy také k cíli nadpřirozenému.

4. Mravouce filosofické nedostává se jistoty a spolehlivosti v otázkách nanejvýš důležitých, ale mravouka katolická opírá se o neomylný učitelský úřad v církvi.

5. S přednostmi mravouky katolické srovnávají se také úspěchy její. Školy filosofické dodělaly se úspěchů jen nepatrných a pomíjejících, ale mravouka katolická dobyla celého světa a obrodila jej duchovně. Srovnáme-li na př. filosofa Sokrata († 399 př. Kr.) s Kristem, seznáme, že Sokrates proti Kristu vykonal velice málo. Rousseau († 1778) praví o něm, že nedovedl polepšiti ani těch lidí, kteří s ním bydlili v téže ulici.

Poznámka. Mravouka nezávislá na Bohu sluje mravouka nezávislá, jinak mravouka laická. Pokus takové mravouky učinili filosofové dob předkřesťanských i dob novějších. Ukázky z mravouky laické jsou v § 5.

Poučení. Kristus řekl o sobě: „Já jsem světlo světa. Kdo následuje mne, nechodí ve tmách, nýbrž bude míti světlo života“ (Jan 8, 12). Totéž lze říci o mravouce katolické.

§ 2. Poměr mravouky k věrouce.

Věrouka jest základ mravouky.

Věrouka
základ
mravouky.

Dříve nežli může býti jednáno o tom, jak člověk má žíti, aby se líbil Bohu a došel života věčného, jest věděti, že jest Bůh, že člověk má duši nesmrtelnou, že jest život věčný, že Bůh člověku život věčný určil a jaké prostředky zavedl, aby jich člověk mohl užiti ke spáse své. O těchto věcech poučuje věrouka.

Mravouka čerpá z věrouky teprv svou jistotu a bezpečnost, své nejpůsobivější pohnutky a nejmocnější prostředky ke konání mravního dobra. Bez věrouky není mravouky.

Napoleon I. († 1821) se vyjádřil: „Mravouka bez věrouky jest soudnictví bez soudu.“

Protože věrouka jest základ mravouky, nemůže míti mravouku dobrou, kdo má věrouku špatnou. Proto pohané, majíce o Bohu a člověku představy nepravé, ani Boha náležitě neuctívali, ani se sebou a s bližním dobře nezačázeli. Pohané měli za dovolené i nejhnusnější neřesti (opilství, smilstvo) a konali je dokonce na počtu bohů.

Každá změna ve věrouce musí míti za následek i změnu v mravouce. Tak na př. reformátoři 16. století, odstranivše mši svatou, svátost pokání a úctu Panny Marie a svatých vůbec a učíce, že víra sama dostačuje ke spasení, že dobrých skutků není třeba ke spasení, že hříchem prvotním byla zničena svobodná vůle lidská a j., zasadili mravnosti veliké rány.

Nejsou-li bludy ve věrouce patrný také vždy v mravouce nebo v životě lidském, jest to šťastná nedůslednost.

Příčinou této nedůslednosti jest, že praxe katolická příliš hluboko zapustila kořeny do těch národů, kteří odpadli k víře jiné, takže zůstala v platnosti, i když jim byla hlásána víra jiná. Potom příklad církve katolické dotýká se mocně i odpadlíků. Rovněž zdravý smysl pro mravnost a hlas svědomí veliké služby prokazují mravnosti. Proto lze právem tvrditi, že nekatolíci žijí často více dle víry katolické nežli dle víry své.

Poučení. Protože věrouka jest základ mravouky, lze z každé pravdy věroučné odvoditi pravidlo mravní. Tak činí i Písmo svaté. Na př. „Bůh jest duch a ti, kteří se mu klanějí, mají se klaněti v duchu a v pravdě“ (Jan 4, 24).

§ 3. Mravoučná literatura česká.

Nejstarší
památky.

Nejstarší mravoučná památka česká jest *Malé desatero*, básnička o 34 verších, zpracovaná patrně za tím účelem, aby si děti snáze pamatovaly desatero přikázání božích. Pochází asi z konce století 13. a jest obsaženo v rukopise Hradeckém.¹⁾ Mnohem objemnější jest *Veliké desatero* o 1162 verších. Zdá se, že jest mladší než *Malé desatero*, ale jistě ne o mnoho. Nejpozději pochází z počátku 14. století a jest obsaženo rovněž v rukopise Hradeckém. Skladatel v něm nejprve udává biblický původ *Desatera*, potom probírá jednotlivá přikázání po sobě. Při každém udává krátce obsah jeho, potom vypočítává některé hříchy, příčíci se tomuto přikázání. Tu a tam přidává na způsob příkladů nějaký příběh. Jest zajímavé, že *Veliké* i *Malé desatero* uvádí 9. a 10. přikázání boží v pořádku obráceném.

Zdá se, že témuž autoru lze připisovati i *Satiry o řemeslnících*, líčící vtipně a sarkasticky hříchy jednotlivých řemesel.

Jiná veršovaná pojednání mravoučná obsahuje *Svatovítský rukopis*,²⁾ pocházející z druhé polovice 14. století. První z nich jest nadepsáno: „*O sedmymezcyetma blaznyech*.“ V tomto pojednání skladatel kárá různé pošetilosti lidské a připojuje některé průpovědi mravní. Uvádí však bláznů pouze dvacet šest. Druhé pojednání mluví „*O pyety studny czech*“, totiž hříchů. Jsou to: *czloweczye srdcze*, *bohaczstwy*, *chudoba*, *towarzystwo neczne*, *obczyeyg*.

¹⁾ Rukopis Hradecký, chovaný v knihovně knížecí sekundogenitury lobkovické. Tiskem byl vydán r. 1881 pod titulem: „*Památky staré literatury české*,“ čís. 8. Pod nápisem: „*Desatero kazanye bozye*“ obsahuje nejprve *Velké*, potom *Malé desatero*.

²⁾ Rukopis *Svatovítský*, chovaný v archivu metropolitní kapituly svatovítské v Praze, tiskem vydaný pod titulem: „*Památky staré literatury české*,“ čís. 9.

V próse nebylo napsáno mnoho původních spisů obsahu mravoučného. Z r. 1383 Traktát asketický o všelikých ctnostech atd. (Jungmann III, 92) vyznačuje se zvláštní řečí, nepropracovanou ještě. Spis Knyhy o cztyrzech cznostech základních, tocziz o Opatrnosti, o Skrownosti, o Syle a o Sprawedlnosti (Jungmann III, 51) těšil se veliké oblibě a byl později často vydáván tiskem. Zato však bylo pilně překládáno z řečí jiných, hlavně z latiny a němčiny. Tak již tehda byl znám Alberta Velikého († 1280) Ráj duše (později často vydáváný tiskem). K němu byl obyčejně přidáván sv. Bonaventury († 1274) Požár lásky a různá rozjímání nábožná. Touže dobou byly také překládány spisy hovící mystice nepravé a spisy pověrečné, na př. List s nebe, slátanina, libující si v obrazích apokryfických, ba i jakýsi Snář (Jungmann III, 107, 108, 109).

To arci nebyl začátek příliš slibný. A přece již se blí- Doba Tomáše žila doba nejskvělejší ve starším bohosloveckém písem- ze Štítného. nictví českém. Díla dosud jmenovaná byly spíše spisy lidové, avšak Tomáš ze Štítného († 1401) oděl vědu rouchem českým. Byloť mu arci překonati mnohé obtíže. Jemu nerazil cesty nikdo, naopak on sám razil cestu jiným. Ba, bylo mu i bojovati s předsudkem těch, kteří se domnívali, že vědu lze pěstovati jen po latinsku. Avšak Tomáš, vycházeje z té zásady, že jest třeba šířiti dobré spisy mezi lid, aby z nich každý mohl čerpati poučení, a že jest třeba činiti tak v řeči lidu, ustanovil se na tom, psáti po česku, jazykem lidovým. Ovšem byl nucen jazyk český teprve zdokonaliti a uzpůsobiti novými slovy pro pojmy theologické a filosofické. Ač laik, přece byl výtečný znalec filosofie scholastické a theologie. Nejdůležitější spisy jeho jsou: Knížky šestery o obecných věcech křesťanských z r. 1376, Řeči besední z r. 1380, Řeči nedělní a sváteční z r. 1392 a mnohé jiné. Ostatně Štítný na svých spisech až do smrti piloval, je dle potřeby zkracoval a rozšiřoval, vůbec zdokonaloval a (třeba pod jiným titulem) znovu vydával. Víře své Štítný zůstal věren, maje bedlivou péči o to, aby ve svých spisech nikdy se jí nepřičil. „Kostelu (= církvi) a škole pražské“ rád se pod-

dává „k opravení“. Škoda, že Štítný u svých nástupců tak rychle přišel v zapomenutí. „Zdá se, že ani Hus jeho spisů neznal. Teprv nynější doba objevuje pomalu krok za krokem díla a práce tohoto upřímného Čecha, dobrého člověka a milujícího křesťana“ (Flajšhans, str. 144). Tím lze si vysvětliti, že nadějná zář, vzniklá spisy Štítného, tak brzy zase uhasla a ustoupila temnotě.

Doba
Husova.

Po smrti Štítného vystupuje v popředí M. Jan Hus († 1415). Z oboru mravouky Hus napsal několik menších traktátů (Flajšhans, str. 156—158). Největší a nejdůležitější spis jeho český jest *Výklad viery, desatera Božieho prikázanie a páteře* z r. 1412 (Flajšhans, str. 172). K dílu tomu sám přidává „zpravidlo neb ukazadlo“ neboli rejstřík. Z téže asi doby pochází *Dcerka*, vybízející dívky a ženy k životu zbožnému. Po ní vyšly opět některé menší traktáty mravoučné. R. 1413 vznikla na Kozím Hrádku *Postila*. Také ostatní spisy jeho jsou tu a tam protkány výklady mravoučnými.

Doby následující byly doby bojů. Pro práce vědecké nezbývalo mnoho času, a pokud se pracovalo na poli bohoslovném, byly to hlavně jen překlady Písma svatého a polemiky dogmatické. Nás zajímají z té doby pouze skladatelé postil: Petr Chelčický (napsal postilu po r. 1434) a Jan z Rokycan († 1471). Mravoučných spisů jest nedostatek. Mravokárných spisů bylo dosti, mnohé z nich bohaté satirou a sarkasmem, ale věda neměla z nich prospěchu žádného a život mravní asi také ne.

V jakousi náhradu tohoto nedostatku byly pilně překládány spisy svatých Otcův a spisovatelů církevních, a to nejen starších, nýbrž i novějších (Jungmann IV, 582—601). Jest úkaz pozoruhodný, že ve druhé polovici století 15., tedy ještě za života blahoslaveného Tomáše Kempenského († 1471), bylo přeloženo dílo jeho *O následování Krista Pána*, s počátku rukopisem, později tiskem (po prvé v Plzni r. 1498) hojně rozšiřované. I jiné spisy asketické byly překládány.

Doba
Lutherova.

Boje husitské v Čechách nebyly ještě dobojovány a již se vtíraly do Čech nové spory náboženské z Německa, novoty Lutherovy († 1546). Spisy polemické množily se

měrou úžasnou. Napomáhal tomu tisk, nedávno před tím vynalezený. Ale literatura tím nezkvétala, naopak, ač rostla číselně, klesala cenou. Právem stěžuje si Sixt z Ottersdorfu (Jungmann, str. 162), že „každý tlačiti dává, co mu do hlavy přijde, buď to sebe chatrnější.“ Pro mravouku nezbývalo času. Psány byly jen menší traktáty, ustanovené pro poučení lidu prostého. Jsou to traktáty různého obsahu, na př. o některých ctnostech, hříších, nepravostech, o přísaze, o stavu svobodném, manželském, vdovském. Nejčastěji psalo se o stavu manželském.

Z této snahy, poučovati lid, vyvinulo se také vydávání k a t e c h i s m ů. První katechismus vydal r. 1505 (a potom ještě několikrát) bratr L u k á š pod titulem O t á z k y d ě t i n s k é. Brzy potom byly vydávány i katechismy katolické. Z katechismů katolických málokterý získal si tolik obliby jako katechismus blahoslaveného P e t r a C a n i s i a († 1597), česky po prvé vydaný v pražské koleji jesuitské r. 1559 a potom ještě velmi často.

Téhož rázu jako století 16. jest i století 17. V popředí spisovatelů katolických stojí j e s u i t é. Jesuité pěstovali vědu po latinsky, ale lid vzdělávali po česku. Literatura jesuitská záleží především z četných traktátů polemických, psaných proti jinověrcům. Dále bylo třeba čelit mnohým spisům obsahu pověrečného a snílkového. Místo této četby nezdravé jesuité dávali lidu do rukou knihy dobré, knihy rozjímavé a modlitební. Jiří Plachý, bratranec stejnojmenného vůdce studentů, vydal r. 1637 Z l a t ý n e b e k l í č. Tato modlitební kniha potom velmi často byla vydávána a ještě před nedávnem těšila se oblibě. Konečně jesuité vydávali kázání, a to buď porůznu nebo ve sbírkách a postilách. Jesuité nepřestávali na pouhém vzdělání lidovém. Zasloužilý jesuita Václav Steyer a matka jeho Marie založili dne 19. června 1669 v Praze D ě d i c t v í s v. V á c l a v a na vydávání knih katolických, sepsaných jazykem českým. Důležitější díla, vydaná tímto Dědictvím, jsou: B i b l e S v a t o v á c l a v s k á (1677—1715), Č e s k ý k a n c i o n á l e k (1683), K a t o l i c k á p o s t i l a (1691) a jiné.

Doba
jesuitská.

Úpadek
jazyka
českého.

Byl-li stav písemnictví českého neutěšený ve století 17., byl smutný ve století 18. Jazyk český ustupoval do pozadí a na jeho místo nastupoval jazyk německý, zvláště mezi vzdělanci. „Zkáza češtiny pak jeví se nejen v písemnictví, ale i v mluvnici a slovníku. Ve druhé polovici 18. století nebylo již ani lze češtině se naučiti.“ (Flajšhans, str. 479.) Vskutku jazykem českým mluvili skoro již jen lidé selští a lidé stavu nižšího. Proto přestávaly se vydávati knihy vědecké, a to nejen v bohosloví, nýbrž i v jiných vědách, a vydávány byly jenom knihy, určené potřebám lidu obecného.

Vzkříšení
jazyka
českého.

Na sklonku století 18. a počátkem století 19. nastala doba vzkříšení řeči české. Slovo české hlásilo se opět ke svému právu, a byť i pomalu, přece krok za krokem dobývalo si půdy. Učenci věhlasného jména obírali se jazykem až do té doby zanedbaným, skoro zapomenutým, a povznášeli jej opět ke staré slávě jeho, ukazujíce, že jest schopen, aby se jím mluvilo i při zkoumání vědeckém. F a u s t i n P r o c h á z k a (r. 1780 s Durychem, r. 1804 sám) vydal znovu bibli českou.

Tím byla dána duchovenstvu českému do rukou bible nejen nezávadná se stanoviska katolického, nýbrž i vynikající češtinou vzornou. „Jadrná řeč biblická stala se odtud novou ozdobou u kazatelů českých“ (Tieftrunk, str. 97), což arci nezůstalo bez vlivu na ostatní písemnictví. Zkvétala literatura krasoumná, zkvétala i literatura vědecká.

Doba
nejnovější.

Literatura bohoslovecká získala velice, když r. 1828 počal vycházeti Č a s o p i s p r o k a t o l i c k é d u c h o v e n s t v o, po dlouhý čas jediný pěstitel vědecké literatury bohoslovecké. V prvních svazcích přibíral do sloupců svých také kázání a básně, ale brzy obmezil se pouze na vědu. Koncem r. 1852 zanikl, ale 1860 byl znova vzkříšen péčí kanovníka Karla Vinařického († 1869) pod jménem Č a s o p i s k a t o l i c k é h o d u c h o v e n s t v a a vychází dosud. Nečítáme-li přerušení 7 let, jest to po Musejníku, založeném o rok dříve, nejstarší ještě nyní vycházející časopis český. Pro literaturu theologickou má význam veliký, neboť v něm spisovatelé theologičtí ukládali práce své, kterých by jinak nebyli mohli vydávati, leda se značným nákladem. Jím byli

noví pracovníci k dílu vybízení a získání. Jím konečně duchovenstvo české bylo seznamováno se všemi znamenitějšími zjevy na poli theologickém. Již v prvních ročnících byly uveřejněny články z oboru mravouky a od té doby jest jich počet značný.

Ještě jeden popud byl dán k pěstování mravouky jazykem českým, když na našich školách středních počalo se učit po česku. Učebnice až do té doby byly německé. Proto katecheti škol středních byli nuceni starati se o to, aby žákům dostaly se do rukou učebnice české. S počátku pomáhali si překlady, později tyto překlady zpracovali a přizpůsobili potřebám našim a konečně sepsali práce samostatné. A tak konečně ve druhé polovici století 19. byly uveřejněny české učebnice mravouky katolické.

Za necelé poslední století (od r. 1828) pro českou literaturu mravoučnou bylo vykonáno více než za všechny doby předešlé. O tom svědčí v první řadě množství časopisů vědeckých, které obsahují články z oboru mravouky. Jsou to: Časopis katolického duchovenstva, Pastýř duchovní, později Rádce duchovní, Hlídka literární, později Hlídka, Obzor, Altheia, Museum, Vzdělávací knihovna katolická, Dědictví sv. Jana Nepomuckého, Dědictví sv. Prokopa, Hlasy katolického spolku tiskového, Věstník Jednoty katol. duchovních diecése brněnské, Křesťanská škola, Vychovatel, Věstník katolického duchovenstva a j.

Česká díla mravoučná z doby nejnovější jsou:

Seznam

Zahradník Vincenc a Jirsík Jan Valerian: O přísaze spisů mravoučných. Praha 1839. Nákladem Dědictví sv. Jana Nepom.

Klácel František Matouš: Dobrověda. Praha 1849.

Královec Ad. a Škoda Josef: Přehled křesťanské mravouky. 1872.

Dr. Janiš František: O svědomí. Olomouc 1883.

Dr. Stárek Jan: Katolická mravověda. Praha 1884. Nákladem Dědictví sv. Prokopa.

Dr. Řehák Karel Lev: Katolická mravouka. Praha 1893. Nákladem Dědictví sv. Jana Nepomuckého.

Dr. Vřešťál Antonín: Hypnotismus ve světle mravouky katolické. Praha 1893.

Dr. V ř e š ť á l Antonín: Lichva a úrok ve světle mravouky katolické. Praha 1899. Vzdělávací knihovny katolické svazek XIII.

B ě l i n a Jan: Spiritismus. Praha 1906. Hlasy katolického spolku tiskového, roč. XXXVII, č. 3.

Dr. K a d e ř á v e k Eug.: Morálka filosofická. V Praze 1906.

Dr. K u d r n o v s k ý Alois: Spiritismus. Praha 1908. Vzdělávací knihovny katolické svazek XLVI.

Dr. V ř e š ť á l Ant.: Katolická mravouka. Díl I. V Praze 1909. Nákladem Dědictví sv. Prokopa.

Dr. N o v o t n ý Josef: Spiritismus zdokonalením křesťanství? Hradec Králové 1909.

Učebnice pro školy střední psali: Ctibor Josef, Hakl Boh., Procházka Matěj, Dr. Procházka Jan, Dr. Janiš František, Guggenberger V., Dvořák Xaver, Th. C. Lhotský Matěj, Šimek Josef a j.

§ 4. Jak se rozděluje mravouka katolická.

Mravouku katolickou rozdělujeme ve mravouku všeobecnou (generalis) a mravouku zvláštní (specialis).

Mravouka všeobecná jedná o mravnosti vůbec neboli o křesťanské spravedlnosti, mravouka zvláštní předkládá křesťanu jednotlivé předpisy a povinnosti mravní (povinnosti k Bohu, k sobě, k bližnímu).

ČÁST PRVNÍ.

MRAVOUKA VŠEOBECNÁ.

§ 5. Pravidlo a podmínky mravnosti.

A. Mínění nepravá.

Někteří filosofové hledají pravidlo mravnosti ve zdroji rozkoše, štěstí a užitku pozemského. Odtud systémy jejich slují hedonismus (*ἡ ἡδονή*, *ἡs* = rozkoš), eudaimonismus (*εὐδαιμονία*, *os* = šťastný) a utilitarismus (utilis = užitečný). Jiní všecken užitek z mravouky vylučují. Jsou to: stoicismus, racionalismus a progresismus.

Mínění
nepravá.

1. Eudaimonismus nebo utilitarismus jest dvojí: a) individuální (utilitarismus individualis), b) společenský (utilitarismus socialis).

a) Utilitarismus individuální vyskytuje se za starého věku u kyrenaiků¹⁾ v podobě hedonismu. Hedonismus klade cíl života pozemského v největší blaženost jednajícího a v okamžitou rozkoš hmotnou. Hedonistům jest tudíž pravidlem mravnosti rozkoš a činy dobré jsou ty, které rozmnožují rozkoš, zlé pak, které rozkoš umenšují. Stoupenci hedonismu za starého věku jsou Aristippos (kolem r. 400 př. Kr.) a Hegesias (ve III. stol. př. Kr.), v novém věku De la Mettrie († 1751) a Helvetius († 1771).

Utilitaris-
mus
individuální.

Epikurejci pokládají za pravidlo mravnosti nikoli rozkoš okamžitou, nýbrž pokojné užívání života a zachování sebe. Ze starého věku náleží k nim Demokrit (nar. kolem r. 460 př. Kr.) a Epikur (nar. kolem r. 342 př. Kr.), z nového věku Gassendi († 1655), Spinoza († 1677) a Thomasius († 1728).

¹⁾ Kyrenaikové, stoupenci kyrenaické školy filosofické, založené kolem r. 380 př. Kr. Aristippem z Kyrény v sev. Africe.

Bentham Jeremy († 1832) prohlašuje za pravidlo mravnosti největší možné štěstí nebo rozkoš bez bolesti. Benthamovi následovali materialisté Büchner († 1899), Feuerbach († 1872) a materialističtí evolucionisté, zvláště Spencer Herbert († 1903). Spencer spojuje utilitarismus individuální se sociálním. Práví: Mravně dobré jsou činy, které život zvyšují, nebo, což jest totéž, které působí rozkoš bez příměsku bolesti. V době nynější pokolení lidské ještě málo jest přizpůsobeno poměrům společenským, proto dobro individuální s dobrem obecným ještě často zápasí a proto není dosud etiky absolutní, nýbrž jest pouze etika relativní. Jakmile však pokolení lidské postupem vývoje úplně se přizpůsobí poměrům společenským, záměry sobecké budou se podřizovati dobru společnému a sympatie nebo radost z rozkoše bližního způsobí, že se zálibou budeme konati skutky altruistické¹⁾ a působíce jinému rozkoš, sami sobě zároveň rozkoš způsobíme. Nastane dokonalá shoda mezi egoismem a altruismem, počestnost absolutní, a potom bude možná etika absolutní. Spencera drží se z Čechů Fr. Hanuš (Rozumové základy ethiky 1905, Ethika osobní 1906, Ethika sociální 1906).

Sympatii samu o sobě snažil se učiniti pravidlem mravnosti Adam Smith († 1790). Zásada jeho byla: „Jednej tak, aby druhý člověk, který jest nestranný, mohl se s tebou spolu radovati. Pak budeš jednati mravně dobře.“

Eudaimonismus individuální dostoupil vrcholu u Maxe Stirnera († 1856) — „já absolutní, jediný“ — a u Bedřicha Nietzsche († 1900) — „nic není pravda, vše jest dovoleno.“ Tito filosofové hlásali absolutní volnost jednání.

S utilitarismem individuálním jest spřízněn sensismus morální. Sensismus morální volí si za pravidlo mravnosti jakýsi smysl mravní, rozdílný od rozumu, jímž člověk poznává přímo, co jest dobré nebo zlé (Hutcheson † 1747, Robinet † 1820). Bývá-li tento smysl upokojen, vzniká prý ve člověku nejvyšší a nejčistší rozkoš, vyhovuje prý se obecné touze sebeúcty, takže člověk pociťuje dokonalou shodu mezi náklonnostmi sobeckými a obecnými (Jacobi † 1819).

Individuálně utilitaristické jest také pravidlo mravnosti, stanovené Janem Bedřichem Herbartem († 1841). Pravidlo to sluje mravní vkus estetický. Mravní vkus estetický záleží v tom, že jednotlivé projevy vůle lidské odhadují se v poměru k sobě a v poměru ke vkusu estetickému. Líbí-li se, jsou mravně dobré, nelíbí-li se, jsou mravně zlé. Takovým způsobem vzniká 5 praktických ideí: idea volnosti, idea dokonalosti, idea lásky, idea práva a idea odplaty. Herbart pokládá

¹⁾ Altruismus (z ital. altrui = jiný) jakožto protiva egoismu slove v novější etice podle Augusta Comte-a († 1857) mínění, že mravní zásady jest odvoditi nikoli z ohledu ke blahu vlastnímu, nýbrž cizímu (vivre pour autrui = žít pro jiného).

etiku za část estetiky. Herbarta drží se Ziller († 1882), Stoy († 1885), Rein (nar. r. 1847), Zimmermann († 1898), Lindner († 1887), Durdík († 1902) a j.

Utilitarismus individuální není správný, protože prohlašuje za pravidlo mravnosti rozkoš pozemskou a užitek pozemský, tedy něco nestálého a měnivého podle rozličných dob a okolností. Avšak něco měnivého a nestálého nemůže býti pravidlem mravnosti. Mimo to utilitarismus individuální snižuje člověka na zvíře.

Sympatie, kterou evolucionismus vynáší jako prostředek k dosažení shody mezi egoismem a altruismem, jest cit smyslový, slepý. Aby tento cit smyslový mohl býti pravidlem jednání, potřebuje rozumu.

Smysl mravní jest zbytečný, protože rozum sám dovede tvořiti pojmy a soudy mravní.

Mravní vkus estetický spojuje dobro s krásnem a přihlíží pouze k formě ideí, ale nikoli také k látce. Prohlašuje něco za dobré, něco za zlé. Proto předpokládá jiné pravidlo, dle něhož se stanoví cena jednání lidského.

b) Utilitarismus společenský pokládá za pravidlo mravnosti pozemské blaho společnosti lidské, takže činy lidské jsou dobré nebo zlé podle toho, zdali přispívají blahu společnému nebo překáží. Utilitarismus společenský.

Aby se dosáhlo této blaženosti, Tvůrce vložil do přirozenosti lidské zákon společenský, takže všechny činy, které s tímto zákonem společenským se srovnávají, jsou dobré, které mu odporují, jsou zlé (Pufendorf † 1694). Společného blaha se dosáhne, podrobí-li se náklonnosti egoistické vyšším náklonnostem společenským.

„Žítí pro jiné (altruismus) buď nejvyšší norma života i jednání“ (Comte † 1857); „největší možné blaho největšího možného počtu lidí“ (Stuart Mill † 1873); „užitek společnosti“ (Jhering † 1892); „rozmnožení množství rozkoše ve světě“ (Lotze † 1881); „podpora povolání lidského“ (Überweg † 1871, Paulsen, nar. 1846): toť jsou pravidla mravnosti vyznavačů utilitarismu společenského.

Progresisté prohlašují za nejvyšší pravidlo mravnosti pokrok ve vědách a uměních (Wundt † 1908). Tento systém má základ v zásadě pantheistické: Lidé jsou podoby a doby vývoje Nekonečna, proto jsou povinni přispívat k tomuto vývoji a dle toho, jak a kolik přispívají, jednají buď mravně dobře nebo mravně zle (Schleiermacher † 1834, Hegel † 1831, Schelling † 1854, Krause † 1832, Ahrens † 1874).

Eduard Hartmann († 1906) má za pravidlo mravnosti přispívat ke vzrůstu vzdělanosti, ale za tím účelem, aby lidé poznali bídu tohoto života a všeobecně se rozhodli zničiti sebe a tím osvoboditi Bezvědomo (das Unbewußte) od bídy trvání.

Schopenhauer Artur († 1860), původce eudaimonismu negativního a novějšího pesimismu, tvrdí: „Štěstí pozitivní jest nemožné. Štěstí může záležeti pouze v tom, že člověk jest prost bídy a bolesti. Proto dobré jsou ty činy, které dobru obecnému prospívají, tím že vycházejí z čistého soucitu a beze vší pohnutky sobecké zmenšují bídu jiných.“

Utilitarismus společenský rovněž není správný, protože za poslední cíl lidstva stanoví také pouze blaho pozemské a předpisuje člověku povinnosti pouze k bližnímu, ale docela nic nedbá povinností, které má člověk také k Bohu a k sobě. Kdyby zásady utilitarismu společenského důsledně se prováděly, starci a lidé nemocní musili by býti vyloučeni ze společnosti lidské, protože nemohou ničím přispívat ke blahu celku.

Stoicismus,
rationalis-
mus,
progresis-
mus.

2. Utilitarismus individuální i společenský vidí pravidlo mravnosti v užitku a blahu pozemském. Stoicismus, racionalismus a progresismus (soukromý) veškerý prospěch z mravouky vylučují.

Stoicismus¹⁾ učí, že pravidlo mravnosti záleží ve shodě jednání s rozumnou přirozeností lidskou, takže ctnost sama sobě musí dostačiti a člověk opravdu moudrý jest lhostejný k jakémukoli citu (Zeno † 260 př. Kr., Seneca † 65 po Kr., Marcus Aurelius, císař římský 161—180 po Kr.).

Stoicismu podobný jest Kantův racionalismus mravní. Racionalismus Kantův († 1804) má za nejvyšší a naprosté pravidlo mravnosti „kategorický (= bezvýjimečný) imperativ“. Zásada Kantova jest: „Jednej tak, aby maxima (= Maxime) vůle tvé každou dobou mohla se státi všeobecným zákonem.“ Podle Kanta člověk sám sobě musí býti cílem i zákonodárcem (autonomia), protože jenom tehda jest schopen mravnosti. Jinak jedná prý pouze legálně.²⁾ Tvrzení své Kant odůvodňuje takto: „Dobrá může slouti vůle jenom tehda, když chce dobro pouze z úcty

¹⁾ Stoikové, nazvaní tak od loubí v Athénách (Στοὰ ποιικίλη = Pestré loubí). V tomto loubí učil zakladatel jejich Zeno z Kypru († 260 př. Kr.).

²⁾ Legalitas (zákonnost) záleží ve shodě pouhého jednání vnějšího se zákonem, kdežto moralitas (mravnost) přihlíží také ke stavu a úmyslu jednajícího.

k zákonu nebo k povinnosti. Takový případ jest, vychází-li zákon ze samé vůle. Byl-li zákon dán od jiného (heteronomia), vůle dává se pohnouti k plnění zákona zároveň odměnou a trestem, libostí a nelibostí zákonodárcovou, a to není mravnost, nýbrž zákonnost (legalita).“

Mravní autonomie u člověka drží se i, kdo chtějí míti za pravidlo mravnosti *progresismus* soukromý, t. j. zdokonalení člověka, ať již učí s *Fichtem* († 1814), že každý člověk jednáje má plniti určení své; ať již hlásají s *Ulricim* († 1884), že mravní dobro jest „dokonale chtíti pro dobro samo“; ať již vyznávají s *Paulsenem* (nar. r. 1846), že cíl a pravidlo moudrosti jest „dokonalý harmonický vývoj osobnosti a schopností jejích“.

Stoicismus, *racionalismus* mravní a *progresismus* soukromý jsou systémy nesprávné, protože z rozumu lidského činí Boha, ctnost zaměňují s blažeností a nemohou dodati ani ceny objektivnímu dobru mravnímu ani naprosté autority povinností. Kdyby kategorický imperativ byl jediné pravidlo mravnosti, pak poslušnost Kristova („oboediens factus est usque ad mortem“ Filip. 2, 8) byla nemravná.

B. Učení pravé.

Nejvyšší a poslední pravidlo mravnosti, stálé a nezměnitelné, jež vždy a všude všem lidem jest přístupné a z něhož lze odvoditi všechny povinnosti a všechna přikázání, jest *vůle boží*. Pravidlo mravnosti.

Vůle boží jest svrchovaný zákon všech tvorů. Pro tvory nerozumné jest to zákon nutnosti (*lex necessitatis*, *lex physica*), pro tvory rozumné jest to zákon svobody (*lex libertatis*, *lex moralis*).

Vůle boží jest nám nejvyšší autoritou.

a) protože Bůh jakožto poslední příčina všech bytostí jest také nejvyšší pán a zákonodárce tvorů rozumných a

b) protože Bůh jest bytost nekonečně dokonalá. Dává se tudíž bytostem rozumným za vzor. „Svatí buďte, neboť já svatý jsem, Hospodin, Bůh váš!“ (III. Mojž. 19, 2).

Proto chce-li kdo dojíti cíle svého, blaženosti věčné, musí plniti vůli boží.

„Ne každý, kdo mi říká: Pane, Pane, vejde do království nebeského, nýbrž kdo činí vůli Otce mého, jenž jest v nebesích, ten vejde do království nebeského“ (Mat. 7, 21).

„Chceš-li vejíti do života, ostříhej přikázání“ (Mat. 19, 17).

Podmínky mravnosti. Má-li však býti vůle boží tvory rozumnými ve skutek uvedena, jest třeba:

a) aby Bůh vůli svou člověku zjevil způsobem poznatelným (objektivní podmínka mravnosti) a

b) aby člověk byl schopen vůli boží poznati a plniti (subjektivní podmínky mravnosti).

Bůh skutečně zjevil člověku vůli svou dílem ve formě zákona, dílem ve formě rady. Jsou tudíž zákon boží a evangelické rady objektivní¹⁾ podmínky mravnosti.

Člověk také má schopnosti poznávati a plniti vůli boží. Jsou to: rozum a svobodná vůle. Rozum a svobodná vůle jsou subjektivní podmínky mravnosti.

Dobré jest tudíž, co se srovnává s vůlí boží (Ot. 794). Co se protiví zákonu božímu, jest zlé (Ot. 755).

Ve všeobecné mravouce jest nám tedy pojednati:

a) o podmínkách mravnosti objektivních (zákonu božím a evangelických radách) a subjektivních (rozumu a svobodné vůli lidské);

b) o mravním dobru a zlu vůbec.

Poučení. Bez víry v Boha není mravního života. Sv. Alfons z Liguori († 1787): „Si non est Deus, tunc obligatio bonum faciendi et malum vitandi non datur, quia si nullus est legislator, lex quoque nulla habetur.“

A. Objektivní podmínky mravnosti.

ZÁKON BOŽÍ.

§ 6. Pojem o rozdělení zákona božího.

Pojem zákona vůbec.

Podle sv. Tomáše Akvinského (Summa Theologica 1., 2., q. 90., 4. c.) lex est quaedam rationis ordinatio ad bonum commune, ab eo, qui curam habet communitatis, promulgata.

¹⁾ Objektivní (předmětný) jest tolik jako srovnávající se s pravou povahou věci, pravý, neproměnlivý, nepodléhající libovůli, kdežto subjektivní (podmětný) znamená: tkvící v osobě, proměnlivý, podléhající libovůli.

1. Zákon sluje *o r d i n a t i o* (nařízení), protože se liší od rady. Rada pouze doporučí.

2. Zákon jest *ordinatio rationis* (nařízení rozumu), protože zákonodárce má uvažovati rozumem, bude-li zákon prospěšný dobru obecnému.

3. Zákon má býti *ad bonum commune ab eo, qui curam habet communitalis* (k dobru obecnému od toho, kdo spravuje společnost). Těmi slovy vytýká se rozdíl mezi zákonem a rozkazem. *a)* Zákon směřuje k dobru obecnému, rozkaz pouze k dobru soukromému. *b)* Zákon vydává ten, kdo spravuje společnost. Rozkaz může vydati i osoba soukromá. *c)* Zákon ukládá se společnosti, proto se společností trvá, kdežto rozkaz uděluje se osobě soukromé a smrtí její hyne. Protože zákon týká se určité společnosti, váže pouze na místě, kde společnost ta se zdržuje. Rozkaz provází však osobu soukromou všude.

4. Konečně zákon má býti prohlášen (*p r o m u l g a t a*), aby vešel ve známost poddaných.

Pokud Bůh zjevil člověku vůli svou přímo nebo nepřímou, rozeznáváme zákon boží pocházející od Boha přímo, zákon božský (*lex divina*), a zákon pocházející od Boha nepřímou, zákon lidský (*lex humana*).

Rozdělení
zákona
božího.

Zákon, pocházející od Boha přímo, jest buď zákon přirozený (*lex naturalis*) nebo nadpřirozeným způsobem zjevený (*lex positiva*).

§ 7. Zákon přirozený.

Zákon přirozený (*lex naturalis*) jest zákon, ježž Bůh každému člověku již svědomím poznati dává (Ot. 346, 1).

Pojem
a obsah.

Zákon přirozený jest vrozen rozumu lidskému, takže rozum lidský jest zákona toho nástroj nebo hlasatel, ale nikoli zákon sám.

Filosof německý *K a n t* († 1804) učí, že rozum lidský sám si dává zákony nezávisle na vůli boží. Podle toho člověk by se spravoval sám, měl by samosprávu (*autonomii*) vůle. Ve spise jeho: *Kritik der praktischen Vernunft* (4. vyd. 1797, str. 35) čteme: „Čistý rozum jest sám o sobě praktický a dává všeobecný zákon, ježž nazýváme zákonem mravním nebo kategorickým (bezvýjimečným) imperativem. Autonomie (samospráva) vůle jest tudíž jediný princip všech zákonů mravních a povinností jim přiměřených.“

Zákon přirozený obsahuje dvě pravidla: „Boha uctívej a s lidmi zacházej tak, jak si přeješ, aby lidé zacházeli s tebou.“ Zákon přirozený jest vysloven také v Písmě svatém. „Co nechceš, aby od jiného dalo se tobě, hleď, abys ty nikdy jinému nečinil“ (Tob. 4, 16). „Všecko tedy, cokoli chcete, aby vám lidé činili, i vy činite jim“ (Mat. 7, 12).

Zákon přirozený zavazuje všechny lidi, i pohany. Sv. Pavel praví: „Kteříkoli zajisté bez zákona zhřešili, bez zákona zahynou“ (Řím. 2, 12). Zahynou totiž pro hříchy spáchané proti zákonu přirozenému.

Zákon přirozený zavazuje i lidi nedospělé a slabomyslné. Proto kdo svádí takové lidi k činům proti zákonu přirozenému, na př. k rouhání, ke krádeži, k nestydatostem, hřeší. Osoby ty, nemající užívání rozumu, ovšem nehřeší, ale svůdcové jejich hřeší.

Existence
zákona
přirozeného.

Že jest zákon přirozený, dokazuje a) P í s m o s v a t é,
b) t r a d i c e, c) r o z u m.

a) Sv. Pavel praví: „Když pohané, kteří nemají zákona, od přirozenosti činí to, co jest zákona, tací nemajíce zákona, sami sobě jsou zákonem, protože ukazují dílo zákona napsané v srdcích svých“ (Řím. 2, 14—15).

Smysl slov těch jest: Pohané nemají zákona psaného, a přece činí, co jest obsaženo v zákoně (desateru přikázání božích), proto činí tak od přirozenosti, t. j. podle výroku jakéhosi vrozeného, vnitřního zákona. Protože každý člověk takový zákon v sobě má, jest každý jaksí sám sobě zákonem.

b) Sv. A m b r o ž († 397, De fuga saeculi cap. 3) napsal: „Lex autem gemina est, naturalis et scripta. Naturalis in corde, scripta in tabulis.“

Sv. A u g u s t i n († 430, De Sermone Domini in monte. L. II, c. 6): „Nulla est anima, in qua non loquatur Deus. Quis enim scribit in cordibus hominum legem naturalem nisi Deus?“

c) Také rozum mluví pro zákon přirozený. — Člověk, přišed do rozumu, poznává, že některé skutky jsou dobré, na př. ctíti rodiče, a jiné zlé, na př. vražda, krádež. Tyto zásady mravní nejsou plod výchovy ani zvyku ani vzájemné dohody lidské, protože jsou všeobecné a stálé. Všeobecná

a stálá u všech národů jest pouze přirozenost lidská, vše ostatní jest u nich různé. Proto přirozenost lidská, přirozené světlo rozumu hlásá člověku tyto zásady mravní.

Protože rozumem lze poznati zákon přirozený, již pohané znali zákon přirozený.

Cicero († 43 př. Kr., Pro Milone c. 3) praví: „Est enim haec, iudices, non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus.“

Poučení. Zákon přirozený jest velice důležitý. Zákon přirozený jest základ všech zákonů kladných, božských i lidských. Neboť zákony kladné předpokládají zásady mravní, známé od přírody, na př. přirozeného vrchnosti jest poslouchati. Důležitost zákona

§ 8. Zákon nadpřirozený.

Zákon nadpřirozený (lex supernaturalis) nebo kladný (lex positiva) jest zákon, jejž Bůh zjevil lidem způsobem nadpřirozeným, aby je vedl k cíli nadpřirozenému, k blaženosti věčné. Pojem a rozdělení.

Zákon přirozený dal nám Bůh jakožto původce přírody, zákon nadpřirozený jakožto původce milosti.

Co do času rozeznáváme zákon nadpřirozený dvojí: Starý (lex vetus) a Nový (lex nova). Zákon Starý jest předkřesťanský (lex antechristiana), zákon Nový jest křesťanský (lex christiana).

I. Zákon Starý.

Zákon Starý (lex vetus, lex antechristiana) jest zákon nadpřirozený, daný národu izraelskému od Boha a prohlášený od Mojžíše, aby národ vyvolený od Boha ke cti Kristově zvlášť byl posvěcen a na příchod Kristův připraven. Zákon Starý.

„Itaque lex paedagogus noster fuit in Christo, ut ex fide iustificemur“ (Gal. 3, 24).

Význačné doby zákonodárství předkřesťanského jsou doba prvních rodičů v ráji, doba patriarchův a doba Mojžíšova.

Zákon Starý obsahuje předpisy mravní (praecepta moralia), předpisy obřadní (praecepta caeremonialia)

a předpisy občanské, soudní (praecepta civilia, iudicialia). Proto Mojžíš praví:

„Haec sunt praecepta et caeremoniae atque iudicia, quae mandavit Dominus, Deus vester“ (V. Mojž. 6, 1).

a) Předpisy mravní Starého zákona stanoví poměr člověka k Bohu, k sobě a k bližnímu. Jsou obsaženy v Desateru (Dekalogu). Předpisy mravní zákona Starého jsou stejné s předpisy mravními zákona přirozeného a mohou tudíž poznány býti přirozeným světlem rozumu. Ale Bůh přece je zjevil ještě způsobem nadpřirozeným, protože zákon přirozený četnými hříchy v srdcích lidských byl zatemněn.

b) Předpisy obřadní upravují bohoslužbu národa vyvoleného. Týkají se posvátného místa, posvátných osob, posvátných věcí a posvátných dob. Předpisy obřadní všímají si i života soukromého, na př. předpisy o pokrmech, o očišťování, o slibech. Všechny obřady starozákonní byly tak upraveny, aby nejenom uctívaly Boha, nýbrž i nastiňovaly Krista.

c) Předpisy občanské, soudní, upravují řád 1. mezi členy rodiny, 2. mezi vrchností a poddanými, 3. mezi poddanými vespolek, 4. mezi národem izraelským a národy cizími.

Předpisy mravní Starého zákona zavazovaly a dosud zavazují všechny lidi, protože jsou to předpisy zákona přirozeného. A zákon přirozený váže všechny lidi. Z té příčiny Kristus jich nezrušil, nýbrž je obnovil a potvrdil.

I my jsme povinni zachovávatí desatero přikázání, jež Bůh dal národu izraelskému, a to proto, 1. že toliko vysvětlují zákon přirozený, jež Bůh každému člověku již svědomím poznati dává; 2. že je Pán Ježíš potvrdil a zachovávatí přikázal (Ot. 346).

„Nedomnívejte se, že jsem přišel rušiti zákon nebo proroky. Nepřišel jsem rušiti, nýbrž naplniti“ (Mat 5, 17).

„I otázalo se ho jedno kníže řka: Mistře dobrý, co čině život věčný obdržím? Řekl pak mu Ježíš: Co mne nazýváš dobrým? Nikdo není dobrý, pouze sám Bůh. Přikázání znáš: Nezabiješ, nesesmilníš, nepokradeš, nepromluvíš křivého svědectví, cti otce svého i matku“ (Luk. 18, 18—20).

Předpisy obřadní a občanské Starého zákona týkaly se pouze národa izraelského a byly mu přípravou na Vykupitele. Proto když se příprava naplnila, pozbyly platnosti, ale ne stejným způsobem. *Praecepta caeremonialia sunt non solum mortua, sed etiam mortifera. Iudicialia vero sunt quidem mortua, non tamen mortifera.* To znamená: Předpisy obřadní pozbyly platnosti a zachovávatí je bylo by hřích. Předpisy občanské pozbyly také platnosti, ale zachovávatí je nebylo by hřích.

Kdo by ještě nyní zachovával obřadní předpisy Starého zákona, vyznával by tím, že mesiáš ještě nepřišel na svět a nedokonal dosud díla vykupitelského.

II. Zákon Nový.

Zákon Nový (*lex nova, lex christiana*) jest zákon nadpřirozený, daný od Krista Pána všem lidem, aby je řídil a pomáhal jim žítí život dítek božích a dojítí blaženosti věčné.

Zákon Nový obsahuje předpisy obřadní (*praecepta caeremonialia*) a mravní (*praecepta moralia*). Předpisův občanských, soudních (*praecepta civilia, iudicialia*), Kristus nevydal. Vydáváti předpisy občanské, soudní, Kristus ponechal těm, kteří budou spravovati společnost.

Reformátoři 16. století (Luther, Kalvín) tvrdí, že v evangeliu mimo víru nic jiného není přikázáno. Proti nim stanoví sněm tridentský (Sess. VI, can. 19): „*Si quis dixerit, nihil praeceptum esse in Evangelio praeter fidem, cetera esse indifferentia, neque praecepta, neque prohibita, anathema sit.*“

Předpisy obřadní Nového zákona vztahují se na svátosti a oběť mše svaté.

Předpisy mravní Nového zákona co do podstaty jsou tytéž jako předpisy mravní Starého zákona, ale Kristus je zdokonalil.

Zákon Nový vyniká nad zákon Starý.

1. Zákon Starý předpisoval, ale plniti nepomáhal, kdežto zákon Nový pomáhá zachovávatí. Proto praví sv. Ambrož († 397, Concio 1. de Basilicis non tradendis): „*Lex Christi non atramento scripta, sed Spiritu Dei vivi:*

non in charta exarata, sed in corde signata: lex gratiae, non cruoris.“

2. Ve Starém zákoně převládala bázeň, v Novém láska. Proto praví sv. Augustin († 430, *Contra Adimantum*, cap. 17, n. 2): „Haec est brevissima et apertissima differentia duorum Testamentorum, timor et amor.“

3. Zákon Starý obsahoval pouze předpisy, jež bylo každému zachovávat, ale zákon Nový má také evangelické rady, jež plniti může, kdo touží po dokonalosti. Proto zákon Nový sluje „zákon svobody“.

4. Zákon Starý byl dán jenom jednomu národu, ale zákon Nový jest dán lidem všem. Proto Kristus nařizuje apoštolům: „Jdouce učte všecky národy“ (Mat. 28, 19).

5. Zákon Starý byl pouze příprava na Krista, ale zákon Nový potrvá věčně. Proto zákon Nový nazývá se v Písmě „testamentum aeternum“ (Žid. 13, 20) a „evangelium aeternum“ (Zjev. 14, 6).

6. Zákon Nový jest nejčistší projev vůle boží, jest zákon svrchovaně dokonalý, proto nepotřebuje zdokonalení. Kristus prohlásil slavnostně: „Nebe a země pominou, ale slova má nepominou“ (Mat. 24, 35). A sv. Pavel učí: „Bychom my neb anděl s nebe kázal vám mimo to, co jsme vám kázali, proklet buď“ (Gal. 1, 8).

Poučení. Že Nový zákon jest dokonalý, uznávají i filosofové nevěrečtí. Tak na př. deista anglický John Locke († 1704) napsal: „Evangelium obsahuje morálku tak dokonalou, že rozum nepotřebuje dále pátrati“ (Lord King, London 1829). A encyklopedista francouzský Denis Diderot († 1784) praví: „Která mravouka může obstáti vedle mravouky Ježíše Krista? (Essai sur la vérité et sur la vertu, 1745).

§ 9. Zákon lidský.

Pojem,
rozdělení,
obsah.

Zákon lidský jest zákon odvozený ze zákona božského a daný společnosti od představeného k obecnému blahu.

Zákon lidský má býti odvozen ze zákona božského (přirozeného nebo zjeveného), protože nařízení vrchnosti nižší nemá odporovati vůli vrchnosti nejvyšší.

Zákon lidský jest dvojí: c í r k e v n í (lex ecclesiastica) a o b ě a n s k ý (lex civilis). Kristus moc světskou oddělil od moci duchovní slovy: „Dávejte, co jest císařovo, císaři.

a co jest božího, Bohu“ (Mat. 22, 21). Předmět zákonů církevních jest blaho duchovní (*salus animarum*), předmět zákonů občanských jest blaho časné.

I. Zákon církevní.

Církev obdržela od zakladatele svého, Ježíše Krista, moc zákonodárnou, a to nezávislou na vládě světské.

Zákon
církevní.

Tomu nasvědčuje: 1. P í s m o s v a t é, 2. t r a d i c e, 3. r o z u m.

1. Kristus řekl apoštolům a nástupcům jejich: „Kdo vás slyší, mne slyší, a kdo vámi pohrdá, mnou pohrdá. Kdo pak pohrdá mnou, pohrdá tím, kdo mne poslal“ (Luk. 10, 16). A jinde: „Jestliže pak ani církev neuposlechne, budiž tobě jako pohan a publikán“ (Mat. 18, 17). Sv. Pavel v Miletě napomínal biskupy maloasijské: „Buďte bedliví sebe i všeho stáda, v němžto Duch svatý ustanovil vás biskupy, abyste spravovali církev boží“ (Skut. 20, 28). Apoštolé zákony skutečně vydávali, neboť na sněmě jerusalemském vydali zákon o zdržování se věcí obětovaných modlám, od krve a od udáveného (Skut. 15, 29) a sv. Pavel chodil po Syrii a Kilikii a přikazoval ostríhati přikázání apoštolův a starších (Skut. 15, 41).

2. Že církev také v dobách pozdějších vydávala zákony, o tom svědčí sbírky zákonů církevních. Takové sbírky jsou: *a)* Corpus iuris canonici. První část této sbírky sluje Decretum Gratiani, protože ji sebral a zpracoval mnich Gratian, profesor university boloňské kolem r. 1150. *b)* Dekrety sněmu tridentského (1545—1563) a vatikánského (1869—70), *c)* buly, brevía a listy papežů římských. *d)* Rozhodnutí posvátných kongregací.

3. Každá společnost má právo vydávati stanovy pro své členy. Tím spíše právo to má církev, protože jest to společnost dokonalá, od samého Boha založená a vynikající stářím i velikostí.

Zákonodárná moc církve jest nezávislá na vládě světské, protože Kristus moc tu odevzdal apoštolům, nepřihlížeje při tom k vládě světské, a apoštolé vykonávali moc tu, rovněž neohlížeje se po vládě světské. Apoštolé a nástupci jejich, vydávajíce zákony pro věřící, nikdy ne-

žádali za souhlas moci politické, a když panovníci světští kladli jim odpor, ani hrozbami ani mukami nedali se zastrašiti ve svém úřadě pastýřském. Sněm vatikánský (Sess. IV., cap. 3) zavrhl mínění, že nařízení stolice apoštolské neplatí, neschválí-li jich moc světská (*placetum regium*). Také papež Lev XIII. v encyklice ze dne 1. listopadu 1885 hájí nezávislosti církevní.

Moc zákonodárnou má 1. pro celou církev papež, 2. pro diecési biskup. Oba mohou zákony dávati buď se sněmem nebo mimo sněm. Rozeznáváme církevní sněmy všeobecné (*concilia oecumenica*) a sněmy diecéšní (*concilia dioeciesana*). Sněmy všeobecné svolává papež, sněmy diecéšní biskup. K těmto sněmům přistupuje ještě sněm provinciální (*concilium provinciale*). Sněm provinciální pro některou provincii církevní svolává arcibiskup její.

II. Zákon občanský.

Zákon
občanský.

Také panovníci světští mají od Boha moc vládnouti a vydávati zákony ve věcech časných a občanských.

1. P í s m o s v. moc tu panovníkům světským přiznává. Ve Starém zákoně sám Bůh mluví: „Skrze mne králové kralují a ustanovitelé zákona spravedlivé věci nařizují“ (Přisl. 8, 15). A v Novém zákoně Kristus Pán odpověděl Pilátovi: „Neměl bys proti mně moci žádné, kdyby ti nebylo dáno shůry“ (Jan 19, 11). Proto sv. Pavel napomíná: „Každá duše mocností vyšším poddána buď; neboť není mocnosti leč od Boha, a které jsou, od Boha zřízeny jsou. Proto kdo se mocnosti protiví, zřízení božímu se protiví, a kteří se protiví, sami sobě odsouzení dobývají“ (Řím. 13, 1—2).

2. Také r o z u m jest nucen uznati moc zákonodárnou panovníků světských. Člověk od přírody jest bytost společenská¹⁾. Společnost neobejde se bez správce. „Kde není správce, padá lid“ (Přisl. 11, 14). Proto Bůh jakožto původce přirozenosti lidské si přeje, aby mezi lidmi byli představení a poddaní.

¹⁾ „Homo est animal sociale.“ S v. T o m á š A k v i n s k ý († 1274, Summa Theol. 1. q. 96, a. 4).

Zákonodárná moc občanská jest buď v rukou samotného mocnáře (monarchie absolutní) nebo v rukou mocnáře a lidu (monarchie konstituční) nebo pouze v rukou lidu (republika). Církev uznává všechny formy vládní, ale nařizuje věřícím, aby zůstali věrni té formě vládní, kterou si zvolili.

Práva k vládě nabývá vladař od lidu volbou nebo dědictvím, moci vladařské a tudíž i moci zákonodárné nabývá od Boha. Spravovati společnost jest požadavek zákona přirozeného a zákon přirozený jest od Boha. Podobně hospodář a otec rodiny má moc vladařskou nad svou rodinou od Boha na základě zákona přirozeného.

Poznámka. Thomas Hobbes † 1679, anglický filosof, ve spise „Leviathan“ odvozuje moc vládní z práva silnějšího.

Jean Jacques Rousseau † 1778, spisovatel francouzský, ve spise „Contrat social“ odvozuje moc vládní z úmluvy společenské.

Poučení. Trvalý pořádek jest zajištěn pouze v tom státě, kde poddaní vidí ve vladaři svém zástupce božího na zemi a kde vladař jest si vědom, že vládne ve jménu božím. Tam nemá místa ani revoluce ani despotismus. Jinde však má přístup i revoluce i despotismus.

§ 10. Pravidla o zákonech lidských.

1. Zákony lidské platí za těchto podmínek: *a)* jsou-li vydány od příslušné zákonité vrchnosti, *b)* jsou-li spravedlivé, *c)* jsou-li náležitě prohlášeny. Podmínky platnosti.

a) Příslušná vrchnost pro věci náboženské jest vrchnost duchovní, pro věci časné vrchnost světská.

b) Zákony jsou spravedlivé, nežádají-li ničeho, co jest nemožno fysicky nebo morálně. Fysicky nemožno jest, co přesahuje síly lidské. Tu platí pravidlo: „Ultra posse nemo tenetur.“ Morálně nemožno jest, co odporuje zákonu božímu přirozenému nebo zjevenému. Tu platí slova sv. Petra před vysokou radou židovskou: „Poslouchati sluší více Boha než lidí“ (Skut. 5, 29). Zákonům nespravedlivým lze se brániti, ale toliko prostředky dovolenými, jako jest právo petiční, právo shromažďovací, tisk a pod. Nedovolené prostředky byly by vzpoura, zrada vlasti, vražda panovníka a pod. Zákony spravedlivé nespravedlivé vrchnosti váží. Sv. Petr napomíná: „Poddáni buďte ve vši

bázni pánům netoliko dobrým a mírným, nýbrž i zlým“ (I. Petr. 2, 18).

c) Zákony lidské bývají prohlašovány ústně nebo písemně. Nezaviněná neznalost zákona ospravedlňuje ve svědomí (pro foro interno), ale ne vždy před soudem (pro foro externo). Zaviněná neznalost zákona neospravedlňuje ani ve svědomí ani před soudem.

◀Koho váží?

2. Zákony lidské váží všechny poddané zákonodárce lidského, kteří přišli již do rozumu.

Všichni pokřtění jsou povinni zachovávat zákony církevní, protože jsou poddaní církevní. Nekřtění nejsou vázáni zákony církevními. Děti, jež nepřišly ještě do rozumu, a osoby slabomyslné nejsou vázány zákony lidskými, protože jim zákony ty nemohou býti prohlášeny.

Kdo se přestěhuje, není vázán zákony bydliště starého, nýbrž zákony bydliště nového. Odtud pravidlo: „Si fueris Romae, Romano vivito more; si fueris alibi, vivito sicut ibi.“ Přestěhovati se in fraudem legis, t. j. za tím účelem, aby se člověk vyhnul nepohodlnému zákonu bydliště dosavadního, ~~není~~ dovoleno.

Jak váží?

3. Zákony lidské zavazují obyčejně ve svědomí, protože pocházejí od Boha nepřímou. „Kdo se mocnosti protiví, zřízení božímu se protiví, a kteří se protiví, sami sobě odsouzení dobývají. . . . Proto z potřeby poddání buďte netoliko pro hněv, ale i pro svědomí“ (Řím. 13, 2—5), t. j. bojíce se nejen trestu lidského, nýbrž i hříchu.

Avšak ne vždycky zákony lidské váží ve svědomí. Někdy váží zákony lidské pouze pod pokutou. Takové zákony slují zákony pouze pokutové (leges pure poenales), na př. zákon o očkování. Proto přestoupení zákona takového není hřích. Bylo by však hřích, kdyby vycházelo z opovržení vrchnosti.

Zdali zákony lidské zavazují pod hříchem těžkým nebo lehkým, seznáváme z důležitosti předmětu, ze znění zákona a z velikosti trestu určeného vinníkům.

Jak mají být vyjádřeny?

4. Zákony lidské mají být vyjádřeny slovy určitými a jasnými. Avšak dílo lidské bývá nedokonalé, proto i zákony lidské bývají nedokonalé. Nebývají dosti určité ani dosti jasné, proto potřebují výkladu. Výklad zákona jest

trojí: *a u t e n t i c k ý* nebo původní (*interpretatio authentica*), *d o k t r i n á l n ý*, vědecký (*interpretatio doctrinalis*), a *u s u á l n ý*, zvykový (*interpretatio usualis*).

Výklad *a u t e n t i c k ý*, původní, pochází od samotného zákonodárce. Výklad *d o k t r i n á l n ý*, vědecký, jest výklad právníků. Sem náleží také výklad *s o u d n í* (*interpretatio iudicialis*). Takový výklad podává soudce stranám. Výklad *u s u á l n ý*, zvykový, zakládá se na nějakém obyčeji právním. „*Consuetudo optima legum interpretres.*“ Obyčej jest právní: *a*) neodporuje-li ani zákonu přirozenému ani zjevenému zákonu božímu; *b*) není-li nebezpečný dobru obecnému; *c*) je-li zachováván od většiny po delší dobu bez odporu zákonodárcova. „*Qui tacet, consentire videtur.*“

5. Zákon lidský není dán navždy, proto může podle okolností býti zrušen. Závaznost zákonů lidských pomíjí: *a*) pro veškeru společnost: *b e z p ř e d m ě t n o s t í* (*cessatio*), *z r u š e n í m* (*abrogatio, derogatio*) a *p r o m l č e n í m* (*praescriptio*); *b*) pro jednotlivce: *o p r o š t ě n í m* (*dispensatio*), *v ý s a d o u* (*privilegium*) a *e p i k i í* (*pravděpodobností*).

Kdy
pozbývají
platnosti

Zákon lidský stává se *b e z p ř e d m ě t n ý* (*cessatio*), pominula-li příčina, pro kterou byl vydán, nebo uplynula-li lhůta předem stanovená, na př. zákony vydané v čas moru a války. „*Cessante causa cessat effectus.*“

pro
společnost,

Zákon lidský může býti *z r u š e n* buď úplně (*abrogatio*) nebo částečně (*derogatio*). Zrušiti zákon lidský může pouze zákonodárce. „*Omnis res, per quas causas nascitur, per easdem etiam dissolvitur.*“

Zákonodárce ruší zákon, buď že jej odvolává nebo že vydává zákon odporující dřívějšímu. „*Lex posterior derogat priori.*“ Vrchnost nižší nesmí rušiti zákona vrchnosti vyšší. „*Lex superioris per inferiorem tolli non potest.*“

Zákon bývá *p r o m l č e n* (*praescriptio*) právním obyčejem, odporujícím zákonu tomu.

D i s p e n s (oproštění) jest zproštění povinnosti patřičnou a zákonitou vrchností. *Dispens* se uděluje jenom na základě důvodů. Proto žádost za *dispens* nesmí obsahovati nic nepravdivého (*obreptio*) ani zamlčovati nic dů-

pro
jednotlivce.

ležitého (subreptio). Dispens udělená na základě důvodů lživých jest neplatná.

V ý s a d a (privilegium = priva lex = jednotlivý, zvláštní zákon) jest zvláštní, stálý zákon ve prospěch jistých osob nebo stavů. Výsada může býti osobní (personale) nebo věcná (reale). Osobní výsada uděluje se osobě, na př. pro zásluhy její. Věcná výsada uděluje se věci, na př. místu, hodnosti, úřadu. Výsada osobní hyne s osobou, výsada věcná přechází na dědice a nástupce v úřadě.

E p i k i e¹⁾ (pravděpodobnost) jest druh svépomoci, kterou si člověk uděluje dispens sám, protože z důležité příčiny může právem očekávati, že by dispens obdržel, kdyby k tomu byl čas. Na př. studující obdrží v neděli odpoledne telegram, že otec těžce stůně. Studující hledá ředitele i třídního, ale nezastihne jich doma. Proto odjede domů bez dovolení, jsa pevně přesvědčen, že by dovolení dostal, kdyby ředitel nebo třídní byl doma.

P o u č e n í. „Blahoslavení neposkrvnění, kteří chodí v zákoně Hospodinově“ (Žalm 118, 1). Totéž platí i o zákonech lidských. Jenom v té společnosti jest blahobyť, kde všichni se řídí spravedlivými zákony.

§ 11. O povinnostech.

Pojem.

P o v i n n o s t (officium) jest mravní nutnost, kterou ukládá člověku zákon. S povinností souvisí úzce p r á v o (ius).

P r á v o jest zákonitá mohutnost žádati, abychom něco činili nebo nečinili. To jest právo jiného. Naše právo opět jest zákonitá mohutnost, něco míti nebo činiti (legitima facultas aliquid habendi vel agendi) a žádati, aby nikdo jiný nám nepřekážel ani v tom, co máme, ani v tom, co činíme.

Rozdělení.

Jak zákony samy, tak i povinnosti z nich vycházející jsou rozdílné.

1. **P o v i n n o s t i k B o h u, k s o b ě a k b l i ž n í m u.**

První tři přikázání boží obsahují povinnosti k Bohu, ostatních pak sedm povinnosti k sobě a k bližnímu (Ot. 348).

¹⁾ Epikia pochází z řeckého ἐπιχειρία = pravděpodobnost. Slovo to jest odvozeno z ἐπὶ a τὸ εἰκός, ὅτις = co jest pravděpodobné, přirozené, čeho lze očekávati.

Někteří filosofové popírají povinnosti k Bohu. Tak na př. Kant († 1804, *Metaphysische Anfangsgründe der Tugendlehre*, 1797) praví: „Člověk nemůže míti povinností k žádné bytosti leč ke člověku.“ Avšak Kristus Pán prikazuje milovati Boha nade všecko a bližního jako sebe (Mat. 22, 37—39).

Zato někteří filosofové, jako Emanuel Fichte († 1879, *System der Ethik*, II. díl, I. odst.; str. 20, v Lipsku 1851), Artur Schopenhauer († 1860, *Die beiden Grundprobleme der Ethik*, II. díl, str. 238, v Lipsku 1860), Ludvík Büchner († 1899, *Kraft und Stoff*, str. 234, 5. vyd., Frankfurt 1858) a j. hlásají povinnosti ke zvířatům. Avšak ke zvířatům člověk povinností nemá, protože zvířata nemají práv. Člověk má povinnosti pouze k bytostem, jež jsou blaženosti věčně schopny, nebo jež blaženost věčnou již mají. Neboť zákon mravní vede k blaženosti věčné a týká se tudíž jenom těch bytostí, které jsou blaženosti věčné schopny. Ale zvířata blaženosti věčné schopna nejsou. Nemáme-li však povinností ke zvířatům, máme povinnost se zvířaty rozumně zacházeti, protože zvířata k užítku našemu od Boha byla nám dána. Kdo tedy zvířata týrá, hřeší proti Bohu, že se tvory jeho špatně zachází, ale nehřeší proti zvířatům.

2. Povinnosti tvrdivé (officia affirmativa) a povinnosti záporné (officia negativa). Povinnosti tvrdivé jsou účinek zákonů prikazujících, na př.: „Pomni, abys den sváteční světil!“ Povinnosti záporné jsou účinek zákonů zakazujících, na př.: „Nezabiješ!“

3. Povinnosti přirozené a kladné (positivní). Povinnosti přirozené plynou ze zákona přirozeného, na př.: „Nezabiješ!“ Povinnosti kladné vycházejí ze zákona kladného, na př.: „Svátky zasvěcené světiti.“

4. Povinnosti nepodmíněné (absolutní) a povinnosti podmíněné (hypothetické). Povinnosti nepodmíněné platí vždy a provždy (semper et pro semper). Na př. sváděti bližního ke hříchu není dovoleno nikdy. Povinnosti podmíněné platí také vždy, ale ne provždy (semper, sed non pro semper), totiž jenom za jistých podmínek, na př. povinnost bratrského napomenutí.

5. Povinnosti práva a povinnosti lásky. Povinnosti práva zakládají se na spravedlnosti a mohou býti vymáhány soudně, na př. platiti mzdu dělníkům. Povinnosti lásky zakládají se na lásce k bližnímu a nemohou býti vymáhány soudně, na př. dávati almužnu.

6. Povinnosti vyšší (důležitější) a povinnosti nižší (méně důležité). Důležitější jest povinnost zachrániti někomu život než majetek.

Spor povinností.

Spor povinností (collisio officiorum) vzniká, setká-li se několik povinností, jichž najednou vykonati nemůžeme, takže se zdá, že v každém případě dopouštíme se hříchu. Ale tento spor jest pouze zdánlivý, protože k nemožnosti nikdo není vázán. Tudíž nehřešíme, vykonáme-li pouze povinnost jednu a ostatní opomineme.

Které povinnosti jest dáti přednost, udávají tato pravidla:

1. Povinnost záporná předchází povinnost tvrdivou, na př. povinnost nekrásti má přednost před povinností dávatí almužnu.

2. Povinnost přirozená předchází povinnost kladnou, na př. obsluhovati nemocného jest důležitější nežli jíti do kostela na mši sv.

3. Povinnost nepodmíněná předchází povinnost podmíněnou, na př. nesváděti bližního ke hříchu jest důležitější nežli bratrsky napomínati bližního.

4. Povinnost práva má přednost před povinností lásky, na př. spíše jest platiti dluhy nežli dávatí almužnu.

5. Povinnost vyšší má přednost před povinností nižší, na př. má-li kněz současně jíti do školy a zároveň k nemocnému, dá přednost povinnosti jíti k nemocnému.

Tato pravidla platí pouze pro spor povinností nezaviněný. V zaviněném sporu povinností hřešíme, nedostojíme-li všem povinnostem, protože jsme předem věděli, které povinnosti nás čekají, a měli jsme si čas rozdělit. „Unum oportet facere et alterum non omittere.“ Proto ví-li studující již v sobotu, že v pondělí bude mu odváděti domácí úlohu a že bude v pondělí také opakování z dějepisu, nemůže se při dějepise omlouvat, že se nemohl připravit, protože pracoval domácí úlohu.

Poučení. Také národní hymna rakouská napomíná nás, abychom plnili povinnosti. „Plňme věrně povinnosti, chraňme práva statečně.“

§ 12. O pohnutkách.

Abychom plnili povinnosti, k tomu pobádají nás p o h n u t k y (motiva). Pohnutkou rozumíme představu dobra nebo zla, jež vůli pobádá k činnosti nebo udržuje v klidu. Pojem.

Pohnutky mravního jednání jsou dvojí: p ř i r o z e n é a n a d p ř i r o z e n é. Pohnutky přirozené poznáváme z rozumu, pohnutky nadpřirozené z víry. „Iustus ex fide vivit“ (Gal. 3, 11). Rozdělení.

P o h n u t k y p ř i r o z e n é jsou: počestnost úkonu dobrého a ošklivost úkonu zlého, poznaná pouhým světlem rozumu, přirozená láska k lidem, naděje prospěchu pozemského a bázeň ze škody pozemské. Pohnutky přirozené,

P o h n u t k y n a d p ř i r o z e n é jsou hlavně tyto: 1. bázeň z věčných a časných trestů božích, 2. naděje odplaty věčné, 3. láska k Bohu a ke všemu dobrému a šlechtnému pro Boha. nad-přirozené.

B á z e ň doporučí Písmo sv. slovy: „Bojte se toho, který může i duši i tělo zavrhnouti do pekelného ohně“ (Mat. 10, 28). A výslovně tvrdí o bázni boží: „Bázeň Páně zapuzuje hřích“ (Sir. 1, 27).

Že můžeme míti n a d ě j i v odplatu věčnou, vysvítá ze slov Písma sv.: „Radujte se a veselte se, neboť odplata vaše hojná jest v nebesích“ (Mat. 5, 12).

K l á s c e b o ž í vybízí nás sv. Jan slovy: „Milujme Boha, neboť Bůh dříve miloval nás“ (I. Jan 4, 19). A Kristus praví o lásce k Bohu: „Miluje-li kdo mne, řeč mou zachovávatí bude“ (Jan 14, 23).

P o z n á m k y. Reformátoři 16. století a jansenisté nepřipouštějí pohnutek bázně a naděje.

Láska k Bohu jest ovšem nejdokonalejší pohnutka mravního jednání, avšak i bázeň a naděje jsou dobré a užitečné, neboť: 1. upravují člověka k pohnutce vyšší; 2. doplňují nedostatek lásky k Bohu, na př. v pokušeních; 3. dodávají vůli síly k těžkým pracím. Naděje odplaty věčné sílila sv. mučedníky. Proto sv. Štěpán volal: „Aj, vidím nebesa otevřená a Syna člověka stojícího na pravici boží“ (Skut. 7, 55). Církev na sněmu tridentském (Sess. XIV. cap. 4) lítost vycházející z bázně trestů věčných nazývá darem božím a popudem Ducha svatého. S p i n o z a, K a n t a novější r a c i o n a l i s t é tvrdí, že povinnost jest plniti pouze pro povinnost samu a nepřihlížeti ani k odměně ani k trestu. Učení to odporuje přirozenosti lidské. Člověk jedná vždycky proto, aby došel nějakého dobra buď skutečného nebo zdánlivého.

Poučení. Protože láska k Bohu jest nejvznešenější pohnutka jednání mravního, snažme se konati vše z lásky k Bohu. „Buďte tedy že jíte nebo pijete nebo cokoli jiného činíte, všechno ke slávě boží činite“ (I. Kor. 10, 31).

RADY.

§ 13. O evangelických radách.

Pojem.

Bůh zjevil vůli svou nejenom v podobě rozkazu, v podobě zákona, nýbrž i v podobě pozvání, v podobě rady (consilium). Rada jest dobro, které nám Ježíš Kristus ukázal a doporučil, ale nepřikázal.

K dosažení dokonalosti doporučil Ježíš Kristus zvláště tři evangelické rady (Ot. 847).

Tři evangelické rady jsou: 1. dobrovolná chudoba, 2. ustavičná čistota, 3. stálá poslušnost pod představeným duchovním (Ot. 848).

Dobrovolná chudoba záleží v tom, že člověk zřiká se všech statků časných, aby tím snáze došel statků věčných.

Ustavičnou čistotu zachovává ten, kdo po celý život se zdržuje nejenom tělesných rozkoší nečistých, nýbrž i manželství, aby mohl sloužiti Bohu srdcem nerozděleným.

Stálou poslušností podrobuje se člověk duchovnímu představenému i v těch věcech, jež Bůh ponechal svobodě lidské.

Dobrovolná chudoba, ustavičná čistota a stálá poslušnost nazývají se evangelické rady, protože jich Ježíš Kristus v evangeliu jednotlivým osobám nepřikazuje, nýbrž jen radí (Ot. 849).

Rozdíl mezi
zákonem
a radou.

Rozdíl mezi zákonem a radou jest tento:

1. Zákon přikazuje, rada doporučí. Proto plniti zákon jest nutno, ale dbáti rady ponechává se dobré vůli. Proto Spasitel, mluvě o panicích, řekl: „Kdo může pochopiti, pochop“ (Mat. 19, 12), ale dáváje přikázání, nikdy neřekl: „Kdo můžeš učiniti, učiň,“ nýbrž: „Všeliký strom, který nenese ovoce dobrého, vyťat bude a na oheň uvržen“ (Mat. 7, 19).

2. Plniti zákon jest pro všechny podmínka blaženosti věčné. Plniti radu jest pro jednotlivé osoby cesta k vyšší dokonalosti a k větší blaženosti.

3. Kdo neplní zákona, hřeší, ale kdo neplní rady, nehřeší, nýbrž zůstává za vyšší dokonalostí.

4. Čeho žádá zákon, jest dobro (bonum), co doporučí rada, jest dobro lepší (bonum melius). Ovšem předpokládá se, že kdo zachovává rady, zachovává také přesně zákony.

Evangelické rady jsou povinny zachovávat osoby řeholní a všichni ti, kdo se k tomu slibem zavázali (Ot. 850).

Že jsou evangelické rady, lze dokázati: *a)* z Písma svatého, *b)* ze stálého podání církevního, *c)* z dějin církevních.

Důkaz rad
evangelic-
kých
z Písma sv.

a) A aj, přistoupiv jeden, řekl mu: „Mistře dobrý, co budu dobrého činiti, abych měl život věčný? “A on řekl mu: „Jediný dobrý jest Bůh. Chceš-li pak vjíti do života, ostříhej přikázání.“ Dí mu: „Kterých?“ A Ježíš řekl: „Nezabiješ, nesesmilníš, nepokradeš, nepromluvíš křivého svědectví, cti otce svého i matku svou a milovati budeš bližního svého jako sebe samého.“ Dí mu mládenec: „Všeho toho jsem ostříhal od mladosti své, čeho se mi ještě nedostává?“ Řekl mu Ježíš: „Chceš-li býti dokonalý, jdi, prodej, co máš, a rozdej chudým a budeš míti poklad v nebi a pojď a následuj mne“ (Mat. 19, 16—21).

Z této rozmluvy vysvítá rozdíl mezi zákonem a radou. K životu věčnému jest třeba: „Ostříhej přikázání,“ k vyšší dokonalosti: „Prodej, co máš... a následuj mne.“ Za plnění zákona Kristus slibuje „život“, t. j. blaženost věčnou, za plnění rad „poklad v nebi“, t. j. vyšší stupeň blaženosti. O vyšší blaženosti paniců čteme ve Zjevení sv. Jana (14, 3—4), „že zpívali jako píseň novou před trůnem a nikdo jiný nemohl zpívat píseň tu a že následují Beránka, kamkoli jde.“

Také sv. Pavel činí rozdíl mezi zákonem a radou: „O pannách pak přikázání (ἐπιταγή) Páně nemám, ale radu (γνώμη) dávám jako milosrdenství došlý u Pána, abych byl věrný“ (I. Kor. 7, 25). Rada ta jest, „že jest dobré člověku tak býti“ (I. Kor. 7, 26), t. j. zůstat v panenství. Přednost stavu panického pak uvádí slovy: „Kdo nemá ženy, pečuje o to, co jest Páně, kterak by se líbil Bohu, ale kdo jest se ženou, pečuje o to, co jest světa, kterak by se líbil ženě, a jest rozdělen“ (I. Kor. 7, 32—33).

z tradice,

b) Již sv. Justin mučedník († 167) zmiňuje se o „mnohých“, kteří stále zůstali panici. A ještě dříve žák apoštolů, sv. Ignác mučedník († 107) radí: „Kdo může setrvati v panictví ke cti toho, jenž jest Pánem těla, zůstaň v něm.“ Sv. Augustin († 430, Sermo 16 de tempore) praví: „Consilium qui libenter audierit et fecerit, maiorem habebit gloriam.“

z dějin
církevních.

c) Církevní dějiny vypravují o asketech (ἀσκηταί = kdo se v něčem cvičí (σπουδαῖοι = spravedliví, mravně dobří). Asketové zavazovali se dobrovolně k radám evangelickým a byli v církvi zvláštní třída. S počátku zůstávali mezi svými, ale časem, hlavně v dobách pronásledování, uchýlovali se do samoty. Tak z asketů vyvinuli se poustevníci, eremité, anachoreté (ἐρημίται, ἀναχωρηταί). Konečně ze způsobu života poustevnického vyvinul se časem život řeholní.

Poznámka. Enkratité, montanisté a manicheové měnili evangelické rady v povinnosti a Jovinian, Vigilantius, Viklef a reformátoři 16. století evangelické rady zavrhovali. Církev šla v té věci cestou střední, varujíc se i rigorismu i laxismu. Evangelických rad nikomu nevnucovala, ale život řeholní vždy doporučela a velice si ho vážila.

B. Subjektivní podmínky mravnosti.

§ 14. Rozum.

Pojem.

Bůh nejenom člověku zjevil vůli svou, nýbrž i dal mu schopnost, aby vůli tu poznal jako pravidlo jednání svého. Tato schopnost jmenuje se rozum (intellectus).

Zdali byl
ztracen.

Prvním hříchem rozum lidský byl pouze zatemněn, ale ne zničen, jak tvrdí reformátoři 16. století. Proto sněm tridentský stanoví: „Si quis non confitetur, totum Adam per illam praevaricationis offensam secundum corpus et animam in deterius commutatum fuisse, anathema sit“ (Sess. V., Decretum de peccato originali ze dne 17. června 1546).

Že padlý člověk měl schopnost poznávati vůli boží, vychází z té okolnosti, že Bůh i padlému člověku vůli svou

zjevoval. To by bylo bývalo zbytečné, kdyby člověk vůle boží poznati nemohl.

Také sebevědomí praví každému, že má rozum. Proto i pohané přisuzovali člověku rozum.

Cicero († 43 př. Kr., *De natura Deorum*) praví: „*Ut patrimonium homini ab homine relinquitur, sic ratio homini a Deo.*“ A ve spise „*De Legibus*“ píše: „*Ratione praestamus belluis.*“

Poučení. Rozum z podmětných podmínek mravnosti zabírá místo prvé. Kdyby člověk neměl rozumu, nepoznával by vůle boží jakožto pravidla jednání svého a nemohl by žít mravně.

§ 15. Svědomí.

Aby člověk mravně žil, k tomu nedostačuje pouze znáti zákon boží, nýbrž žádá se ještě, aby člověk rozumem svým zákon poznáný obracel na jednotlivé případy, v nichž má jednati. Tato činnost rozumu jmenuje se **s v ě d o m í** (*conscientia*, t. j. *scientia cum alio*, *scientia legis et facti*). Sv. Tomáš Akvinský († 1274, *Summa Theol.* 1, q. 79, a. 13 c.) praví: „*Conscientia est applicatio scientiae ad aliquem actum.*“

Pojem
svědomí.

U svědomí rozeznáváme tudíž dvě věci: 1. trvalou schopnost rozumu lidského poznávati nejvyšší principy života mravního (*synteresis*¹⁾ nebo *synderesis*); 2. činné osvědčování této schopnosti, tímž člověk tato pravidla obrací na jednotlivé případy svého jednání.

Rozum, který se zabývá takovými pravdami, sluje **p r a k t i c k ý** nebo **m o r á l n í**, který však se zaměstnává pravdami nesouvisícími se životem mravním, nazývá se **s p e k u l a t i v n í**.

Jest tedy svědomí úsudek praktického rozumu, jímž v jednotlivých případech se ustanovuje nebo rozhoduje, co má nebo mělo býti vykonáno jako dobro nebo opominuto jako zlo.

Svědomí jest závěr sylogismu, jehož první návěst (*praemissa maior*) vyjadřuje obecné pravidlo a druhá

¹⁾ *Synteresis* (συντήρησις) jest odvozeno od συντηρέω = zachovávat, protože zachovává všeobecné zásady života mravního. *Synderesis* jest odvozeno od συναίρεσις se vsutým δ = sebrání, totiž nejvyšších principů mravního jednání.

návěst (praemissa minor) zvláštní případ jednání lidského.
Na př.:

Krásti není dovoleno.

Co činím, jest krádež.

Proto: Co nyní činím, není dovoleno.

Nebo: V zasvěcený svátek jest slyšeti mši svatou.
Dnes jest zasvěcený svátek.

Proto: Dnes jest slyšeti mši svatou.

Činnost
svědomí.

Činnost svědomí jest jiná před činem a jiná po činu. Před činem svědomí nám praví, že čin ten jest vykonati jako dobrý, nebo že jest ho zanechat jako zlého. Této činnosti svědomí říká se, že v á ž e (ligat). Po činu uvažujeme, zdali to, co jsme učinili, dobře či špatně jsme učinili. Této činnosti svědomí říká se, že s v ě d ě í (testificatur). Svědectví to buď nás o m l o u v á (excusat) nebo v í n í (accusat) a tudíž i b l a ž í (laetificat) nebo s o u ž í (remordet). Chválí-li svědomí skutky naše, sluje svědomí d o b r é (conscientia benefacti), odsuzuje-li je, sluje svědomí z l é (conscientia malefacti). Ozývá-li se svědomí před činem, sluje svědomí p ř e d c h o z í (conscientia antecedens), ozývá-li se po činu, má jméno svědomí n á s l e d u j í c í h o (conscientia consequens).

Důkaz
svědomí.

Že jest svědomí, dokazuje: a) P í s m o s v a t é,
b) s e b e v ě d o m í, c) s o u h l a s v š e c h n á r o d ů.

a) „Pohané... ukazují dílo zákona napsané v srdcích svých, když jim svědectví vydává svědomí jejich a myšlení, která se vespolek obviňují nebo také zastávají“ (Řím. 2, 14—15): *iv Pavel*

„T~~a~~ jest sláva naše, svědectví svědomí našeho“ (II. Kor. 1, 12).

b) Každý rozumný člověk ví z vlastní zkušenosti, že pociťoval strach, chtěl-li učiniti něco zlého, a nepokoj, když učinil něco zlého. Zato pociťoval blaho, učinil-li něco dobrého. Z toho vychází, že každý člověk pociťuje hlas svědomí svého. V o l t a i r e († 1778) praví: „Není hříchu

tak malého, který by, po prvé byv spatřen, nepolekal, a po prvé byv spáchán, ostnu lítosti v srdci nezanechal.“

b) C i c e r o († 43 př. Kr.) praví: „Conscientiam a diis immortalibus accepimus, quae a nobis avelli non potest.“

S e n e c a († 65 po Kr.): „Sacer inter nos spiritus sedet, malorum bonorumque nostrorum observator et custos.“

Ř e k o v é a Ř í m a n é zosobňovali svědomí zlé v Erinyích, furiích (liticích, vzteklicích, bohyních pomsty).

O r i g e n e s († 254 po Kr.) nazývá svědomí „paedagogus animae sociatus“.

S v. B a s i l († 379) jmenuje svědomí „naturale iudicatorium“.

K a n t († 1804) říká svědomí „kategorický“ (= bezvýjimečný) imperativ.

B o l z a n o Bernard († 1848) praví: „Čistého, neposkvrněného svědomí musíme si dobýti, chceme-li býti ducha veselého. Čím bude čistší naše svědomí, čím méně nás bude viniti nejen přítomnost, nýbrž i minulost, tím snáze dovedeme svou mysl nakloniti k veselosti.“

K o l á r Jiří († 1896) napsal: „Co na plat slavné urození, chloub a vznešenost rodinná, kopce zlata a klenotů, když červ zlého svědomí hlodá na duši a zlá pověst člověka provází do hrobu“ (Smiřičtí, I. 1).

J i r á s e k Alois (nar. 1851): „Pokoj boží jest vnitř ve svědomí dobrém.“

L i d nazývá svědomí hlasem božím, protože svědomí obrací zákon na jednání lidské a každý zákon pochází od Boha přímo nebo nepřímo. Proto svědomí má moc zavazovací od Boha.

P o u č e n í. Svědomí jest nepopíratelný důkaz, že jest Bůh a že člověk jest mu odpovědný ze svých skutků, potom že mezi člověkem a zvířetem jest podstatný rozdíl. Proč člověk vrah si zoufá a proč dravec se nezachvěje nad krví prolitou?

§ 16. Vlastnosti svědomí.

Aby svědomí mohlo býti pravidlem činů našich, má býti *a)* **p r a v é** (conscientia vera), *b)* **j i s t é** (conscientia certa), *c)* **b d ě l é** (conscientia vigilans).

Pravé.

a) **P r a v é** jest svědomí, srovnává-li se výrok jeho se zákonem božím. Odporuje-li zákonu božímu, sluje **n e p r a v é** (conscientia falsa) nebo **bl u d n é** (conscientia erronea).

Svědomí bludné jest dvojí: bludné **v i n n ě** a bludné **n e v i n n ě**.

Svědomí **v i n n ě** **bl u d n é** jest tehdy, mohl-li blud býti překonán při náležité péči, ale nebyl překonán, ač bloudící již zpozoroval blud svůj nebo aspoň měl tušení, že bloudí. Proto svědomí toto sluje také překonatelně bludné (conscientia vincibiliter erronea).

Svědomí **n e v i n n ě** **bl u d n é** jest tehdy, nemohl-li blud býti překonán, protože bloudící ani tušení nemá, že bloudí. Odtud svědomí toto sluje také svědomí nepřekonatelně bludné (conscientia invincibiliter erronea).

Příklad svědomí vinně bludného máme u sv. Augustina († 430), dokud byl ještě u sekty manichejské. Augustin tušil, že učení manichejské není pravé, ale přece se ho ještě nějaký čas držel.

Příklad svědomí nevinně bludného: Arabové vykonávají krevní mstu, ženy Indů vrhají se v plameny za mrtvolou mužovou a nemají ani tušení, že jednají nesprávně.

Zvláštní odrůda svědomí bludného jest svědomí **v o l n é** (conscientia laxa) a protiva jeho svědomí **ú z k o s t l i v é** (conscientia scrupulosa). ¹⁾

Svědomí **v o l n é** na základě důvodů lichých prohlašuje nedovolené dovoleným a hřích těžký hříchem lehkým. Potom neuznává povinností, co skutečně povinnost jest. Svědomí volné bývá následek života hříšného.

Naproti tomu svědomí **ú z k o s t l i v é** bez příčiny nebo z příčiny liché pokládá dovolené za nedovolené a hřích lehký za hřích těžký. Svědomí toto bývá následek buď choroby tělesné nebo jakési sklíčenosti duchovní. V prvním

¹⁾ Scrupulus, i, m. kamínek, který tlačí v botě. Proto přeneseně nepokoj, úzkostlivost.

případě jest vyhledati rozumného lékaře, ve druhém případě zkušeného zpovědníka.

b) Svědomí jest j i s t é, zní-li výrok jeho zcela jasně a určitě, bez obavy hříchu. Není-li veškerá obava hříchu vyloučena, máme svědomí p o c h y b n é (conscientia dubia). Vidí-li se svědomí postaveno mezi dvě povinnosti, z nichž lze naplniti pouze jednu, a upadá-li proto ve zmatek, sluje takové svědomí z m a t e n é (conscientia perplexa).

Jisté.

Příklad svědomí zmateného: Jediná dcera bydlí s matkou v osamělé chaloupce. V neděli má jíti na mši sv. a posluhovati nemocné matce. Opustiti nemocnou matku se bojí a nejíti do kostela také nechce, proto jest všechna zmatena a myslí, že hřeší, ať jedná jakkoli.

c) Svědomí jest b d ě l é, ozývá-li se hned tam, kde má mluvit. Mlčí-li, sluje svědomí o s p a l é (conscientia dormitans). Ozývá-li se i při věcech nepatrných, sluje svědomí ú t l é (conscientia tenera), a kdo se jím spravuje, sluje člověkem svědomitým. Kómu svědomí se neozývá ani při věcech důležitých, ten má svědomí o t u p ě l é (conscientia obtusa), a jedná-li dle toho svědomí, bývá nazýván člověkem nesvědomitým. Opětovanými hříchy svědomí může býti ohlušeno, ale nikoli zničeno. Časem promluví a trápí zločince tak dlouho, až se ke zločinu svému přizná nebo až si zoufá.

Bdělé.

P o u č e n í. Dobré svědomí jest nejlepší odměna za veškeru námahu při skutech dobrých. Zato svědomí zlé jest největší trest za hřích. Písmo sv. srovnává svědomí dobré s ustavičnými hody (Přisl. 15, 15), ale svědomí zlé s červem, který neumírá (Mar. 9, 43).

§ 17. Jak se má člověk zachovati ke svědomí svému.

1. Protože svědomí jest pravidlo jednání lidského, dané člověku od Boha, člověk má se jím řídit a nesmí tudíž nikdy jednati proti svědomí svému. Kdo jedná proti svědomí svému, jedná proti pravidlu danému od Boha, má vůli činiti, čeho Bůh nechce, hřeší. Proto sv. Pavel praví: „Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est“ (Řím. 14, 22), t. j. vše jest hřích, co jest proti přesvědčení vnitřnímu.

Hlavní pravidlo.

Pravidla
o svědomí
bludném.

2. Je-li svědomí naše bludné bez viny naší a nemůže-li tudíž blud náš býti překonán, protože ani tušení nemáme, že bloudíme (*conscientia invincibiliter erronea*), smíme dle něho jednati, radí-li nám, a máme podle něho jednati, poroučí-li nám, protože jednání naše, ač nepravé, podle svědomí našeho jest pravé. Jednáme-li proti němu, hřešíme. Proto kdo koupil věc kradenou a spotřeboval ji, nemaje ani tušení, že věc ta jest kradena, jednal správně. Naproti tomu hospodyně, jsouc pevně přesvědčena, že jest již pátek, a zatím jest teprve čtvrtek, ale přece vaří maso k obědu, hřeší, protože nedbá příkázání postního.

Má-li kdo svědomí bludné vlastní vinou a může-li tudíž blud jeho býti odložen při náležité pili (*conscientia vincibiliter erronea*), nesmí jednati ani podle svědomí, ani proti němu, nýbrž má dříve blud odložit. Kdyby jednal podle svědomí vinně bludného, hřešil by, protože neodkládá bludu, ač může. Kdyby jednal proti svědomí vinně bludnému, hřešil by proti hlavnímu pravidlu, že proti svědomí svému nemá jednati. Proto Augustin hřešil, že se držel učení manichejského, ač tušil, že učení to není pravé. Byl by však také hřešil, kdyby byl jednal proti tomu učení. Brzy však vstoupil na cestu správnou. Pátral po pravdě, odložil blud a vstoupil do církve katolické.

Pravidla
o svědomí
pochybném.

3. Máme-li svědomí pochybné (*conscientia dubia*), nesmíme jednati, protože se vydáváme v nebezpečení hříchu. „Qui amat periculum, in illo peribit“ (Sir. 3, 27). Nejdříve jest pochybnost odložit. To pravidlo znali již stoikové: „Quod dubitas, ne feceris.“ Pochybnost odložíme, poradíme-li se se zkušenějšími. Nelze-li se nám poraditi se zkušenějším a je-li nám hned jednati, řídme se zásadou: „In dubiis pars tutior eligenda est,“ t. j. V pochybnosti vyvolme, co jest bezpečnější. Bezpečnější jest to, kde nebezpečení hříchu jest menší.

Odstraniti pochybnost pomáhají pravidla právnická (*principia reflexa*). Nejdůležitější jsou:

1. *Lex dubia non obligat*. Nevím-li s jistotou, že jsem si od někoho vypůjčil peníze (*dubium iuris*), nejsem povinen platiti, protože závazek můj jest nejistý. Vím-li však s jistotou, že jsem si peníze vypůjčil, ale nevím, zdali jsem již dluh svůj splatil (*dubium facti*), jsem povinen zaplatiti, protože závazek můj jest jistý.

2. *In dubio melior est conditio possidentis*. V pochybnosti držitel má přednost. Slíbí-li nemocný hodinky třem příbuzným a jednomu je skutečně dá, zůstanou mu, i kdyby ti druzí se o ně hlásili, protože on už je má, kdežto oni se o ně teprve hlásí.

3. *Factum non praesumitur, nisi probetur*. Někdo se domýšlí, že sousedovi učinil škodu na majetku. Jest povinen k náhradě? Nikoli. Není jisto, že mu skutečně způsobil škodu.

4. *In dubio omne factum praesumitur recte factum*. To pravidlo obrací se na případy, ve kterých vykonaný skutek jest jistý, ale pochybuje se o platnosti jeho, na př. Někdo vykonal sv. zpověď po náležité přípravě a potom pochybuje, zdali zpověď jeho byla platna.

Poučení. V nevědomosti a pochybnosti nejvíce světla do duše přichází shůry od Otce světél. Proto sv. Jakub napomíná: „Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter“ (Jak. 1, 5).

§ 18. Svobodná vůle.

Veškerá činnost v přírodě nerozumné vychází z nutnosti vnitřní (*necessitas interna, naturalis*) a vnější (*coactio externa*).

Pojem.

Z nutnosti vnější přiskakují železné piliny k magnetu, z nutnosti vnitřní nerosty krystalují, rostliny a zvířata rostou, zvířata dýchají a tráví. Takové nutnosti podléhá i člověk, pokud jest hmota, tělo. Avšak člověk má také duši, proto jest schopen ještě jiné činnosti samostatné. Této schopnosti říkáme svobodná vůle (*liberum arbitrium*).

S v o b o d n á v ů l e jest schopnost, kterou člověk může se rozhodnouti pro jednu ze dvou věcí nebo pro jeden ze dvou činův, i když není nucen ani nutností vnější ani nutností vnitřní.

S v. T o m á š A k v i n s k ý († 1274, *Summa Theol.* 1, q. 83, a. 4): „*Liberum arbitrium nihil aliud est quam vis electiva.*“

Volba jest možna: *a)* mezi předměty protivnými (*contrariis*), na př. dobrý nebo zlý; *b)* mezi předměty protikladnými (*contradictoriis*), na př. činiti nebo nečiniti; *c)* mezi předměty specificky rozdílnými, na př. čísti nebo psáti. *liberum arbitrium est vis electiva*

K podstatě svobody náleží osvobození vůle od nutnosti vnější (*libertas a coactione*) a od nutnosti vnitřní (*libertas a necessitate*),

ale nenáleží k podstatě svobody: a) možnost hřešiti, b) předcházející rozvaha, c) nerozhodnost vůle.

a) Možnost hřešiti nenáleží k podstatě svobody, protože možnost hřešiti jest nedokonalost svobodné vůle. S v. Bernard († 1153, *De gratia et libero arbitrio* cap. 6, n. 16) praví: „Velle bonum profectus est, velle malum defectus.“ Nemožnost hřešiti (non posse peccare) jest nejvyšší stupeň svobody. Takovou svobodu mají bytosti ve stavu dokonalosti (Bůh, andělé, svatí). Bytosti ve stavu zkoušky mají možnost hřešiti a s milostí boží také možnost nehřešiti (posse non peccare).

b) K podstatě svobody nenáleží ani předcházející rozvaha, protože i úkony ze zvyku člověku se přičítají.

c) Konečně nenáleží k podstatě svobody nerozhodnost vůle (indifferentia voluntatis), jest-li vůle na obě strany stejnou silou vábena. Člověk zůstává úplně svoboden, i když jest nakloněn více k dobrému nebo ke zlému a jedná se řídí se rozumnými pohnutkami (motivy).

Odpůrci
svobodné
vůle.

Učení o svobodné vůli lidské od nejstarších dob mělo mnoho odpůrců (deterministů).¹⁾ Lze je rozdělit na dva druhy: Jedni učili, že člověk jedná, jsa nucen příčinou vnější. K těmto náležejí manicheové, astrologové a reformátoři 16. století. Druzí tvrdili, že vnitřní příčiny nutí člověka k jednání. Sem náležejí Jansenisté a velká řada filosofů, na př. Leibniz, Kant, potom všichni pantheisté (Hegel, Schelling, Spinoza) a materialisté (Schopenhauer, Moleschott, Büchner, Vogt).

Manicheové učili, že k dobrému nutí člověka bůh dobrý, ke zlému bůh zlý.

Astrologové stavěli člověka pod rozhodný vliv hvězd.

Reformátoři 16. století prohlašovali Boha za původce dobra i zla ve tvorstvu.

Jansenisté tvrdí, že vůli lidskou v jednání mravním určuje (determinuje) buď žádostivost tělesná (delectatio carnalis) nebo milost boží (delectatio caelestis) podle toho, která z obou je mocnější, a vůle lidská prý nutně dle toho jedná.

Leibniz († 1716) jest toho mínění, že vůle lidská jedná vždy dle silnější náklonnosti, vycházející z představy většího dobra nebo zla.

Podle Kanta († 1804) svoboda konečná jest sice nezávislá na nutnosti vnější a vnitřní, ale nikoli na motivech. Naprosto nezávislá na motivech jest pouze vůle boží.

Pantheisté nemohou uznávati svobodné vůle lidské, protože hlásají jednu podstatu a tudíž i jednu činnost božskou. Proto člověk nejedná dle vůle své, nýbrž jest pouhý nástroj činnosti boží.

Materialisté tvrdí, že všechny zjevy přírodní i všechny činy lidské nutně jsou určeny nezměnitelným během přírody. Dle nich vládne

¹⁾ Determinare = ohraničiti, určití.

ve světě pouze všemohoucí hmota. Hmota působí dle věčných, nezměnitelných zákonů vše ve všem. Také člověk ve svém bytí i jednání jest pouze nutný výsledek pochodů hmotových a jest svým osudem nemilosrdně podřízen mechanismu světovému. Dle Schopenhauera († 1860) člověk jedná vždy dle nezměnitelné povahy, dle Moleschotta († 1893) vládne člověkem hmota, dle Büchnera († 1899) svobodná vůle není nic jiného nežli výsledek nejsilnějších motivů, dle Vogta († 1895) organismus nemůže se sám ovládati, nýbrž ovládá jej zákon hmotného složení jeho.

Proti všem odpůrcům svobodné vůle lidské církev stanovila článek víry na sněmě tridentském (Sess. VI., can. 5): „Si quis liberum hominis arbitrium post Adae peccatum amissum et extinctum esse dixerit . . . anathema sit.“

Důkaz
svobodné
vůle.

† Učení toto se opírá: 1. o P í s m o s v a t é, 2. o t r a d i c i, 3. o s e b e v ě d o m í, 4. o s o u h l a s v š e c h l í d í.

1. Pismo svaté obsahuje přikázání, záповědi, rady, napomenutí, odměny a tresty. Všechna tato přikázání, všechny záповědi, všechny rady, všechna napomenutí, všechny odměny a všechny tresty byly by marné, kdyby člověk neměl svobodné vůle. „Deus ab initio constituit hominem et reliquit illum in manu consilii sui. Adiecit mandata et praecepta sua: si volueris mandata servare, conservabunt te“ (Sir. 15, 14—16). „Erit illi gloria aeterna, qui potuit transgredi, et non est transgressus; facere mala, et non fecit“ (Sir. 31, 10). „Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata“ (Mat. 19, 17).

2. Ve spisech sv. Otců máme četné doklady učení o svobodné vůli.

S v. A u g u s t i n († 430, De gratia et libero arbitrio c. 2, n. 4): „Quando iubet Deus, si non est liberum arbitrium?“

S v. J e r o n y m († 420, Contra Jovin. Lib. III., n. 3): „Liberi arbitrii nos condidit Deus, nec ad virtutes nec vitia necessitate trahimur. Alioquin ubi necessitas, nec corona est.“

S v. B e r n a r d († 1153, De gratia et libero arbitrio cap. II., n. 5): „Ubi libertas non est, nec meritum ac per hoc nec iudicium.“

3. Také sebevědomí přesvědčuje nás, že máme svobodnou vůli. Nežli konáme něco, uvažujeme. Když jsme to

vykonali, máme z toho radost nebo litujeme toho a činíme předsevzetí, že toho již neučiníme. Kdybychom neměli v moci činů svých, uvažování, lítost a předsevzetí byly by zbytečné.

4. Na všeobecný souhlas lidí ukazuje sv. A u g u s t i n († 430, Lib. de duab. anim. c. 11, n. 5): „Libertatem hominis cantant et in montibus pastores, et in theatris poëtae, et indocti in circulis, et docti in bibliothecis, et magistri in scholis, et antistites in sacratis locis et in orbe terrarum genus humanum.“

P o u č e n í. Svobodná vůle jest podmínka mravnosti činů lidských. Dobrý úkon zasluhuje jen tehda chvály, byl-li vykonán svobodně, a zlý úkon jen tehda hany a trestu, bylo-li člověku lze opominouti jej.

§ 19. Příčetnost.

Pojem. P ř í č e t n o s t (imputabilitas) jest stav, ve kterém člověku činy jeho mohou býti přičítány k zásluze nebo k vině. Úsudek, jímž se činy a přirozené následky jejich přičítají jednajícimu k zásluze nebo k vině, sluje př í č i t k a (imputatio). Úsudek takový pronáší Bůh, svědomí, zpovědník, soudce, veřejnost. Neomylný jest pouze úsudek boží.

Pravidla. O příčetnosti platí tato pravidla:

1. P ř í č t e n y mohou býti jednajícimu k zásluze nebo vině jenom takové činy, které byly vykonány svobodně. Proto činy vykonané bez rozvahy, na př. ve spánku, nebo před rozvahou, na př. první hnutí smyslnosti (motus primoprimum), nepřičítají se. Přičítají se však hnutí smyslnosti, svolila-li k nim vůle nebo nebojovala-li proti nim náležitě. (Actus humanus, hominis.)

2. S v o b o d a a p ř í č e t n o s t jsou k sobě v p o m ě r u p ř í m ě m, t. j. čím svobodnější jest čin, tím více se přičítá, a čím menší jest svoboda, tím méně se přičítá. Proto zásluha při dobrém skutku jest tím větší, čím dokonaleji jednající poznával cenu skutku toho, čím větší obtíže bylo mu překonati a čím čistší měl úmysl. Zato vina při zlém skutku jest tím větší, čím jasněji jednající poznával hříšnost skutku svého, čím menší námahy bylo třeba, aby

pokoušení bylo překonáno, a čím větší rozvahy a námahy bylo třeba, aby čin byl vykonán.

Člověk nevzdělaný zasluhuje menšího trestu nežli člověk vzdělaný, dopustili-li se oba stejného zločinu.

Ctnost jinocha žijícího ve společnosti zkažené má větší cenu nežli ctnost jinocha žijícího pod přísným dozorem rodičů.

Krádež z lakoty, spáchaná člověkem zámožným, jest větší provinění než krádež z nouze, spáchaná chudásem, běží-li o věc stejnou.

3. Také zamýšlené nebo předvídané následky činů přičítají se jednajícímu. Proto žháři jest odpovídati z veškeré škody, i když nezamýšlel tak velikého požáru, jako skutečně vznikl.

Svoboda může býti umenšena nebo úplně zrušena těmito příčinami: 1. nevědomostí (ignorantia), 2. vášní (passio), 3. chorobou duševní, 4. násilím (vis, violentia), 5. strachem (metus gravis), 6. zvykem (consuetudo). První tři zatemňují rozum, ostatní zeslabují nebo úplně ruší vůli.

Příčiny
umenšující
nebo rušící
svobodu.

1. Nevědomost nezaviněná a nepřekonatelná (ignorantia invincibilis), potom okamžitá nepozornost zprošťují viny úplně, ale nikoli nevědomost zaviněná. Aby u soudu seznali, zdali provinilec má jaké vědomosti a do jaké míry, žádají od něho vysvědčení školních.

Nevědomost.

2. Hlavní vášně jsou láska (amor), touha (desiderium), radost (gaudium), nenávist (odium), zármutek (tristitia). Vášeň, která předchází rozvahu, umenšuje svobodu nebo ji docela ruší, na př. urážlivé slovo pronesené v prvním návalu zlosti. Vášeň, která jde za rozvahou, protože ji člověk úmyslně v sobě zanítil, aby tím lépe dílo provedl, svobody neruší a proto člověka odpovědnosti nezbavuje, nýbrž odpovědnost jeho ještě zvyšuje, na př. pije-li kdo na zlost, aby tím lépe někomu se pomstil.

Vášeň.

3. Choroba duševní zbavuje viny, na př. blbost, šílenství, hypochondrie (*τὰ ὑποχόνδρια* = slabizna, slabiny) a rozličné druhy manie (*ἡ μανία* = každé prudké hnutí mysli), jako dipsomanie, erotomanie, kleptomanie, pyromanie, t. j. náruživá touha po pití (*ἡ δίψα* = žízeň), po lásce (*ὁ ἔρως* = láska), po krádeži (*κλέπτειν* = krásti), po ohni (*τὸ πῦρ, πυρός* = oheň). Byla-li však choroba

Choroba
duševní.

zaviněna nepořádným životem, na př. delirium tremens potatorum (třesavka opilců), viny nezbavuje.

Násilí. 4. **N á s i l í m** může býti vynucen pouze vnější čin, ale nikoli vnitřní souhlas. Podle toho, jaký odpor klade jednající proti nátlaku, jest větší nebo menší přičetnost jeho. Křesťané, kteří pustili kadidlo do ohně na oltář modly, protože jim drželi ruku nad plamenem, nedopustili se modlářství.

Strach. 5. **S t r a c h** neruší úplně svobody, ale umenšuje ji. I ve velikém strachu člověk myslí na zlo, které ho čeká, a snaží se mu vyhnouti. Proto sv. Petr, ač zapřel Pána Ježíše ze strachu velikého, přece hřešil.

Zvyk. 6. **Z v y k** ve věcech nedovolených umenšuje svobodu a tudíž i vinu lidskou, bojuje-li člověk proti němu, ale přece jenom někdy klesne, maje vůli oslabenu. Kdo však proti hříšnému zvyku nebojuje a hřeší ze zvyku, viny menší nemá. Naopak takový člověk má vinu ještě větší, protože jest povinen hříšný návyk odložit, ale on dobrovolně ve hříšném návyku trvá.

Znáti pravidla přičetnosti a příčiny, jež přičetnost umenšují nebo ruší, jest znáti každému, protože každý může jednou býti soudcem z lidu při porotě.

C. O mravním dobru a zlu vůbec.

O mravním dobru a zlu lze uvažovati jako o **ú k o n u** p o m í j e j í c í m (actus) nebo jako o **s t á l é m s t a v u** duše (habitus).

§ 20. O úkonu mravně dobrém.

Pojem úkonu dobrého. Úkon jest mravně dobrý, shoduje-li se s vůlí boží v p ř e d m ě t ě, o k o l n o s t e c h a ú č e l u. Neshoduje-li se úkon v něčem, ať v předmětě, ať v okolnostech, ať v účelu s vůlí boží, jest mravně zlý. Obecné pravidlo zní: „Bonum causatur ex integra causa, malum ex quovis defectu.“

Předmět úkonu. 1. **P ř e d m ě t** činu (materia) jest obsah činu. Na předmět činu tážeme se: „Oč běží?“ A odpověď zní: „O krádež, o vraždu atd.“ Předmět činu může býti **d o b r ý**, na př.

modliti se, nebo zlý, na př. lháti, nebo l h o s t e j n ý (indiferentní), na př. spáti, zpívati. Přistoupí-li však k úkonu lhostejnému nějaká okolnost nebo nějaký účel, přestává býti lhostejný a stává se mravně zlý nebo dobrý, na př. spáti při službách božích, zpívati ke cti boží. Sv. Pavel napomíná Korintány, aby úkony lhostejné měnili v mravně dobré účelem. Praví: „Buďte tedy že jíte nebo pijete nebo cokoli jiného činíte, všechno ke slávě boží činite“ (I. Kor. 10, 31).

2. O k o l n o s t i (circumstantiae) týkají se osoby, místa, času, způsobu a jakosti a velikosti předmětu. Všechny okolnosti vyjadřuje verš: Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando?

Okolnosti
úkonu.

Q u i s? Kdo úkon vykonal? Není jedno, hřeší-li kněz nebo laik.

T e r e n t i u s († 155 př. Kr.): „Duo cum faciunt idem, non est idem.“ Sem náleží také otázka, proti komu čin byl vykonán, na př. byl-li udeřen otec nebo cizinec, byl-li podporován přítel nebo nepřítel.

Q u i d? Kolik a jaký druh? Na př. Kolik bylo věnováno na almužny? Kolik bylo ukradeno a nebylo-li to jmění církevní?

U b i? Místo jednání může býti soukromé, veřejné, posvátné. Hřích spáchaný na místě veřejném stává se pohoršením a na místě posvátném svatokrádeží.

Q u i b u s a u x i l i i s? Jakými prostředky, nástroji čin byl vykonán a nebylo-li upotřebeno ke hříchu jiných osob (cizí hříchy).

C u r? Vnější podnět (causa efficiens) a účel (causa finalis) úkonu, na př. almužna ke cti boží a almužna pro chválu lidskou.

Q u o m o d o? V jakém stavu duše kdo jedná, na př. ze zlomyslnosti, lehkomylnosti, nevědomosti, bázně.

Q u a n d o? Čas, kdy čin nedovolený byl vykonán a jak dlouho trval. Není jedno, opije-li se kdo na Veliký pátek nebo v den svatebního veselí. Rovněž není jedno, hněvá-li se kdo na bližního den nebo celý měsíc.

Okolnosti mění čin dobrý ve zlý a zlý zveličují nebo umenšují. Dle toho rozeznáváme okolnosti d r u h h ř í c h u

m ě n í c í (circumstantiae speciem mutantes), na př. krádež s násilím přechází v loupež, lež ve zpovědnici mění se ve svatokrádež; okolnosti p ř i t ě ž u j í c í (circumstantiae aggravantes), na př. jísti maso na Veliký pátek, a okolnosti p o l e h ě u j í c í (circumstantiae minuentes), na př. krádež z nouze.

Účel úkonu.

3. Ú č e l úkonu jest to, čeho jednající úkonem svým se domáhá (finis operantis) nebo co zamýšlí (intentio). Účel mocně působí na jednání lidské. Účel dobrý mění úkony lhostejné v dobré (zpívati ke cti boží) a dobré v lepší (postiti se z kajícínosti), zato účel zlý mění úkony lhostejné ve zlé (zpívati pro pohoršení) a zlé v horší (krádeží opatřovati si peníze na opilství). Avšak takové moci nemá účel dobrý, aby dovedl předmět podstatně zlý proměnit v dobrý, na př. krásti na almužnu, na stavbu kostela. C i c e r o († 43 př. Kr. In Verr. 4): „Non est permissum, ut impune nobis liceat, quod alicui eripuerimus, id alteri tradere.“ S v. P a v e l (Řím. 3, 8): „Et non (sicut blasphemamur et sicut aiunt quidam nos dicere) faciamus mala, ut veniant bona.“ Proto neprávem přisuzuje se mravouce jesuitské zásada: „Účel posvěcuje prostředky.“ Účel posvěcuje úkony, jejichž předmět jest lhostejný nebo dobrý, ale nikoli úkony, jejichž předmět jest podstatně zlý.

Nejlepší účel všeho jednání lidského, dobrého i lhostejného, jest vnější sláva boží. Proto sv. Pavel napomíná: „Buďte tedy že jíte nebo pijete nebo cokoli jiného činíte, všecko ke slávě boží činite“ (I. Kor. 10, 31). Proto zakladatel řádu jesuitského, sv. Ignác z Loyoly († 1556), zvolil si heslo: „Omnia ad maiorem Dei gloriam.“ Slávou boží, k níž máme jednati, nemyslí se vnitřní sláva boží, totiž nekonečná a neměnitelná dokonalost boží, nýbrž vnější sláva boží, t. j. dobrovolné uznání vnitřní slávy boží od tvorů rozumných. Vnější sláva boží ovšem jest schopna vzrůstu nebo úpadku.

P o u č e n í. Protože dobrým úmyslem i úkony nepatrné nabývají veliké ceny, vzbuzujme dobrý úmysl každodenně takto: „Bože můj! K větší cti a chvále tvé obětuji tobě všechny své myšlenky, slova i skutky. Obětuji je tobě ve spojení s úmyslem a zásluhami Ježíše Krista, jeho nejsvětější matky Marie a všech milých svatých. Amen.“ (Veliký katechismus. Příklad 18.)

§ 21. Jak rozdělujeme úkony mravně dobré.

Úkony mravně dobré rozdělujeme na úkony vnitřní (actus interni) a vnější (actus externi), potom na úkony přirozené (actus naturales) a nadpřirozené (actus supernaturales).

1. Úkon vnitřní jest takový, pro který člověk se rozhodl, ale jehož pro překážky nepřekonatelné nevykonal. Uvedl-li člověk úmysl svůj ve skutek, takový úkon sluje vnější. Pozornosti lidské unikají skutky vnitřní, ale Bohu ne, protože Bůh zpytuje srdce a zkouší ledví (Jerem. 17, 10). Před Bohem mají skutky vnitřní i vnější cenu stejnou. Sv. Tomáš Akvinský († 1274, In 2. Lib. Dist. 40, q. 1, a. 3) praví: „Tantum meretur, qui habet voluntatem perfectam aliquod bonum faciendi, quantum, si faceret illud.“ Ovidius Naso († 17 nebo 18 po Kr., Epistolae ex Ponto 3, 4): „Ut desint vires, tamen laudanda est voluntas.“

Úkony
vnitřní
a vnější.

2. Úkony přirozeně dobré jsou takové, jež koná člověk pouze silami přirozenými z pohnutek přirozených, t. j. pouhým rozumem poznanych, na př. poslouchati rodičů, milovati vlast.

Úkony přiro-
zeně a nad-
přirozeně
dobré.

Úkony nadpřirozeně dobré jsou takové, jež koná člověk za pomoci milosti boží z pohnutek nadpřirozených, t. j. věrou poznanych, na př. úkon víry, naděje a lásky.

Nadpřirozeně dobré skutky jsou skutky, které s vůlí boží se srovnávají a s pomocí milosti boží úmyslem bohumilým se konají (Ot. 829).

Pohan může konati dobré skutky pouze řádu přirozeného, ale nikoli řádu nadpřirozeného, protože bez víry nelze se líbiti Bohu (Žid. 11, 6) a protože víra jest počátek spasení našeho (Sněm tridentský, Sess. VI., cap. 8). Tyto skutky Bůh odměňuje také, ale odměnou pouze pozemskou. Odměna pozemská záleží v přízni boží, v dobrém svědomí a v požehnání na statcích vezdejších.

Církev zavrhlá učení Bajovo († 1589), podle kterého svobodná vůle bez pomoci boží není schopna leč hříchu a skutky nevěřících jsou hříchy a ctnosti filosofů lesklé nepravosti. Věty Bajovy zní: „Liberum arbitrium sine gratiae Dei adiutorio nonnisi ad peccandum valet“ (Propositio Baji damn. 27). „Opera infidelium sunt peccata et virtutes philosophorum splendida vitia“ (Propos. Baji damn. 25).

Křesťan koná skutky nadpřirozené. Koná-li je ve stavu milosti posvěcující, slují živé (opera viva). Koná-li je ve stavu nemilosti, slují mrtvé (opera mortua). Záslužné před Bohem jsou pouze skutky živé. Byly-li skutky živé umrtveny hříchem těžkým, nazývají se umrtvené (opera mortificata) a hříchům těžkým říká se skutky umrtvující (opera mortifera). Vrátili se člověk do stavu milosti, umrtvené skutky obživnou (opera rediviva).

Skutky záslužné jsou dobré skutky, kterým jest slíbena odměna pro život věčný (Ot. 830).

Skutkům záslužným jest přislíbena tato odměna: a) rozmnožení posvěcující milosti, b) věčná blaženost a její rozmnožení (Ot. 833).

Ad a) „Každou ratolest, která nese ovoce, tu očisti, aby více ovoce nesla“ (Jan 15, 2). Podobenství o hřivnách (Mat. 25, 14—30).

Ad b) „Radujte se a veselte se, neboť odplata vaše hojná jest v nebesích“ (Mat. 5, 12).

„Odplatí každému podle skutků jeho“ (Mat. 16, 27).

„Kdo skoupě rozsívá, skoupě i žíti bude, a kdo rozsívá v požehnání, z požehnání i žíti bude“ (II. Kor. 9, 6).

Záslužných skutků jest třeba, protože život věčný jest nám slíben pouze jako odměna za naše zásluhy (Ot. 831).

„Každý strom, který nenese ovoce dobrého, vyřat a na oheň uvržen bude“ (Mat. 3, 10).

„Protož, bratři, více se snažte, abyste skrze dobré skutky jistě učinili své povolání a vyvolení“ (II. Petr. 1, 10).

Koná-li člověk dobré skutky ve stavu těžkého hříchu, jest si o nich pamatovati toto: a) že mu nejsou záslužné pro život věčný; b) že mu však pomáhají, aby snadněji od Boha obdržel milost obrácení nebo došel odměny pozemské a odvrácení časného zla (Ot. 834).

„Hříchy své almužnami vykupuj a nepravosti své milosrdenstvím nad chudými. Snad odpustí (Bůh) hříchům tvým“ (Dan. 4, 24). Příklady: Achab (III. Král. 21, 29), Manasses (II. Kron. 33, 12—13), Ninive (Jon. 3, 10).

Hlavní dobré skutky jsou: modlitba, půst a almužna (Ot. 835).

Modlitba, půst a almužna jmenují se hlavní dobré skutky: a) protože se nám v Písmě svatém zvláště doporučují; b) protože každý jiný dobrý skutek na některý z těchto tří skutků uvést lze (Ot. 836).

„Modlitba s postem a almužnou lepší jest nežli poklady zlata schovávat“ (Tob. 12, 8).

Modlitbou rozumíme všechny skutky pobožnosti (Ot. 837).

Postem rozumíme všechny skutky kajícího, sebezapírání a umrtvování (Ot. 838).

Almužnou rozumíme všechny tělesné i duchovní skutky milosrdenství (Ot. 839).

P o u č e n í. Z učení o dobrých skutcích plyne, že se máme přičiniti, abychom vždycky byli ve stavu milosti posvěcující a abychom mnoho dobrých skutků vykonali a proto své denní práce a utrpení dobrým úmyslem posvěcovali (Ot. 844).

§ 22. O ctnosti.

Schopnosti a ochotnosti činiti dobro nabýváme křesťanskou ctností (Ot. 795).

Pojem
ctnosti.

Křesťanská ctnost (virtus, ἡ ἀρετή) jest nadpřirozený, od Boha vlitý dar, který nás činí trvale schopnými a ochotnými činiti dobré (Ot. 796).

Ctnost jest odvozeno od čestnost, protože ctnost činí člověka schopným a ochotným k životu, který jest mu ke cti.

Křesťanská ctnost se nazývá nadpřirozeným, od Boha vlitým darem, protože není už od přirozenosti přistvořena, nýbrž se nám teprve při našem ospravedlnění od Boha uděluje, takoruka vlévá (Ot. 797).

Odtud název ctnost vlitá (virtus infusa).

Křesťanskou ctností uděluje se nám sice schopnost a ochotnost ke konání dobrého, ale zručnost a obratnost v konání dobrého musíme si teprv zjednatí věrným spolupůsobením s milostí boží a vytrvalým cvičením v něm (Ot. 798).

Odtud název ctnost nabytá (virtus acquisita).

Od křesťanské neboli nadpřirozené ctnosti jest rozeznávati ctnost přirozenou (virtus naturalis). Ctnost přirozená jest také schopnost k dobrému a zručnost v dobrém, ale pouze na základě zákona přirozeného a sil přirozených. Každý člověk totiž od přírody poznává rozumem svým zákon přirozený a vůlí svou od přírody jest nakloněn

jednati podle něho. A opakuje-li často takové skutky, nabývá ponehálu zručnosti a obratnosti v dobrém.

Protože ctnosti přirozené jsou původu pouze přirozeného a bývají konány silami pouze přirozenými, vedou také pouze k cíli přirozenému, k odměně pozemské. Sem náleží ctnosti pohanů, na př. spravedlnost Aristidova, poctivost Epaminondova, věrnost Regulova. Ctnosti nadpřirozené jsou však původu nadpřirozeného, spravují se zákonem nadpřirozeným a bývají konány za pomoci milosti boží, proto vedou k cíli nadpřirozenému, k blaženosti věčné v nebi.

Rozdělení
ctností.

Křesťanské ctnosti se rozdělují na božské (*virtutes theologicae*) a mravní ctnosti (*virtutes morales*). Ot. 799.

Ctnosti božské upravují poměr člověka k Bohu a ctnosti mravní upravují poměr člověka ke tvorstvu, aby vyhovoval zákonu mravnímu.

Poučení. Ctnost převyšuje cenou všechny statky pozemské, proto jest hodna úcty a lásky. Cenu ctnosti uznávali již pohané. Cicero († 43 př. Kr., Tusc. 4): „Virtus est ipsa per se laudabilis; ex ea proficiscuntur honestae voluntates, sententiae, actiones omnisque recta ratio.“

§ 23. O ctnostech božských.

Pojem.

Božské ctnosti jsou: víra (*fides*), naděje (*spes*), láska (*charitas*). Ot. 800.

„Nyní pak zůstávají víra, naděje, láska, tyto tři; ale větší z nich jest láska“ (I. Kor. 13, 13).

Křesťanská víra jest nadpřirozená, od Boha vlitá ctnost, kterou pro boží pravdomluvnost všecko za pravdu máme, co Bůh zjevil a skrze církev katolickou k věření předkládá (Ot. 801).

Křesťanská naděje jest nadpřirozená, od Boha vlitá ctnost, kterou pro boží všemohoucnost, dobrotu a věrnost s pevnou důvěrou očekáváme všecko, co nám Bůh pro zásluhy Ježíše Krista slíbil (Ot. 802).

Křesťanská láska jest nadpřirozená, od Boha vlitá ctnost, kterou Boha pro jeho nekonečnou dokonalost a dobrotu nade všecko, sebe pak a bližního pro Boha milujeme (Ot. 803).

Víra, naděje a láska jmenují se božské ctnosti, protože Bůh sám jest přímý předmět a pohnutka těchto ctností (Ot. 804).

Bůh sám jest přímý předmět božských ctností znamená: Božskou ctností víry v Boha samého věříme, božskou ctností naděje v Boha samého doufáme, božskou ctností lásky Boha samého milujeme (Ot. 805).

Bůh sám je přímá pohnutka božských ctností znamená: Boží pravdomluvnost nás pobádá, abychom Bohu věřili; boží všemohoucnost, dobrota a věrnost, abychom v něho doufali; nekonečná boží dokonalost a dobrota, abychom jej milovali (Ot. 806).

Mezi ctnostmi božskými první místo zaujímá láska, protože nás spojuje s Bohem. Víra nám Boha teprv ukazuje jako předmět poznání a naděje jako předmět touhy. Proto sv. apoštol praví: „Qui manet in charitate, in Deo manet et Deus in eo“ (I. Jan 4, 16).

Ctnosti božské jsou velice důležité, proto jsme povinni často je vzbuzovati.

Ctnosti božské jsou velice důležité, protože upravují poměr náš k Bohu.

Věrou Boha poznáváme, naději po něm toužíme a láskou se s ním spojujeme.

Vzbuzovati tři božské ctnosti znamená: Pána Boha ujišťovati, že v něho věříme, v něho doufáme, jej milujeme a proč tak činíme (Ot. 807).

Víru, naději a lásku jsme povinni vzbuzovati: 1. jakmile ve svatém náboženství dostatečně vycvičení jsme; 2. častěji v životě, zvláště v těžkém pokušení proti těmto ctnostem; 3. v nebezpečení života a v hodinu smrti (Ot. 808).

Poučení. O ctnostech božských praví sv. Augustin († 430): „Domus Dei credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur“ (Sermo 27, n. 1).

§ 24. O ctnostech mravních.

Všecky ctnosti křesťanské mimo tři božské ctnosti jmenujeme ctnosti mravní, protože především naše mravy Bohu milými činí (Ot. 809).

Pojem.

Přímý předmět ctností božských jest Bůh. Přímý předmět ctností mravních jest mravní život křesťanův.

Zvláště si máme pamatovati tyto mravní ctnosti: 1. čtvero hlavních ctností; 2. ctnosti, které jsou protivy sedmera hlavních hříchů; 3. ctnosti, které Ježíš Kristus ve svém kázání na hoře zvláště velebil; 4. ctnosti, které se nám v evangeliu zvláště prikazují (Ot. 810).

I. Čtvero hlavních ctností.

Hlavní
ctnosti.

Čtyři hlavní ctnosti jsou: 1. opatrnost (*prudentia, σοφία*), 2. spravedlnost (*iustitia, δικαιοσύνη*), 3. statečnost (*fortitudo, καρδία*), 4. mírnost (*temperantia, σωφροσύνη*). Ot. 811.

„Miluje-li kdo spravedlnost, práce její mají veliké ctnosti; neboť střídmosti a opatrnosti vyučuje a spravedlnosti a síle, nad něž ničehož užitečnějšího není lidem v životě“ (Moudr. 8, 7).

Opatrnost, spravedlnost, statečnost a mírnost jmenují se ctnosti hlavní nebo stěžejné (*virtutes cardinales*), protože všechny ostatní ctnosti mravní v sobě obsahují a je pořádají (Ot. 812).

Opatrnost.

Opatrnost je ctnost, kterou poznáváme, co máme v jednotlivých případech činiti, abychom jednali bohumile (Ot. 813).

„Nepřipodobňujte se tomuto světu, ale opravte se v novotě smyslu svého, abyste zkusili, která jest vůle boží dobrá a líbezná a dokonalá“ (Řím. 12, 2).

„Pilně se varujte falešných proroků, kteří přicházejí k vám v rouše ovčím, uvnitř pak jsou vlci hltaví“ (Mat. 7, 15).

Podobenství o opatrných pannách (Mat. 25, 1—13).

K opatrnosti náleží moudrost, obezřelost, eubulia, t. j. dovednost dobře raditi.

Spra-
vedlnost.

Spravedlnost je ctnost, kterou jsme ochotni dávat každému, čím jsme povinni (Ot. 814).

„Dávejte tedy, co jest císařovo, císaři, a co jest božího, Bohu“ (Mat. 22, 21).

„Dávejte tedy všem, co jste povinni; daň, komu daň; clo, komu clo; bázeň, komu bázeň; čest, komu čest. Nikomu nebudte nic dlužni, než abyste se vespolek milovali“ (Řím. 13, 7—8).

Tobiáš bál se, aby kůzle, jež přinesla manželka domů, nebylo kradeno (Tob. 2, 21).

Ve spravedlnosti jest zahrnuta zbožnost k Bohu, poslušnost k představeným, vděčnost k dobrodincům.

Statečnost jest ctnost, kterou dobré přese všecky obtíže podnikáme a vykonáváme a raději všecko trpíme, než bychom se hříchu dopustili (Ot. 815). Statečnost.

Příklad: Matka makabejská a sedm synů. Když mučili třetího, král i ti, kteří s ním byli, podivili se myslí mládencově, že jako nic nevážili si mučení“ (II. Mak. 7, 12).

Ke statečnosti se řadí velikodušnost, trpělivost, shovívavost, vytrvalost, pilnost.

Mírnost jest ctnost, kterou všecky nedovolené, zvláště všecky smyslné nebo nečisté náklonnosti krotíme a věci dovolených jen mírně užíváme (Ot. 816). Mírnost.

„Nejmilejší, prosím vás jako hostův a poutníkův, abyste se zdržovali od tělesných žádostí, které bojují proti duši“ (I. Petr. 2, 11).

S mírností souvisí zdrželivost, střídmost, čistota, cudnost, tichost.

II. Ctnosti, které jsou protivy sedmera hlavních hříchů.

Tyto ctnosti jsou protivy sedmera hlavních hříchů: 1. pokora jest protiva pýchy, 2. štědrost lakomství, 3. čistota smilstva, 4. příznivost závisti, 5. střídmost nestřídmosti, 6. tichost hněvu, 7. horlivost lenosti (Ot. 817). Protivy hlavních hříchů.

Pokora jest ctnost, kterou vše dobré Bohu přičítáme, svou vlastní slabost a hříšnost uznáváme a proto se rádi ponížujeme (Ot. 818). Pokora.

„Bůh se pyšným protíví, ale pokorným dává milost“ (I. Petr. 5, 5).

Příklady: Abraham (I. Mojž. 18, 27), publikán (Luk. 18, 13), sv. Pavel (I. Kor. 15, 8—9), ale zvláště Ježíš Kristus. Sv. Pavel praví o něm: „humiliavit semetipsum“ (Fil. 2, 8).

Štědrost jest ctnost, kterou jsme ochotni nuzným ze svého majetku udíleti a k dobrým účelům přispívati (Ot. 819). Štědrost.

„Dávejte a bude vám dáno“ (Luk. 6, 38).

Příklady: Tobiáš (1, 19—20); Šalomoun (III. Král. 5, 8); první křesťané (Skut. 2, 45).

Čistota jest ctnost, kterou krotíme všecky chtíce a žádosti, jež stydlivost urážejí (Ot. 820). Čistota.

„Kterí pak jsou Kristovi, ti zajisté ukřižovali tělo své se hříchy a žádostmi“ (Gal. 5, 24).

Příklady: Josef Egyptský (I. Mojž. 39), Susanna (Dan. 13) a zvláště Panna Maria a sv. Josef.

Příznivost. **Příznivost jest ctnost, kterou bližnímu všeho dobrého přejeme, z jeho blaha se těšíme a k němu pomáháme (Ot. 821).**

„Láskou bratrskou vespolek se milujte... Radujte se s radujícími, plačte s plačícími“ (Řím. 12, 10. 15).

Příklady: Rut, Tobiáš.

Střídmost. **Střídmost jest ctnost, kterou nezřízené žádosti jídla a pití odporujeme a obojího jen mírně užíváme (Ot. 822).**

„Jako ve dne poctivě choďme, ne v hodování a v opilství“ (Řím. 13, 13).

Příklady: Daniel a přátelé jeho Ananiáš, Mísael, Azariáš (Dan. 1), Jan Křtitel (Mat. 3, 4).

Tichost. **Tichost jest ctnost, kterou všelikou mstivost potlačujeme a veškerá hnutí nespravedlivého hněvu a nevole krotíme (Ot. 823).**

„Učte se ode mne, neboť jsem tichý a pokorný srdcem“ (Mat. 11, 29).

Příklady: David (I. Král. 14 a 26); Štěpán (Skut. 7, 59).

Horlivost. **Horlivost jest ctnost, která nás činí ochotnými konati všecko, co pomáhá k oslavě boží a k našemu spasení (Ot. 824).**

„V pečování jsouce neleniví, duchem vroucí, Pánu sloužící“ (Řím. 12, 11).

Příklady: Matatiáš (I. Mak. 2); sv. Pavel (Fil. 3, 13—14).

III. Ctnosti, které se v kázání na hoře zvláště velebí.

Osmero blahoslavenství. **Pán Ježíš velebil v kázání na hoře zvláště ctnosti, které jsou obsaženy v osmeru blahoslavenství (Ot. 825).**

Osmero blahoslavenství zní:

1. Blahoslavení chudí duchem, neboť jejich jest království nebeské.

2. Blahoslavení tiší, neboť zemí vládnouti budou.

3. Blahoslavení lkající, neboť potěšeni budou.

4. Blahoslavení, kteří lačnější a žíznější po spravedlnosti, neboť nasyceni budou.

5. Blahoslavení milosrdní, neboť milosrdenství dojdou.

6. Blahoslavení čistého srdce, neboť Boha viděti budou.

7. Blahoslavení pokojní, neboť synové boží slouti budou.

8. Blahoslavení, kteří protivenství trpí pro spravedlnost, neboť jejich jest království nebeské (Mat. 5, 3—10). Ot. 826.

Blahoslavení nejsou boháči, jak soudí svět, nýbrž chudí, neboť chudoba odtrhuje člověka od statků nepravých a přivádí jej k Bohu, jedinému statku pravému. Avšak nemíní se chudí, kteří jsou nuceni žít chudě, nýbrž chudí duchem, t. j. chudí vůlí svou, 1. kteří dobrovolně z lásky k Pánu Ježíši všeho se zřeknou jako apoštolé nebo chudobu svou rádi nesou jako Job; 2. kteří mají jmění, ale v duchu pokládají se za chudé pamatující, že pravý majetník toho jest Bůh a oni že jsou pouze správci; 3. kteří se zříkají zásluh svých, přisuzující je milosti boží, t. j. kteří jsou pokorní.

Chudí.

Tiší jsou ti, kteří odkládají násilnost a mstivost a přizpůsobují se Spasiteli, jenž jest tichého srdce (Mat. 11, 29). Ti budou vládnouti zemi, která byla ve Starém zákoně zobrazena zemí Zaslíbenou.

Tiší.

Lkajícími míní se ti, kteří oplakávají hříchy své a cizí. Ti budou potěšeni od Utěšitele, Ducha svatého.

Lkající.

Lačnější a žíznější po spravedlnosti jsou ti, kteří velice touží po ospravedlnění a posvěcení. Ti budou nasyceni pravdou učení Ježíšova a milostmi svátostí jeho.

Lačnější po
spravedlnosti.

Milosrdní jsou ti, kteří prokazují almužny tělesné i duchovní. Ti dojdou milosrdenství u Boha. Bůh řekne jim: „Zajisté, pravím vám, pokud jste to učinili jednomu z bratrů těchto mých nejmenších, mně jste učinili“ (Mat. 25, 40).

Milosrdní.

Čistého srdce jsou ti, kteří neposkvrnili srdce svého žádným hříchem, zvláště žádným hříchem nečistoty. Ti budou poznávat Boha dokonale již zde na zemi a zvláště v nebi. Sv. Jan praví o nich: „Následují Beránka, kamkoli jde“ (Zjev. 14, 4).

Čistého
srdce.

Pokojní jsou ti, kteří se snaží udržeti pokoj s Bohem, pokoj se sebou a pokoj s bližním. Ti napodobí „Boha pokoje“ (II. Kor. 13, 11), jsou mu nejvíce podobní, proto Bůh přijímá je za syny své.

Pokojní.

Trpící
pro sprave-
dlnost.

Trpící protivenství pro spravedlnost jsou ti, kteří v boji světa proti Bohu vytrvají na straně boží. Ti dávají najevo nejvíce, že Boha milují, proto mají jisté království nebeské.

Ctnosti, jež jsou obsaženy v osmeru blahoslavenství, zvláště proto se velebí, že jsou přímo proti duchu světa a že tudíž konání těchto ctností zvláště uzpůsobuje pro blaženost věčnou (Ot. 827).

Svět nezamlouvají se tyto ctnosti. Svět prohlašuje za zdroj štěstí bohatství, čest a požitky smyslné.

Ctnosti tyto jmenují se blahoslavenství, protože vedou k blahoslavenému (šťastnému) cíli, k Vykupitelově milosti na zemi a slávě v nebi.

IV. Ctnosti, jež se nám v evangeliu zvláště přikazují.

Ctnosti,
jež se
v evangeliu
zvláště
přikazují.

Ježíš Kristus nám v evangeliu zvláště přikázal tyto ctnosti: 1. hledati nejprve království božího a spravedlnosti jeho; 2. zapřítí sebe; 3. nésti kříž svůj; 4. následovati Krista; 5. tichým a pokorným býti; 6. milovati nepřátele, dobře činiti těm, kteří nás nenávidí, a modliti se za ty, kteří nám protivenství činí a utrhaří nám (Ot. 828).

„Hleďte nejprve království božího a spravedlnosti jeho a toto všecko bude vám přidáno“ (Mat. 6, 33).

„Chce-li kdo za mnou přijíti, zapři sebe sám a vezmi kříž svůj a následuj mne“ (Mat. 16, 24).

„Vezměte jho mé na sebe a učte se ode mne, neboť jsem tichý i pokorný srdcem, a naleznete odpočinutí duším svým“ (Mat. 11, 29).

„Milujte nepřátele své, dobře číňte těm, kteří vás nenávidí, a modlete se za ty, kteří vám protivenství činí a utrhaří vám“ (Mat. 5, 44).

Poučení. Všechny ctnosti křesťanské vyžadují námahy a vytrvalého boje proti tělu, světu a ďáblu. Ale žádný boj není ušlechtlejší a žádný boj nedochází takové odměny. Proto Kristus napomíná nás ve Zjevení sv. Jana: „Buď věrný až do smrti a dám ti korunu života“ (Zjev. 2, 10).

§ 25. Čím se ctnosti křesťanské rozmáhají a čím se umenšují.

Ctnosti křesťanské rostou, přijímá-li křesťan často svátosti živých (*ex opere operato*) a cvičí-li se vytrvale v nich za přispění milosti boží (*ex opere operantis*). Čím se rozmáhají.

Křesťanské ctnosti jsou nadpřirozený, od Boha vlitý dar. Dar tento vlévá se nám s milostí posvěcující. Proto kdykoli se v nás rozmnožuje milost posvěcující, rozmnožují se v nás i ctnosti křesťanské. A to se děje ve svátostech živých.

Také ustavičným cvikem rozmnožují se v nás ctnosti křesťanské. Proto Katechismus Římský (P. II., Cap. II., qu. 52) praví: „*Dei benignitate freti, optima spe niti debeamus, fore, ut quotidiana recte vivendi exercitatione, quaecunque pudica sunt, quaecunque iusta, quaecunque sancta, eadem etiam facilia et iucunda videantur.*“

Dostoupí-li u někoho ctnost křesťanská tak vysokého stupně dokonalosti, že odolá i největším obtížím, sluje ctnost heroická,¹⁾ na př. stálost mučedníků. Ctnost heroická jest zvláštní znak světců.

Ctnosti křesťanské se umenšují, necvičí-li se v nich křesťan nebo koná-li skutky odporující jim, dopouští se hříchů všedních. Tím ubývá v něm schopnosti k dobrému a zručnosti v dobrém. Čím se umenšují.

Dopustí-li se křesťan jediného hříchu těžkého, pozbývá všech ctností křesťanských, božských i mravních, protože všechny ctnosti křesťanské, božské i mravní, s milostí posvěcující se vlévají, s milostí posvěcující trvají a s milostí posvěcující se ztrácejí. Z božských ctností zůstane mu pouze schopnost a ochotnost věřit a doufat a ze ctností mravních schopnost a ochotnost činit dobré. Potom slují ctnosti tyto ctnosti nedokonalé (*virtutes imperfectae, informes*). Zjedná-li si člověk opět milost posvěcující, nabývají opět lesku a líbí se Bohu (*virtutes perfectae, for-*

¹⁾ *Heros, ois* (ἥρως) = člověk pocházející od bohů po otci nebo po matce, polobůh. Potom každý muž, který se proslavil velikými činy.

matae). Sv. Bonaventura († 1274, Breviloquium, pars V., cap. 4) praví o nich: „Sicut et colores absque luce sunt invisibiles, superveniente autem lumine fiunt lucidi, pulchri et aspectui complacentes.“ O schopnost a ochotnost věřiti připravuje se člověk teprve nevěrou, o schopnost a ochotnost doufatí zoufalstvím a nevěrou, o schopnost a ochotnost činiti dobré nepravostí opačnou. Přirozená náklonnost k úkonům ctnostným však v něm zůstává.

Poučení. Velikým umělcem stane se ten, kdo má nadání umělecké a pilně se cvičí. I my staneme se dokonalými křesťany, zachováme-li si milost posvěcující a budeme-li se pilně cvičiti ve ctnostech křesťanských.

§ 26. ~~O~~ úkonu mravně zlém.

Co jest hřích
vůbec.

Úkon jest mravně zlý, protiví-li se zákonu božímu. Úkonu takovému říkáme hřích (peccatum). Právníci říkají hříchu přečin (přestupek) a zločin.

Jediné a pravé zlé jest, co se protiví zákonu božímu, totiž hřích (Ot. 755).

Písmo sv. samo nazývá hřích přestoupením zákona. Tak I. Jan 3, 4 *ἀνομία* = iniquitas = non aequus legi, protizákonnost, bezprávi. Sv. Pavel v listu Římanům staví hřích proti zákonu božímu (*νόμος*) jako *ἁμαρτία* = chyba, hřích, peccatum, *παράπτωμα* = nedopatření, delictum, chyba, *παράβασις* = přestoupení, praevaricatio, *παρανομία* = neposlušnost, inoboedientia.

Hřích jest dvojí: 1. hřích dědičný, kterého se Adam v ráji dopustil a který jsme my i s jeho následky po něm zdělili; 2. hřích osobní (Ot. 756).

Hřích osobní jest vědomé a dobrovolné přestoupení zákona božího (Ot. 757).

Sv. Augustin († 430, Contra Faustum Lib. XXII., cap. 27): „Peccatum est dictum vel factum vel concupitum contra legem aeternam.“

Sv. Ambrož († 397, De Paradiso, cap. 8, n. 39): „Peccatum est praevaricatio legis divinae et caelestium inoboedientia praeceptorum.“

Aby jednání lidské bylo hřích, jest třeba, 1. aby bylo vědomé, 2. dobrovolné, 3. proti zákonu božímu.

Jednání lidské jest vědomé, poznává-li rozum, že čin ten jest hříšný. Proto děti, jež nepřišly ještě do rozumu, a úplní blázni nemohou hřešiti.

Jednání lidské jest dobrovolné, svolí-li vůle k činu hříšnému. Proto hříšné myšlenky a hříšná hnutí smyslnosti zůstávají tak dlouho bez viny, dokud vůle jim klade odpor neb aspoň s nimi nesouhlasí.

Jednání lidské jest proti zákonu božímu, směruje-li nejenom proti desateru přikázání božích, nýbrž vůbec proti všemu, co Bůh buď sám nebo skrze zástupce své nám prikazuje (zákony přímo božské a zákony nepřímé božské).

Podstata hříchu záleží v tom, 1. že člověk se odvrací od Boha (aversio a Deo) a 2. nezřízeně lne ke tvorstvu (conversio ad creaturam). Proto nařiká si Hospodin u proroka Jeremiáše: „Mne opustili, studnici vody živé, a kopali si cisterny rozpukané, které nemohou držeti vody“ (Jer. 2, 13). V čem záleží podstata hříchu.

Nezřízeně lne člověk ke tvorstvu, pohrdá-li Bohem a vidí-li ve tvorstvu cíl svůj. Ke tvorstvu člověk lne proto, že v něm hledá blaha, totiž upokojení žádostí svých. Takové žádosti jsou tři: žádost těla, žádost očí a pýcha života. Sv. Jan praví: „Všecko, co jest na světě, jest žádost těla a žádost očí a pýcha života“ (I. Jan 2, 16).

Hřích bývá spáchán: 1. myšlením a žádostmi, slovy a skutky, 2. opominutím dobrého, jež jsme povinni konati (Ot. 758). Kterak hřích bývá spáchán.

Hříchy spáchané myšlením, žádostmi, slovy a skutky slují hříchy z dopuštění (peccata commissionis), protože směřují proti zákonu zápornému (negativnímu). Opominutí dobrého nazývají se hříchy z opominutí (peccata omissionis), protože jsou proti zákonu tvrdivému (afirmativnímu).

Myšlením hřešíme, když se dobrovolně zdržujeme ve zlých myšlenkách a v nich máme zalíbení (Ot. 759).

Žádostmi hřešíme, když dobrovolně toužíme po něčem, co jest hříšné (Ot. 760).

Křesťanství posvěcuje člověka uvnitř, proto zavrhuje zásadu: „De internis non iudicat praetor“ neboli: „Myšlenky jsou volné.“ Bůh soudí i myšlenky a žádosti lidské. Prohlašuje o sobě u proroka Jeremiáše: „Já Hospodin, který zpytuji srdce a zkouším ledví“ (Jer. 17, 10).

Vnitřního hříchu dopouští se člověk trojím způsobem: a) prodlévá-li v myšlenkách při předmětě hříšném (delectatio morosa); b) touží-li po něčem hříšném (desiderium); c) raduje-li se ze hříchu již vykonaného.

Prodlévání při předmětě hříšném nemusí trvati dlouho. Dostačí, trvá-li záliba jenom okamžik.

Touha po skutku nedovoleném buď jest spojena s rozhodnutím vykonati jej (desiderium efficax) nebo ne (desiderium inefficax).

Radovati se z důmyslu a obratnosti při zločinu spáchaném není hřích, protože radost ta týká se důmyslu a obratnosti, ale ne činu hříšného. V podobenství o nespravedlivém správci Pán pochválil správce nepravého, že učinil opatrně (Luk. 16, 8).

Hříchy vnitřní jsou téhož druhu a téže velikosti jako hříchy vnější.

Poučení. Protože trojí žádost: žádost těla, žádost očí a pýcha života vede člověka ke hříchu, potlačujeme ji statečně. Ják lze přemoci tuto trojí žádost, ukázal nám Spasitel, když byl pokoušen od ďábla (Mat. 4, 1—11).

~~§~~ 27. Příčiny hříchu.

Příčina hříchu jest dvojí: 1. v ý k ó n n á (causa efficax) a 2. p o b á d a j í c í (causa excitans).

Vůle lidská. V ý k ó n n á příčina hříchu jest převrácená vůle lidská. „Ze srdce vycházejí zlá myšlení, vraždy, cizoložstva, smilstva, krádeže, křivá svědectví, rouhání“ (Mat. 15, 19).

M a n i c h e o v é věřili ve dva principy jakožto bohy, princip dobra a princip zla. Proto prohlašovali za původce hříchu princip zla.

R e f o r m á t o ř i 16. věku (Luther, Kalvín a Zwingli) upírali člověkům svobodnou vůli. Proto sňali s člověka všechnu odpovědnost a prohlásili Boha za příčinu hříchu (auctorem, impulsorem et motorem peccati).

Proti nim stanovil sněm tridentský (Sess. VI., can. 6): „Si quis dixerit, non esse in potestate hominis, vias suas malas facere, sed mala opera ita, ut bona, Deum operari, non permissive solum, sed etiam proprie et per se, adeo ut sit proprium eius opus non minus proditio Judae quam vocatio Pauli, anathema sit.“

P o z n á m k a. Reformátoři ukazují na slova Písma sv., že Bůh oslepuje a zatvrzuje srdce lidská (Is. 6, 10) a vydává lidi v žádosti ohavné (Řím. 1, 26). Tato místa vysvětluje sv. Augustin († 430, Epistol. 194, al. 105 n. 14) takto: Bůh oslepuje a zatvrzuje člověka „non malitiam impertiendo, sed non impertiendo gratiam“. Bůh totiž zadržuje hříšníkovi milost svou a následky toho ihned se dostavují: zaslepenost rozumu a zatvrzelost srdce.

P o b á d a j í c í příčina hříchu jest jednak pokušení (tentatio), jednak příležitost (occasio).

P o k u š e n í jest lákání ke hříchu.

Pokoušení.

Pokoušení pochází: 1. ze zlé žádostivosti, 2. od světa, t. j. od zlých lidí, 3. od ďábla (Ot. 300).

„Každý bývá pokoušen, svou žádostí jsa uchvácen a přilouzen“ (Jak. 1, 14).

„Přátelství s tímto světem jest nepřátelství s Bohem“ (Jak. 4, 4).

„Střízliví buďte a bděte, neboť protivník váš, ďábel, jako lev řvoucí obchází hledaje, koho by pohltil“ (I. Petr. 5, 8).

Z l á ž á d o s t i v o s t jest porušená přirozenost lidská (concupiscentia prava seu natura corrupta). Záleží ve vzpouře těla proti duchu.

„Vidím jiný zákon v údech svých, jenž odporuje zákonu mysli mé“ (Řím. 7, 8).

Zlá žádostivost jest následek hříchu prvotního.

S v ě t e m (mundus) rozumějí se věci pozemské, ale zvláště lidé světsky smýšlející. Věci zemské dráždí smyslnost a lidé špatní svádějí ke hříchu slovem i skutkem.

Že **ď á b e l** (diabolus) pokouší lidi, dokazuje Písmo sv. Starého i Nového zákona. Ďábel pokoušel Evu (I. Mojž. 3, 1—6) a Joba (Job. 1. kap.).

Ďábel pokoušel Pána Ježíše na poušti (Mat. 4, 1—11) a Ananiáše, aby lhal Duchu svatému (Skut. 5, 3).

Proč dopouští Bůh pokušení? Bůh dopouští pokušení: 1. aby nás zachoval v pokoře a bdělosti, 2. aby nás zkoušel a naše zásluhy rozmnožil (Ot. 301).

„Bděte a modlete se, abyste nevešli v pokušení“ (Mat. 26, 41).

„Blahoslavený muž, který snáší pokušení; neboť když bude zkušén, vezme korunu života“ (Jak. 1, 12).

Které zásady platí o pokušeních? O zlé žádostivosti prohlásil sněm tridentský (Sess. V. Decretum de peccato originali: „Manere autem in baptizatis concupiscentiam vel fomitem, haec sancta Synodus fatetur et sentit: quae cum ad agonem relictá sit, nocere non consentientibus et viriliter per Christi Jesu gratiam repugnantibus non valet, quinimo qui legitime certaverit, coronabitur.“

Na základě tohoto nálezu sněmovního můžeme tvrditi o všech pokušeních:

1. Pokušení sama o sobě hřích nejsou, protože kde není souhlasu vůle, tam není hřichu. *Consentire tentationi, non autem sentire tentationem peccatum est.*

2. Každému pokušení lze odolati s milostí boží. Sv. Pavel praví: „Věrnýť pak jest Bůh, který nedopustí vás pokoušeti nad to, co můžete, ale učiní s pokušením také prospěch, abyste je snéstí mohli“ (I. Kor. 10, 13).

3. Pokušení prospívá tomu, kdo mu zmužile odpírá. „Ten, kdo o závod bojuje, nebývá korunován, leč byl řádně bojoval“ (II. Tim. 2, 5).

Kterých prostředků máme užívati proti pokušením, naznačil Kristus slovy: „Bděte a modlete se, abyste nevešli v pokušení“ (Mat. 26, 41).

Jsou tudíž prostředky proti pokušení dvojí: přirozené a nadpřirozené.

K přirozeným prostředkům náleží bdělost nad smysly a obrazotvorností, opatrnost v obcování s lidmi, střídmost, půst, pracovitost a j.

Nadpřirozené prostředky jsou: modlitba, častá vzpomínka na Boha všudepřítomného a vševědoucího, častá vzpomínka na poslední věci člověka, časté přijímání svátostí, úcta Panny Marie, anděla strážce a sv. patronův a j.

Příležitost.

Příležitost ke hřichu jest vnější okolnost, která hřích usnadňuje, na př. pro opilce jest příležitost ke hřichu hostinec, pro karbaníka herna.

Příležitost sama o sobě není ještě pokušení, nýbrž zdroj pokušení, protože z příležitosti pokušení vzniká.

Rozeznáváme příležitost blízkou (*occasio proxima*) a příležitost vzdálenou (*occasio remota*).

Blízkou příležitostí ke hříchu rozumíme osobu, společnost, místo a vůbec všecko, čím upadáme do velikého nebezpečství hřešiti (Ot. 674).

Vzdálená příležitost ke hříchu jest tam, kde nebezpečství hříchu jest malé. Vzdálených příležitostí jest plný svět, protože vše může nám dáti podnět k pokušení.

Blízká příležitost ke hříchu může býti dobrovolná (*occasio voluntaria*) nebo nedobrovolná, nutná (*occasio necessaria*).

Dobrovolná příležitost jest ta, do které se sami vydáváme a ve které dobrovolně prodléváme.

Nedobrovolná nebo nutná příležitost jest ta, kterou opustiti nemůžeme vůbec (*physice necessaria*) nebo jen s velikými oběti (*moraliter necessaria*).

Pravidla o příležitosti jsou:

1. Blízké příležitosti dobrovolné se vyhnouti nebo ji opustiti jest přísná povinnost a opravdové předsevzetí, že se člověk bude varovati blízké příležitosti dobrovolné, jest nezbytná podmínka rozhřešení kněžského (Ot. 682, 1).

„Kdo miluje nebezpečství, zahyne v něm“ (Sir. 3, 27).

„Pohoršuje-li tě ruka tvá nebo noha tvá, utni ji a vrz od sebe. Lépe jest tobě vjíti do života mdlému nebo kulhavému než dvě ruce nebo dvě nohy majícímu uvrženu býti do věčného ohně“ (Mat. 18, 8). Těmi slovy Kristus nevelí mrzačiti se, nýbrž přikazuje: Kdyby ti nějaká osoba nebo věc byla tak milá a potřebná jako ruka nebo noha, avšak sváděla by tě ke hříchu, zřekni se jí.

2. Blízkou příležitost nutnou jest proměnit ve vzdálenou. To se stane, uchopíme-li se vhodných prostředků proti hříchu, zvláště horlivé modlitby, častého přijímání svátostí a rozjímání o utrpení Páně za hříchy naše.

„Království nebeské trpí násilí a ti, kteří násilí činí, uchvacují je“ (Mat. 11, 12).

3. Vzdálené příležitosti se varovati nejsme povinni, protože ji snadno můžeme učiniti neškodnou. Kdyby člověk chtěl se varovati i příležitostí vzdálených, musil by z to-

hoto světa vyjít (I. Kor. 5, 10), protože svět jest plný osidel.

Poučení. Pokušení a příležitost jsou mocní nepřátelé spásy naší. Proto církev modlí se ustavičně za pomoc proti nim. V pondělí po 3. neděli postní modlí se: „Subveniat nobis, Domine, misericordia tua, ut ab imminentibus peccatorum nostrorum periculis te mereamur protegente eripi, te liberante salvari“ (Missale Romanum).

§ 28. Druhy hříchů.

Jako jsou rozličné skutky dobré, tak jsou i rozličné skutky zlé neboli hřichy.

Dle povinností. 1. Dle trojích povinností, jež člověk má, rozeznáváme hřichy proti Bohu (peccata contra Deum), na př. rouhání, proti sobě (peccata contra se ipsum), na př. sebevražda, proti bližnímu (peccata contra proximum), na př. podvod.

Dle zákona. 2. Dle zákona přestoupeného jsou hřichy z dopuštění (peccata commissionis) a hřichy z opominutí (peccata omissionis). Hřichy z dopuštění jsou přestoupení zákona záporného (negativního), na př. krádež. Hřichy z opominutí dobrého vznikají, jednáme-li proti zákonu tvrdivému (afirmativnímu), na př. opomineme-li jíti na mši sv. v neděli a ve svátek zasvěcený.

Podle částek přirozenosti lidské. 3. Podle součástek přirozenosti lidské bývá řeč o hříších tělesných (peccata carnalia), na př. opilství, nečistota, a o hříších duchovních (peccata spiritualia), na př. pýcha, závist.

O těchto hříších praví Bellarmin František Robert († 1621, De amissione gratiae et statu peccati. Lib. 1. c. 2): „Carnalia nos reddunt similes belluis, spiritualia daemonibus.“

Dle způsobu. 4. Dle způsobu provedení mluvíme o hříších vnitřních (peccata cordis) a o hříších vnějších (peccata oris et operis).

Dle zdroje. 5. Podle toho, z jakého zdroje vycházejí, dělí se hřichy na hřichy nevědomosti (peccata ignorantiae), hřichy křehkosti (peccata infirmitatis) a hřichy zloby (peccata malitiae). Hřichy nevědomosti vznikají z nevědomosti zavinené, hřichy křehkosti z předcházející vášně a hřichy zloby z převrácené vůle.

6. Co do o s o b y, která hřích páše, rozeznáváme hřichy vlastní (peccata propria) a hřichy cizí (peccata aliena). Dle osoby hřešící.

Cizí hřichy nazývají se hřichy, které sice od jiných spáchány bývají, kterými však i my spoluvinni jsme (Ot. 792).

„Kdo takové věci činí, hodni jsou smrti, a netoliko kdo je činí, ale také kdo činícím povolují“ (Řím. 1, 32).

Hřichy cizími býváme spoluvinni, když 1. ke hříchu radíme, 2. jiným hřešiti velíme, 3. ke hříchu jiných svolujeme, 4. jiné ke hříchu ponoukáme, 5. hřích jiných vychvalujeme, 6. ke hříchu jiných mlčíme, 7. hříchu jiných netrestáme, na hříchu jiných podíl bereme, 9. hříchu jiných hájíme (Ot. 793).

Cizí hřichy jsou obsaženy ve dvouverší:

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Cizí hřichy lze rozdělit na 2 skupiny. V 6 případech (iussio, consilium, consensus, palpo, recursus, participans) hříchu jiných účastníme se činně a ve 3 případech (mutus = non loquens, non obstans, non manifestans) hříchu jiných nezabráňujeme, ač jsme k tomu vázáni láskou křesťanskou (při bratrském napomenutí) nebo úřadem a smlouvou, jako jest u rodičů, učitelů, vrchností, hajných atd.

7. Dle velikosti jsou hřichy lehké nebo všední Dle velikosti. (peccata levia, venialia) a hřichy těžké nebo smrtelné (peccata gravia, mortalia).

Všechny hřichy nejsou stejně veliké. Jsouť hřichy těžké nebo smrtelné a hřichy lehké nebo všední (Ot. 761).

Rozdíl mezi hřichy těžkými a lehkými popírali Jovinianus ve 4. století, Viklef ve 14. stol., Luther a Bajus v 16. století.

Jovinianus tvrdil, že všechny hřichy bez rozdílu jsou stejné a tudíž všichni hříšníci že jsou si rovni.

Viklef učil, že všechny hřichy lidí předurčených k záhubě věčné jsou hřichy těžké, ale hřichy lidí předurčených k blaženosti věčné že jsou lehké.

Luther byl toho mínění, že všechny hřichy nevěřících jsou těžké, pokřtěných však všechny že jsou lehké vyjma nevěru.

Bajus vůbec neznal hříchu lehkého. Podle něho každý hřích přirozeností svou jest těžký a zasluhuje trestu věčného.

Avšak všechny hříchy nejsou stejné, nýbrž jsou hříchy těžké neboli smrtelné a lehké neboli všední. Tomu nasvědčuje
a) Písmo svaté, b) kázeň církevní pro kajícíky, c) rozum.

a) V Písmě sv. srovnávají se některé hříchy s věcmi malichernými, jiné s věcmi velikými. Tak na př. Kristus mluví o mrvě v oku cizím a o břevně v oku vlastním (Mat. 7, 3), o dluhu 100 denárův a o dluhu 10.000 hřiven (Mat. 18, 24, 28), o komáru a velbloudu (Mat. 23, 24). A sv. Jan mluví o hříchu ke smrti a o hříchu ne ke smrti (I. Jan 5, 16).

b) Církev uznávala vždy rozdíl mezi hříchy těžkými a lehkými tím, že kajícím ukládala nestejně pokání. O tom svědčí knihy obsahující předpisy o sv. zpovědi (Libri poenitentiales, Canones poenitentiales).

c) Rozum a mravní cit jakož i shoda všech zákonodárství praví nám, že ne všechna provinění proti řádu mravnímu jsou stejně veliká a stejně trestná. Tak na př. lež žertovná nemůže býti stavěna na roveň s vědomou křivou přísahou.

Hříchy těžké jmenují se také hříchy smrtelné, protože jimi pozbýváme nadpřirozeného života duše, to jest milosti posvěcující, a stáváme se hodni věčné smrti (Ot. 763).

Sněm tridentský (Sess. VI., cap. 15) stanoví: „*Asserendum est, non modo infidelitate, per quam et ipsa fides amittitur, sed etiam quocunque alio mortali peccato, quamvis non amittatur fides, acceptam iustificationis gratiam amitti.*“

„Znám skutky tvé, že máš jméno, jako bys byl živý, a jsi mrtev“ (Zjev. 3, 1).

Hříchy lehké nazýváme také hříchy všední, protože se jich člověk i spravedlivý z křehkosti lidské často, ba denně dopouští (Ot. 769).

„Sedmkrát padne spravedlivý a (zase) povstane“ (Přísl. 24, 16).

„Ve mnohém zajisté klesáme všichni“ (Jak. 3, 2).

Poučení. Všechny tyto druhy hříchův a počet jejich od Adama až do posledního člověka na zemi měl na mysli Pán Ježíš před svým utrpením v zahradě Getsemanské. Proto se jich zhrozil a zvolal: „Smutná jest duše má až k smrti“ (Mat. 26, 38).

§ 29. O hříchu smrtelném a všedním.

Hříchu smrtelného se dopouštíme, když přestupujeme zákon boží: 1. ve věci důležité, 2. s jasným poznáním zlého, 3. s úplným svolením (Ot. 762).

Pojem
hříchu
smrtelného
a všedního.

Předmět může býti důležitý (*materia gravis*) buď sám sebou (*e genere suo*) nebo okolnostmi (*per accidens*).

Předmět jest důležitý sám sebou, obsahuje-li hrubou urážku mravního řádu, jako jest nevěra, nečistota, hříchy do nebe volající. V těchto případech nikdy nemůže býti řeči o předmětu nepatrném.

Předmět jest důležitý okolnostmi, neobsahuje-li sice sám o sobě hrubé urážky řádu mravního, ale působí-li veliké pohoršení, děje-li se z opovržení k vrchnosti a jest-li páchán ze svědomí zaviněně bludného, myslí-li totiž člověk, že koná hřích těžký, ačkoli jest to pouze hřích lehký. V tom případě člověk jedná proti svědomí svému, chce hřešiti těžce, proto také hřeší těžce.

Jasně poznání zákona (*advertentia plena*) a úplné svolení (*consensus voluntatis perfectus*) jsou základní podmínky přičetnosti.

Hříchu všedního se dopouštíme: 1. když přestupujeme zákon boží ve věci méně důležité, 2. když přestupujeme zákon boží ve věci sice důležité, ale nezcela vědomě a dobrovolně (Ot. 768).

Mezi hříchem smrtelným a všedním jest rozdíl podstatný. Avšak hřích všední může se státi hříchem těžkým: 1. konáme-li jej se svědomím bludným jako hřích těžký, 2. dáváme-li činem tím veliké pohoršení, 3. máme-li při tom úmysl velice špatný, 4. pohrdáme-li zákonem nebo vrchností, která zákon ten vydala.

Protože mezi hříchem smrtelným a všedním jest rozdíl podstatný, sebe větší počet hříchů všedních nečiní jediného hříchu smrtelného. Odtud prűpověď: „*Peccata venialia, utcunque multiplicentur, non efficiunt peccatum mortale.*“ Avšak hříchy všední téhož druhu mohou splynouti ve hřích smrtelný, dostoupil-li předmět jejich takové výše, že zákon

boží jest již přestoupen ve věci důležité. Kdo hned při prvním hříchu lehkém zamýšlí dospěti řadou hříchů lehkých k předmětu tak velikému, jakého jest třeba ke hříchu těžkému, dopouští se hříchu těžkého již hříchem prvním. Proto Veliký katechismus praví o malých krádežích a podvodech:

O malých krádežích a podvodech jest si pamatovati, že i jimi se může člověk těžce prohřešiti, a to: 1. když se takových krádeží a podvodů dopouští s úmyslem, aby sobě znenáhla značnou částku prisvojil; 2. když jimi značnou částku získal, byť toho původně nezamýšlel (Ot. 447).

Konečně hříchy všední upravují cestu hříchu těžkému, 1. protože zadržují zvláštní milosti boží, kterých jest třeba proti hříchu těžkému, 2. protože v člověku zeslabují mravní sílu a umenšují ošklivost hříchu. Proto praví moudrý Sirach: „Kdo pohrdá malými věcmi, pomalu zhyne“ (Sir. 19, 1). A Kristus praví: „Kdo v mále jest nepravý, i ve větším nepravý jest“ (Luk. 16, 10).

Hřích smrtelný i všední jest největší zlo. Nejenom hřích smrtelný, nýbrž i hřích všední jest největší zlo. Každé jiné zlo, tak zvané zlo fysické, jako nemoc, bída a pod., jest nekonečně menší nežli hřích. Neboť každé zlo jest tím větší, čím větší jest dobro, o které nás připravuje. Avšak žádné jiné zlo pozemské nemůže nás připraviti o největší statek, o spásu věčnou, než hřích. Jediný hřích smrtelný o spásu věčnou nás připravuje a hřích všední naši spásu věčnou uvádí v nebezpečství. Proto i hřích všední jest větší zlo nežli jakékoli jiné neštěstí pozemské.

Protože hřích jest největší zlo, musíme se ho nade všecko chrániti.

Hříchu smrtelného musíme se nade všecko chrániti: 1. pro jeho zlobu, 2. pro jeho následky (Ot. 764).

Ve hříchu smrtelném jest nadmíru veliká zloba. Jestliť hřích smrtelný: 1. těžká urážka Boha a pohrdání nekonečné jeho velebnosti; 2. hanebný nevďek k Bohu, našemu nejlepšímu Otci; 3. hrozná zpronevěra proti Pánu Ježíši, našemu nejlaskavějšímu Vykupiteli; 4. trestuhodná nevážnost k milostem Ducha svatého (Ot. 765).

„Od věku zlomila jsi jeho mé, roztrhla jsi svazky mé a řekla jsi: Nebudu sloužiti“ (Jerem. 2, 20).

„Slyšte nebesa a ušima pozoruj země, neboť Hospodin mluví: Syny jsem vychoval a vyvýšil, oni pak pohrdli mnou“ (Isai. 1, 2).

Jako Jidáš prodal Pána Ježíše za 30 stříbrných, tak i hříšník prodává Pána Ježíše za nepatrný požitek nebo statek pozemský.

O těch, „kteří jednou osvěceni byli a okusili daru nebeského a učinění jsou účastni Ducha svatého... a padli,“ praví sv. Pavel, „že opět křižují sami sobě Syna božího a v posměch vydávají“ (Žid. 6, 4—6).

Hřích smrtelný má tyto následky: 1. zbavuje nás milosti posvěcující a s ní i lásky boží a synovství dítek božích; 2. připravuje nás o všechny zásluhy pro nebe, které jsme si už získali; 3. činí nás neschopnými získati si nové zásluhy pro nebe; 4. uvaluje na nás tresty boží a konečně věčné zavržení (Ot. 766).

„Pakli by se odvrátil spravedlivý od spravedlnosti své a činil by nepravost podle všech ohavností, kteréž obyčej má činiti bezbožný, zdali živ bude? Na žádné spravedlnosti jeho, které byl činil, nebude pamatováno. V přestoupení, jehož se dopustil, a ve hříchu svém, který spáchal, v těch umře“ (Ezech. 18, 24).

„I když rozpínáte ruce své, odvracím oči své od vás, a když množiti budete modlitbu, neslyším, neboť ruce vaše jsou plny krve“ (Isai. 1, 15).

„Každý, kdo činí hřích, služebník jest hříchu“ (Jan 8, 34).

Bůh trestá hřích těžký zde na zemi tím, že zadržuje hříšníku milosti své, že mu odnímá ochranu svou, že ho stíhá výčitkami svědomí a že na něho sesílá rozličná utrpení tělesná i duševní.

„Impii autem quasi mare fervens, quod quiescere non potest, et redundant fluctus eius in conculcationem et lutum“ (Isai. 57, 20).

„Non est pax impiis, dicit Dominus Deus“ (Isai. 57, 21).

„Bezbožní pak jako moře vroucí, které se nemůže upokojiti a jehož vlny vylévají nečistotu a a bláto“ (Isai. 57, 20).

„Není pokoje bezbožným, praví Pán Bůh“ (Isai. 57, 21).

Na onom světě trestá Bůh hřích těžký zavržením věčným.

„Discedite a me, maledicti, in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis eius“ (Mat. 25, 41).

„Odejděte ode mne, zlořečení, do ohně věčného, který jest připraven ďáblu a andělům jeho“ (Mat. 25, 41).

Hřích těžký má smutné následky již pro život pozemský. Hřích těžký pustoší všechny statky lidské: du-

š e v n í (rozum, vůli), t ě l e s n é (zdraví, síly) i v n ě j š í (čest, jmění).

Rozum a vůli zeslabuje na př. nečistota. Zdraví tělesné a síly tělesné ničí sebevražda, potom nečistota, nestřídmost a j. O čest připravuje se člověk každým hříchem těžkým, vešel-li ve známost obecnou. O jmění přichází nečistý, nestřídmý a j.

„Vita carnum sanitas cordis; putredo ossium invidia“ (Prov. 14, 30).

„Ignis est usque ad perditionem devorans et omnia eradicans genimina“ (Job 31, 12).

„Insatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis. Non satiabitur, donec consumat arefaciens animam suam“ (Sir. 14, 9).

Hříchem těžkým působí člověk velikou škodu i bližnímu svému. Poznání jeho mate lži, vůli zeslabuje pohoršením, zdraví hubí vraždou, o čest připravuje jej pomluvou a jmění jeho zmenšuje krádeží, podvodem a j.

Hřích těžký uvrhuje v záhubu i celou společnost, na př. pohoršení, kacířství, vzpoura.

„Iustitia elevat gentes, miseros autem facit populos peccatum“ (Prov. 14, 34).

Hříchem těžkým člověk uvaluje na sebe zde na zemi veliké tresty lidské.

~~Tresty ty jsou: opovržení, žalář, pokuta peněžitá, trest smrti a j.~~

Jak zlý a trestuhodný jest hřích smrtelný, poznáváme nejlépe: 1. z přísného potrestání padlých andělů a našich prarodičů; 2. z věčného trestu pekelného, kterého zasluhuje každý hřích smrtelný; 3. z přehořkého utrpení a smrti, kterou Ježíš Kristus pro hříchy naše podstoupil (Ot. 767).

I všedního hříchu máme se pečlivě varovati: 1. protože i všedním hříchem Bůh bývá urážen; 2. protože jest překážkou mnohých milostí, které by nám Bůh jinak udělil; 3. protože na nás mnoho trestů přivádí; 4. protože časem hříchy těžké mívá za následek (Ot. 770).

Zvláštní zlobou vynikají hříchy do nebe volající.

Hříchy do nebe volající jsou: 1. úmyslná vražda, 2. sodomský hřích, 3. utiskování chudých lidí, vdov a sirotků, 4. zadržování neb ujímání mzdy dělníkům (Ot. 791).

Obsaženy jsou v tomto distichu:

Clamitat ad caelum vox sanguinis et Sodomorum,
vox oppressorum, merces detenta laborum.

Tyto hříchy nazývají se do nebe volající, protože o každém z nich v Písmě svatém výslovně se praví, že volá do nebe o pomstu, to jest, že božskou spravedlnost k potrestání zvláště vyzývá (Ot. 790).

„Hlas krve bratra tvého volá ke mně ze země“ (I. Mojž. 4, 10), řekl Hospodin ke Kainovi.

„Křik Sodomitův a Gomorhitů rozmnožen jest a hřích jejich stal se těžký příliš. Sestoupím a pohledím, zdali křik, který přišel ke mně, skutkem doplnili“ (I. Mojž. 18, 20—21). Tak pravil Hospodin k Abrahamovi.

„Zdali slzy vdoviny nespádají na líce a křik její na toho, který je vyvádí? S líce zajisté vstupují až do nebe“ (Sir. 35, 18—19).

„Aj, mzda dělníků, kteří žali krajiny vaše, kterou jste jim zadrželi, křičí a křik jejich vešel v uši Pána zástupů“ (Jak. 5, 4).

Úmyslné vraždy se dopouští, kdo ničí cizí život úmyslně a bezprávně.

Hříchem sodomským se prohřešuje, kdo páchá smilstvo proti přírodě jako obyvatelé města Sodomy.

Utiskováním chudých lidí, vdov a sirotků proviňují se všichni, kteří proti chudým lidem, proti vdovám a proti sirotkům jednají nespravedlivě a nemilosrdně.

Zadržováním neb ujímáním mzdy dělníkům obtěžuje si svědomí, kdo řemeslníkům, nádeníkům a sluhům zasloužené mzdy vůbec nevyplácí nebo se mzdy jim nespravedlivě strhuje nebo s výplatou nespravedlivě otálí.

Poučení. „Po všechny pak dni života svého v paměti měj Boha a varuj se, abys nikdy nesvolil hříchu a abys neopouštěl přikázání Pána Boha našeho... Chudý sice život vedeme, ale mnoho dobrého míti budeme, budeme-li se báti Boha a odstoupíme-li od všelikého hříchu a budeme-li dobře činiti“ (Tob. 4, 6. 23).

§ 30. O hříšném stavu duše.

Pojem hříš-
ného stavu
duše.

Každý hřích působí v duši skvrnu, která tak dlouho zůstává v duši po hříchu spáchaném, dokud nebyla vyhlazena pokáním a milostí. Tato skvrna sluje **h ř í š n ý s t a v** nebo **h ř í š n o s t** duše (*peccatum habituale*).

Opakuje-li člověk hřích jednoho druhu častěji, stává se ke hříchu tomu náchylný. Tato náchylnost ke hříchu (*habitus peccandi*) sluje **n e p r a v o s t í** (*vitium*) a jest opak ctnosti. Má-li člověk náchylnost k několika nepravostem, sluje tato náchylnost **n e p r a v o s t n o s t** (*vitiositas*).

Kdo často opakuje jistý hřích, dospěl tam, že hřích ten páše velmi snadno, t. j. bez ostýchání, bez bázně a bez výčitek svědomí, nebo v boji s pokušením snadno podléhá, osvojil si **h ř í š n ý n á v y k** (*prava consuetudo*).

Cicero († 43 př. Kr., *De finibus bonorum et malorum* 5): „*Consuetudo altera natura.*“

Horatius Flaccus († 8 př. Kr., *Epist.* 3): „*Quo semel est imbuta recens, servabit odorem testa diu.*“

Hříšný návyk zůstává v duši, i když skvrna hříchu pokáním byla smyta. Hříšného návyku nelze se zbýti nežli často opakovanými úkony ctnosti opačné. Odtud se vysvětluje, proč mnozí kajícíci, kteří chtějí vybřednouti z nějaké nepravosti, s velikými obtížemi se setkávají. Proto **T o m á š K e m p e n s k ý** († 1471, *De imitatione Christi*, *Lib. I., cap. 21*) napomíná: „*Certa viriliter, consuetudo consuetudine vincitur.*“

Hlavní
hříchy.

Hlavní nepravosti jsou tak zvané **h ř í c h y h l a v n í**.

Hlavní hříchy jsou: 1. **p ý c h a** (*superbia*), 2. **l á k o m s t v í** (*avaritia*), 3. **s m i l s t v o** (*luxuria*), 4. **z á v i s t** (*invidia*), 5. **n e s t ř í d m o s t** (*gula*), 6. **h n ě v** (*ira*), 7. **l e n o s t** (*acedia*). Ot. 773.

Tyto hříchy jmenují se hlavní hříchy, protože každý z nich jest hlavou nebo pramenem mnoha jiných hříchův (Ot. 772).

Hříchy hlavní nemusí býti vždy hříchy těžké, protože i hříchy hlavní připouštějí předmět nepatrný (*parvitate materiae*).

1. Pýcha jest přeceňování sebe a nezřízená žádost cti a přednosti (Ot. 774). Pýcha.

„V nenávisti jest před Bohem i lidmi pýcha... Počátek všelikého hříchu jest pýcha. Kdo by se jí přidržel, naplněn bude zlořečenstvím a podvrátí jej dokonce“ (Sir. 10, 7. 15).

Doklady: Lucifer, Nabuchodonosor, Holofernes, Aman, Herodes, farizeové a j.

Z pýchy pochází: nezřízená samoláska a chlubitost; dychtivost po slávě a žárlivost; pohrdání Bohem a náboženstvím, církví a bližním; různice, hádky a sváry; tvrdošijnost, neposlušnost a kacířství (Ot. 775).

Prostředky proti pýše jsou: vzpomínka na vlastní slabost a na marnost slávy pozemské, zvláště pak vzpomínka na pokoru Ježíšovu.

2. Lakomství jest nezřízená přilnulost k penězům a statkům pozemským (Ot. 776). Lakomství.

„Nic není nepravějšího nežli milovati peníze, neboť takový i duši svou má na prodej“ (Sir. 10, 10).

„Kteří chtějí zbohatnouti, upadají v pokušení a v osidlo ďáblovo a v žádosti mnohé, neužitečné i škodlivé, které svrhují lidi do záhuby a zkázy“ (I. Tim. 6, 9).

Doklady: Achan, Achab, Giezi, Jidáš, Ananiáš a Safira.

Z lakomství pochází: nepokoj srdce a přílišná péče o věci časné; lest a podvod; nespravedlnost, zrada a křivé přísahy; nemilosrdnost a zatvrzelost srdce (Ot. 777).

Prostředky proti lakomství jsou: vzpomínka na pomíjejcnost věcí pozemských a myšlenka, jak hanebný a nebezpečný jest tento hřích.

3. Smilstvo jest dobrovolná žádost věcí, které urážejí stydlivost (Ot. 788). Smilstvo.

„Smilníky a cizoložníky souditi bude Bůh“ (Žid. 13, 4).

„Nemylte se. Ani smilníci... ani cizoložníci... nebudou vládnouti královstvím božím“ (I. Kor. 6, 9. 10).

Ze smilstva pochází: zaslepenost ducha a zatvrzelost srdce; nechť k Bohu a věcem božským; vražda a sebevražda; nevěra a zoufání nad milosrdenstvím božím (Ot. 779).

Prostředky proti smilstvu jsou: a) vyhýbat se špatným společnostem a zlým příležitostem (Sir. 3, 27); b) opatrovati smysly, zvláště oči (Žalm 118, 37); c) často přijímati svátosti; d) cvičiti se v pokoře, mrtvení těla a sebezapření; e) pamatovati v pokušení na všudepřítomnost boží a vyzývati Pannu Marii, sv. Josefa a sv. Aloisia.

Závist.

4. Závist jest zármutek z přednosti nebo statku bližního, protože nechceme, aby nás předčil nebo se nám vyrovnal (Ot. 780).

„Závisti ďáblou přišla smrt na okršlek země. Následují pak ho ti, kteří jsou se strany jeho“ (Moudr. 2, 24—25).

Doklady: Dábel, Kain, bratři Josefovi, Saul, farizeové.

Ze závisti pochází: křivé posuzování, pomluva a na cti utrhaní; nenávist k bližnímu; radost, když se mu vede špatně, zármutek, když se mu vede dobře (Ot. 781).

Prostředky proti závisti jsou: vzpomínati si, jaké následky má závist, cvičiti se v lásce k bližnímu a v pokoře, modliti se.

Nestřídmost.

5. Nestřídmost jest nezřízená žádost jídla a pití a nemírné požívání pokrmu a nápoje (Ot. 782).

„Hleďte se pak, aby snad nebyla obtížena srdce vaše obžerstvím a opilstvím... a přišel by na vás náhlý ten den“ (Luk. 21, 34).

„Opilci nebudou vládnouti královstvím božím“ (I. Kor. 6, 10).

Doklady: Baltasar (Dan. 5), boháč a chudý Lazar (Luk. 16, 19—31).

Z nestřídmosti pochází: rozpustilost mravů; nestydatost a smilství; hádky a sváry; utrácení času a jmění; porušení a zeslabení sil duševních (Ot. 783).

Prostředky proti nestřídmosti jsou: vzpomínka na smutné následky nestřídmosti pro duši i tělo, krocení pudu pohlavního, vzpomínka na smrt z nestřídmosti.

Hněv.

6. Hněv jest nezřízené rozčilení mysli, spojené se žádostí pomstíti se (Ot. 784).

„Všeliká hořkost a hněv a prechlivost a křik i rouhání buď odňato od vás se vši zlostí“ (Efes. 4, 31).

Doklady: Esau ze hněvu chtěl usmrtiti bratra svého Jakuba; Absolon zavraždil bratra svého Amnona.

Ze hněvu pochází: nevole a zmatenost mysli; nadávání a utrhaní, nenávist a nepřátelství, zabití a vražda (Ot. 785).

Prostředky proti hněvu jsou: vzpomínka na smutné následky hněvu a na tichost Ježíšovu.

Lenost.

7. Lenost jest dobrovolná nechuť k věcem, které se týkají služby boží a péče o duši, pro namáhání a obtíže s nimi spojené (Ot. 786).

„Mnohému zlu učí zahálka“ (Sir. 33, 29).

„Jdi k mravenci, lenochu, a zpytuj cesty jeho a uč se moudrosti“ (Přisl. 6, 6).

D o k l a d y: lenivý služebník, který zakopal hřivnu svěřenou; nemoudré panny.

Z lenosti pochází zanedbávání modlitby, služeb božích a přijímání svátostí; truchlivost a malomyslnost, nekajícenost a zoufalství (Ot. 787).

P r o s t ř e d k y proti lenosti jsou: vzpomínka na pracovitost Ježíšovu, na odměnu práce a na nebezpečenství spojená se zahálkou.

Nejvyššího stupně dostupuje hříšný stav v člověku, když člověk polepšiti se nechce a Duchu svatému zamezuje přístup do srdce. To se děje ve hříších proti Duchu svatému.

Hříchy proti Duchu svatému jsou: 1. zúmyslně na milosrdenství boží hřešiti (*praesumptio*); 2. nad milosrdenstvím božím zoufati (*desperatio*); 3. poznané křesťanské pravdě odpírati (*impugnatio veritatis agnitae*); 4. bližnímu svému milosti boží nepřáti a záviděti (*invidia fraternae gratiae*); 5. ke spasitelnému napomínání srdce zatvrzelé míti (*obstinatio*); 6. v životě nekajícím úmyslně až do konce setrvati (*impoenitentia finalis*). Ot. 789.

„Neříkej: Hřešil jsem a co se mi (za to) smutného přihodilo? ... aniž množ hříchu hříchem“ (Sir. 5, 4—5).

D o k l a d y: lidé před potopou, Kain, Jidáš, Židé za času Pána Ježíše, kouzelník Elymas, Farao.

Tyto hříchy nazývají se hříchy proti Duchu svatému, protože zcela zvláštním způsobem odporují milosti Ducha svatého, a proto obyčejně obrácení hříšníka zamezují (Ot. 788).

„Tvrdé šíje a nevnímavých srdcí a uší: Vy se vždycky Duchu svatému protivíte, jako otcové vaši, tak i vy“ (Skut. 7, 51).

O těchto hříších Kristus prohlásil, že nebudou odpuštěny ani v tomto věku ani v budoucím (Mat. 12, 32). Příčina toho však není v nedostatku milosti nebo milosrdenství božího, neboť Bůh chce, aby všichni lidé byli spaseni a k poznání pravdy přišli (I. Tim. 2, 4), nýbrž v tom, že tyto hříchy uzavírají srdce milosti boží a tím

obrácení zabraňují nebo je velice ztěžují a tak působí, že téměř nikdy za hříchy pokání nebývá činěno.

P o u č e n í. Protože hříchy hlavní jsou zdroj tolika hříchů a vedou mnohdy i k nekajícnosti a záhubě věčné, jest třeba potlačovati je hned v zárodku. Proto biskup Bouvier napomíná: „Discant iuvenes libidines suas coërcere. Experientia enim constat, eas in teneris annis non aegre refrenari. Tunc facilis et iucunda est perseverantia. Qui vero liberius eis indulget, graves sibi imponit catenas, quas postea difficile solvet.“

ČÁST DRUHÁ.

MRAVOUKA ZVLÁŠTNÍ.

§ 31. Co obsahuje mravouka zvláštní.

Mravouka zvláštní předkládá křesťanu jednotlivé předpisy a povinnosti mravní. Jsou to povinnosti k Bohu, k sobě a k bližnímu. Povinnosti k Bohu, k sobě a k bližnímu jsou obsaženy ve dvou hlavních přikázáních lásky křesťanské.

Hlavní přikázání lásky křesťanské jsou tato dvě: Hlavní přikázání lásky křesťanské. „Milovati budeš Pána Boha svého z celého srdce svého a z celé duše své a ze vší mysli své.“ Toť jest to největší a první přikázání. Druhé pak jest podobné tomu: „Milovati budeš bližního svého jako sebe samého“ (Mat. 22, 37—39). Ot. 342.

„Diliges Dominum, Deum tuum, ex toto corde tuo et in tota anima tua et in tota mente tua. Hoc est maximum et primum mandatum. Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut te ipsum“ (Mat. 22, 37—39).

Jak máme milovati Boha, sebe a bližního, poučujeme se z desatera přikázání božích a z patera přikázání církevních.

Dvě hlavní přikázání lásky křesťanské jsou obšírněji vysvětlena: 1. v desateru přikázání božích; 2. v pateru přikázání církevních (Ot. 343).

Desatero přikázání božích zní: 1. V jednoho Boha věřiti budeš. 2. Nevezmeš jména božího nadarmo. 3. Pomni, abys den sváteční světil. 4. Cti otce svého i matku svou, abys dlouho živ byl a dobře ti bylo na zemi. 5. Nezabiješ. 6. Nesesmilníš. 7. Nepokradeš. 8. Nepromluvíš křivého svědectví proti bližnímu svému. 9. Nepožádáš manželky bližního svého. 10. Aniž požádáš statku jeho (Ot. 344).

Desatero přikázání božích.

Těm, kteří přikázání jeho zachovávají, slíbil Bůh mnohonásobné požehnání a život věčný (Ot. 476).

„Já jsem Hospodin, Bůh tvůj, silný, horlivý, navštěvující nepravost otců na synech do třetího i čtvrtého pokolení těch, kteří nenávidí mne, a činící milosrdenství nad tisíci těm, kteří milují mne a ostříhají přikázání mých“ (II. Mojž. 20, 5—6).

„Chceš-li vjíti do života, ostříhej přikázání“ (Mat. 19, 17).

Patero
přikázání
církvních.

Patero přikázání církevních zní: 1. Zasvěcené svátky světiti. 2. V neděli a zasvěcené svátky celou mši svatou pobožně slyšeti. 3. Ustanovené posty zachovávat. 4. Ale spoň jednou za rok zřízenému knězi se zpovídati a v čas velikonoční velebnou svátost oltářní přijímati. 5. V zapověděný čas svatebního veselí nedržeti (Ot. 477).

Jaké
povinnosti
předpisují
jednotlivá
přikázání.

Povinnosti k Bohu předkládají nám první tři přikázání boží a patero přikázání církevních. Všechny povinnosti k Bohu lze vyjádřiti slovy: *úcta boží*. Boha můžeme uctívati uvnitř nebo i zevně. Uvnitř uctíváme Boha křesťanskou věrou, nadějí a láskou. Zevně uctíváme Boha, dáváme-li křesťanskou víru, naději a lásku najevo úkony zevními. Takové úkony mohou býti řádné a mimořádné. Řádné úkony jsou takové, kterými pravidelně a po celý život Boha uctíváme. Mimořádné úkony jsou takové, kterými Boha uctíváme jenom za jistých okolností. K řádným úkonům vnější pocty boží náleží modlitba, plnění přikázání církevních a úcta svatých. K mimořádným úkonům vnější pocty boží náleží vyznání víry, přísaha a slib.

Povinnosti k sobě a k bližnímu seznáváme ze 4.—10. přikázání božího.

Poučení. „Boha se boj a přikázání jeho ostříhej; neboť to jest všeliký člověk“ (Kaz. 12, 13), t. j. k tomu jest člověk povolán.

A. Povinnosti křesťanovy k Bohu.

VNITŘNÍ ÚCTA BOŽÍ.

§ 32. Pojem víry.

Zdroje
poznání
lidského.

Veškeré poznání lidské má tři zdroje: vlastní zkušenost (autopsii), rozum (reflexi = přemítání) a věrohodnost svědkovu (autoritu).

Poznání získané zkušeností nebo rozumem sluje věděni, poznání opírající se o věrohodnost svědkovu nazývá se víra.

Věřiti vůbec znamená tudíž uznávati něco za pravdu pro věrohodnost svědkovu. Uznáváme-li něco za pravdu pro věrohodnost lidskou, máme víru lidskou. Přisvědčujeme-li něčemu pro autoritu božskou, máme víru božskou.

Křesťansky věřiti jest všecko za pravdu míti, co Bůh zjevil a skrze církev katolickou k věření předkládá (Ot. 6).

Co máme věřiti, zjevil Bůh skrze patriarchy a proroky a nejposléze skrze Syna svého Ježíše Krista a apoštoly (Ot. 8).

„Mnohokrát a mnohými způsoby mluvíval někdy Bůh otcům skrze proroky a nejposléze v těchto dnech mluvil nám skrze Syna“ (Žid. 1, 1—2).

Co Bůh zjevil, svěřil Ježíš Kristus církvi katolické, by to neporušené zachovávala, všechny lidi učila a jim předkládala, co jest jim věřiti a činiti, aby došli spasení (Ot. 10).

„Jdouce, učte všechny národy . . . učíte je zachovávat všecko, cokoli jsem přikázal vám“ (Mat. 28, 19—20).

Ne každému mluvícímu přisvědčujeme. Přisvědčujeme pouze tomu, kdo jest věrohodný. Věřodný jest ten, o kom jsme přesvědčeni, že ví, co nám praví, a že pravdu povědět chce. Nejvýš věrohodný jest Bůh.

Co Bůh zjevil, musíme míti za pravdu, protože Bůh jest pravda sama a nemůže tedy ani se mýlit ani klamat (Ot. 7).

Musíme také míti za pravdu, co se nám skrze církev katolickou k věření předkládá, 1. protože Ježíš Kristus udělil církvi dar neomylnosti; 2. protože výslovně poručil, abychom církve poslouchali (Ot. 11).

„A aj, já s vámi jsem po všechny dni až do skonání světa“ (Mat. 28, 20).

„Já budu prositi Otce a jiného Utěšitele dá vám, aby s vámi zůstal na věky, Ducha pravdy“ (Jan 14, 16—17).

„Kdo vás slyší, mne slyší, a kdo vámi pohrdá, mnou pohrdá“ (Luk. 10, 16).

Mezi věrou a vědou rozumovou neboli přirozenou jest rozdíl mezi rozdíly *a)* v předmětu, *b)* v pohnutce, *c)* v podmětě, *d)* v jistotě. věrou
a vědou.

a) Předmět víry (objectum materiale fidei divinae) jsou pravdy Bohem zjevené. Mezi pravdami od Boha zje-

venými jsou ovšem i pravdy, které rozum sám o sobě může poznati, na př. že jest Bůh. Ale většina pravd zjevených přesahuje rozum lidský (*veritates supranaturales*), takže rozumem lidským nemohou býti ani poznány ani pochopeny, na př. učení o nejsvětější Trojici. Takové pravdy slují tajemství víry (*mysteria fidei*). Pravdy ty jsou nad rozum (*supra rationem*), ale nejsou proti rozumu (*contra rationem*).

Některé zjevené pravdy můžeme také rozumem poznati, mnohých však nemůže žádný rozum stvořený poznati a tím méně pochopiti (Ot. 19).

Zjevené pravdy, kterých nemůže žádný rozum stvořený ani poznati ani pochopiti, jmenují se tajemství víry (Ot. 20).

Bůh zjevil lidem i pravdy, které sami mohou poznati rozumem svým, 1. protože málo lidí by na pravdy ty přišlo; 2. protože pravdy ty jsou předchůdkyně víry (*praeambula fidei*), tak jako přirozenost jest předchůdkyně milosti; 3. protože ke spasení nedostačuje pouhé rozumové poznání pravd těch, nýbrž jest třeba v pravdy ty také věřiti. Sv. Pavel praví: „Bez víry nelze se líbiti Bohu, neboť věřiti musí, kdo přistupuje k Bohu, že jest a že těm, kteří ho hledají, jest odplatitelem“ (Žid. 11, 6). Víra zajisté jest dobrovolné podrobení rozumu lidského před rozumem božím, hold rozumu stvořeného před pravdou věčnou.

Předmět vědy rozumové nebo přirozené jsou pouze ty pravdy, které rozum sám o sobě může poznati a pochopiti. Proto Pius IX. v sylabu (n. 9) zavrhl mínění: „*Omnia indiscriminatim dogmata religionis christianae sunt objectum naturalis scientiae seu philosophiae.*“

Věda přirozená může však také se zabývatí pravdami nadpřirozenými. Může pátrati, jak jsou tajemství víry obsažena v Písmě sv. a v ústním podání (způsob pozitivní, kladný), nebo může tajemství víry zásadami rozumovými, pokud možno, objasňovati a vespolek souvislost tajemství zkoumati (způsob spekulativní, zkumný, také scholastický).

b) Pohnutka víry (objectum formale fidei divinae) jest autorita boží (evidentia in attestante). Autorita boží jest vševědoucnost a pravdomluvnost boží. Protože Bůh jest vševědoucí, nemůže se mýlit sám, a protože jest pravdomluvný, nemůže klamati jiných. Proto sv. Pavel volá: „Scio, cui credidi“ (II. Tim. 1, 12). Kdo by uznával nějakou větu zjevenou za pravdu proto, že se mu líbí nebo že vidí, jak jest prospěšná lidstvu, neměl by víry, dokud by věty té nepřijal za pravdu pro autoritu boží. Takový člověk měl by pouhé poznání pravdy zjevené, ale nikoli víry náboženské. Proto sněm v a t i k á n s k ý (Sess. III., cap. 3) podává výměr víry: „Fides divina seu theologica est virtus supernaturalis, qua Dei aspirante et adjuvante gratia ab eo revelata vera esse credimus non propter intrinsecam rerum veritatem naturali rationis lumine perspectam, sed propter auctoritatem ipsius Dei revelantis, qui nec falli nec fallere potest.“

Pohnutka vědy rozumové nebo přirozené jest vnitřní zřejmost věci (evidentia rei), ke které dospíváme ze zřejmých důvodů rozumových. Tak na př. přisvědčujeme důkazům aritmetickým, protože poznáváme, že jinak býti nemůže.

c) Podmět víry (subjectum fidei divinae) míníme schopnost, v níž ctnost víry sídlí a z níž úkony víry vycházejí. Víra jest úkon rozumu i svobodné vůle lidské. Rozum poznává pravdy zjevené. Protože však pravdy zjevené nejsou samy o sobě zřejmé (evidentní), nýbrž temné, rozum není nucen přisvědčiti jim, nýbrž jest třeba jakéhosi popudu, aby rozum pravdám těm přisvědčil. Popud ten vychází ze svobodné vůle. Svobodná vůle pobádá totiž rozum, aby pravdám těm přisvědčil, protože toho pravdy ty zasluhují. Pravdy ty jsou zajisté slovo boží a slova božího jest poslouchati. Proto úkon víry křesťanské jest svobodný. Kdo nechce věriti, neuvěří, i kdyby byl o pravdě přesvědčen. Tak na př. kalvinista Theodor Beza byl přesvědčen od sv. Františka Saleského, že učení církve katolické jest pravé, a přece do církve katolické se nevrátil (Bulla Canonis. sancti Francisci Sal. ab Alexandro VII., anno 1666, § 8).

Podmět věd přirozených (exaktních) jest pouze rozum a rozum přisvědčuje pravdám poznáním nikoli svobodně, nýbrž nutně pro vnitřní zřejmost věci.

Z toho jest zřejmo, že rozum nejedná slepě, dává-li se od vůle pohnouti, aby věřil. Nežli rozum přisvědčuje pravdám zjeveným, chce míti jistotu, že pravdy ty jsou skutečně od Boha zjeveny. Důvody, jež dokazují, že Bůh mluvil k lidem a že pravdy, které církve katolická hlásá a předkládá k věření jako pravdy od Boha zjevené, jsou skutečně od Boha zjeveny a tudíž slovo boží, slují důvody víry (motiva credibilitatis). Sv. T o m á š A k v i n s k ý (Summa theol. 2, 2. q. 1, a. 4) praví: „Nemo crederet, nisi videret, ea esse credenda.“

Z toho poznáváme také, že není pravdivé tvrzení, jako by člověku dříve bylo se vzdáti rozumu, aby mohl věřiti. Naopak člověk potřebuje rozumu, aby mohl věřiti. Rozumem člověk poznává, co Bůh zjevil, a rozumem dokazuje, že to Bůh zjevil.

Rovněž není pravda, že rozum věrou se snižuje. Rozum věrou se nesnižuje, nýbrž upokojuje. Býti žákem božím není nečest. Potom Bůh vyučuje věcem nejvznešenějším.

d) J i s t o t a v í r y (certitudo fidei divinae) jest větší nežli jistota věd přirozených, protože víra opírá se o pravdu božskou, poznání přirozené však o rozum lidský. Rozum lidský může se mýliti a dějiny dokazují, že často se mýlil, ale Bůh se mýliti nemůže. Proto praví apoštol sv. Jan: „Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei maius est“ (I. Jan 5, 9). Také sv. T o m á š A k v i n s k ý († 1274, Summa theol. 2. 2, q. 4, a. 8 ad 2) dokazuje: „Multo magis homo certior est de eo, quod audit a Deo, qui falli non potest, quam de eo, quod videt propria ratione, quae falli potest.“ Podobně napsal italský humanista J a n P i c o hrabě z Miranduly († 1494): „Religio possidet, philosophia quaerit veritatem.“

Odporuje Poznámky. a) Může vzniknouti spor mezi věrou a vědou? Na otázku, může-li vzniknouti spor mezi věrou a rozumem, sněm vatikánský (Sess. III., cap. 4) odpovídá takto: „Ač víra převyšuje rozum, přece mezi věrou a rozumem nikdy nemůže vzejíti opravdový spor, protože týž Bůh, který zjevuje tajemstva a vlévá víru, dal duchu lidskému světlo rozumu. Bůh však nemůže popírat

sama sebe, ani pravda nemůže odporovati pravdě. Zdánlivý spor vzniká obyčejně odtud, že buď články víry nebyly pochopeny ani vyloženy podle smyslu církve nebo že výmysly domněnek (hypothes) jsou pokládány za výroky rozumu.“

Mezi věrou a vědou nemůže tedy vzejít opravdový spor, ale víra a věda prokazují si navzájem vzácné služby. Sněm vatikánský (Sess. III., cap. 4) praví: „Neque solum fides et ratio inter se dissidere nunquam possunt, sed opem quoque sibi mutuam ferunt, cum recta ratio fidei fundamenta demonstret eiusque lumine illustrata rerum divinarum scientiam excolat; fides vero rationem ab erroribus liberet ac tueatur eamque multiplici cognitione instruat.“

b) Překáží víra volnému badání? Na tuto otázku odpovídá sněm Překáží víra vatikánský z r. 1869/70, sess. III., kap. 4.: „Církev jest daleka volnému toho, aby překážela pěstování umění a věd lidských, naopak poskytuje badání? jim mnohonásobné pomoci a podpory. Vždyť nejsou jí neznámy rozličné užítky, které z nich plynou životu lidskému, a církev necení je málo. Naopak církev uznává, že vědy a umění, jak od Boha, Pána věd, vyšly, tak zase, jsou-li správně pěstovány, za pomoci milosti jeho k Bohu vedou. Ani nezakazuje, aby tyto vědy neužívaly v oboru svém svých vlastních základův a svého vlastního postupu, nýbrž uznávajíc oprávněnou volnost tuto, přihlíží bedlivě k tomu, aby nepřijímaly do sebe bludův odporujících učení božimu, a překročující vlastní meze, nezmocňovaly se a nemátly toho, co náleží k věcem víry.“

Poučení. „Jako světlo proniká temnoty, tak víra proniká tajemství křesťanská. Čeho by víra nenašla? Víra sahá po věcech nepřístupných, rozumí věcem neznámým, chápe věci mimořádné, dovídá se, co přijde budoucně. Víra zavírá jaksi i věčnost do lůna svého“ (Sv. Bernard † 1153, In Cant.).

§ 33. Víra jest potřebná a záslužná.

Víra lidská i víra božská jest člověku nevyhnutelně Potřeba víry. potřebná.

Víra lidská jest člověku nevyhnutelně potřebná,
a) protože bez ní se člověk neobejde. Dítě věří rodičům, žák učiteli, učeník mistru, posluchač řečníku, čtenář spisovateli, neučený člověk učenci. b) Bez víry lidské nebylo by pokroku věd. Na základech, jež zbudovali předkové, stavějí potomci.

Víra božská jest rovněž nevyhnutelně potřebná,
a) protože jest prostředek spásy (necessaria necessitate medii); b) protože jest přikázána (necessaria necessitate praecepti).

a) Víra jest prostředek spásy, protože nás seznamuje s cílem, k němuž jsme určeni, a udává nám cestu, která k tomu cíli vede.

Víry jest ke spasení nevyhnutelně třeba, protože člověk určen jest k cíli, který jenom skrze víru může poznati a kterého jenom životem podle víry může dosíci (Ot. 22).

Cíl ten jest, aby Boha poznal a ctil, jej miloval a jemu sloužil a tak na věky spasen byl.

„Kdo uvěří a pokřtěn bude, spasen bude“ (Mar. 16, 16).

„Spravedlivý žije z víry“ (Gal. 3, 11).

„Fides est humanae salutis initium, fundamentum et radix omnis iustificationis“ (Trident. Sess. VI., cap. 8).

b) Víra jest také přikázána.

„Kdo neuvěří, bude zavržen“ (Mar. 16, 16).

„Bez víry nelze se líbiti Bohu“ (Žid. 11, 6).

Zaslужnost
víry.

Víra lidská i víra božská jest spojena s oběťmi. Víra lidská jest spojena s menšími oběťmi, protože přisvědčuje člověku, který mluví o věcech pozemských, pochopitelných, a neukládá zvláštních povinností. Avšak víra božská žádá od nás velikých obětí, a) oběti rozumu (obsequium intellectus), b) oběti srdce (obsequium voluntatis).

a) Víra božská žádá od nás oběti rozumu, protože nám zjevuje věci božské, jež přesahují někdy rozum náš (tajemství víry). Rozum však nerad uznává za pravdu, čeho nechápe.

b) Víra božská žádá od nás oběti srdce, protože nám velí, abychom žili podle ní. „Zapři sebe sám a vezmi kříž svůj a následuj mne“ (Mat. 16, 24).

Abychom byli schopni a ochotni překonati tyto obtíže, Bůh jest nám nápomocen milostí svou. Bůh pomáhá nám dvojím způsobem. Při ospravedlnění našem dává nám schopnost víry (ctnost víry) a při jednotlivých úkonech víry osvěcuje rozum náš a pobádá vůli naši, abychom přijali za pravdu, co Bůh zjevil a co předkládá k věření církev katolická. Odtud výměr víry křesťanské:

Křesťanská víra jest nadpřirozená, od Boha vlitá ctnost, kterou pro boží pravdomluvnost všecko za pravdu

máme, co Bůh zjevil a skrze církev katolickou k věření předkládá (Ot. 801).

„Milostí boží spaseni jste skrze víru, a to ne sami ze sebe, dar zajisté boží jest“ (Efes. 2, 8).

„Bůh působí ve vás, že jste uvěřili“ (I. Thessal. 2, 13).

Protože víra božská žádá oběti rozumu i oběti srdce, jest záslužná u Boha. Bůh slibuje odměnu věřícím.

„Kdo uvěří a pokřtěn bude, spasen bude“ (Mar. 16, 16).

„Uvěřil Abraham Bohu a jest mu to počteno za spravedlnost“ (I. Mojž. 15, 6).

Poučení. „Jako plody zemské nerostou, ani nezrají, neosvěcuje-li a nezahřívá-li jich slunce, tak ani člověk nemůže nésti dobrého ovoce, t. j. nemůže konati dobrých skutků, nemá-li v srdci víry“ (Origenes † 254, In cap. 2 Job).

§ 34. Vlastnosti víry a prostředky k zachování a rozmnožení víry.

Aby víra naše Bohu se líbila a nám prospěla, musí mít určité vlastnosti. Vlastnosti víry.

Víra naše musí býti: 1. obecná, 2. pevná, 3. živá, 4. stálá (Ot. 23).

1. Víra naše jest obecná, věříme-li všemu bez výjimky, čemu církev katolická učí (Ot. 24). Obecná.

„Učte je zachovávat všecko, cokoli jsem přikázal vám“ (Mat. 28, 20).

„Kdo odstupuje a nezůstává v učení Kristovu, nemá Boha“ (II. Jan 1, 9).

Kdo si vybírá z učení Kristova jenom to, co se mu líbí, ten víry nemá. Takový člověk věří rozumu svému, ale nikoli Bohu.

2. Víra naše jest pevná, věříme-li tak, že ani dosti málo nepochybujeme (Ot. 25). Pevná.

„Abraham nepochyboval o zaslíbení božím z nedůvěry, nýbrž posilnil se věrou, dav chválu Bohu... proto jest mu to počteno k spravedlnosti“ (Řím. 4, 20. 22).

Mojžíš a Aron byli potrestáni, protože pochybovali (IV. Mojž. 20, 12).

3. Víra naše jest živá, jsme-li tak živi, jak toho víra žádá (Ot. 26). Živá.

„Jako tělo bez ducha mrtvé jest, tak jest i víra beze skutků mrtvá“ (Jak. 2, 26).

„Ne každý, kdo mi říká: Pane, Pane! vejde do království nebeského, ale kdo činí vůli Otce mého, jenž jest v nebesích“ (Mat. 7, 21).

Stálá. **4. Víra naše jest stálá, jsme-li ochotni raději všecko, i život, dáti, než bychom od víry odpadli nebo ji zapřeli (Ot. 27).**

„Vizte, bratři, aby snad nebylo v někom z vás srdce zlé, nevěrné k odpadnutí od Boha živého“ (Žid. 3, 12).

Příklady sv. mučedníků.

Prostředky k zachování a rozmnožení víry. Protože víra není pouze činnost lidská, nýbrž i dar boží (jako ctnost) a zároveň činnost božská (jako úkon), jest za dar víry prositi a užívati prostředků, jimiž se víra zachovává a rozmnožuje.

Prostředky, jimiž se víra jako ctnost zachovává a rozmnožuje, jsou: 1. modlitba za víru, 2. časté vzbuzování víry, 3. důkladná znalost sv. náboženství, 4. život podle víry.

Poučení. „Jestliže pak kdo z vás potřebuje moudrosti, žádej od Boha, který dává všechněm hojně a neomlouvá“ (Jak. 1, 5). „Kdo činí pravdu, jde ke světlu, aby zjevení byli skutkové jeho, protože v Bohu učinění jsou“ (Jan 3, 21).

§ 35. Nejdůležitější pravdy křesťanské.

Protože víra má býti obecná, každý dospělý křesťan katolický jest povinen věriti bez výjimky všemu, čemu učí církev katolická. Avšak každý křesťan nemusí znáti všech jednotlivých pravd křesťanských, určitými slovy vyjádřených (fides explicita = víra rozvinutá), protože každý křesťan nemá příležitosti, aby důkladně byl poučen o víře. „Věra ze slyšení“ (Řím. 10, 17). Dostačí, má-li křesťan vůli, přijmouti za pravdu vše, co církev katolická předkládá k věření (fides implicita = víra zavinutá).

Pravdy nevyhnutelně potřebné. Některé pravdy dospělý křesťan katolický musí však věděti a věriti výslovně, protože znalost jejich jest nevyhnutelná podmínka spásy (fides explicita necessaria necessitate medii ad salutem).

Zvláště výslovně musíme věděti a věriti šestero pravd základních, totiž: 1. že jest jeden Bůh; 2. že Bůh jest spravedlivý soudce, který dobré odměňuje a zlé trestuje;

3. že jsou tři božské osoby: Otec, Syn a Duch svatý; 4. že druhá božská osoba člověkem učiněna jest, aby nás svou smrtí na kříži vykoupila a na věky spasila; 5. že duše lidská jest nesmrtelná; 6. že jest milosti boží ke spasení nevyhnutelně třeba (Ot. 29).

Musíme zvláště šestero pravd základních výslovně věděti a věriti, poněvadž jsou základem křesťanského života (Ot. 30).

„Kdo k Bohu přistupuje, musí věriti, že (Bůh) jest a že těm, kteří ho hledají, odplatitelem jest“ (Žid. 11, 6).

„Tentož jest pak život věčný, aby poznali tebe, jediného Boha pravého, a jehož jsi poslal, Ježíše Krista“ (Jan 17, 3).

„Není v nikom jiném spasení, aniž jest zajisté jiné jméno pod nebem dáno lidem, skrze něž bychom měli spasení býti“ (Skut. 4, 12).

„Nebojte se těch, kteří zabíjejí tělo, ale duše nemohou zabít“ (Mat. 10, 28).

„Beze mne nemůžete ničeho učiniti“ (Jan 15, 5).

Kdo nezná šestero pravd základních, nemůže přijímati svátostí, dokud nebyl poučen o pravdách těch. Jest-li však neschopen poučení, omlouvá jej nevědomost nezaviněná a nepřekonatelná.

Mimo šestero pravd základních přikazuje se nám ještě věděti: 1. apoštolské Vyznání víry; 2. modlitbu Páně a pozdravení andělské; 3. desatero božích přikázání a patero přikázání církevních; 4. sedmero svatých svátostí; 5. hlavní pravidla křesťanské spravedlnosti (Ot. 31).

Pravdy
přikázané.

Věřiti věrou rozvinutou v tyto pravdy jest třeba, protože jest to přikázáno (*fides explicita necessaria necessitate praecepti*), „Tototž jest přikázání jeho, abychom věřili ve jménu Syna jeho, Ježíše Krista“ (I. Jan 3, 23). Proto kdo těchto pravd nezná, ač měl příležitost seznati je, tedy z nevědomosti zaviněné, hřeší těžce a může obdržeti rozhřešení jenom tehdy, lituje-li nevědomosti své a slibuje-li upřímně, že si osvojí pravdy ty. Kdo by neznal pravd přikázaných z nevědomosti nezaviněné, může obdržeti rozhřešení jenom tehdy, slíbí-li upřímně, že se tomu přiučí, když byl upozorněn na povinnost svou.

Poučení. Kdo hledí prohloubiti vědomosti náboženské, toho Písmo svaté nazývá blahoslaveným. „Beatus vir, ... qui in lege eius (= Domini) meditabitur die ac nocte“ (Psal. 1, 1—2).

§ 36. Hříchy proti víře.

Hříchy proti víře jsou nedostatky vlastností, jež víra mítí má.

Nedostatek víry o b e c n é má, kdo věří méně, nežli věřiti má (nevěra, infidelitas), nebo více, než jest povinen věřiti (pověra, vana observantia), nebo si z víry vybírá, co se mu líbí, a ostatní zavrhuje (kacířství, haeresis).

Nedostatek víry p e v n é má za následek pochybování ve víře (dubitatio de fide).

Nedostatek víry ž i v é plodí lhostejnost u víře (indifferentismus).

Z nedostatku víry s t á l é vzniká odpadlictví (apostasie) a rozkol (schisma).

Nevěra.

1. Nevěrou se prohřešuje, kdo vlastní vinou v Boha nebo ve zjevení boží nevěří (Ot. 353).

Nevěra jest dvojí: z á p o r n á (negativa, materialis) a k l a d n á (positiva, formalis).

Nevěra z á p o r n á jest nedostatek víry u těch, kteří neměli příležitosti seznati pravou víru, na př. u pohanů, ke kterým ještě nepřišel misionář katolický. Tato nevěra není hřích. „Bych byl nepřišel a nemluvil jim, hříchu by neměli“ (Jan 15, 22).

Nevěra k l a d n á jest nedostatek víry u těch, kteří pravou víru slyšeti nechtějí nebo víru samu zavrhují. Tato nevěra jest hřích, a to hřích větší než ostatní hříchy, protože člověka od Boha nejvíce vzdaluje, tak jako víra člověka k Bohu přibližuje. „Bez víry nelze se líbiti Bohu, neboť věřiti musí, kdo přistupuje k Bohu, že jest“ (Žid. 11, 6). Nad těmi, kteří hřeší nevěrou zaviněnou, Kristus již vynesl rozsudek: „Kdo nevěří, již jest odsouzen“ (Jan 3, 18).

Prameny nevěry jsou hlavně pýcha v podobě domýšlivosti učenecké, hříšný život, nedostatečné vzdělání vůbec a náboženské zvlášť, čtení spisů bezbožeckých a obcování s lidmi víře odcizenými.

Pověra.

2. Pověrou se prohřešuje, kdo věcem připisuje tajnou moc, které jim Bůh nedal (Ot. 367).

Pověra jest nositi na krku amulety (ochranné závěsy) a medaliony a očekávati od nich se vši jistotou, že nás uchrání neštěstí nebo že nás uzdraví, míti některé dni za šťastné a jiné za nešťastné, na př. pátek, a dle toho zařizovati jednání, nechtíti zasednouti ke stolu, u něhož má seděti 13 osob, atd. Není však pověra nositi u sebe věci posvěcené a obrázky a ostatky svatých a očekávati od nich účinky, jež jim svěcením byly propůjčeny nebo jichž lze dojíti, uctíváme-li zbožně obrazy a ostatky svatých. Tak na př. ve svátek Zjevení Páně církev světí zlato, kadidlo a myrhu a prosí Boha, „ut qui ea penes se habuerint, ab omni aegritudinis et laesionis incursu tuti sint et omnes morbos corporis et animae effugiant“ (Rituale Romanum). Kdo uctívá náležitě ostatky a obrazy svatých, může spoléhati na přímluvu těch světců, jejichž obrazy nebo ostatky uctívá.

3. Bludařstvím (kacířstvím) se prohřešuje, kdo tvrdošíjně nevěří pravdě, kterou církev k věření předkládá (Ot. 354).

Kacířství.

Haeresis pochází z řeckého αἵρεσις = vybíratí si. Kacířství jest odvozeno z řeckého καθάρσις = čistý. Kathaři byli sekty středověké, jež ukazujíce na chudobu církve v dobách apoštolských, chtěly ji zbaviti lesku a bohatství a tak ji „očistiti“.

Ke kacířství jest třeba dvou věcí: a) poblouzení rozumu proti víře, b) zatvrzelosti vůle. Takové kacířství, vyskytuje-li se u člověka pokřtěného, sluje formální. Kde není zatvrzelosti, tam jest pouze kacířství materiální. Kacířství formálního může se někdo dopustiti pouze v myslí nebo také slovy a skutky. Dle toho rozeznáváme kacířství formální vnitřní (haeresis interna) a vnější (haeresis externa). Kacířství formální vnější trestá se vyloučením z církve (excommunicatio latae sententiae speciali modo Romano Pontifici reservata — Constitutio Pii IX. Apostolicae Sedis a. 1869).

Bůh dopouští kacířstva, aby nevěřící se oddělili od věřících a věřící měli příležitost ukázati, že mají víru pevnou a stálou. Sv. Pavel praví: „Musí i kacířstva býti, aby zjevení byli mezi vámi ti, kteří jsou zkušeni“ (I. Kor. 11, 19).

Kacířů jest se varovati. Sv. Pavel napomíná: „Člověka kacíře po jednom i druhém napomenutí varuj se věda,

že převrácený jest, kdo jest takový, a hřeší, svým vlastním soudem jsa odsouzen“ (Tit. 3, 10—11).

Pochybování
u víře.

4. Pochybováním u víře se prohřešuje, kdo svoluje k myšlence, že by mohlo býti něco nepravda, co církev k věření předkládá (Ot. 358).

Pochybnosti o víře a pokušení proti víře nejsou hřích, pokud se jim bráníme a máme vůli věriti všemu, čemu učí církev. Ale dobrovolné pochybnosti o víře jsou hříšné, protože tím pochybujeme také o pravdomluvnosti boží a o neomylnosti učitelského úřadu v církvi.

Ještě horší jest p o c h y b o v a č n o s t n á b o-
ž e n s k á (skepticismus náboženský). Hříchu toho se do-
pouští, komu pochybování jest účelem, t. j. kdo ze zásady
v sobě a v jiných probouzí a udržuje pochybnosti o prav-
dách křesťanských.

Prostředky proti hříchu tomu jsou: modlitba, vzbuzo-
vání víry, čtení dobrých knih, obcování s lidmi zbožnými.

Lhostejnost
u víře.

5. Lhostejností u víře se prohřešuje, kdo buď o žádné náboženství nedbá nebo všechna náboženství za stejně pravdivá a stejně dobrá pokládá (Ot. 357).

Indiferentismus jest dvojí: t h e o r e t i c k ý a p r a k-
t i c k ý.

Indiferentismus t h e o r e t i c k ý pokládá všechna ná-
boženství za stejně pravdivá a stejně dobrá. Tento in-
diferentismus jest: a) n e r o z u m n ý, b) n e p ř i r o-
z e n ý, c) h ř í š n ý.

Indiferentismus theoretický jest n e r o z u m n ý, pro-
tože prohlašuje všechna náboženství za stejně pravdivá
a dobrá, ač si odporují ve věcech podstatných.

Indiferentismus theoretický jest n e p ř i r o z e n ý,
protože jedná proti přirozenosti lidské. Přirozenost lidská
jest stvořena pro pravdu a k pravdě tíhne. Ale indifere-
ntismus touhu tu u člověka ubíjí.

Indiferentismus theoretický jest h ř í š n ý, protože si
neváží Syna božího a díla jeho. Vždyť Syn boží proto
přišel na svět, aby vydal svědectví pravdě. Když stál před
Pilátem, řekl: „Já jsem se k tomu narodil a proto jsem na
svět přišel, abych svědectví vydal pravdě“ (Jan 18, 37).

Indiferentismus praktický záleží v tom, *a*) že křesťan nedbá o žádné náboženství; *b*) že zanedbává vyučování náboženství křesťanskému; *c*) že nežije podle náboženství křesťanského.

O takových křesťanech praví Kristus: „Znám skutky tvé, že nejsi ani studený ani horký..., ale že jsi vlažný a nejsi ani studený ani horký, hodlám tě vyvrci z úst svých“ (Zjev. 3, 15—16).

Od indiferentismu náboženského jest rozeznávati snášelivost náboženskou (toleranci). Snášelivost náboženská záleží v tom, že osobu jinověrcovu milujeme, ale blud jeho zavrhuje (amor personae, odium rei). Taková snášelivost nejenom jest dovolena, nýbrž i přikázána přikázáním lásky křesťanské. Bůh činí podobně. Bludu i hříchu nenávidí, ale osobám dobře činí. „Slunci svému velí vzházeti na dobré i na zlé a dešť dává na spravedlivé i na nespravedlivé“ (Mat. 5, 45).

6. Odpadlictvím se prohřešuje, kdo se křesťanské víry Odpadlictví. zřiká (Ot. 355).

Doklad: Julian Apostata.

Odpadlíkem (apostatou) sluje nejenom ten, kdo přijav křest přechází k náboženství nepravému, na př. židovskému nebo mohamedánskému, nýbrž i ten, kdo nepřestupuje k jinému náboženství, ale křesťanského učení se úplně zřiká. Sem náležejí racionalisté, naturalisté, pantheisté, lidé bez vyznání (bez konfese) a zednáři.

Církevní trest na apostasii jest vyloučení z církve (excommunicatio latae sententiae speciali modo Romano Pontifici reservata — Constitutio Pii IX. Apostolicae Sedis a. 1869).

7. Rozkolem (σχίσμα, od σχίζω = štípám) se prohřešuje, kdo se odštěpuje od jednoty církevní. Rozkol.

Učení církevní schismatici podržuje, ale poslušnost církvi a hlavě její vypovídá.

Rozkol upravuje cestu kacířství. Proto praví sv. Jeronym († 420): „Nullum schisma est, quod non sibi aliquam haeresim confingat, ut recte ab Ecclesia recessisse videatur.“

Všichni, kteří se nepodrobují papeži římskému, jsou rozkolníci. Tvrdí-li však zároveň, že papež římský není

nejvyšší hlava církve a zástupce Kristův na zemi, stávají se kacíři.

Aby katolický křesťan nepozbyl víry, jest mu hlavně varovati se života hříšného, četby nevěrecké a důvěrného obcování s nevěrci. Písmo svaté praví: „Každý zajisté, kdo zlé činí, nenávidí světla a nejde ke světlu, aby nebyli trestáni skutkové jeho“ (Jan 3, 20). A napomíná nás: „Pilně se varujte falešných proroků, kteří přicházejí k vám v rouše ovčím, uvnitř pak jsou vlci hltaví“ (Mat. 7, 15).

§ 37. O křesťanské naději.

Pojem
naděje.

Křesťanská naděje jest nadpřirozená, od Boha vlitá ctnost, kterou pro boží všemohoucnost, dobrotu a věrnost s pevnou důvěrou očekáváme všecko, co nám Bůh pro zásluhy Ježíše Krista slíbil (Ot. 802).

Schopnost a ochotnost k naději vlévá nám Bůh při ospravedlnění a také později podporuje naději naši milostí svou. Sv. Pavel praví: „Poněvadž pak jste synové, poslal Bůh Ducha Syna svého v srdce vaše volajícího: Abba, Otče! Proto již není služebník, ale syn; jestliže pak syn, i dědic skrze Boha“ (Gal. 4, 6—7).

K naději jest třeba dvou úkonů: 1. t o u h y po dobru (desiderium), 2. d ů v ě r y (jistoty), že dobra toho dojdeme (fiducia). Kdo by měl pouze touhu po dobru, ale neměl by jistoty, že dobra toho dojde, měl by pouze přání, ale nikoli naději. Tak touží stařec po mládí, člověk na smrt nemocný po uzdravení.

Předmět
naděje.

Bůh nám pro zásluhy Ježíše Krista slíbil věčnou blaženost jakož i prostředky, kterými bychom jí dosáhli (Ot. 255).

Předmět křesťanské naděje jest především: 1. ž i v o t v ě č n ý; 2. to, co jest k životu věčnému p o t ř e b n é, totiž odpuštění hříchův a milost boží; 3. to, co jest k životu věčnému u ž i t e č n é, totiž statky pozemské, pokud nám pomáhají neb aspoň nepřekážejí dojítí blaženosti věčné.

Věčná blaženost jest předmět hlavní (objectum materiale primarium), prostředky k životu věčnému jsou předmět vedlejší (objectum materiale secundarium).

„Hledejte nejprve království božího a spravedlnosti jeho a toto všecko bude vám přidáno“ (Mat. 6, 33).

Doufáme od Boha, co nám slíbil, protože jest všemohoucí, nejvyšší dobrotivý a věrný, a proto splnití může a chce, co nám slíbil (Ot. 256).

Pohnutka
naděje.

Pohnutka křesťanské naděje jest vědomí, že Bůh nám blaženost věčnou a prostředky k tomu slíbil a Ježíš Kristus zasloužil. Bůh pak jest všemohoucí, dobrotivý a věrný, proto může dáti, chce dáti a jistě dá, co slíbil.

„Držme neúchylné vyznání naděje své, neboť věrný jest ten, jenž zaslíbil“ (Žid. 10, 23).

„Jeden jest zajisté Bůh, jeden také prostředník mezi Bohem a lidmi, člověk Kristus Ježíš, který dal sebe samého na vykoupení za všechny“ (I. Tim. 2, 5—6).

Křesťanská naděje jest potřebná, 1. protože jest nevyhnutelný prostředek spásy (*necessaria necessitate medii*), 2. protože jest od Boha přikázána (*necessaria necessitate praecepti*).

Potřeba
naděje.

Křesťanská naděje jest nevyhnutelný prostředek spásy, protože bez naděje bychom nedošli spásy. Naděje povznáší mysl naši k věcem nebeským, pobádá ke skutkům dobrým, zvláště k modlitbě, pomáhá vítěziti v pokušení a těší ve strastech. Proto sv. mučedníci posilovali se nadějí. Sv. Štěpán volal: „Aj, vidím nebesa otevřena a Syna člověka stojícího na pravici boží“ (Skut. 7, 55).

Křesťanská naděje jest od Boha přikázána. Ježíš pravil ke člověku ochrnutému: „Doufej, synu, odpouštějí se tobě hříchy tvoje“ (Mat. 9, 2). Sv. Pavel přikazuje Timotheovi: „Bohatým tohoto světa přikazuj, ať nejsou velikomyslní, ani ať nedoufají v nejistém zboží, ale v Bohu živém“ (Tim. 6, 17).

Pokud naděje jest t o u h a po dobru, má býti dobře s p o ř á d á n a a ž i v á. Pokud naděje jest d ů v ě r a, má býti p e v n á a p o k o r n á.

Vlastnosti
naděje.

1. Naděje jest dobře s p o ř á d á n a, touží-li křesťan po statcích slíbených v tom pořádku, v jakém jdou za sebou dle ceny své. Na prvním místě zajisté jest blaženost věčná, pak jsou prostředky nadpřirozené a konečně prostředky přirozené.

„Hledejte nejprve království božího a spravedlnosti jeho a toto všecko bude vám přidáno“ (Mat. 6, 33).

2. Naděje jest **ž i v á**, žije-li člověk dle naděje své, totiž přičiňuje-li se také, aby došel života věčného.

„Protož, bratři, tím více se snažte, abyste skrze dobré skutky jisté učinili své povolání a vyvolení“ (II. Petr. 1, 10).

„Ne každý, kdo mi říká: Pane, Pane, vejde do království nebeského, ale kdo činí vůli Otce mého, jenž v nebesích jest, ten vejde do království nebeského“ (Mat. 7, 21).

3. Naděje jest **p e v n á**, spoléhá-li křesťan na všemohoucnost, dobrotu a věrnost boží.

„Držme neúchylné vyznání naděje své, neboť věrný jest ten, jenž zaslíbil“ (Žid. 10, 23).

4. Naděje jest **p o k o r n á**, máme-li na paměti nedostatečnost a hříšnost svou a obáváme-li se tudíž o spásu svou.

„S bázní i třesením spasení své konejte“ (Fil. 2, 12).

Hříchy proti naději. Hříchy proti naději jsou nedostatky vlastností, jež naděje míti má.

Proti naději dobře spořádané jest **p o z e m s k á m y s l**, proti naději živé jest **o p o v á Ź l i v é s p o l é h á n í** na **m i l o s r d e n s t v í b o Ź í** (praesumptio), proti naději pevné jest **n e d ů v ě r a** a **z o u f a l s t v í** (desperatio), proti naději pokorné jest **p o k o u š e n í B o h a** (tentatio Dei).

1. **P o z e m s k o u m y s l** má, kdo myslí jenom na věci pozemské, ale na Boha, na duši a na spásu duše své zapomíná.

Doklad: synové Heliho.

2. **Opovážlivým spoléháním se prohřešuje, kdo toliko na Boha spoléhá a sám nečiní, co činiti může a má (Ot. 362).**

Doklad: lidé za časů Noemových (I. Mojž. 6).

3. **Nedůvěrou se prohřešuje, kdo nedosti pevně v Boha důvěřuje (Ot. 360).**

Doklad: Mojžíš (IV. Mojž. 20, 1—13); Izraelité na poušti (II. Mojž. 16 a 17).

4. **Zoufalstvím se prohřešuje, kdo se veškeré důvěry v Boha vzdává a se domnívá, že mu Bůh již nemůže nebo nechce pomoci neb odpustiti (Ot. 361).**

D o k l a d: Kain (I. Mojž. 4, 13); Saul (I. Král. 31); Jidáš (Mat. 27, 3—5).

5. Pokoušením Boha se prohřešuje, kdo opovážlivě zázraku na Bohu žádá neb od něho očekává (Ot. 371).

„Nebudeš pokoušeti Pána Boha svého“ (Mat. 4, 7).

Ovoce naděje jest především: 1. m y s l n e b e s k á, 2. s k r o m n o s t k ř e s ť a n s k á, 3. t r p ě l i v o s t k ř e s ť a n s k á, 4. s t a t e č n o s t k ř e s ť a n s k á.

Ovoce naděje.

1. M y s l n e b e s k o u doporučí nám sv. Pavel slovy: „O věci, které jsou nahoře, pečujte, ne o ty, které jsou na zemi“ (Kol. 3, 2). Mysl nebeskou měla Marie, sestra Lazara. Proto Kristus prohlásil o ní: „Jednoho jest potřebí. Maria nejlepší stránku vyvolila, která nebude odňata od ní“ (Luk. 10, 42).

2. S k r o m n o s t k ř e s ť a n s k á přestává na svém a nežádá věcí nemožných a nedostižných. „Lepší jest maličko se spravedlností než mnoho důchodů s nepravostí“ (Přisl. 16, 8).

3. T r p ě l i v o s t k ř e s ť a n s k á záleží v tom, že křesťan utrpení pozemská snáší, jsa odevzdán do vůle boží, ano i z utrpení se raduje. Sv. Terezie měla heslo: „Domine, aut pati, aut mori“ (Breviarium Romanum die 15. Octobris).

4. S t a t e č n o s t k ř e s ť a n s k á utrpení vyhledává a jest ochotna i život obětovati za víru. Takové nadšení posvátné shledáváme u sv. mučedníků. Sv. Jan František Regis († 1640) říkal: „Quid mihi optatius, quam pro Christo mori“ (Bulla canonisationis Clementis XII. a. 1737, § 16).

Abychom si naději zachovali a ji rozmnožovali, a) modleme se za vzrůst její, b) často naději vzbuzujme, c) konejme dobré skutky s dobrým úmyslem, d) rozjímejme často o blaženosti nebešťanů.

§ 38. O křesťanské lásce.

Křesťanská láska jest nadpřirozená, od Boha vlitá ctnost, kterou Boha pro jeho nekonečnou dokonalost a dobrotu nade všechno, sebe pak a bližního pro Boha milujeme (Ot. 803).

Pojem křesťanské lásky.

Schopnost a ochotnost k lásce křesťanské vlévá nám Bůh při ospravedlnění a také později lásku křesťanskou v nás rozněcuje milostí svou.

„Láska boží rozlita jest v srdcích našich skrze Ducha svatého, kterýž dán jest nám“ (Řím. 5, 5).

Předmět
křesťanské
lásky.

Křesťansky milovati jest Boha pro něho samého nade všecko, sebe pak a bližního pro Boha milovati (Ot. 327).

Předmět lásky křesťanské jest Bůh a každý tvor rozumný, který už s Bohem jest spojen (andělé, svatí v nebi) nebo který takového spojení jest schopen (duše v očištcích, všichni lidé na zemi). Zákon lásky přátelské velí totiž, abychom milovali nejen přítele, nýbrž i všechny osoby, které jsou s ním spojeny svazky příbuzenství tělesného a duševního.

Pohnutka
lásky k Bohu.

Pohnutka lásky k Bohu jest Bůh. Boha milujeme, protože jest nejvyšší dobro sám o sobě a nejvyšší dobro naše. Milujeme-li Boha, protože jest nejvyšší dobro sám o sobě, jest láska naše záliba v Bohu (*amor benevolentiae*). Milujeme-li Boha, protože jest nejvyšší dobro naše, jest láska naše touha po Bohu (*amor concupiscentiae*). Bůh jest nejvyšší dobro naše pro dobrodiní již udělená a pro dobrodiní slíbená.

„Bůh láska jest“ (I. Jan 4, 16).

„My tedy milujeme Boha, neboť Bůh dříve miloval nás“ (I. Jan 4, 19).

„Žádost mám rozdělen býti a býti s Kristem“ (Fil. 1, 23).

Milovati Boha, protože jest nejvyšší dobro sám o sobě, sluje milovati Boha pro něho samého.

Boha pro něho samého milovati jest milovati jej proto, že pro svrchovanou dokonalost svou veškeré naší lásky hoden jest (Ot. 328).

Tato láska jest nezištná, tedy dokonalá. Milujeme-li však Boha proto, že jest nejvyšší dobro naše, tedy milujeme-li Boha zisťně, jest láska naše nedokonalá.

Láska, kterou Boha pro něho samého nade všecko milujeme, nazývá se láskou dokonalou (Ot. 330).

Lásku dokonalou vyjadřuje modlitba sv. Františka Xaverského († 1552):

„O Deus, ego amo Te, Sed sicut Tu amasti me,
Nec amo Te, ut salves me, Sic amo et amabo Te,
Aut quia non amantes Te Solum quia rex meus es,
Aeterno punis igne. Et solum, quia Deus es.“

Dokonalá láska k Bohu spojuje nás dokonale s Bohem, takže my jsme v Bohu a Bůh v nás. Takovým dokonalým spojením ruší se veškeré odvrácení a odloučení od Boha, totiž hřích.

„Láska přikrývá množství hříchů“ (I. Petr. 4, 8).

„Bůh jest láska, a kdo zůstává v lásce, v Bohu zůstává a Bůh v něm“ (I. Jan 4, 16).

Takovou lásku k Bohu měla Maří Magdalena (Luk. 7, 36—50). Proto Kristus řekl o ní: „Odpouštějí se jí hříchové mnozí, neboť milovala mnoho“ (Luk. 7, 47).

Naše láska k Bohu jest nedokonalá, když ho milujeme sice nade všecko, ale nikoli pro něho samého, nýbrž pro dobro, které od něho máme a doufáme (Ot. 331).

Příklad lásky nedokonalé jest marnotratný syn. Marnotratného syna nepohnula k návratu vzpomínka na otce, nýbrž vzpomínka na blahobyť v domě otce jeho. Řekl: „Jak mnozí nádeníci v domě otce mého mají hojnost chleba, já pak zde hladem hynu. Vstanu a půjdu k otci svému“ (Luk. 15, 17—18).

Láska k Bohu jest křesťanu nevyhnutelně potřebná, Potřeba
a) protože jest prostředek ke spáse (necessarius necessi- lásky k Bohu.
tate medii), b) protože jest od Boha přikázána (necessarius
necessitate praecepti).

Láska k Bohu jest potřebná jako prostředek ke spáse, protože nás spojuje s Bohem. A právě ve spojení našem s Bohem záleží spása naše, věčná blaženost naše. Proto sv. Jan praví: „Kdo nemiluje, zůstává ve smrti“ (I. Jan 3, 14).

Láska k Bohu jest potřebná také proto, že jest od Boha přikázána. „Milovati budeš Pána Boha svého z celého srdce svého a z celé duše své a ze vši mysli své. Toť jest největší a první přikázání“ (Mat. 22, 37—38).

Láska k Bohu má býti a) n a d e v š e c k o, b) ú č i n n á. Vlastnosti

a) Boha nade všecko milovati jest tak si ho vážit, lásky k Bohu.
že jsme hotovi raději všecko obětovati, než bychom se

těžkým hříchem připravili o jeho lásku a přátelství (Ot. 329).

„Jist jsem zajisté, že ani smrt ani život ani andělé ani kněžstva ani mocnosti ani věci přítomné ani budoucí ani síla ani výsost ani hlubokost ani jiné stvoření nebude moci nás odloučiti od lásky boží, která jest v Kristu Ježíši, Pánu našem“ (Řím. 8, 38—39).

Sv. Petr zvolal: „Aj, my jsme opustili všecko a následovali jsme tebe“ (Mat. 19, 27).

b) Láska k Bohu jest účinná, činíme-li, co se Bohu líbí, totiž zachováváme-li přikázání jeho.

„Kdo má přikázání moje a zachovává je, tenť jest, který mne miluje“ (Jan 14, 21).

„To jest láska boží, abychom přikázání jeho zachovávali“ (I. Jan 5, 3).

Hříchy proti
lásce k Bohu.

Lásce k Bohu odporuje všeobecně každý hřích těžký, protože každý hřích těžký jest protiva lásky k Bohu. Láska k Bohu jest spojení s Bohem, hřích těžký jest odloučení od Boha. Zvláště odporuje lásce k Bohu *a) lenost* ve službě boží, *b) nenávisť* B o h a.

Lenost (acedia) jest dobrovolná nechť k věcem, které se týkají služby boží a péče o duši, pro namáhání a obtíže s nimi spojené (Ot. 786).

„Ó, bys studený byl anebo horký; ale že jsi vlažný a nejsi ani studený ani horký, počnu tě vyvrhovati z úst svých“ (Zjev. 3, 15—16).

Doklad: lenivý služebník (Luk. 19).

Protože z lenosti pochází mnoho hříchů, jako zanedbávání modlitby, služeb božích a přijímání svátostí, truchlivost a malomyslnost, nekajícnost a zoufalství, lenost počítá se ke hříchům hlavním.

Nenávisť B o h a (odium Dei) se prohřešuje, kdo si přeje, aby Boha nebylo nebo aby Bůh nezapovídal a nestřelal, co hříšný člověk miluje.

Nenávisť k Bohu nezůstává při pouhém přání, nýbrž přechází obyčejně v čin. Kdo nenávidí Boha, mstí se osobám a věcem, jež jsou určeny k službě boží.

Abychom si lásku k Bohu zachovali a ji rozmnožovali, užívejme těchto prostředků: 1. lásku často vzbuzujme; 2. rozjímejme často o dokonalostech a dobrodiních božích, zvláště o utrpení Páně; 3. přijímejme často svátosti; 4. konejme dobré skutky; 5. zapírejme se a snášejme trpělivě roz-

ličná utrpení. Zato varujme se hříchu, protože hřích všední horlivost lásky k Bohu umenšuje a hřích těžký lásku k Bohu ze srdce vypuzuje.

VNĚJŠÍ ÚCTA BOŽÍ.

§ 39. Pojem, potřeba a rozvrh vnější úcty boží.

Vnější úcta boží záleží v tom, že své vnitřní smýšlení Pojem vnější náboženské, totiž svou víru v Boha, naději v Boha a lásku úcty boží. k Bohu dáváme najevo úkony vnějšími.

Vnější úcta boží musí býti spojena s úctou vnitřní. Jinak nemá před Bohem ceny. O takové úctě prohlásil Kristus: „Lid tento ctí mne ústy, ale srdce jejich daleko jest ode mne“ (Mat. 15, 8).

Vedle vnitřní úcty boží jest třeba také vnější úcty boží z těchto důvodů:

Potřeba
vnější úcty
boží.

1. Člověk jest tvor boží nejen dle duše, nýbrž i dle těla, proto jest povinen Tvůrce svého oslavovati nejen duchem, nýbrž i tělem.

2. Přirozenost lidská žádá, aby člověk vnitřní smýšlení své dával najevo slovy i skutky.

3. Vnější úctou boží posiluje se vnitřní úcta boží. Zkušenost učí, že slavnosti a obřady církevní rozněcují srdce naše k pobožnosti. Kdo však nedbá o vnější úkony pocty boží, pozbývá obyčejně také vnitřní úcty boží.

4. Vnější úcta boží přispívá velice ke vzájemnému vzdělání, k posílnění ve víře, k zachování a rozšíření náboženství.

5. Proto Bůh již ve Starém zákoně vnější úcty žádal a četnými předpisy liturgickými ji uspořádal. Také v Novém zákoně Kristus slovem i příkladem nás poučil, že jest Boha uctívati nejen uvnitř, nýbrž i zevně. Již ve 12 letech šel s rodiči svými na slavnost velikonoční do Jerusalema (Luk. 2, 41—43), chodil do synagogy v den sobotní a četl Písmo sv. (Luk. 4, 16) a v zahradě Getsemanské poklek na kolena modlil se (Luk. 22, 41). Mimo to zavedl viditelné obřady při svátostech a při oběti mše sv. a nařídil apoštolům: „To číňte na mou památku“ (Luk. 22, 19).

6. První křesťané konali veřejné služby boží. Ve Skutcích apoštolských (2, 42) čteme o nich: „Trvali pak v učení apoštolském a ve sdílnosti a lámání chleba a v modlitbách.“

7. Konečně církev nařizuje vnější úctu boží (v 1. a 2. přikázání církevním), aby věřící veřejně ukazovali, že jsou členové její.

Ctnost, která nakloňuje člověka k tomu, aby Bohu jakožto původci všech věcí a nejvyššímu pánu prokazoval povinnou úctu, sluje **n á b o ž n o s t** (virtus religionis, religiositas).

P o z n á m k a. Proti vnější úctě boží bývají uváděna slova Písma svatého: „Bůh jest duch a ti, kteří se mu klanějí, v duchu a v pravdě mají se klaněti“ (Jan 4, 24). Těmi slovy však Kristus nezavrhuje vnějších obřadů, jako klekati, bítí se v prsa atd., nýbrž naznačuje, že vnější obřady mají býti spojeny s vnitřní zbožností a že mají býti výraz vnitřní myšlenky. Ovšem pouhé úkony tělesné, jež nevycházejí ze srdce, nelíbí se Bohu, protože jsou pokrytectví.

Rozvrh
úkonů vnější
úcty boží.

Úkony vnější úcty boží mohou býti **ř á d n é** a **m i m o ř á d n é**.

Ř á d n é úkony jsou takové, kterými pravidelně a po celý život Boha uctíváme.

M i m o ř á d n é úkony jsou takové, kterými Boha uctíváme jenom za jistých okolností.

K řádným úkonům vnější pocty boží náleží modlitba, plnění přikázání církevních a úcta svatých.

K mimořádným úkonům vnější pocty boží náleží vyznání víry, přísaha a slib.

Některé z těchto úkonů vztahují se na Boha **p ř í m o**, na př. modlitba, vyznání víry, přísaha, slib, jiné **n e p ř í m o**, na př. plnění přikázání církevních a úcta svatých.

P o u č e n í. Daniel dal se raději uvrhnouti do jámy lví, než by byl upustil od vnější úcty boží (Dan. kap. 6).

§ 40. O modlitbě.

Co jest
modlitba.

Modlitba jest nábožné pozdvižení mysli k Bohu (Ot. 258).

Pouhé pomyšlení na Boha nebo pouhé přemýšlení o Bohu není ještě modlitba. K modlitbě jest třeba, aby všechny síly duševní: rozum, vůle a cit byly činné. Rozumem se k Bohu povznášíme, vůlí a citem s Bohem se spojujeme.

Dříve nežli kněz koná církevní hodinky (divinum officium), modlí se: „Aperi, Domine, os meum ad benedicendum nomen sanctum tuum, munda quoque cor meum ab omnibus vanis, perversis et alienis cogitationibus, intellectum illumina, affectum inflamma, ut digne, attente ac devote hoc officium recitare valeam et exaudiri merear ante conspectum divinae Majestatis tuae.“

Svatí Otcové nazývají modlitbu rozmluvou s Bohem. Sv. Řehoř Nysenský († po r. 394) praví: „Oratio est conversatio sermocinatioque cum Deo“ (Oratio 1. de Oratione Dominica). A sv. Jan Zlatoústý († 407) praví: „Oratio colloquium est cum Deo“ (Homil. 30 in Genes.).

Modlitba, zvláště modlitba prosebná, jest možná jenom u lidí, kteří věří v osobního Boha a v prozřetelnost boží. Ani deista ani pantheista ani materialista nemůže se modliti, leč by se dopustil veliké nedůslednosti, protože vyslyšení modlitby bez osobního Boha a bez prozřetelnosti boží nelze si mysliti. Deista popírá péči boží o svět (prozřetelnost boží), pantheista ztotožňuje svět s Bohem, materialista zná jen hmotu. Vrozená náklonnost srdce k modlitbě a všeobecnost její u všech národů jest právě důležitý důkaz, že víra v osobního Boha, Stvořitele, Zachovatele a Správce světa, jest pravá.

Modlíme se, 1. abychom Boha chválili; 2. abychom mu děkovali; 3. abychom jej prosili za dobrodiní a milosti, zvláště pak za odpuštění hříchův (Ot. 259).

Proč se modlíme.

Všechny tři druhy modlitby úzce souvisí. Tak na př. děkujeme-li Bohu za nějaké dobrodiní, propukáme často také ve chválu dobroty boží a připojujeme hned prosbu o milosti nové. Pěkný příklad jest chvalozpěv „Gloria“ při mši svaté. Chválíme Boha slovy: „Laudamus te, benedicimus te“; díky činíme slovy: „Gratias agimus tibi“; prosbu pronášíme slovy: „miserere nobis... suscipe deprecationem nostram“.

Modliti se můžeme dvojím způsobem: 1. toliko vnitřně; 2. vnitřně a spolu i zevnitřně (Ot. 271).

Kolikerým způsobem můžeme se modliti.

Toliko vnitřně se modlíme, když se modlíme pouze v myšlenkách, jako na př. při rozjímání, aniž svou vnitřní modlitbu také slovy pronášíme (Ot. 272).

Rozjímání (meditatio) záleží v tom, že o životě a utrpení Pána Ježíše, o posledních věcech člověka nebo jiných

pravdách přemýšlíme a při tom zbožné city a spasitelná předsevzetí vzbuzujeme (Ot. 273).

Při rozjímání všechny síly duševní jsou v činnosti. R o z u m hledí vniknouti v pravdu, kterou jsme si zvolili za předmět rozjímání; p a m ě ť zpytuje svědomí, abychom poznali, jak jsme dosud vyhověli pravdě té v životě svém; v ů l e činí dobrá předsevzetí pro budoucnost a vzbuzuje zbožné c i t y.

Vnitřně a spolu i zevnitřně se modlíme, když vnitřní modlitbu zároveň i slovy pronášíme (Ot. 274).

Modlitba pouze zevnitřní nemá před Bohem žádné ceny; vycházíť pouze z úst (Ot. 275).

„Lid tento ctí mne ústy, ale srdce jejich daleko jest ode mne“ (Mat. 15, 8).

Máme se modliti také společně s jinými, protože Pán Ježíš společnou modlitbu zvláště doporučil řka: „Kde jsou dva nebo tři shromážděni ve jménu mém, tuť jsem já uprostřed nich“ (Mat. 18, 20). Ot. 276.

Kdy se máme modliti.

Podle napomenutí Ježíše Krista máme „vždycky se modliti a neustávati“ (Luk. 18, 1). Zvláště se máme modliti: 1. ráno a večer, a když k modlitbě zvoní; 2. před jídlem a po jídle; 3. před prací a po práci; 4. v pokušeních; 5. ve všech tísních a potřebách (Ot. 277).

Neustále modliti se můžeme, když často na Boha myslíme a dobrým úmyslem všechny své myšlenky, slova i skutky, radosti i žalosti mu obětuujeme (Ot. 278).

Za koho se máme modliti.

Především máme se modliti za sebe. V první řadě máme prositi za statky nebeské a ve druhé řadě teprve za statky pozemské.

„Hleďte nejprve království božího a spravedlnosti jeho a toto všecko bude vám přidáno“ (Mat. 6, 33).

Avšak láska k bližnímu velí nám, abychom se nemodlili pouze za sebe, nýbrž i za jiné.

Máme se také za jiné, ano za všechny lidi modliti, za živé i za mrtvé, za přátele i nepřátele, zvláště pak za rodiče a příbuzné, za duchovní a světskou vrchnost (Ot. 279).

„Prosím tedy především, aby činěny byly modlitby, přímlyvy, díků činění za všechny lidi, za krále i za všechny, kteří jsou v úřadech vysokých postavení, abychom pokojný a tichý život vedli ve vši pobožnosti a čistotě“ (I. Tim. 2, 1—2).

Poučení. O modlitbě praví sv. Augustin († 430, Sermo 226 de Tempore): „Oratio iusti clavis est caeli. Ascendit precatio et descendit Dei miseratio.“

§ 41. Vlastnosti modlitby.

Býváme vždycky vyslyšeni, kdykoli se za něco modlíme náležitě (Ot. 263).

Náležitě se modlíme: 1. když se modlíme za to, co jest ke cti a chvále boží a k našemu spasení; 2. když se modlíme ve jménu Pána Ježíše; 2. když se modlíme nábožně, pokorně a důvěrně, s odevzdaností do vůle boží a vytrvale (Ot. 264).

Ve jménu Pána Ježíše se modlíme, když modlíce se zásluh Ježíše Krista se dovoláváme a všecku svou důvěru v ně skládáme (Ot. 265).

Ve jménu
Ježíše
Krista.

„Amen, amen, pravím vám: Budete-li zač prositi Otce ve jménu mém, dám vám“ (Jan 16, 23).

Nábožně se modlíme, když při modlitbě na Boha myslíme a všelike roztržitosti co možná se varujeme (Ot. 266).

Nábožně.

Roztržitost při modlitbě jest pouze tehdy hříšná, zavini-li jsme ji sami nebo nebráníme-li se jí. Bráníme-li se však proti ní, rozmnožujeme zásluhu svou. Vyvarovati se všelike roztržitosti nepodaří se nám, dokud jsme na tomto světě. Abychom však roztržitost umenšili, odložme všechny myšlenky světské a představme si co nejživěji Boha všudepřítomného. Velice prospívá upříti zraky na kříž nebo na oltář.

„Před modlitbou připrav duši svou a nebuď jako člověk, který pokouší Boha“ (Sir. 18, 23).

Pokorně se modlíme, když při modlitbě slabost a hříšnost svou na mysl máme (Ot. 267).

Pokorně.

• Takové modlitbě jest zaslíbeno zalíbení boží a vyslyšení.

„Modlitba kořícího se oblaky pronikne“ (Sir. 35, 21).

Příklad: Farizej a publikán (Luk. 18, 9—14).

Důvěrně.

Důvěrně se modlíme, když se vší jistotou očekáváme, že nás Pán Bůh vyslyší (Ot. 268).

„Všecko, začkoli modlíce se prosíte, věřte, že vezmete a stane se vám“ (Mar. 11, 24).

„Žádej pak s důvěrností, nic nepochybuje. Neboť kdo pochybuje, podoben jest vlnám mořským, které se větrem pohybují a zmítají. Proto nedomnívej se člověk ten, by co vzal od Pána“ (Jak. 1, 6—7).

S odevzdaností do vůle boží.

S odevzdaností do vůle boží se modlíme, když úplně ponecháváme nejsvětější vůli boží, kdy a jak nás vyslyší (Ot. 269).

„Otče, ... ne má, ale tvá vůle buď“ (Luk. 22, 42).

Vytrvale.

Vytrvale se modlíme, když nepřestáváme se modliti, byť nás Bůh hned nevyslyšel (Ot. 270).

Příklad: žena kanaanská (Mat. 15, 22—28); podobenství o nezbedném příteli (Luk. 11, 5—10).

Poučení. Neobdržíme-li hned, zač prosíme, není tím vinen Bůh, jako by nebyl ochoten vyslyšeti modlitbu naši, nýbrž jsme tím vinni my sami. Buď se nemodlíme náležitě nebo prosíme za věci, které nám nejsou k užitku.

§ 42. Potřeba a užitek modlitby.

Potřeba modlitby.

Modlitby jest třeba, a to všem lidem, jakmile do rozumu přišli (Ot. 260).

Modlitby jest všem lidem třeba: 1. protože Pán Ježíš výslovně přikázal, abychom se modlili, a nás příkladem svým modliti se učil; 2. protože bez modlitby nedosahujeme potřebných milostí, abychom bohumile žili a v dobrém až do konce setrvali (Ot. 261).

„Proste a bude vám dáno; hleďte a naleznete; tlučte a bude vám otevřeno. Neboť každý, kdo prosí, bere, a kdo hledá, nalézá, a tomu, kdo tluče, bude otevřeno“ (Mat. 7, 7—8).

Pán Ježíš modlil se celé noci a naučil nás nejkrásnější modlitbě, Otčenáši.

„Všichni svatí v nebi stali se svatí modlitbou. Všichni zavržení zahynuli proto, že se nemodlili“ (Sv. Alfons z Liguori † 1787).

Protože modlitbu Pán Ježíš výslovně přikázal, modlitba jest potřebná necessitate praecepti. Protože modlitba jest nevyhnutelný prostředek spásy u lidí dospělých, jest potřebná necessitate medii.

Námítky proti modlitbě, hlavně proti modlitbě prosebné, opírají se o nezměnitelnost úradků božích a zní:

Námítky
proti
modlitbě.

„Zákony, podle kterých se děje všechno v přírodě viditelné, jsou stálé, proto nemohou býti nikým, ani Bohem, který je dal, otřeseny, pozměněny, přerušeny. Bůh tedy nemůže poskytnouti lidem, zač ho prosí.“ — Jest jisto, že Bůh od věčnosti určil plán a pořádek světový a že tento pořádek musí se udržeti bez nejmenší odchylky. Proto Bůh zachovává a řídí svět, i když nikdo ho za to neprosí. Avšak Bůh postavil do světa také člověka s rozumem a svobodnou vůlí, proto musí mu poskytnouti příležitosti, aby uplatnil duchovní schopnosti své, totiž rozum a svobodnou vůli. A právě proto, že Bůh rozhodl se od věčnosti stvořiti také člověka se svobodnou vůlí a ponechat mu volnost v jednání, zařídil podle toho plán světový, že některé věci dá jenom těm, kteří ho za to budou prositi. Proto modlíce se nežádáme, aby Bůh vůli svou změnil, nýbrž aby ji naplnil, tak jak od věčnosti pro modlitbu naši učiniti se rozhodl. Slavný filosof, T o m á š A k v i n s k ý († 1274, Summa theol. 2, 2, q. 83 a. 2 in corp. et ad 2), praví: „Oratio nostra non ordinatur ad immutationem divinae dispositionis, sed ut obtineatur nostris precibus, quod Deus disposuit.“

Někteří modliti se stydí, ale neprávem. Modliti se jest pro člověka čest a vyznamenání. Povznést se k bytosti nejvyšší a obcovati s ní duchovně jest mezi tvory pozemskými dáno pouze člověku. To se děje modlitbou. Proto modlitba jest nejdůstojnější úkon lidský. Modlitba povznáší člověka nad ostatní tvory pozemské a ukazuje, že člověk jest určen pro jiný svět nežli tvorové nerozumní.

Modlitba jest velice užitečná, protože jest 1. d o s t i u č i n ě n í z a h ř í c h y (satisfactio pro peccatis), 2. z á s l u h a (meritum), 3. p r o s t ř e d e k k d o s a ž e n í r o z l i č n ý c h s t a t k ů (impetratio).

Užitek
modlitby.

Modlitba jest d o s t i u č i n ě n í z a h ř í c h y, protože náleží ke skutkům namáhavým. „Frequens meditatio carnis est afflictio“ (Kaz. 12, 12). Proto sněm tridentský (Sess. 14., can. 13.) počítá modlitbu ke skutkům kajícím.

Modlitba jest z á s l u ž n á, protože jest jí slíbena odměna. „Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum et clauso ostio ora Patrem tuum in abscondito et Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi“ (Mat. 6, 6).

Modlitba jest jistý p r o s t ř e d e k k d o s a ž e n í r o z l i č n ý c h s t a t k ů, protože Bůh slíbil lidem, že vyslyší modlitbu jejich. „Invoca me in die tribulationis et eruam te“ (Žalm 49, 15). „Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis“ (Jan 16, 23).

Kromě těchto tří hlavních účinků má modlitba ještě celou řadu účinků vedlejších. Z nich opět hlavní jsou tyto:

Hlavní účinky modlitby jsou: 1. modlitba nás spojuje s Bohem; 2. osvěcuje nás a posiluje k dobrému; 3. těší nás v soužení a v nouzi nám pomáhá; 4. zjednává nám milost setrvati v dobrém až do konce (Ot. 262).

„Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris“ (V. Mojž. 4, 7).

„Accedite ad eum et illuminamini“ (Žalm 33, 6).

„Petite et accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum“ (Jan 16, 24).

Příklady: Mojžíš (II. Mojž. 17, 11), Samuel (I. Král. 12, 18), Judit (9—13), Ester (14), Makabejští (II. Mak. 15, 27), první křesťané, když Petr byl v žaláři (Skut. 12, 5).

Poučení. Sv. Augustin († 430), máje na mysli užitky modlitby, praví: „Recte novit vivere, qui novit recte orare.“

§ 43. Patero přikázání církevních.

Patero
přikázání
církevních.

Protože Ježíš Kristus výslovně a pod těžkým hříchem přikázal, abychom církve poslušni byli, když pravil: „Jestliže kdo církve neuposlechne, budiž tobě jako pohan a publikán“ (Mat. 18, 17), jsme povinni zachovati také přikázání církevní. Zachováváme-li přikázání církevní, uctíváme Boha nepřímou. Z četných přikázání církevních pro věřící nejdůležitější jest patero přikázání církevních.

I. První přikázání církevní.

První přikázání církevní zní: „Zasvěcené svátky světiti“ (Ot. 479).

V prvním přikázání církevním se poroučí, abychom svátky od církve ustanovené právě tak zachovávali a světili jako neděli (Ot. 480).

Svěcení
neděle.

Neděli (dies dominica, *κυριακή ἡμέρα*) jakožto den Páně jsme povinni světiti podle 3. přikázání božího: „Pomni, abys den sobotní světil“ (II. Mojž. 20, 8).

Ve Starém zákoně den Páně byla sobota (sabbat = odpočinek); v Novém zákoně den Páně jest neděle (Ot. 396).

V Novém zákoně den Páně jest neděle: 1. protože Pán Ježíš v neděli vstal z mrtvých; 2. protože v neděli seslal Ducha svatého (Ot. 397).

Místo soboty slavili den po sobotě jako den Páně již apoštolé. Ve Skutcích apoštolských (20, 7) čteme: „Tehdy první den po sobotě, když jsme se byli sešli k lámání chleba, mluvil k nim Pavel, maje nazejtří jíti pryč, a prodlel řečí až do půlnoci.“ A v I. listě Korintňanům (16, 2) sv. Pavel nařizuje: „První den po sobotě vezmi každý z vás k sobě a vlož do pokladnice, co se mu líbiti bude, aby ne teprv, až přijdu, sbírky se dály.“

Podle těchto slov Písem svatých křesťané v dobách apoštolských slavili den po sobotě (neděli), účastníci se lámání chleba (mše svaté), poslouchajíce slovo boží a konajíce sbírky dobročinné.

Neděli světime, když od prací služebných odpočíváme, předepsaným službám božím obcujeme a bohumilé skutky konáme (Ot. 398).

„Šest dní budeš pracovati a dělati všecka díla svá. Sedmého pak dne sobota Hospodina, Boha tvého, jest. Nebudeš dělati žádného díla v něm ty i syn tvůj i dcera tvá, služebník tvůj i děvečka tvá, zvíře tvé i přichozí, který jest v branách tvých“ (II. Mojž. 20, 9—10).

Pracemi služebnými rozumíme takové práce tělesné, které obyčejně vykonávají lidé služební a nádeníci, řemeslníci a dělníci tovární nebo jiní dělníci jim podobní (Ot. 399).

Pojem práce
služebné.

Práce rozeznáváme čtveré: 1. práce služebné (opera servilia), 2. práce volné (opera liberalia), 3. práce společné (opera communia seu media), 4. práce nebo řízení soudní (opera forensia).

Práce služebné jsou práce tělesné, konané k užitku tělesnému, jako práce nádenické, řemeslnické a polní. U starých Římanů konali je otroci (nevolníci). Práce ty nebyly důstojny muže volného.

Práce volné jsou práce duševní a mají za účel vzdělání ducha, jako studium, hudba, malba. Práce ty byly důstojny muže volného.

Práce společné, také střední zvané, bývají konány od lidí služebných i volných, jako cestovati, honiti, loviti.

Práce nebo řízení soudní týkají se soudnictví a obchodu, na př. poháněti k soudu vinníka, vyslýchatí svědky, konati trhy.

Práce služebné bez potřeby nebo bez řádného dovolení církevního jsou v neděli zapověděny. Rovněž se zapovídají řízení soudní, konají-li se s okázalostí úřední a hlukem, potom veřejné trhy. Zato jsou dovoleny v neděli práce volné (duševní) a práce společné, nedějí-li se s velikým hlukem a nemají-li za následek zanedbání mše svaté. V neděli zapovídá se také všechno, co neděli znesvěcuje nebo světiti ji překáží, na př. nestřídmost a rozpustilé hry, hříšné radovánky a jiné věci podobné.

Kdy jest dovolena práce služebná.

Práce služebné konati v neděli jest dovoleno, žádá-li toho: 1. č e s t b o ž í, 2. l á s k a k b l i ž n í m u, 3. z ř e j m á n u t n o s t. Také může konati práci služebnou v neděli, 4. kdo si k tomu opatřil řádné d o v o l e n í c í r k e v n í.

1. K e c t i b o ž í jsou dovoleny takové práce služebné, jichž odložití nelze, na př. zvoniti.

2. Z l á s k y k b l i ž n í m u lze v neděli posluhovati nemocným a pochovávat mrtvé.

3. Z ř e j m á n u t n o s t žádá v neděli připravovati pokrmy lidem i zvířatům, hasiti požár, pracovati při povodni, konati službu poštovní, telegrafní, železniční, policejní a pracovati v závodech, jež práce přerušiti nesmějí, na př. ve sklárnách a hutích.

4. D i s p e n s i pro celou církev udílí papež, pro diecési biskup a pro farní osadu farář, ale jenom na čas a pro jednotlivý případ, na př. svážeti obilí v čas žní za nestálého počasí.

Co nás má odstrašovati od znesvěcování neděle.

Od znesvěcování neděle má nás zvlášť odstrašovati: 1. bázeň časných i věčných trestů, jimiž hrozil Bůh rušitelům soboty; 2. myšlenka, jak trestuhodno jest, po šestidenní péči o tělo ani jednoho dne nevěnovati péči o duši; 3. velikost pohoršení, když člověk den Páně znesvěcuje, jiné k tomu svádí neb i nutí; 4. jiné smutné následky znesvěcování neděle, jako: ztráta božího požehnání, zpustnutí srdce, mravní úpadek lidské společnosti (Ot. 401).

Ve Starém zákoně na znesvěcování soboty byl stanoven trest smrti. „Ostříhejte soboty mé, neboť svatá jest vám. Kdo by ji poskvrnil, smrtí umře“ (II. Mojž. 31, 14).

Skutečně byl ukamenován člověk, který sbíral dříví v den sobotní (IV. Mojž. 15, 32—36).

Od r. 1895 v říši naší také zákon světský nařizuje klid nedělní. Viz zákoník říšský z r. 1895, č. 58.

Svěcení neděle má veliký význam sociální.

Sociální význam svěcení neděle.

1. Mravní a náboženské povznesení lidu jest již samo o sobě veliké dobro sociální. Blaho společnosti lidské nezáleží pouze ve statcích hmotných, nýbrž hlavně ve statcích vyšších, ve statcích mravních a náboženských.

2. Zachovávali dělník klid nedělní, zůstává ten den v rodině a může se jí věnovati. Spořádané rodiny jsou základ blaha ve společnosti lidské.

3. Klid nedělní dopřává dělníku oddechu, aby sebral nové síly, a příležitosti, aby ztrávil den ten ve volné přírodě. Mimo to má čas ke vzdělání svému.

4. Klid nedělní smiřuje dělníka s osudem jeho, protože jej sbližuje se zaměstnavatelem jeho. Setkávají-li se dělník v chrámu Páně se zaměstnavatelem svým, poznává, že jest mu roven před Bohem a před církví.

Není-li klid nedělní někomu pramenem požehnání, nýbrž příležitostí k rozličným prostopášnostem, není tím vinno přikázání církevní, nýbrž slabost nebo lehkomyslnost jeho.

Svátky od církve ustanovené dělíme na svátky Páně, Panny Marie a svatých (Ot. 481).

Které jsou svátky od církve ustanovené.

Dle slavnosti, s jakou jest slaviti svátky církevní, rozdělujeme svátky z a s v ě c e n é (festa fori) a s v á t k y n e z a s v ě c e n é (festa chori). Svátky zasvěcené světi církev v chrámu Páně i mimo chrám Páně, svátky nezasvěcené pouze v chrámu Páně (při mši sv. a v breviáři).

Dříve bylo svátků zasvěcených mnohem více nežli nyní. Na žádost císařovny Marie Terezie papež Klement XIV. (1769—1774) r. 1771 povolil k tomu, aby byly zrušeny některé svátky zasvěcené, na př. dnové sv. apoštolů Matěje, Filipa a Jakuba, Jakuba Staršího, Bartoloměje, Matouše, Šimona a Judy, Ondřeje, Tomáše a Jana evangelisty; mimo to dnové sv. Josefa, Vojtěcha, Víta, Jana Křtitele, Prokopa, Maří Magdaleny, Anny, Vavřince, Michala, Martina a Kateřiny, úterý velikonoční a svatodušní. Důvod, pro který svátky ty byly zrušeny, byl, aby lidé mohli více pracovati.

V nejnovější době papež Pius X. Motu proprio „Supremi disciplinae“ ze dne 2. července 1911 zrušil opět některé svátky zasvěcené, jako sv. Štěpána, hromnic, Zvěstování Panny Marie, Narození Panny Marie, Božího těla a svátky patronů zemských, tedy v Čechách sv. Jana Nepomuckého a sv. Václava, na Moravě sv. Cyrila a Metoda. Slavnost Božího těla přenesl na nejbližší neděli. Avšak biskupové rakouští, shromáždění na řádné konferenci ve Vídni, podali apoštolské stoličce žádost ze dne 10. listopadu 1911, aby v Rakousku zůstaly v platnosti svátky, jež do té doby byly svěceny jako svátky zasvěcené.

Kongregace koncilu vynesemím ze dne 17. prosince 1911 vyhověla žádosti té v ten smysl, že ponechala biskupům rakouským volnost, dle dobrého zdání jejich a dle přání obyvatelstva zůstaviti dosavadní svátky v plné platnosti. Na základě této fakulty biskupové rakouští na dosavadních svátcích ničeho nezměnili.

Také pro ostatní země kongregace koncilu zmírnila nařízení papežské Motu proprio ze dne 2. července 1911. Dle výkladu této kongregace ze dne 3. května 1912 slovem zrušení nemíní se úplné odstranění veškerých slavností v ty dni, nýbrž jenom tolik, že v ty dni přestává závazek práce služebné a obcování mši svaté. Pro ty však, kteří chtějí svátky ty světiti, buďtež konány služby boží jako dosud.

Jsou tudíž v Rakousku tyto svátky zasvěcené:

Zasvěcené svátky Páně jsou: 1. hod Boží vánoční, slavnost Obřezání Páně (Nový rok) a Zjevení Páně (Sv. tří králů); 2. hod Boží velikonoční a slavnost Nanebevstoupení Páně; 3. hod Boží svatodušní, slavnost Nejsvětější Trojice boží a Božího těla (Ot. 482).

Zasvěcené svátky Panny Marie jsou: svátek Neposkvrněného početí, Očišťování, Zvěstování, Nanebevzetí a Narození (Ot. 483).

Zasvěcené svátky svatých jsou svátky svatého Štěpána, sv. apoštolů Petra a Pavla, Všech svatých a svátky patronů zemských (Ot. 484).

Také vyhláška veškerého ministerstva rakouského ze dne 11. března 1913 (Říš. zák. čís. 44) stanoví, že úlevami papeže Pia X. v dosavadním způsobu feriálních dnů svátečních nic se nemění při státních úřadech, ústavech a školách.

Proč církev
ustanovila
svátky.

Církev ustanovila svátky, abychom 1. tajemství své víry pobožně a vděčně uvažovali a ctili; 2. Boha v jeho svatých chválili; 3. svaté za jejich přímluvu vzývali a ctností jejich následovali (Ot. 485).

II. Druhé přikázání církevní.

Druhé přikázání církevní zní: „V neděli a zasvěcené svátky celou mši svatou pobožně slyšeti“ (Ot. 486).

Ve druhém přikázání církevním se poroučí, abychom každou neděli a každý zasvěcený svátek mši svaté pobožně přítomni byli (Ot. 487).

Tímto přikázáním jsou vázáni všichni věřící, kteří Kdo jest po-
přišli již do rozumu a jsou způsobilí slyšeti mši svatou. ^{vinen býti}
Slepý, hluchý a hluchoněmý jest povinen slyšeti mši svatou, ^{na mši svaté.}
ale nikoli slepý a hluchý zároveň.

V neděle a zasvěcené svátky býti přítomen mši svaté jest pod těžkým hříchem povinen každý věřící, jakmile do rozumu přišel, pokud mu v tom řádná příčina nebrání (Ot. 489).

Aby se toto přikázání řádně plnilo, jest třeba *a)* přítomnosti *tělesné* a *nepřetržitě* (celou mši sv. slyšeti), *b)* přítomnosti *duchovní* (pobožně), *c)* v chrámě *veřejném*.

a) Přítomnost *tělesná* záleží v tom, že křesťan jest ^{Přítomnost}
v počtu věřících účastníků se mše svaté. Proto vyhovuje ^{tělesná,}
této podmínce, kdo jest na kůru, za oltářem, za sloupem,
za zdí chrámovou a z pohybův ostatních věřících nebo ze
zvonění může poznati, co se děje na oltáři. Jest-li kostel
přeplněn, jsou přítomni tělesně i ti, kteří stojí venku, jen
když jsou spojeni s lidem, který jest uvnitř.

Přítomnost *nepřetržitá* jest tehdy, účastní-li se ^{nepřetržitá,}
křesťan celé mše svaté, t. j. od začátku až do konce jejího.
Kdo bez příčiny zamešká značnou část mše svaté, hřeší
těžce. Obcovati druhé polovici mše svaté kněze jednoho a
první polovici kněze druhého není dovoleno, protože mše
svatá jest úkon jednotný, nedělitelný.

Jest křesťan povinen v neděli a ve svátek slyšeti *kázání*? Dle přikázání církevního nikoli, ale dle zákona přirozeného jsou povinni slyšeti kázání všichni, kterým kázání jest nevyhnutelné k poučení ve víře nebo k povzbuzení k dobrým mravům, a potom ti, kteří by dali pohoršení, kdyby se kázání vyhýbali, jako bývá ve vesnicích nebo malých městech.

Máme kázání poslouchati, 1. protože se v něm slovo boží hlásá a vysvětluje; 2. protože pilné a pobožné poslouchání slova božího jest známka dětinné lásky k Bohu; 3. protože jest třeba, abychom neustále k dobrému byli napomínáni a povzbuzováni a od zlého odstrašováni (Ot. 492).

„Kdo z Boha jest, slova boží slyší“ (Jan 8, 47).

„Blahoslavení, kteří slyší slovo boží a ostříhají ho“ (Luk. 11, 28).

duchovní,

b) Nedostačuje pouze přítomnost tělesná, jest třeba i přítomnosti duchovní při mši svaté, t. j. křesťan má mít úmysl Boha ctíti a věnovati posvátnému úkonu pozornost vnitřní a vnější. Má tudíž křesťan dbáti toho, co se děje před ním, a varovati se všeho, co by překáželo pozornosti vnitřní, na př. hovořiti s jinými po delší dobu, prohlížeti si obrazy, čísti knihy světské atd. Kdo jest při mši svaté přítomen duchovně, říkáme, že jest přítomen pobožně.

Mši svaté jsme pobožně přítomni, 1. když ji proto slyšíme, abychom se Bohu klaněli a jej ctili; 2. když se vystříháme všeho, co vnitřní pobožnosti překáží nebo ji ruší; 3. když mezi mší svatou, zvláště pak při hlavních částech jejích dáváme pozor na to, co se na oltáři koná (Ot. 488).

ve chrámě
veřejném.

c) Nařízení církevnímu o obcování mši svaté lze vyhověti v každém chrámě veřejném. K veřejným chrámům počítají se také kaple veřejné, t. j. kaple v kláštorech a ústavách veřejných, jako ve školách, v seminářích, v nemocnicích, v trestnicích. Ale v kaplích soukromých vyhovují příkázání církevnímu pouze ty osoby, které k tomu obdržely svolení církevní a v indultu apoštolském výslovně jsou jmenovány.

Kdo proti
tomu hřeší.

Proti druhému příkázání církevnímu se prohřešuje, 1. kdo celou mši svatou nebo značnou její část vlastní vinou zanedbá; 2. kdo jest při mši svaté dobrovolně roztržit anebo se při ní neuctivě chová (Ot. 490).

„Hospodin jest ve chrámě svatém svém, umlkni před ním všecka země“ (Habak. 2, 20).

Od povinnosti slyšeti mši svatou osvobozuje: 1. ne- Co osvobo-
možnost fyzická a morální, 2. láska k bliž- zuje od po-
nímu. vinnosti
slyšetimši sv.

Fyzicky nemožno obcovati mši svaté jest těžce nemocnému.

Morální nemožnost jest u člověka, kterému slyšeti mši svatou činí veliké obtíže nebo působí velikou škodu, na př. daleká cesta pro člověka starého, příliš špatné počasí, nedostatek potřebného oděvu, potom služba a zaměstnání, jichž nelze tak snadno přerušiti, na př. u hostinského a řezníka.

Láska k bližnímu omlouvá, posluhujeme-li nemocnému.

Nemáme přestávati na tom, abychom v neděli a za- Co ještě jest
svěcené svátky pouze mši svaté přítomni byli. Máme činiti v neděli
i kázání poslouchati a na odpolední služby boží choditi, a ve svátek.
svaté svátosti přijímati, nábožné knihy čísti a jiné dobré skutky konati (Ot. 491).

III. Třetí přikázání církevní.

Třetí přikázání církevní zní: „Ustanovené posty zachovávat“ (Ot. 493).

Půst rozeznáváme čtverý: 1. půst duchovní (jejunium spirituale), 2. přirozený (jejunium naturale), Co jest půst
vůbec.
3. mravní (jejunium morale), 4. církevní (jejunium ecclesiasticum).

Půst duchovní jest zdrželivost od hříchu, bezhříšnost. O postu tom praví sv. Augustin († 430, In Ioan. Tr. 17): „Jejunium magnum et generale est, abstinere ab iniquitatibus.“

Půst přirozený záleží v tom, že se úplně zdržujeme pokrmu i nápoje (úplná lačnost). Takového postu se žádá ke sv. přijímání.

Půst mravní jest mírné požívání pokrmu a nápoje (střídmost).

Půst církevní přikazuje obmezovati se v požívání pokrmů. Na nápoje půst církevní se nevztahuje. Odtud

zásada: „Liquidum non frangit jejunium.“ Avšak musí to býti opravdové nápoje, požívané pro žízeň, jako voda, víno, pivo. Pokrmem ve stavu tekutém půst církevní by se rušil, na př. polévkou, mlékem.

Církev, přikazujíc obmezovati se v požívání pokrmů, přeje si, abychom také zdržovali se hříchů, jinak abychom s postem církevním spojovali půst duchovní. Proto modlí se v pátek po třetí neděli postní: „Jejunia nostra, quae sumus, Domine, benigno favore prosequere, ut sicut ab alimentis abstinemus in corpore, ita a vitiis jejunemus in mente“ (Missale Romanum).

Co jest půst
církevní.

Ve třetím přikázání církevním se poroučí, abychom v ustanovené dni půst od církve nařízený zachovávali (Ot. 494).

Půst od církve nařízený jest dvojí: 1. půst zdrželivosti od masitých pokrmů; 2. půst zdrželivosti od masitých pokrmův a zároveň újmy, při kterém se zdržujeme od masitých pokrmův a jen jednou za den, a to nikoli před polednem do syta se najíme. Tu však jest dovoleno, pro občerstvení večer něco málo pojísti jakož i ráno něco málo požití (Ot. 495).

Přikázání církevní velí dvojí obmezení v pokrmech, co se týče jakosti a množství pokrmu. Tato obmezení lze od sebe oddělit. Proto kdo jest od jednoho obmezení osvobozen, nemusí býti osvobozen také od druhého.

Obmezení v pokrmech, pokud se týče jakosti, jmenuje se *zdrželivost* (abstinentia a carnibus et lacticiniis). Obmezení v pokrmech, pokud se týče množství, nazývá se *újma* (jejunium cum dispensatione in abstinentia a carnibus nebo unica refectio et collatio serotina). Obmezení v pokrmech, pokud se týče jakosti i množství pokrmů zároveň, sluje *půst přísný* (jejunium strictum).

Dni zdrželivosti.

Zdržovati se od masitých pokrmů jsme povinni každý pátek celého roku, a kde to ještě přikázáno jest, také každou sobotu (Ot. 497).

Případne-li však na pátek svátek zasvěcený, dovozuje se v takový pátek požívatí masitých pokrmů.

Masíťými pokrmy myslí se maso zvířat žijících na suché zemi a vše, co se od těchto zvířat pojídá jako pokrm, na př. vejce, mléko, sýr, máslo (ova et lacticinia).

V říši rakousko-uherské a v Německu dovolují se však v pátek vejce a pokrmy mléčné. Za našich časů jest dovoleno v pátek i mastiti tukem zvířecím.

Maso zvířat vodních nepočítá se k pokrmům zapověděným. Příčina toho jest, že maso zvířat vodních jest méně výživné a méně chutné.

Jest tedy dovoleno v pátek požívatí ryb, obojživelníků (žab), plazů (želv), koryšů (raků), měkkýšů (hlemýžďův, ústřic), potom ssavcův a ptáků, kteří berou potravu výhradně z vody, jako vyder a bobrů, potápek, lysek a slípek zelenonohých (Gallinula).

Zdržovati se od masitých pokrmů jest v ustanovené postní dni povinen každý věřící, jakmile do rozumu přišel, pokud řádná příčina, na př. nemoc, bída nebo jiná podobná ho neomlouvá (Ot. 498).

Jest tedy dovoleno požívatí masitých pokrmů:

a) Dělníkům v továrnách, dolech a hutích, cestujícím, kteří v hostincích jedí, jakož i všem ostatním, kteří v hostincích stravovati se musí. Popeleční středa, tři poslední dny ve Svatém týdnu, svatvečery před svátky svatodušními a vánočními jsou však vyňaty.

b) Průvodcím vlaků železničních, všem cestujícím, kteří na stanicích železničních jísti musí, pak těm, kteří pro dosažení zdraví v místech lázeňských trvají, a jejich spolucestovatelům a služebníkům, kteří tam s nimi se zdržují. Výjimku činí Veliký pátek. V ten den není jim dovoleno požívatí masitých pokrmů.

c) Všem těm, kteří pro chudobu jísti musí, čeho právě se jim poskytne, a těm, kteří žijí v rodinách, kde žádných pokrmů postních na stůl se nepřináší. Jest-li jim však možno, mají se aspoň o Velikém pátku masitých pokrmů zdržeti.

Katolíci při vojsku, c. k. zemské obraně, c. k. četnictvu a finanční stráži mají se zdržeti masitých pokrmů pouze na Štědrý den a Veliký pátek.

Dni přísného
postu.

Zdržovati se od masitých pokrmův a zároveň činiti si újmu jsme povinni: 1. každý den čtyřicetidenního postu, t. j. od Popeleční středy až do velikonoc; ve dni nedělní však jest dovoleno vícekrát se nasytiti; 2. ve středu, v pátek a v sobotu čtvera Suchých dnů; 3. ve svatvečery jistých velikých slavností. Místo některých těchto svatvečerů jsou však u nás středy a pátky adventní za dni postní ustanoveny (Ot. 497).

Na základě plnomocenství apoštolských biskupové nyní ve mnohé dni přísného postu dovolují požívati masitých pokrmů. Tím mění se ty dni přísného postu ve dni újmy. Zůstávají však dny přísného postu:

1. Ze čtyřicetidenního postu: Popeleční středa, všechny pátky a poslední dni Svatého téhodne. Na Bílou sobotu večer po slavnosti Vzkříšení Páně ze zvláštního indultu stolice apoštolské dovoluje se požívati masitých pokrmů.

2. Ze čtvera Suchých dnů: středy a pátky.

Stolice apoštolská, uváživši potřeby věřících v době nynější, vynesemím sboru koncilového ze dne 31. března 1914, čís. 17914/14, zmocnila biskupy v církevní provincii pražské, aby ulehčili příkázání postní o újmě a zdrželivosti od masitých pokrmů pro Suché dni letní a podzimní. Na základě této moci apoštolské biskup budějovický dovolil pro rok 1914 požívati pokrmů masitých ve středu i v sobotu a vícekrát se nasycovati ve všecky tři dni jmenovaných Suchých dnů. Stolice apoštolská však žádá, aby věřící tuto úlevu nahrazovali jinými skutky křesťanskými, zejména hojnou almužnou chudým.

3. Ze svatvečerů (vigilií): den před Božím hodem vánočním a svatodušním.

4. Všecky pátky adventní.

Zdržovati se od masitých pokrmův a zároveň újmu si činiti jest v ustanovené dni postní povinen každý věřící, který 21. rok věku svého už dovršil a řádnou příčinou není omluven. Namáhavá práce a veliké stáří omlouvají

sice toho, kdo by si nečinil újmy, samy sebou však nestačí na omluvu toho, kdo by se nezdržoval od pokrmů masitých (Ot. 499).

Věřící do 21. roku nejsou povinni zachovávatí újmu, protože jsou ještě ve stavu vývoje a potřebují více pokrmu. Jejuniū est institutum ad mortificationem naturae, non ad eius destructionem. Namáhavá práce také vyžaduje většího množství pokrmů. Za rozhraní pro stáří běře se obyčejně rok 60. Kdo překročil rok šedesátý, také není vázán újmou, protože organismus jeho slábne sám sebou a nepotřebuje, aby byl ještě zeslabován postem. Od masitých pokrmů se zdržovati jsou však povinni i věřící před 21. rokem i věřící po 60. roce i věřící, kteří těžce pracují.

Dni, ve které jest zapovědčno vícekrát než jednou za den dosyta se najísti, jsou: Dni újmy.

1. Všecky dni čtyřicetidenního postu, pokud nejsou dny přísného postu, vyjímaje toliko neděle v čase tom.

2. Soboty čtvera Suchých dnů.

3. Svatvečery (vigilie) před svátky: Nanebevzetí Panny Marie (14. srpna), sv. apoštolů Petra a Pavla (28. června) a před svátkem Všech svatých (31. října).

4. Středy v čase adventním. Avšak Suchá středa jest den přísného postu.

V tyto dni jest dovoleno požívatí masitých pokrmů, ale zapovídá se v tyto dni újmy a v neděle čtyřicetidenního postu požívatí při témže jídle masitých pokrmův a ryb zároveň.

Ve dnech újmy dovoluje se při večeři masitého občerstvení, ale dle indultu apoštolského ze dne 6. září 1906 toliko věřícím stavu světského, nikoli osobám a společnostem duchovním.

Církev usnadňuje příkázání o postu tím, že svatý Otec biskupům dává plnomocenství, aby pro své diecése nebo pro jednotlivé věřící z řádných příčin příkázání o postu zmírnili (Ot. 500).

Kterak usnadňuje církev příkázání o postu.

Dispensi pro jednotlivé osoby a na kratší dobu mohou udělití všichni duchovní správcové a zpovědníci, neboť jsou k tomu zplnomocnění.

Dispensi na celý rok i pro několik osob zároveň udělití jest zůstaveno biskupovi samému.

Proč církev zavedla půst. Církev zavedla půst z důvodů: 1. historických, 2. mravních.

Důvody historické. Půst jest tak starý jako pokolení lidské. Již prvním lidem v ráji dal Bůh přikázání postní: „Se všelikého stromu rajského jez, se stromu však vědění dobrého a zlého nejez!“ (I. Mojž. 2, 16—17). Později nařídil Bůh půst po celý den smíru desátého dne sedmého měsíce (Tišri), prvního to měsíce roku obecného (III. Mojž. 16, 29).

Pán Ježíš postil se na poušti 40 dnů a 40 nocí (Mat. 4, 2).

Za postu a modlitby byli posvěceni na biskupy Šavel a Barnabáš (Skut. 12, 13). Čtyřicetidenní půst jest původu apoštolského.

Důvody mravní. Půst jest a) prostředek ctnosti, b) úkon ctnosti.

Půst jest prostředek ctnosti, protože 1. postem činíme zadost za hříchy spáchané a odvracíme od sebe tresty časné (Ninivité, Jon. 3); 2. nabýváme převahy nad smyslností a posilujeme se, abychom neupadli zpět do hříchu; 3. usnadňujeme si modlitbu a každou ctnost.

Půst jest také úkon ctnosti, protože postem 1. vyznáváme víru, 2. osvědčujeme poslušnost k církvi, 3. zapíráme se.

Protože půst jest úkon ctnosti, jest záslužný. Postem lze dojítí odměny časné i věčné. Příkl. Mojžíš (V. Mojž. 9, 18—19), Tobíáš (12, 8), Judit (8, 6), Ester (4, 16).

Kristus slíbil za půst odměnu věčnou. Řekl: „Ty pak když se postíš, pomaž hlavy své a tvář svou umyj, aby nebylo zjevno lidem, že se postíš, ale Otci tvému, který jest v skrytě, a Otec tvůj, který vidí v skrytě, odplatí tobě“ (Mat. 6, 17—18).

Účel postu udává preface mešní čtyřicetidenního postu těmito slovy: „Qui corporali jejunio vitia comprimis, mentem elevas, virtutem largiris et praemia.“

Důvody postu katechismus udává takto:

Příkázání o postu máme svědomitě zachovávat:
1. abychom svou poslušnost k církvi osvědčili; 2. abychom
příkladu Pána Ježíše a svatých následovali; 3. abychom
za své hříchy pokání činili; 4. abychom zlé žádosti své
snadněji zkrotili (Ot. 501).

Námítky proti postu. Půst škodí zdraví! Nikoli. Půst nejenom neškodí zdraví, nýbrž prospívá zdraví. Důkaz toho jest dlouhý věk poustevníků a mnichů z přísných řeholí, potom rolníků, kteří málokdy masa požívají. Námítky proti postu.

První poustevník, historicky známý, sv. P a v e l T h e b á n s k ý († 340), dožil se věku 113 let a strávil na poušti 90 let. Sv. A n t o n í n z K o m y v Horním Egyptě († 356) také se dožil věku 105 let.

Jeden spolupracovník pařížského týdeníku „Cosmos“ zúčastnil se pohřbu vynikajícího trapisty ve starém klášteře v Sept-Fonsu ve Francii a diví se tomu, že mniši, zejména trapisté, mají tak dlouhý věk. Poslední čtyři zemřelí členové kláštera sept-fonského měli dohromady 332 léta. Jeden z nich byl stár 85 let a zemřel po 51 letech kněžství, druhý zemřel ve věku 91 let po 68 letech, třetí ve věku 81 let po 48 letech a čtvrtý v 75 letech po 51 letech života mnišského. Byl tedy u nich průměrný věk 83 let. Zajisté úctyhodné stáří!

Že půst jest užitečný, věděli již staří lékaři. H i p p o k r a t e s (460—377 př. Kr.) říkal, že více lidí zhubí hostiny než války. A G a l e n u s (131—200 po Kr.) postil se každý desátý den z příčin zdravotních.

IV. Čtvrté příkázání církevní.

Čtvrté příkázání církevní zní: „Alespoň jednou za rok
zřízenému knězi se zpovídati a v čas velikonoční velebnou
svátost oltářní přijímati“ (Ot. 502).

Ve čtvrtém příkázání církevním se poroučí: 1. abychom alespoň jednou za rok knězi zřízenému, to jest, ke zpo-
vídání zplnomocněnému, z hříchů svých se platně zpovíдали;
2. abychom v čas velikonoční velebnou svátost oltářní
hodně přijímali. Kdo se této povinnosti tvrdošíjně vzpírá,
může býti z církve vyobcován a odepřením církevního
pohřbu potrestán (Ot. 503).

Výroční zpo-
věď a veliko-
noční příji-
mání za dnů
našich,

V prvních dobách církve nebylo třeba takového příkázání, protože křesťané často, ba denně svátost oltářní přijímali. Ve Skutcích apoštolských (2, 46) čteme: „A na každý den trvajíce jednomyslně v chrámě a lámajíce po

v prvních
dobách
církve.

domích chléb, přijímali pokrm s veselím a sprostností srdce.“ Sv. Otcové mluví o častém přijímání těla Páně. R. 506 sněm v Agde (přístavní město francouzské, západně od ústí Rónu) vydal nařízení, aby křesťané, kteří nepřistupují ke stolu Páně o vánocích, velikonocích a letnicích, nebyli počítáni mezi křesťany. Konečně IV. sněm lateránský r. 1215, can. 21., nařídil: „Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio sacerdoti et iniunctam sibi poenitentiam pro viribus studeat adimplere, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiae sacramentum, alioquin et vivens ab ingressu ecclesiae arceatur et moriens christiana careat sepultura.“

Dříve bylo se zpovídati vlastnímu faráři (proprio sacerdoti), za našich časů lze se zpovídati knězi kterémukoli, jen když jest ke zpovídání zplnomocněn:

Důvody velikonočního sv. přijímání.

Důvody, pro které církev nařídila sv. přijímání v době velikonoční, jsou: 1. V době té Ježíš Kristus ustanovil svátost oltářní. 2. V době té umřel a vstal z mrtvých, proto i my máme v době té odumřítí hříchu a povstatí k novému životu.

Doba velikonoční podle obecného práva církevního trvá od Květné neděle do Bílé neděle. Avšak biskupové jsou zplnomocněni od stolice apoštolské, dobu velikonoční prodlužovati dle potřeby jednotlivých diecésí. V církevní provincii české doba velikonočního přijímání počíná se Popeleční středou a končí se 1. nedělí po sv. Duchu (svátkem Nejsvětější Trojice).

Co se myslí slovy „alespoň jednou za rok“.

Ve čtvrtém přikázání církevním praví se „alespoň jednou za rok“, protože církev snažně si přeje, abychom netoliko jednou, nýbrž častěji za rok se zpovídali a velebnou svátost oltářní přijímali (Ot. 504).

V. Páté přikázání církevní.

Páté přikázání církevní zní: „V zapověděný čas sva-tebního veselí nadržeti“ (Ot. 505).

Zapověděný čas.

V pátém přikázání církevním se zapovídá v zapověděný čas (tempus clausum), to jest, od první neděle adventní až do slavnosti Zjevení Páně a od Popeleční

středy až do první neděle po velikonocích, svatebního veselí nedržeti (Ot. 506).

V zapověděný čas se zapovídá svatební veselí, protože svatby bývají spojeny s hlučnými radovánkami, které se nesrovnávají se svatostí a vážností těchto dob (Ot. 507).

Důvod
k němu.

Dle znění zákona vydaného na sněmu trident-
ském (Sess. 24., cap. 10.) a dle nařízení rituálu římského
zápověď vztahuje se pouze na svatební veselí při oddav-
kách, ale nikoli na oddavky. Proto oddavky bez svatebního
veselí v době zapověděné slavit se mohou. Ale i takové
tiché oddavky smějí se konati skoro ve všech diecésích
jenom s dispensí biskupovou.

Oddavky bez
svatebního
veselí.

K veselí svatebnímu druží se rázem svým hlučné zábavy veřejné, jako zábavy taneční a plesy, proto i takové zábavy jsou zapověděny v čas jmenovaný. Zábavy tiché a bez tance, jako jsou koncerty a divadla, jsou dovoleny.

V církevní provincii české počítají se k zapověděnému času také dni postní a dni Křížové.

Poučení. Příkázání církevní zavazují pod hříchem těžkým jako příkázání boží. Proto napomíná nás sv. Augustin († 430): „Odvrátí-li se kdo od církve, vyloučí se z počtu dítek jejích. Držte se všichni jednomyslně otce svého, Boha, a matky své, církve!“

§ 44. Úcta svatých.

Úcta svatých jest úkon nepřímé úcty boží. Uctívajíce Co jest úcta
svaté, uctíváme Boha, protože svatí jsou přátelé a služeb-
níci boží. svatých.

Sv. Augustin († 430, In enarr. ps. 44) praví: „Ať se mi ukáže v Římě, že by chrám Romulův byl v takové úctě jako hrob Petrův. Ale kdo jiný se ctí v Petrovi než ten, který umřel za nás? Jsme zajisté křesťané a ne petríni.“

Anděly a svaté máme ctíti a vzývati: 1. protože jsou přátelé boží; 2. protože nás milují a za nás u Boha orodují (Ot. 373).

Úcta boží sluje klanění (η λατρεία, adoratio). Úcta an-
dělův a svatých sluje cultus duliae¹⁾ a úcta Panny Marie
cultus hyperduliae.

¹⁾ η δουλεία = otroctví, poddanství, služba; služebnictvo, čeled.

Bohu se klaněti jest prokazovati Bohu poctu, která pouze jemu jakožto nejvyššímu Pánu přísluší (Ot. 364).

„Pánu Bohu svému se klaněti a jemu samému sloužiti budeš“ (Mat. 4, 10).

Mezi úctou boží a úctou svatých jest rozdíl podstatný, neboť 1. Boha uctíváme jakožto nejvyššího Pána a původce všeho dobra, kdežto svaté uctíváme jako věrné služebníky a přátele jeho. 2. Boha uctíváme pro něho samého, t. j. pro nekonečné dokonalosti jeho, jež má sám od sebe, kdežto svaté uctíváme pro dary a přednosti, jež mají od Boha. Svatí jsou mistrná díla milosti boží. „Mirabilis Deus in sanctis suis“ (Žalm 67, 36).

Klanění se Bohu rozeznáváme od pocty andělům a svatým vzdávané takto: Klanění se přísluší toliko Bohu samému, protože jest Pán svrchovaný. Andělům a svatým však náleží pocta proto, že jsou služebníci a přátelé boží (Ot. 374).

Modlitba naše k Bohu rozeznává se od modlitby k andělům a svatým takto: K Bohu se modlíme, aby nám pomohl svou všemohoucností; anděly a svaté vzýváme, aby nám pomáhali svou přímluvou u Boha (Ot. 375).

V litaniích vzýváme Boha slovy: „Smiluj se nad námi“, ale anděly a svaté slovy: „Orodujte za nás.“

V čem záleží.

Úcta svatých záleží v tom, 1. že památku jejich oslavujeme (commemoratio); 2. že je vzýváme za přímluvu u Boha (invocatio); 3. že ostatky a obrazy jejich v uctivosti máme (veneratio); 4. že příkladu jejich následujeme (imitatio).

Čím jest
odůvodněna.

Pro úctu svatých mluví 1. Písmo svaté, 2. dějiny církevní, 3. rozum.

1. Písmo svaté schvaluje úctu andělů, potom služebníkův a přátel božích a líčí Boha jako mstitele urážek jim učiněných. Tak Abraham a Lot poklonu učinili andělům, kteří se jim zjevili (I. Mojž. 18, 2; 19, 1). Žena sunamská padla k nohám Eliseovým a poklonila se k zemi, když vzkřísil syna jejího (IV. Král. 4, 37). Na pokyn proroka Eliáše spadl oheň s nebe a strávil muže, které k němu vyslal král Ochoziáš (IV. Král. 1, 9—12). Pacholata betelská posmívala se proroku Eliseovi a byla roztrhána od medvědu (IV. Král. 2, 23—24).

Úctu všech svatých převyšuje úcta Panny Marie. To vysvítá z pozdravení andělského (Luk. 1, 28—38) a z pozdravení Alžbětina (Luk. 1, 42—45). Sama Panna Maria vidí v duchu prorockém, jak bude uctívána ode všech národů. Proto volá: „Od této chvíle zajisté blahoslavenou mne nazývati budou všichni národové“ (Luk. 1, 48).

2. Dějiny církevní od nejstarších dob dokazují, že církev svaté uctívala, nařizujíc výroční památku smrti jejich (*dies natalis*), budujíc svatyně (*μνησεία*, *memoriae*) a oltáře na hrobích jejich, konajíc mši sv. k počtě jejich a vzývajíc je za přímlovu.

Již v Konstitucích apoštolských¹⁾ uvádějí se takové svátky (l. 8, c. 33). Rovněž mluví o nich Origenes († 254, Hom. 3 in divers.) a Tertullian († 240, De corona c. 3). O svatyních, jež byly zbudovány na památku mučedníkův a v nichž se věřící scházeli k modlitbě, vypravuje historik Eusebius († kolem 340, Histor. eccl. l. 2, c. 15). Jinde praví: „Chodíme často ke hrobům jejich, abychom tam přednášeli modlitby a prosby své a uctívali duše jejich, jež došly blaženosti, a jsme přesvědčeni, že jednáme právem“ (De praepar. evang. l. 13, c. 2). O mši sv. k počtě mučedníků zmiňuje se sv. Cyprian († 258, Epistol. 34): „Přinášíme obět, kdykoli slavíme výroční památku utrpení mučedníků.“ V katekumbách čteme často nápisy: „Pros za mne,“ „Pros za bratry své,“ „Abych zvítězil v den soudu, pomozte.“

3. Rozumové důkazy pocty svatých jsou:

a) Uctívajíc svaté, jednáme podobně jako Bůh. Neboť Bůh oslavil svaté dříve a koná i zázraky k počtě jejich.

„Bude-li mi kdo sloužiti, poctí ho Otec můj“ (Jan 12, 26).

b) Uctívá-li svět vynikající muže a zasloužilé ženy, pořádaje slavnosti k počtě jejich, konaje řeči o významu a zásluhách jejich, ozdobuje hroby jejich a buduje jim pomníky, proč by církev nemohla uctívati muže a ženy, kteří se významenali ctnostmi křesťanskými?

„Est in usu, imagines clarorum virorum colere“ (Plinius Starší † 79 po Kr.).

¹⁾ Konstituce apoštolské (Constitutiones apostolorum) jest sbírka zákonů církevních z prvních století o 8 knihách. Šest prvních knih bylo sepsáno v Syrii pod jménem Didaskalia kolem r. 270, poslední dvě ve století čtvrtém.

c) Ctíti svaté jest tolik jako oslavovati ctnost a ctnost zasluhuje úcty.

„Chvalme muže slavné a otce své v pokolení jejich. Mnohou slávu způsobil Pán velebností svou od věku“ (Sir. 44, 1—2).

d) Úcta svatých jest nám užitečná, protože svatí dávají nám příklad křesťanského života a přimlouvají se za nás.

„Protož prosím vás, buďte následovníci moji jako i já Kristův“ (I. Kor. 4, 16).

Velekněz Oniáš prohlásil o proroku Jeremiáš: „Tentof jest milovník bratří a lidu izraelského. Tenť jest, který se mnoho modlí za lid a za všecko město svaté, Jeremiáš, prorok boží“ (II. Mak. 15, 14).

Církev, přihlížejíc k těmto důvodům, prohlásila na sněmu *t r i d e n t s k é m* (Sess. 25., De invocatione, veneratione et reliquiis sanctorum et sacris imaginibus): „*b o n u m a t q u e u t i l e e s s e , s u p p l i c i t e r e o s (n e m p e s a n c t o s c u m C h r i s t o r e g n a n t e s) i n v o c a r e .*“

Jistota
svatosti.

Jistota, že svatí, jež ctíme a vzýváme, jsou skutečně v nebi, opírá se o prohlášení svaté stolice. Prohlášení to sluje prohlášení za blahoslaveného (*beatificatio*) a prohlášení za svatého (*canonisatio*) a jest výsledek dlouhého a zevrubného zkoumání (*processus, causa*) o ctnostech a zázracích služebníka božího. Prohlášení za svatého sluje *canonisatio*, protože při něm prohlášený bývá vepsán do seznamu svatých (*canon*).

Rozdíl mezi prohlášením za blahoslaveného a prohlášením za svatého záleží v tom, že prohlášení za blahoslaveného úctu sluhy božího dovoluje jen některé diecési nebo některé řeholi nebo některému městu, kdežto prohlášení za svatého úctu tu nejen dovoluje, nýbrž i ukládá, a to celé církvi.

Původně zkoumali svatost nebo mučednickou smrt sluhů božích a dovolovali úctu jejich v diecési své biskupové. Z listův a spisů sv. Cypriana († 258), Jeronyma († 420), Augustina († 430) a jiných vysvítá, jak se biskupové o to starali, aby smrt a skutky mučedníkův a vyznavačů zevrubně byly zaznamenávány. Zejména v Římě za tím účelem byli jmenováni zvláštní notáři, později papežem Fabiánem (236—250) diakoni a subdiakoni. Papež Klement († 100) rozdělil sedmi-pahorkové město na sedm dílův, aby sedm diakonů snadněji a přesněji mohlo zprávy o mučednících sepisovati. Záznamy (*martyrologia*) byly pak k povzbuzení křesťanů v den smrti mučedníkův v chrámech předčítány a také jiným diecésím zasílány. Gelasius I. (492—496) stanovil, že směji býti čtena jen ta *martyrologia*, jejichž hodnověrnost byla zajištěna. Od IV. století vyskytují se čím dále tím častěji případy, že si biskupové vyžadovali, aby papežové uznali úctu mučedníkův a vyznavačů jejich, ač se tak dalo již ve stoletích předcházejících, ale ovšem zřídka. Ano, sv. Jan Zlatoústý († 407) byl papežem za svatého prohlášen proti vůli biskupů východních. První slavná kanonisace papež-

ská byla Oldřicha, biskupa augšpurského, r. 993 Janem XV. (985—996) na koncilu lateránském. Od té doby beatifikace papežská náleží k věcem obvyklým, ač biskupové nepřestávali úctu osob svatých a omilostněných zázraky dovolovati v diecésích svých a uctívati veřejně těla jejich. Teprv Alexander III. (1159—1181), aby předešel možná nedopatření, r. 1170 zakázal veřejně uctívati, koho by papež za ctihodného neprohlásil. Urban VIII. (1623—1644) konečně stanovil, že definitivní autorisace úcty některého sluhy božího, i kdyby byla v některé diecési od nepaměti nebo trvala aspoň od sta let, náleží výhradně Římu. Odtud i za našich časů papež potvrzuje veřejnou úctu mučedníka nebo vyznavače již trvajících, když se totiž zvláštním procesem zjistí, že se sluhovi božímu aspoň 100 let před r. 1634, kdy Urban VIII. zákony o tom vydal, veřejné úcty se svolením biskupa nebo kongregace ritu nebo papeže dostávalo. Za našich časů tedy nesmí si žádný biskup, arcibiskup, patriarcha ani kdokoli jiný osvojovati právo, prohlašovati nějakou osobu za blahoslavenou nebo svatou. Jest to výlučné právo papežovo, tak výlučné, že theologové pokládají kanonisaci pro veliký význam a vztah její k víře a mravům za předmět neomylnosti papežovy. Klasické dílo o beatifikaci napsal Prospero Lambertini, pozdější papež Benedikt XIV., *De servorum Dei beatificatione et beatorum canonizatione*. Bononiae 1734—1738.

Poučení. Nejlépe uctíváme svaté, napodobíme-li ctnosti jejich. Proto jest velice užitečno čísti životopisy svatých. Taková četba učinila z Ignáce z Loyoly († 1556) velkého světce.

§ 45. Úcta svatých ostatkův a obrazův.

Svatými ostatky rozumíme: 1. pozůstatky těl svatých a světic božích; 2. předměty, jež byly v blízkém spojení s Kristem Pánem nebo se svatými osobami, na př. částečky svatého kříže (Ot. 378). Úcta sv. ostatků.

Svaté ostatky ctíme: 1. protože Bůh skrze ně mnoho zázrakův učinil; 2. protože těla svatých byla chrámem Ducha svatého a nástrojem ctností jejich a protože jednou slavně z mrtvých vstanou (Ot. 380).

Písmo svaté vypravuje o mnohých zázracích, jež Bůh učinil skrze ostatky svatých. Tak prorok Eliseus udeřil pláštěm Eliášovým vodu jordánskou a rozstoupila se (IV. Král. 2, 14). Mrtvola, vhozená do hrobu Eliseova, ožila, jakmile se dotkla kostí Eliseových (IV. Král. 13, 21). Žena jedna dotkla se lemu roucha Spasitelova a byla uzdravena (Mat. 9, 22). „Nemalé divy činil Bůh skrze ruce Pavlovy, takže i šátky a pásy (= zástěry) s jeho těla na nemocné se nosily a odstupovaly od nich nemoci a zlí duchové vycházeli“ (Skut. 19, 11—12).

Proto církve od nejstarších dob chovala v úctě ostatky svatých. V Aktech mučednictví¹⁾ sv. Ignáce († za Trajana) dočítáme se, že křesťané sebrali hrubší kosti jeho, jež odolaly zubům dravců, a schovávali je jako drahý poklad (Sušil, Spisy svatých Otcův apoštolských. V Brně 1837, str. 58). Též ostatky sv. Polykarpa († 155) opatrovali a vážili si jich nad zlato a drahé kamení (List církve smyrenské o umučení sv. Polykarpa. Tamtéž str. 106). O zázracích, jež se staly na hrobích sv. Štěpána, Felixe z Noly, Gervasia a Protasia a jiných, vypravuje sv. Augustin († 430) a sv. Ambrož († 397). Když dne 15. dubna 1719 zvláštní komise otevřela hrob sv. Jana Nepomuckého, našla v lebce naplněné hlinou červený, ještě čerstvý a neporušený jazyk jeho, ač již 326 let s ostatním tělem ve hrobě odpočíval (Dr. Klement Borový, Sv. Jan Nepomucký. V Praze, 1878, str. 63—68).

Úcta ostatků srovnává se s přirozeností lidskou. Člověku jest vrozeno míti v úctě těla, majetek a památky drahých zemřelých. Všechna musea s nesčíslnými ostatky historickými svědčí o tom.

Ovšem vzdávati úctu novým ostatkům jest dovoleno až tehdy, když byly pověřeny od církve. Takové pověření sluje autentika (*litterae authenticae*). Autentika vydává svědectví, že ostatky, dříve než byly veřejně vystaveny, pečlivě byly zkoumány a pravé shledány. Podle sněmu *tridentského* (sess. 25) právo vydávati pověření ostatků náleží biskupovi. Kupčiti s ostatky jest zakázáno rovněž na sněmu *tridentském* (sess. 25).

Dotyčná ustanovení sněmu *tridentského* zní: „*Omnis turpis quaestus eliminetur...; nulla etiam admittenda esse nova miracula nec novas Reliquias recipiendas, nisi eadem recognoscente et approbante Episcopo*“ (Sess. 25).

Úcta
sv. obrazů.

Svaté obrazy ctíme, protože něco ctihodného představují. Tato úcta se však nevztahuje týmž způsobem na obraz, jakým na předmět obrazem vypočtený (Ot. 381).

Jak smýšlí církev o úctě obrazů, vyslovila se na II. sněmě *nicejském* r. 787 proti obrazoborcům. V sedění 4. praví: „Ostatně uctíváme i obraz kříže svatého a život dávajícího a ostatky svatých a přijímáme

¹⁾ Acta Martyrum jsou protokoly soudní o výsledku, odsouzení a utrpení mučedníků křesťanských. V širším smysle Acta Martyrum slouží všechny záznamy písemné o životě a utrpení mučedníků křesťanských.

svaté a ctihodné obrazy a pozdravujeme a objímáme je podle starého podání svaté katolické církve boží, totiž svých svatých Otců, kteří tyto obrazy přijali a nařídili je postavit ve všech kostelích a všude. Jsou to obrazy našeho vtěleného Spasitele Ježíše Krista, potom naši neposkvrněné Paní a naprosto svaté Rodičky boží a nehmotných andělů, kteří se zjevíli spravedlivým v podobě lidské. Rovněž obrazy svatých apoštolů, proroků, mučedníků atd., abychom vyobrazením na originál byli upamatováni a k jakémusi účastenství na svatosti jeho byli vedeni.“ Srov. Hefele, Conciliengeschichte III, 467 (2. A).

Týž účel udává nápis na jednom kříži v Düsseldorfě (sev. od Kolína nad Rýnem):

„Effigiem Christi, dum transis, semper honora.
Non tamen effigiem, sed quem designat, adora.“

Úcta, kterou prokazujeme obrazům, jest podstatně rozdílná od úcty boží i od úcty svatých. Boha uctíváme pro nekonečnou dokonalost, kterou má v sobě a od sebe. Svaté ctíme pro nadpřirozené přednosti, které mají od Boha, ale v sobě. Obrazy však uctíváme nikoli pro nějakou dokonalost nebo moc, kterou mají v sobě, nýbrž proto, že nám představují ty, které chceme uctívat. Proto úcta, kterou prokazujeme obrazům, přechází na osoby zobrazené (prototypy).

Ani obrazům zázračným (*imagines thaumaturgicae*) nepřisuzujeme moci vnitřní. Putujeme-li na místa poutní k obrazům zázračným, neskládáme důvěry své v obrazy, nýbrž v ty, jež obrazy představují. A protože víme, že Bůh na přimluvu těch světců již mnohé milosti a mnohá dobrodiní na těch místech lidem prokázal, místa ta i obrazy ty jsou nám posvátnější a povzbuzují nás, abychom se tam modlili tím vroucněji a důvěrněji.

Pouti jsou pobožné návštěvy posvátných míst, které konáme, protože na takových místech k větší pobožnosti býváme povzbuzeni, vroucněji a důvěrněji se tam modlíme a nejednou i zázračně vyslyšení býváme (Ot. 326).

Úcta obrazů svatých jest dovolena. Tomu nasvědčuje 1. Písmo svaté, 2. praxe církevní, 3. rozum. Úcta obrazů jest dovolena.

1. Písmo svaté schvaluje úctu obrazův, ale zakazuje klaněti se jim (II. Mojž. 20, 4—5; III. Mojž. 26, 1).

Bůh sám nařídil Mojžíšovi, aby postavil po obou stranách slitovnice dva zlaté cheruby (II. Mojž. 25, 18) a aby vztyčil na bidlo měděného hada jako obraz Vykupitelův (IV. Mojž. 21, 8). Také opona, jež dělila velesvatyni od svatyně, byla protkána cheruby (II. Mojž. 26, 31).

2. Církev od nejstarších dob měla obrazy, jak dokazují objevy v římských katakombách. Starokřesťanské obrazy lze rozdělit ve 2 skupiny: *a) symbolické*, *b) historické*.

a) K symbolickým obrazům vztahujícím se na Vykupitele náleží: monogram kříže a jména Ježíšova, obraz dobrého pastýře, ryby (ΙΧΘΥΣ) beránka, révy vinné, rozsevače, sedmiramenného svícnu. Věčnost boží vyjadřují písmena Α a Ω, moc boží lev, dobrotu boží ruka, spravedlnost boží váhy. Duši křesťanovu představují beránci, ovce, ryby, holubice, lyra. Celá církev bývá zobrazena domem, lodičkou, horou a modlící se paní se závojem (Orans). Tato modlící se paní představuje však často také Pannu Marii.

b) Historické obrazy jsou brány z Písma sv. Starého i Nového zákona. Zvláště jsou voleny události, jež připomínají moc Ježíšovu a vzkříšení Ježíšovo. Jsou to Jonáš, vzkříšení Lazara, Mojžíš vyvádějící vodu ze skály, Daniel v jámě lví, rozmnožení chlebů, Noe v arše, poslední večeře, obětování Izáka, tři mládenci v peci ohnivé, pád prvních lidí, narození Ježíšovo atd.

Když za Konstantina Velikého ediktem milánským z r. 313 církev nabyla svobody a počala stavěti chrámy, přijímala do služeb svých stavitele, sochaře a malíře, aby krásnými formami vyjadřovali pravdu křesťanskou a dobro křesťanské. Do jaké míry se jim to podařilo, lze seznati z překrásných památek církevního umění středověkého.

Když vznikl boj proti obrazům na východě r. 726, církev ujala se obrazů, schválila úctu jejich a vyslovila klatbu nad obrazoborci na 2. sněmě nicejském r. 787. Když v 16. století obnovili boj proti obrazům reformátoři, církev zastala se obrazů na sněmě tridentském (1545—1563).

3. Rozum nenamítá ničeho proti účtě obrazů. Mají-li děti v uctivosti obrazy rodičů svých, tím více se sluší, aby církev uctívala obrazy Páně a obrazy svatých jeho.

Poučení. Malovati obrazy Páně a obrazy svatých ve chrámech a zavěšovati je v příbytcích jest velice užitečno. Obrazy poučují a posilují nás ve víře, povzbuzují nás k dobrému a rozněcují v nás zbožné city. Mimo to zdobí chrámy a příbytky naše.

§ 46. Úcta Rodičky boží.

Přede všemi anděly a svatými máme zvláště nejblahoslavenější Pannu Marii ctíti a vzývati (Ot. 376).

Církev prohlašuje Pannu Marii za „omni laude dignissima“ (Breviarium Romanum. Officium B. M. V. per annum, III. Noctur., 7. Responsorium).

Úcta Panny Marie sluje *ὑπερδουλεία* (= vyšší služba, pocta).

Nejblahoslavenější Pannu Marii máme přede všemi anděly a svatými zvláště ctíti a vzývati: 1. protože jest matka boží; 2. protože milostí a svatostí všechny anděly a svaté převyšuje; 3. protože její přímluva u Boha jest nejmocnější (Ot. 377).

Proč uctíváme Rodičku boží nad anděly a svaté.

1. Panna Maria vyniká nad anděly a svaté důstojností, protože jest matka boží. Jakožto matka boží Panna Maria jest úzce spojena s Nejsvětější Trojicí.

2. Panna Maria převyšuje všechny anděly a svaté milostí a svatostí, protože neměla ani hříchu dědičného ani hříchův osobních, ale zato byla plna milostí a skvěla se všemi ctnostmi. Archanděl Gabriel pozdravil ji slovy: „Gratia plena“ (Luk. 1, 28). Svatosti pozemské jest úměrná sláva nebeská. Proto Panna Maria vyniká nad všechny anděly a svaté také slávou nebeskou. Církev vzývá Pannu Marii v litaniích loretánských slovy: „Regina angelorum, Regina sanctorum omnium, ora pro nobis.“

3. Panna Maria předčí nad anděly a svaté přímluvou. Panna Maria z vůle boží měla zvláštní účastenství při vykoupení našem, proto se sluší, aby z vůle boží měla také zvláštní účastenství při rozdávání milostí, jichž nám Kristus dobyl. Církev v liturgii obrací na Pannu Marii slova Písma svatého: „In me gratia omnis viae et veritatis, in me omnis spes vitae et virtutis“ (Eccl. 24, 25). Potom slova: „Qui me invenerit, inveniet vitam et hauriet salutem a Domino“ (Přísl. 8, 35).

Že Panna Maria skutečně přimlouvá se za lidi, dala najevo již při svatbě v Káni Galilejské. Pravila k Synu svému: „Vína nemají“ (Jan 2, 3) a Pán Ježíš učinil první zázrak, proměniv vodu ve víno.

Panna Maria Pro důvody uvedené Panna Maria od nejstarších dob byla uctívána skutečně od nad všechny anděly a svaté. Svědkové toho jsou: *a)* nesčetné svatyně, nejstarších oltáře a obrazy Panny Marie; *b)* četné svátky mariánské; *c)* národové dob byla křesťanští; *d)* jednotliví křesťané, zvláště svatí Otcové a světci vůbec. uctívána nad *a)* Úcta Panny Marie jeví se v církvi nesčetnými chrámy, oltáři, všechny an- kaplemi, sochami a obrazy od dob nejstarších a na celém světě kato- děly a svaté. lickém. Vypravuje se, že již za živobytí Panny Marie byl ctěn domek její v Nazaretě. Nejstarší chrám mariánský v Římě jest Maria trans Ti- berim, vystavěný od papeže Kallista r. 224 (Titulus Callisti). Z četných chrámů mariánských v Římě vyniká chrám Panny Marie Větší (U jes- liček), též zvaný basilika Liberiova (352—366). V chrámě tom papež Hadrian II. (867—872) posvětil liturgické knihy slovanské a kázal z nich konati liturgii. Obraz Panny Marie, odkrytý r. 1851 v kata- kombě sv. Priscilly, archeolog Jan Bapt. de Rossi († 1894) klade do konce 1. nebo do počátku 2. století.

Poutnických míst mariánských jest v celém světě množství pře- veliké. Rodička boží vyvolila si téměř v každém národě místočko nebo několik míst a prokazuje tam veliká dobrodiní upřímným ctitelům svým. V Čechách jsou památná poutní místa mariánská Stará Boleslav (od r. 1160), Chlum Mariánský (kostel z r. 1383), Šejnov, Bohosudov (Maria- Schein) u Teplic (od r. 1421), Svatá Hora u Příbramě (od r. 1632, obraz Matky boží přisuzuje se arcibiskupovi Arnoštu z Pardubic † 1364). Na Moravě posvátný Hostýn u Bystřice (před r. 1240), Vranov u Brna (od r. 1495), Svatý Kopeček u Olomouce (asi od r. 1682), poutnická kaple v Cizkrajově (od r. 1643). Ve Slezsku kostel Panny Marie Bo- lestné na Burgberku u Krnova (ze stol. 14.), kostel Panny Marie ve Frýdku (od r. 1665). Ze zemí království českého putují také hojně do Štýrska do Mariazell (od r. 1157), do Polska do Czenstochova (od r. 1382) a do Francie do Lurd (od r. 1858).

b) Panna Maria má ze všech andělův a svatých nejvíce svátkův a z nich mnoho svátků zasvěcených, na př. Panny Marie Karmelské (Com- memoratio B. M. V. de monte Carmelo), Neposkvrněného početí Panny Marie (Immaculata conceptio B. M. V.), Narození Panny Marie (Nati- vitas B. M. V.), Navštívení Panny Marie (Visitatio B. M. V.), Nanebe- vzetí Panny Marie (Assumptio B. M. V.), Očišťování Panny Marie (Puri- ficatio B. M. V.), Jména Panny Marie (Ss. Nominis B. M. V.), Obětování Panny Marie (Praesentatio B. M. V.), Růženecké Panny Marie (Solem- nitas Ss. Rosarii B. M. V.), Sedmibolestné Panny Marie (Festum septem dolorum B. M. V.), Panny Marie Sněžné (Dedicatio S. Mariae ad nives), Zvěstování Panny Marie (Annuntiatio B. M. V.) a j.

c) Národové křesťanští oslavují Pannu Marii nade všecky anděly a svaté. Nejenom světí svátky mariánské, nýbrž zasvěcují Panně Marii i celé měsíce, totiž květen a říjen, nosí u sebe a modlí se často růženec a mají veliké množství písní mariánských. Pannu Marii vzývají ve všech potřebách volajíce: „Salus infirmorum, Refugium peccatorum, Conso- latrix afflictorum, Auxilium christianorum, ora pro nobis“ (Litane lore- tánské). Také ve veřejných potřebách, na př. v bojích proti Tatarům

a Turkům, národové křesťanští utíkali se k Rodičce boží, na př. u posvátného Hostýna r. 1242, u Lepanta r. 1571, u Vídně r. 1683, u Petrovaradína v Uhrách r. 1716.

d) Svatí Otcové všech století byli nadšení chvalořečníci Rodičky boží, tak na př. sv. Irenej († 202), sv. Cyprian († 258), sv. Efrém († po r. 379), sv. Bernard († 1153), sv. Bonaventura († 1274) a j. Také všichni světci ctili Rodičku boží nade všechny anděly a svaté. Zvláštní ctitelé mariánští byli sv. Václav († 929), sv. Dominik († 1221), sv. Tomáš Akvinský († 1274), sv. Stanislav Kostka († 1568), sv. Alois († 1591) a j. I mistr Jan Hus († 1415) ctil Rodičku boží. Práví o ní: „že učiněna jest po Synu svém pokolení lidskému prvním prostředkem k jeho spáse... bez jejížto přimluvy nelze, aby hříšník byl spasen“ (Opera Husii. Tom. I. Contra praedicatorem Pilsnensem p. 147).

Úcta mariánská se osvědčila a dosud osvědčuje.

Jak se osvědčila a dosud osvědčuje úcta mariánská.

1. Úcta mariánská zjednala jednotlivcům i celým národům nesčíslných dobrodiní a milostí. Svědkové toho jsou zvláště místa poutnická a zázraky, jež se tam staly.

2. Úcta mariánská vrátila ženě důstojnost. Pro Pannu Marii mužové křesťanští váží si žen a jsou k nim šetrní.

3. Úcta mariánská zplodila stav řeholní a udržuje jej. Řeholníci a řeholnice následují Panny Marie v dobrovolné chudobě, ustavičné čistotě a v dokonalé poslušnosti a poroučejí se v ochranu její.

4. Úcta mariánská nadlehla básníky středověké, tak zvané Minnesängry, ke krásným zpěvům na oslavu Rodičky boží (die Herrin) a malíře středověké ke krásným malbám.

5. Úcta mariánská rozněcuje dosud mnohé duše, že se zavazují slibem ustavičného panictví.

P o u č e n í. Vzávejme Rodičku boží ve všech potřebách. „Non est auditum a saeculo, quemquam ad Tua currentem praesidia, Tua implo-rantem auxilia, Tua petentem suffragia a Te esse derelictum“ (Memo-rare st. Bernardi † 1153).

§ 47. Vyznání víry.

V y z n á n í v í r y (professio fidei) jsou slova a skutky, jimiž dáváme najevo víru svou.

Pojem vyznání víry.

Nestačí, abychom víru toliko znali a v srdci chovali; musíme ji také zevně slovem i skutkem vyznávat (Ot. 32).

„Kdokoli tedy mne vyzná před lidmi, vyznám i já jej před Otcem svým, jenž jest v nebesích. Kdo však zapře mne před lidmi, zapru i já jej před Otcem svým, který jest v nebesích“ (Mat. 10, 32—33).

„Srdcem se zajisté věří ke spravedlnosti, ale ústy se děje vyznání ke spasení“ (Řím. 10, 10), t. j. ústy se dokončuje ospravedlnění, jež se v srdci počalo.

Mučednictví pro víru (μαρτύριον = svědectví) jest nejdokonalejší vyznání víry. Příklad Eleazar (II. Mak. 6, 18—30).

Kdy jest víru
vyznávati.

Zapřítí víru (fidem negare) nebo tvářiti se, jako bychom byli odpadli od pravé víry (falsam fidem simulare), není dovoleno nikdy (povinnost negativní), ale vyznávati víru nejsme povinni vždy a všude (povinnost afirmativní). Víru vyznávati jsme povinni pouze tehdy, žádá-li toho čest boží a prospěch bližního. Kde bychom však, vyznajíce víru, dali podnět k rouhání a sebe nebo bližního bychom vydali ve veliké nebezpečení, nemusíme víru vyznávati, nýbrž můžeme a máme ji zatajiti (veram fidem dissimulare). Kristus stanovil pravidlo: „Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis et conversi dirumpant vos“ (Mat. 7, 6). T. j. Nemluvte o věcech svatých před lidmi, kteří nemají pro ně smyslu. Tím byste dali podnět, že by se věcem těm rouhali a ještě na vás se vrhli.

Jsme tudíž povinni vyznati víru: 1. vyzývá-li nás k tomu zákonitá vrchnost duchovní nebo světská; 2. kdyby nevyznati víru budilo pohoršení a rovnalo se nepřímému zapření víry.

Před vrchností jsme povinni vyznati víru, protože vrchnosti jest poslouchati. Kdyby však se nás tázala na víru osoba soukromá, nejsme povinni odpověděti.

Nevyznati víru budilo by pohoršení a rovnalo by se nepřímému zapření víry, kdybychom útočníku na víru naši tleskali. Nejsme povinni sice vždy přímo vystoupiti na obranu víry své, ale útoků na víru naši schvalovati nesmíme nikdy, nýbrž jsme povinni dáti najevo nelibost svou vážným mlčením nebo odchodem.

Víru zapírá, 1. kdo odpadá (apostasia formalis) a 2. kdo účastní se bohoslužby jinověrců za tím účelem, aby se modlil (communicatio in sacris).

Církev počítala k odpadlíkům (lapsi) nejen ty, kteří v dobách pronásledování skutečně obětovali modlám (sacrificati) nebo sypali kadidlo do ohně před modlou (thurificati), nýbrž i ty, kteří si zakoupili vysvědčení, že obětovali, ač tomu tak nebylo (libellatici), kteří si vy-

mohli za peníze, aby byli zapsáni do veřejných seznamů, že vyhověli zákonu (*acta facientes*), a konečně kteří vydali nepřátelům posvátné knihy (*traditores*).

Za pronásledování prchnouti nebo skryti se křesťanu jest dovoleno. Kristus řekl apoštolům: „Cum autem persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam“ (Math. 10, 23). Avšak biskup ani farář prchnouti nesmí, jest-li přítomnosti jeho nevyhnutelně třeba ke cti boží a ke spáse věřících. Jest-li však života jeho ke spáse věřících třeba a jest-li o duchovní správu náležitě postaráno, prchnouti může.

Poučení. Nestydme se vyznávatí víru. Zvláště se nestydme znamenati se svatým křížem. Kříž byl kdysi znamení hanby, ale nyní jest znamení slávy a vítězství. Proto skví se na chrámech i palácích, na korunách králův a na prsou lidí vyznamenaných. Sv. Pavlu kříž byl chloubou. Pravi: „Odstup to ode mne, abych se chlubil, leč ve kříži Pána našeho Ježíše Krista“ (Gal. 6, 14).

§ 48. Přísaha.

Přisahati jest Boha za svědka bráti, že mluvíme pravdu nebo že chceme splniti, co slibujeme (Ot. 388).

Pojem
přísahy.

Jest tudíž přísaha dvojí: přísaha p o t v r z o v a c í (*iuramentum assertorium*) a přísaha p ř í p o v ě d n á (*iuramentum promissorium*).

Co do formy přísaha jest buď s l a v n á (*iuramentum solemne*) nebo p r o s t á (*iuramentum simplex*).

Přísaha slavná koná se před vrchností církevní nebo světskou za zvláštních obřadů. Přísaha prostá děje se soukromě bez předepsaných obřadů.

Obřady přísahy slavné jsou: Představený světský poučuje přísahajícího o přísaze a předřikává formuli přísežnou před křížem a rozžatými svícemi. Přísahající opakuje formuli přísežnou, maje tři prsty pravice pozdviženy, a končí: „Tak mi pomáhej Bůh!“ U vrchnosti církevní formule přísežná zní: „Sic me Deus adiuvet et haec sancta Dei evangelia“ a přísahající, říkáje tuto formuli, dotýká se sv. evangelií.

Přísaha slavná i prostá platí stejně, ale nemají stejných následků právních. Křivá přísaha před soudem stíhá se přísnými tresty světskými i církevními.

Tresty světské na křivou přísahu stanoví Rakouský zákoník trestní v §§ 197—202. V diecési pražské, budějovické a brněnské křivá přísaha před soudem církevním nebo světským jest případ vyhrazený biskupovi (*casus reservatus episcopalis*).

Boha za svědka bráti lze p ř í m o nebo n e p ř í m o.

P ř í m o béře Boha za svědka sv. Pavel: „Co však vám píši, hle, před Bohem, že neklamu“ (Gal. 1, 20). „Svědék mi jest zajisté Bůh, jemuž sloužím duchem svým v evangeliu Syna jeho, že bez přestání pamatuji na vás“ (Řím. 1, 9). Židé přísahali přímo slovy: „Toto mi učiň Hospodin a toto přidej“ (Rut 1, 17).

N e p ř í m o béře Boha za svědka, kdo se dovolává věci, jež s Bohem úzce souvisí, na př. nebe, kříže, evangelia. „Kdokoli přísahá skrze chrám, přísahá skrze něj i skrze toho, který přebývá v něm; a kdo přísahá skrze nebe, přísahá skrze trůn boží i skrze toho, který na něm sedí“ (Mat. 23, 21—22). Slova: „Na mou věru“, „Na mou čest“ přísaha nejsou, protože mluvící dovolává se pravdomluvnosti nebo cti své, nikoli svědectví božího.

Přísaze podobá se z a p ř i s a h á n í nebo z a k l í n á n í (*adiuratio*).

Z a p ř i s a h á n í jest vzývání Boha nebo svatých za tím účelem, abychom někoho k něčemu pohnuli. Zapřisahání liší se od přísahy tím, že nedovoláváme se Boha, aby dovědčil slova naše nebo slib náš, nýbrž aby jiný z úcty nebo z bázně k němu dal se pohnouti něco učiniti nebo něčeho opominouti. Tak zapřisahal velekněz Kaifáš Pána Ježíše slovy: „Zapřisahám tě skrze Boha živého, abys nám pověděl, jsi-li ty Kristus, Syn boží“ (Mat. 26, 63).

Přísaha jest
dovolena.

Přísaha jest mravně dobrá a tudíž dovolena, neboť jest vyznání víry v Boha vševědouceho, pravdomluvného a spravedlivého a tudíž mimořádný úkon pocty boží.

Spasitel praví sice: „Já pravím vám, abyste nikterak nepřisahali . . . Ale řeč vaše buď: Ano, ano. Ne, ne! Což pak nad to jest, od zlého jest“ (Mat. 5, 34—37). Ale těmi slovy Kristus nezavrhne přísahy vůbec, nýbrž pouze přísahu zbytečnou. Přeje si, aby mezi lidmi byla taková pravdomluvnost a taková důvěra, že pouhé slovo ano nebo ne dostačí. Kde pouhé ano nebo ne nedostačí, to vychází ze zla,

jež jest mezi takovými lidmi, totiž ze lživosti jejich s jedné strany a z nedůvěry na druhé straně.

Že Kristus nemínil přísahu úplně zapověděti, vychází odtud, 1. že Bůh ve Starém zákoně přísahal (I. Mojž. 22, 16; 50, 24; Žalm 109, 4); 2. že apoštol Pavel přísahal (Řím. 1, 9; II. Kor. 1, 3; Gal. 1, 20; Filip. 1, 8) a přísahu za věc užitečnou prohlásil. V listě Židům (6, 16) čteme: „Všeliké rozeře konec jest dotvrzení přísahou.“

Protože přísaha jest vyznání víry v Boha vševědoucího, pravdomluvného a spravedlivého, nevěrec přísahati nemůže. Nevěrec slibuje podáním ruky, že bude mluvit pravdu.

Přísahu zavrhovali pelagiáni, albigenští, valdenští, Viklef, novokřtělci a j. Všichni dovolávali se hořejších slov Ježíšových (Mat. 5, 34—37) a Jakubových (Jak. 5, 12), podobných slovům Ježíšovým.

Avšak každá přísaha není dovolena. Potřebné vlastnosti přísahy dovolené udává prorok Jeremiáš slovy: „Iurabis: Vivit Dominus in veritate et in iudicio et in iustitia“ (Jer. 4, 2).

Kdy jest
přísaha
dovolena.

a) V p r a v d ě (in veritate) přísahá, kdo má opravdovou vůli mluvit pravdu nebo dostáti slibu svému.

Může se však přihoditi, že přísahající mluví nepravdu, ale sám pro sebe jest přesvědčen, že mluví pravdu. I tehdy přísahá v pravdě. Pravda u přísahy vylučuje tudíž všelikou lež, ale ne všeliký omyl.

Kdo vědomě potvrzuje přísahou lež, dopouští se velkého hříchu: křivé přísahy (periurium).

b) V s o u d u (in iudicio) přísahá, kdo přísahá s rozvahou a ne bez důležité příčiny.

Kdo přísahá bez rozvahy, vydává se v nebezpečství křivé přísahy. Proto Písmo svaté napomíná: „Přisahati nepřivykejte ústa tvá, neboť mnozí pádové jsou v tom“ (Sir. 23, 9). A jinde: „Člověk, který mnoho přísahá, plný bude nepravostí a neodejde od domu jeho rána“ (Sir. 23, 12).

Zpravidla nepřisahejme, leč jsouce vyzváni vrchností.

Absolutní (fysické) násilí nebo podstatný omyl činí každou přísahu neplatnou. Ale nátlak pouze mravní (morální) nečiní přísahu neplatnou, protože nezbavuje člověka svobodné vůle úplně.

Kdo odpírá přísahu služební, pozbývá místa úřednického. Odepření přísahy vojenské trestá se jako neposlušnost předpisů vojenských. Vrchnost církevní i světská může žádati od poddaných svých, aby stvrdili přísahou, že nejenom všeobecně budou jí poslouchati, nýbrž i že budou zvláštní povinnosti své řádně plniti.

c) *V e s p r a v e d l n o s t i* (in iustitia) přísahá, kdo se zavazuje splniti, co jest dovoleno.

Kdo přísahá, že vykoná něco zlého nebo opomine něčeho dobrého, hřeší. A kdyby přísaze své dostál, hřešil by opět. Tak hřešil Herodes Antipas, že dal stíti Jana Křtitele, dovolávaje se přísahy své (Mar. 6, 23—28).

Kdo přísahá
hříšně.

Proto hříšně přísahá: 1. kdo přísahá křivě; 2. kdo přísahá bez potřeby; 3. kdo přísahá, že něco nedovoleného učiní (Ot. 389).

Přísahou prohřešuje se také, kdo přísahy neplní, ačkoli by ji splniti mohl (Ot. 384).

Křivá přísaha jest hřích velmi těžký: 1. protože se jí Bůh, nekonečná pravda, za svědka volá ke lži; 2. protože se jí lidská společnost zbavuje posledního prostředku, dopátrati se pravdy a ochrániti právo i spravedlnost (Ot. 390).

„I řekl ke mně: Co vidíš? A řekl jsem: Já vidím knihu letící. Délka její dvacíti loktů a šířka její desíti loktův. I řekl ke mně: Toť jest zlořečení, které vychází na tvář vší země. Neboť všeliký zloděj, jakož tam psáno jest, souzen bude a všeliký přísahající z téže souzen bude. Vyvedu toto, dí Hospodin zástupův, i přijde do domu zloděje a do domu toho, jenž přísahá skrze jméno mé lživě, a přebýváti bude uprostřed domu jeho a stráví jej i dříví jeho i kamení jeho“ (Zach. 5, 2—4).

P o u č e n í. Protože Kristus si přeje, aby mezi křesťany byla taková pravdomluvnost, aby přísahy nebylo třeba, mluvmе vždy pravdu a slibujme pouze to, co hodláme splniti.

§ 49. Slib.

Pojem slibu.

Slib (votum) jest dobrovolná, Bohu učiněná přípověď, kterou se člověk pod hříchem zavazuje, že vykoná něco Bohu milého (Ot. 391).

Sv. Tomáš Akvinský († 1274, Summa theol. 2. 2. q. 88. a. 1 et 2) definuje slib takto: Votum est promissio deliberata Deo facta de bono meliori et possibili.

Slib není 1. pouhé přání ani pouhé předsevzetí, nýbrž opravdová přípověď, kterou se člověk pod hříchem zavazuje, že učiní něco Bohu milého. 2. Přípověď ta musí býti dobrovolná. Proto slib byl by neplaten, kdyby byl vykonán z nevědomosti nebo z bludu ve věci podstatné nebo z velikého a nespravedlivého strachu. 3. Tato přípověď musí býti dána B o h u, protože slib jest úkon mimořádné pocty boží. 4. Předmět slibu musí býti něco m r a v n ě d o b r é h o, ano něco lepšího, nežli jest opak toho. Nesmí tudíž slib obsahovati ani věci pošetilé nebo hříšné nebo škodlivé ani věci dobré, která by zabraňovala něčemu lepšímu nebo zanedbávala povinností vyšších. „Displicet Deo stulta promissio“ (Kaz. 5, 3).

Sliby řádně vykonané jsou Bohu milé, neboť 1. jsou Sliby jsou dobrovolná oběť Bohu učiněná; 2. Bůh dal najevo, že se Bohu milé. mu sliby líbí. Přijal slib patriarchy Jakuba i slib Anny, matky Samuelovy, a vyslyšel prosby jejich.

„Zavázal se (Jakub) slibem řka: Bude-li Bůh se mnou a bude-li mne ostříhati na cestě, kterou já jdu, a dá-li mi chléb k pokrmu a roucho k oděvu a navrátím-li se šťastně do domu otce svého, bude mi Hospodin za Boha a kámen tento, který jsem vyzdvihl na znamení, bude slouti Dům boží a ze všech věcí, které mi dáš, desátky budu ti obětovati“ (I. Mojž. 28, 20—22).

„Anna pak, jsouc hořké mysli, modlila se Hospodinu, plačíc velmi, a učinila slib řkouc: Hospodine zástupů, shlédneš-li na trápení služebnice své a rozpomeneš-li se na mne a nezapomeneš-li na děvečku svou a dáš-li služebnici své syna, dám jej Hospodinu po všechny dni života jeho a břitva nevejde na hlavu jeho“ (I. Král. 1, 10—11).

Rozeznáváme sliby dle a) předmětu, b) času, Druhy slibů. c) způsobu, d) ustanovení církevního.

a) Co do předmětu jsou sliby o s o b n í (vota personalia) nebo v ě c n é (vota realia) podle toho, slibujeme-li úkon osobní, na př. půst, nebo věc, na př. zbožné nadání.

b) Co do času jsou sliby d o ž i v o t n í (vota perpetua) nebo d o č a s n é (vota temporalia).

c) Co do způsobu jsou sliby p o d m í n ě n é (vota conditionata) nebo n e p o d m í n ě n é (vota absoluta). Slib podmíněný činí matka, slibuje-li, že půjde na pout, uzdra-

ví-li se dítě její. Činí-li slib ten bez podmínky, jest to slib nepodmíněný.

d) Co do ustanovení církevního jsou sliby slavné (vota solemnia) a sliby jednoduché (vota simplicia). Slavné sliby chudoby a čistoty činí člověka neschopným nabýti majetku a vejíti ve sňatek manželský. Sliby jednoduché činí pouze sňatek manželský nedovoleným a zbavují člověka práva volně nakládati s majetkem svým. Proto kdo vykonal slavný slib čistoty a vešel ve sňatek manželský, dopustil se hříchu a manželství jeho jest neplatné (matrimonium illicitum et invalidum). Jednoduchý slib čistoty nečiní člověka nezpůsobilým ke sňatku manželskému, ale hřešil by, kdo by vešel ve sňatek manželský, maje jednoduchý slib čistoty. Manželství jeho bylo by platné, ale nedovolené (matrimonium illicitum, attamen validum). Slavné sliby jsou sliby některých řádů řeholních.

Sliby zavazují ve svědomí.

Kdo učinil slib, jest svatá povinnost jeho slib ten splniti. Neboť slibem uložil si zvláštní závazek k Bohu. Proto dopouští se věrolomnosti, kdo závazku tomu nedostojí. Písmo svaté napomíná nás, abychom sliby učiněné věrně plnili. „Učiníš-li slib Hospodinu, Bohu svému, nebudeš prodlévati splniti ho; neboť konečně vyhledávati bude toho Hospodin, Bůh tvůj, a budeš-li meškati, bude tobě počteno za hřích“ (V. Mojž. 23, 21). „Slíbil-li jsi co, splň, neboť mnohem lépe jest neslibovati nežli po slibu, co připověděno, nesplniti“ (Kaz. 5, 3—4).

Slib váže pouze slibujícího, ale nikoho jiného. Voti vinculum ligat voventem, neminem alterum premit. Proto sliby rodičů zaslibujících děti stavu řeholnímu nebo kněžskému jsou neplatné.

Slib osobní může vykonati pouze osoba, která slib učinila, ale nikoli zástupce její. Proto kdo pošle za sebe na pout jiného, slibu svému nedostál.

Závaznost slibu pomíjí.

Závaznost slibu pomíjí a) bezpředmětností, b) zrušením, c) oprostěním, d) záměnou.

a) Bezpředmětností (cessatio) pomíjí závazek slibu, pominula-li příčina, pro kterou slib byl učiněn, nebo změnil-li se zatím předmět slibu tak, že věc možná stala se

nemožnou. Tak na př. matka, učinivši slib, že půjde na pout, uzdraví-li se jí dítě, nemusí jíti na pout, když jí dítě zemřelo. Rovněž není vázán učiniti zbožné nadání, kdo učiniv takový slib, později nevinně zchudl.

b) Zrušením (irritatio) slib pozbývá platnosti, činí-li proti slibu námitky ten, v jehož moci jest vůle slibovatelova nebo předmět slibu. Tak mohou rodiče zrušiti slib svých nezletilých dětí, opat slib řeholníků podřízených jemu a manžel slib manželky své, dotýká-li se práv jeho.

c) Oproštěním (dispensatio) zaniká povinnost splniti slib učiněný, zprostita-li člověka povinnosti té patřičná a zákonitá vrchnost. Moc zprostiti slibu má pouze vrchnost církevní, a to papež pro celou církev, biskup pro svou diecési a opat pro své podřízené. Moc tu slíbil Kristus nejdříve Petrovi a potom ji udělil všem apoštolům. K Petrovi řekl: „Tobě dám klíče království nebeského. Cokoli svážeš na zemi, bude svázáno i na nebi, a cokoli rozvážeš na zemi, bude rozvázáno i na nebi“ (Mat. 16, 19). Ke všem apoštolům řekl: „Zajisté, pravím vám: Cokoli svázete na zemi, bude svázáno i na nebi, a cokoli rozvážete na zemi, bude rozvázáno i na nebi“ (Mat. 18, 18). Papež může zprostiti všech slibů, biskup jenom těch, jež nejsou vyhrazeny stolicí apoštolské. Nesmí však uděliti dispense od slibů slavných, potom od slibu dokonalé a ustavičné čistoty, od slibu vstoupiti do řehole, schválené od církvě, a od slibu, putovati do Jerusalema, Říma a Kompostelly.

d) Záměnou slibu (commutatio) myslí se náhrada skutku jiného na místo skutku slíbeného. Výměna může se dítí buď v něco lepšího nebo v něco stejného nebo v něco méně cenného. Výměnu v něco lepšího může provésti slibující sám, na př. kdo slíbil darovati kostelu svíčky na oltář, může místo nich darovati kalich, ale k výměně ve věc stejně dobrou nebo méně cennou jest třeba svolení vrchnosti církevní.

Poučení. Sliby jsou velice užitečné, protože pobádají člověka, aby činil něco Bohu milého, čeho by jinak nečinil, kdyby se k tomu nebyl slibem zavázal. Sv. Augustin († 430): „Felix necessitas, quae ad meliora compellit.“

§ 50. Hříchy proti úctě boží.

Vedle hříchů proti vnitřní a vnější úctě boží již uvedených odporují povinné úctě boží ještě tyto hříchy: *modlářství* (idololatria), *hádání* (divinatio), *kouzla* nebo *čáry* (magia), *neuctivé vyslovování jména božího* (vana sanctissimi nominis Dei usurpatio), *rouhání* (blasphemia), *svatokrádež* (sacrilegium) a *svatokupectví* (simonia).

Modlářstvím, hádáním a kouzly nebo čáry přenáší se pocta povinná Bohu na bytosti jiné. Neuctivým vyslovováním jména božího, rouháním, svatokrádeží a svatokupectvím Bůh bývá zneuctěn přímo.

Modlářství.

1. Modlářstvím se prohřešuje, kdo nějaké věci stvořené božskou poctu prokazuje (Ot. 366).

Doklad klanění zlatému teleti (II. Mojž. 32). Jak pošetilé a trestuhodné jest modlářství, ličí Kniha Moudrosti (13, 1—19) a prorok Isaiáš (44, 10—20).

Zbožňování přírody (materialismus) a zbožňování člověka (pantheismus) jest také modlářství.

Sv. Pavel čítá k modlářům i lakomce (Efes. 5, 5) a lidi, jejichž Bůh břicho jest (Filip. 3, 19).

Modlářství pohanů jest kult ďáblův. Písmo svaté praví: „Všichni bohové národů jsou ďábelství“ (Žalm 95, 5). Rovněž sv. Pavel učí: „Víme, že modla ve světě nic není (I. Kor. 8, 4), ale co obětují pohané, ďáblům obětují a ne Bohu“ (I. Kor. 10, 20). Také sv. Otcové prohlašují modlářství za kult ďáblův a vysvětlují odtud věštby pohanské a jiné věci podivné.

Sv. Cyprian († 258, De idolorum vanitate): „Hi ergo spiritus sub statu atque imaginibus delitescunt: hi afflatu suo vatum pectora inspirant, extorum (= vnitřnosti) fibras (= vlákna) animant, avium volatus gubernant, sortes regunt, oracula efficiunt, falsa veris semper involvunt, nam et falluntur et fallunt, vitam turbant, somnos inquietant, membra distorquent, valetudinem frangunt, morbos lacesunt, ut ad cultum sui cogant.“

Hádání.

2. Hádáním se prohřešuje, kdo buď výslovně nebo mlčky pomoci zlého ducha se dovolává, aby věci skryté vyzkoumal (Ot. 368).

Hádání, při němž člověk dovolává se pomoci ďáblův výslovně, jsou *oraculum* (věštba), *praestigium* (mámení), *pythonismus*, *necromantia*, *haruspicium*, *geomantia*.

Při věštbě (oraculum) ďábel odpovídá skrze modlu. Při praestigiu (mámení) zlý duch mámí člověka, zjevuje se mu v rozličné podobě nebo působě na obrazotvornost jeho. Při pythonismu satan dává odpovědi skrze člověka živého (pytho, pythonissa), jehož užívá jako nástroje svého. Při nekromancii tváří se démon, jako by vzkřísil mrtvého, aby dával odpovědi. Při haruspiciu poučuje zlý duch skrze vnitřnosti zvířat, při geomancii skrze znamení na zemi.

Hádání, při němž člověk dovolává se pomoci ďáblůvy mlčky, jsou: astrologie, auspiciu, augurium, fysiognomie, chiromancie.

Při astrologii člověk chce vyzpytovat věci tajné nebo budoucí nahodilé z polohy a pohybu hvězd, při auspiciu z letu ptáků, při auguriu ze zpěvu ptáků, při fysiognomii z obličeje, při chiromancii z čar na rukou.

3. Čáry nebo kouzly se prohřešuje, kdo pomocí zlého ducha chce konati věci zázrakům podobné (Ot. 369).

Čáry nebo kouzla.

Pravých zázraků zlý duch konati nemůže, ale může konati věci podobné zázrakům. Vysvítá to z Písma svatého. Když Aron vrhl hůl svou před Faraonem a proměnila se v hada, čarodějové egyptští učinili podobně (II. Mojž. 7, 10—12). Kristus Pán předpověděl: „Povstanou falešní Kristové a falešní proroci a činiti budou divy veliké a zázraky, takže by v blud uvedeni byli (kdyby bylo možno) i vyvolení“ (Mat. 24, 24). A sv. Pavel praví o Antikristovi, že „příchod jeho bude podle působení satanova se vší mocí a divy a lživými zázraky a se všelikým podvodem nepravosti při těch, kteří hynou, protože nepřijali lásky k pravdě, aby spaseni byli“ (II. Thessal. 2, 9—10).

Ve Starém zákoně čarodějníci byli trestáni smrtí. „Čarodějníkům nedopustíš živu býti“ (II. Mojž. 22, 18).

Od kouzelnictví hříšného (magia atra = kouzelnictví černé) jest rozeznávati kouzelnictví dovolené (magia alba = kouzelnictví bílé). Kouzelnictví bílé záleží v tom, že člověk obratností a klamem optickým koná věci podivné, aby obveselil obecnstvo.

Poznámka. V nejnovější době vystoupila pohanská magie a nekromancie v podobě spiritismu.

Spiritisté slovou, kdo hledají poučení a pomoci k jistým úkonům u duchů nebo duší lidí zemřelých. Duše ty spiritisté přivolá-

vají (cítují) osobou k tomu způsobitou, kterou nazývají medium, t. j. prostředník.

Protože spiritismus jest druh hádání a čarův, není dovoleno ani pokusy spiritistické konati ani se jich účastniti.

Ve Starém zákoně byl stanoven trest smrti tomu, kdo by hledal pomoci u hadačův a čarodějů. Ve III. knize Mojžíšově (20, 6) čteme: „Člověk, který by se obrátil k čarodějníkům a hadačům..., postavím tvář svou proti němu a vyhladím jej z prostředku lidu jeho.“

Církev zakázala pověrečné užívání magnetismu okružním listem inkvisice římské ze dne 4. srpna 1856.

Oddávati se spiritismu jest velice nebezpečno. Tento pověrečný pokus nahlédnouti do tajů záhrobí, jež z vůle boží člověku na zemi mají zůstatí zastřeny, bývá trestán již zde na zemi rozrušením nervů, ustrašeným zmatkem duše a mnohdy i šílenstvím.

Neuctivé vy-
slovování
jména
božího.

4. Jméno boží neuctivě vyslovuje, kdo buď jméno boží nebo jména svatých věcí lehkomylně nebo ve hněvu vyslovuje nebo jich ke klení zneužívá (Ot. 385).

„Nevezmeš jména Hospodina, Boha svého, nadarmo, neboť nebude mítí za nevinného Hospodin toho, kdo by vzal jméno Hospodina, Boha svého, nadarmo“ (II. Mojž. 20, 7).

„Jmenování pak Boha nebývej ustavičné v ústech tvých a ke jmenům svatých nepřiměšuj se, neboť nebudeš (v tom) bez viny“ (Sir. 23, 10).

Klíti jest buď sobě nebo jiným zlého přátí, při čemž se často užívá svatých aneb i zlých slov a jmen (Ot. 386).

Proklínati rodiče ve Starém zákoně trestalo se smrtí. Ve III. knize Mojžíšově (20, 9) čteme: „Kdokoli by zlořečil otcí svému nebo mateři, ať smrtí umře.“

Rouhání.

5. Bohu se rouhati jest o Bohu a jeho svatých aneb o svatých věcech potupně mluvíti (Ot. 387).

Mluvíme-li potupně o Bohu samém, dopouštíme se rouhání přímého (blasphemia immediata), mluvíme-li potupně o svatých božích nebo o svatých věcech, dopouštíme se rouhání nepřímého (blasphemia mediata).

Ve Starém zákoně rouhání trestalo se smrtí. Ve III. knize Mojžíšově (24, 16) čteme: „Kdo by se rouhal jménu Hospodinovu, smrtí ať umře.“

Svatokrádež.

6. Svatokrádež se dopouští, kdo zneuctívá posvátné osoby, posvátná místa a posvátné věci.

Rozeznáváme tudíž *a)* svatokrádež osobní (sacrilegium personale), na př. nespravedlivé ztýrání kněze; *b)* svatokrádež místní (sacrilegium locale), na př. vražda

v chrámu Páně nebo na hřbitově; c) svatokrádež věcnou (sacrilegium reale), na př. nehodné přijímání svátostí.

Kdo některou svátost vědomě nehodně přijímá, prohřešuje se velmi těžce; dopouští se svatokrádeže (Ot. 541).

Pro svatokrádež trestal Bůh přísně ve Starém zákoně krále Baltasara (Dan. 5) a Heliodora (II. Mak. 3). V Novém zákoně Pán Ježíš vyhnal z chrámu prodáváče a penězoměnce a řekl k nim: „Odneste to odtud a nečiňte domu Otce mého domem kupeckým“ (Jan 2, 15—16).

Svatokrádež věcná, pokud jest krádež nebo loupež liturgických rouch, nádob nebo jakýchkoli věcí, které jsou věnovány k potřebě kostelů buď benedikcí nebo konsekrací, jest reservát biskupský v diecési pražské, budějovické a litoměřické.

7. Svato kupectví (simonia) jest snaha koupiti nebo prodati za cenu časnou statek duchovní, nebo co je spojeno se statkem duchovním.

Svato-
kupectví.

Podle Tomáše Akvinského († 1274) simonia est studiosa voluntas emendi aut vendendi pretio temporalis aliquid spirituale aut spirituali annexum (Summa theol. 2. 2. q. 100, a. 1).

Cenou časnou rozumějí se nejenom peníze (munus a manu), nýbrž i chvála, přímluva (munus a lingua) a služba osobní (munus ab obsequio).

Statek duchovní jest vše, co buď samo sebou nebo z ustanovení božího nebo církevního jest určeno ke spáse lidí, jako svátosti, svátostiny, odpustky.

S duchovním statkem jest spojeno právo patronátní, svěcené předměty, posvátné obřady, příjmy z beneficia.

Svato kupectví (simonia) má jméno od Šimona Kouzelníka (Simon Magus). Ve Skutcích apoštolských (8, 18—19) čteme: „Uzřev pak Šimon, že skrze vzkládání rukou apoštolů dává se Duch svatý, podal jim peníze řka: Dejte i mně tu moc, ať každý, na kohokoli vložím ruce, přijme Ducha svatého.“

Církev pohlíží na svatokupectví jako na veliký zločin a trestá je přísnými tresty.

Papež Řehoř VII. (1073—85) na synodě římské r. 1074 obnovil staré zákony církevní o životě duchovenstva, sesadil s úřadu duchovní, kteří obdrželi úřad svůj svatokupectvím nebo žili v manželství, a zakázal jim vykonávati posvátné funkce. Laikům pak zakázal, aby od takových duchovních posvátných funkcí ani nežádali, ani nepřijímali.

Provedení těchto nařízení narazilo u části duchovenstva a u těch knížat světských, kteří měli ze svatokupectví značný zisk, na veliké obtíže, ale Řehoř VII. nedal se ničím zastrašiti.

Není svatokupectví dáti knězi dar za příležitosti mše sv., svátosti nebo svátostin (mešní stipendium, štolové poplatky). Dar takový není poplatek za mši sv., za svátosti, za svátostiny, nýbrž příspěvek k výživě duchovenstva. Sv. Pavel praví: „Zdali nevíte, že kteří ve svatyni pracují, z toho, co ze svatyně jest, jedí, a kteří oltáři slouží, s oltářem díl mají? Takť i Pán nařídil těm, kteří evangelium zvěstují, aby z evangelia živi byli“ (I. Kor. 9, 13—14).

P o u č e n í. Neuctivě vyslovovati jméno boží jest hřích, ale uctivě a důvěrně vyslovovati jméno boží jest modlitba. Zbožní křesťané vzývají v utrpení a v pokušení nejsvětější jména Ježíš, Maria a Josef. Čiňme tak i my.

B. Povinnosti křesťanovy k sobě.

§ 51. Křesťanská láska k sobě.

Láska k sobě.

Povinnosti křesťanovy k sobě jsou obsaženy ve druhém přikázání lásky: „Milovati budeš bližního svého jako sebe samého“ (Mat. 22, 39). Dle těchto slov Ježíšových křesťan má povinnost k sobě, aby sebe miloval. Protože Ježíš Kristus lásku k sobě stanoví za pravidlo a měřítko lásky k bližnímu, jest dříve pojednati o lásce k sobě a teprv potom o lásce k bližnímu.

Lásku k sobě nosí každý člověk již od přírody. Tuto lásku vložil do srdce našeho Bůh, Tvůrce náš. Láska tato jest p ř i r o z e n á.

Přirozená láska k sobě není záslužná pro nebe. Proto naše láska k sobě, má-li býti záslužná pro nebe, musí býti n a d p ř i r o z e n á. Nadpřirozená jest naše láska k sobě, milujeme-li sebe pro Boha, tak jak učí náboženství křesťanské.

Křesťanská

láska k sobě.

Sebe pro Boha milovati jest sebe proto milovati, že Bůh nás uznává za hodny své lásky a že nás k účastenství ve své vlastní blaženosti povolal (Ot. 333).

Bůh uznává nás za hodny lásky své, a) protože jsme k obrazu božímu stvoření, b) krví Syna božího vykoupení, c) Duchem svatým posvěcení.

„A stvořil Bůh člověka k obrazu svému, k obrazu božímu stvořil ho, muže a ženu stvořil je“ (I. Mojž. 1, 27).

„Vězte, že ne porušitelnými věcmi, zlatem nebo stříbrem vykoupení jste..., nýbrž drahou krví Krista jakožto Beránka nevinného a neposkvrněného“ (I. Petr. 1, 18—19).

„Takoví jste někteří byli, ale obmyti jste, ale posvěceni jste, ale ospravedlněni jste ve jménu Pána našeho Ježíše Krista a v Duchu Boha našeho“ (I. Kor. 6, 11).

Bůh povolal nás k účastenství ve své vlastní blaženosti. Vysvětá to ze slov Ježíšových: „Otče, které jsi mi dal, chci, aby, kde jsem já, i oni byli se mnou, aby viděli slávu mou“ (Jan 17, 24).

Sebe pro Boha milujeme, když především pečujeme o spásu duše své (Ot. 234).

„Co jest platno člověku, byť všecken svět získal a na duši své škodu trpěl?“ (Mat. 16, 26.)

Křesťanská láska k sobě záleží tudíž v tom, že křesťan váží si sebe samého pro velikou důstojnost svou a pro vznešený cíl svůj a pečuje v první řadě o statky nebeské a ve druhé řadě teprv o statky pozemské. Statky pozemské jsou: vlohy duševní, tělo, čest, majetek.

„Hledejte nejprve království božího a spravedlnosti jeho a toto všechno bude vám přidáno“ (Mat. 6, 33).

Protiva křesťanské lásky k sobě jest nezřízená láska k sobě nebo s o b e c t v í (egoismus). Sobectví.

S o b e c t v í záleží v tom, 1. že člověk dává přednost cti a vůli své před ctí a vůlí boží; 2. že pečuje více o tělo a věci časné než o duši a věčnost; 3. že vyhledává blaha svého se škodou bližního.

Nezřízená láska k sobě nebo sobectví jest pramen všech hříchů. Svatý Pavel líčí sobce takto: „Budouť lidé sami sebe milující, lakomí, hrdí, pyšní, rouhači, rodičů neposlušní, nevďeční, bezbožní, nelítostiví, nepokojní, utrhači, nezdrželiví, netiší, nedobrotiví, zrádci, vzpurní, nadutí a milovníci více rozkoší nežli Boha“ (II. Tim. 3, 2—4).

Kde vládne sobectví, tam jsou podkopány základy společnosti lidské. Společnost lidská jest zbudována na vzájemné podpoře. Ani rodina ani stát nemůže trvati se sobectvím. Zato požehnaná jest obětavá mysl křesťanská. Obětavá mysl křesťanská zřiká se ráda pro Boha a pro bližního i vlastního prospěchu. Nedostižný vzor obětavosti křesťanské jest Ježíš Kristus.

Poučení. Křesťanství, odhalivši vysokou důstojnost a vznešený cíl lidí, položilo základ k ustavičnému pokroku lidstva. Neboť lidstvo, majíc před očima velikou důstojnost a vznešený cíl svůj, bude se chrániti všeho ponižujícího a bude konati jen skutky vznešené.

§ 52. Péče o spásu vlastní duše.

Péče o milost
posvěcující.

Všechny povinnosti křesťanovy vrcholí v povinnosti spasiti duši svou. Ke spásu duše jest nevyhnutelně třeba milosti posvěcující. Bez milosti posvěcující nelze vejíti do večeradla nebeského. Král řekl k hodovníku v podobenství o svatbě královské: „Příteli, kterak jsi sem vešel, nemaje roucha svatebního?“ (Mat. 22, 12). Proto křesťan jest povinen milost posvěcující si zachovati, a pozbyl-li jí, brzy opět jí nabýti.

„Neprodlévej obrátiti se k Pánu, aniž odkládej den ode dne. Neboť náhle přijde hněv jeho a v čas pomsty zahubí tě“ (Sir. 5, 8—9).

„Nebudete-li pokání činiti, všichni podobně zahynete“ (Luk. 13, 3).

Prostředky
zachovati a
rozmnožiti
milost
posvěcující.

Aby křesťan milost posvěcující si zachoval a ji rozmnožil, jest mu 1. varovati se všech hříchů těžkých; 2. stříci se každé dobrovolné blízké příležitosti ke hříchu; 3. statečně odpírati zlým náklonnostem a pokušením ke hříchu; 4. snažiti se o dokonalost křesťanskou.

1. „Ti, kdo činí hřích a nepravost, nepřátelé jsou duše své“ (Tob. 12, 10).

2. „Kdo miluje nebezpečnost, zahyne v něm“ (Sir. 3, 27).

3. „Dobrý boj jsem bojoval, běh jsem dokonal, víru jsem zachoval“ (II. Tim. 4, 7).

4. „Buďte vy tedy dokonalí, jakož i Otec váš nebeský dokonalý jest“ (Mat. 5, 48).

„Kdo spravedlivý jest, ospravedlniž se ještě a svatý posvětiž se ještě“ (Zjev. 22, 11).

V čem záleží
dokonalost
křesťanská.

Snažiti se o křesťanskou dokonalost jest přičiňovati se, abychom Boha víc a více milovali a proto všechny skutky co nejlépe konali (Ot. 845).

„Co mi jest na nebi (krom tebe) a bez tebe co bych chtěl na zemi? Byť zhynulo tělo mé i srdce mé, Bůh srdce mého a díl můj Bůh jest na věky“ (Žalm 72, 25—26).

Máme se snažiti o dokonalost: 1. protože boží velebnost a dokonalost snahy té zasluhují; 2. protože touto snahou

své blaženosti v nebi tím jistěji dojdeme a tím více ji sobě rozmnožíme (Ot. 846).

Prostředky k dokonalosti křesťanské jsou dvojí: obecné a zvláštní. Prostředky obecné doporučují se všem, kdo se snaží o dokonalost křesťanskou, zvláštní pouze povoláním.

Obecné prostředky k dokonalosti křesťanské jsou: Obecné prostředky k dokonalosti křesťanské.
1. modliti se ústně i vnitřně nebo rozjímati; 2. zpytovati svědomí denně a přijímati často svátosti; 3. přemáhati a zapírat se; 4. konati denní práce a snášeti denní utrpení ve stavu milosti a posvěcovati je dobrým úmyslem.

Modlitba ústní i vnitřní (rozjímání) vedou k dokonalosti, protože nás pozdvihují k Bohu a dávají nám příležitost, abychom poznali ducha Ježíšova a umiňovali si následovati ho v životě.

Denní zpytování svědomí (examen quotidianum) konali a doporučovali již pohané, na př. Pythagoras a škola jeho, Plutarch, Seneka. Odtud zásada jejich: *γνώθι σεαυτόν*. Zpytující svědomí denně, připomeňme si všechny chyby, kterých jsme se toho dne dopustili (examen generale), ale věnujme zvláštní pozornost chybě jedné (examen particulare) a té hleďme se zbaviti. Až se zbavíme jedné chyby, bojujeme proti chybě druhé. Římané řídili se v životě vojenském zásadou: „Divide et impera.“ Zásada ta osvědčuje se i v životě mravním.

Přijímáme-li často svátosti, zvláště nejsvětější svátost oltářní, rozmnožuje se v nás milost posvěcující.

Sebezapření žádá Kristus slovy: „Chce-li kdo za mnou přijíti, zapři sebe sám a vezmi kříž svůj a následuj mne“ (Mat. 16, 24).

Sebezapření záleží v tom, že si odříkáme věci milé a příjemné a činíme si újmu i ve věcech dovolených, abychom se tím snáze zdrželi věcí nedovolených.

Kdo dovede přemoci sebe, jest nejslavnější vítěz. O tom svědčí distichon:

Fortior est, qui se, quam qui fortissima vincit
Moenia, nec virtus altius ire potest.

Denní práce posvěcujeme dobrým úmyslem, umiňujeme-li si, činiti je z lásky k Bohu a ke cti boží. Tak konal práce své Ježíš Kristus, neboť řekl: „Můj pokrm jest, abych činil vůli toho, který mne poslal, a dokonal dílo jeho“ (Jan 4, 34).

Dobrý úmysl vzbuzovati jest nejlépe ráno. Může se to státi takto:

„Bože můj! Cokoli dnes budu mysliti a mluvit, cokoli činiti a trpěti, ať se děje ke cti a chvále tvé. Proto spojuji to všechno s úmyslem a zásluhami Ježíše Krista, Marie Panny a všech svatých a za obět ti to přináším“ (Vel. katechismus. Modlitby, č. 7).

Dobrý úmysl můžeme opakovati častěji denně, a to kratěji:

„O Ježíši, všechno z lásky k tobě!“ (Vel. katech. Modlitby, č. 25).

Denní utrpení posvěcujeme dobrým úmyslem, představujeme-li si, co Kristus trpěl, a přijímáme-li utrpení z ruky boží jako pokání za hříchy nebo jako zkoušku ctnosti. Velice dobře jest v utrpení modliti se třetí prosbu Otčenáše: „Buď vůle tvá jako v nebi tak i na zemi.“

Zvláštní
prostředky
dokonalosti.

Vedle obecných prostředků dokonalosti doporučil Ježíš Kristus ještě prostředky zvláštní, totiž evangelické rady.

Evangelické rady jsou zvláštní prostředky dokonalosti, 1. protože jimi křesťan odstraňuje hlavní překážky dokonalosti křesťanské, totiž žádost těla, žádost očí a pýchu života (žádost ducha) — I. Jan 2, 16; 2. protože jimi obětuje Bohu sebe i vše, co má. Duši svou, samostatnost svou, vůli svou přináší v obět slibem poslušnosti, tělo své slibem čistoty a majetek svůj slibem chudoby.

O evangelických radách platí slovo Páně: „Ne všichni chápou toho slova, ale kterým jest dáno“ (Mat. 19, 11). K evangelickým radám jest třeba zvláštního povolání božího. Toto povolání jest zvláštní milost boží.

Poučení. Bůh nežádá od každého, aby mu přinesl v obět celou bytost svou a vše, co má. Ale žádá od každého, aby si příliš nezakládal na věcech pozemských.

§ 53. Péče o schopnosti duševní.

Schopnosti duševní jsou dvě: rozum nebo síla poznávací (*vis intellectiva*) a svobodná vůle nebo síla žádací (*appetitus rationis*). Svobodnou vůli podporuje cit (*affectus*).

Které jsou schopnosti duševní.

Představuje-li se totiž člověku, to pak nejen rozumu jeho, nýbrž i obraznosti a smyslové soudnosti jeho jasně a živě dobro nebo zlo a vlastní prospěch jeho z dobra a škoda ze zla, počíná rozum jeho chápati, kterak a proč věc jest dobrá nebo zlá a kterak mu prospívá nebo škodí. Toto poznání má za následek hnutí veškeré snaživosti (mohutnosti žádací) jeho, vyšší i nižší, směrem k dobru nebo proti zlu. Toto současné shodné hnutí obou snaživostí směrem k dobru nebo proti zlu nazývá se cit, afekt, také hnutí mysli, hnutí srdce. Hnutí snaživostí ve člověku jeví se kladně, směrem k předmětu, jako láska, žádání, radost, libost (snahy kladné = *motus prosecutionis*) a naopak záporně, proti předmětu, jako nenávisť, ošklivost, odpor, zármutek, bolest (snahy záporné = *motus fugae*).

Jak působí ve člověku cit, líčí sv. Augustin († 430) ve svých Vyznáních (IX, c. 6). Praví tam o hymnech církevních: „Splývaly zpěvy ty v uši mé a do srdce mého prýštily se pravda zčištěná. Vzplanul tam oheň zbožnosti a proudily se slzy a dobře mi bylo v nich.“

Schopnosti duševní, rozum a svobodnou vůli, obdržel křesťan od Boha v míře nestejně a jest povinen svědomitě jich opatrovati, souměrně je vzdělávati a těžiti jimi ke cti boží a ku blahu lidstva.

Podobenství o hřivnách (Mat. 25, 14—30).

I. „Předmět rozumu jest pravda (*verum*). „*Verum est bonum intellectus*“ (Sv. Tomáš Akvinský † 1274, *Summa theol.* 1. 2. q. 57 a. 2 ad 3). Proto povinnost křesťanova jest vzdělávati rozum pravdou. Rozum vzděláváme směrem dvojím: formálním a materiálním. Formálně vzděláváme rozum, bystříme-li jej; materiálně, obohacujeme-li jej vědomostmi. Vzdělání materiální žádá, abychom si osvojili vědomosti všechny. Avšak vědomostí jest tolik, že nikdo z lidí jich neobsáhne. Proto jest nám učiniti rozumný výběr. Rozumný výběr jest: Nejdříve, co

Povinnosti k rozumu.

jest nevyhnutelně p o t ř e b n o (necessarium), potom, co jest u ž i t e č n o (utile), a konečně, co jest p ř í j e m n o (amoenum).

Pravdy nevyhnutelně p o t ř e b n é jsou pravdy náboženské a pravdy, kterých jest třeba ke vzdělání odbornému.

Pravdy u ž i t e č n é nenáleží přímo ke vzdělání odbornému, ale přece jich lze někdy užítí s prospěchem, na př. znalost cizích řečí.

Pravdy p ř í j e m n é vyplňují prázdné chvíle v zaměstnání odborném a zpřijemňují život, na př. četba zábavná.

Aby církev chránila věřících od knih nebezpečných víře a mravům, na sněmě tridentském (v 18. sedění dne 26. února r. 1562) zřídila komisi, která by seznam knih zapověděných (Index librorum prohibitorum) sestavila.

Papež Pius V. r. 1566 zřídil zvláštní kongregaci (Congregatio Indicis), která by na knihy nebezpečné víře a mravům stále upozorňovala a do seznamu je zapisovala.

Ú č e l vzdělání může býti rozličný. S v. B e r n a r d († 1153, In Cant. Serm. 36, n. 2 et 3) praví: „Sunt namque, qui scire volunt eo fine tantum, ut sciant: et turpis c u r i o s i t a s est. Et sunt, qui scire volunt, ut sciantur ipsi: et turpis v a n i t a s est. Et sunt item, qui scire volunt, ut scientiam suam vendant, verbi causa pro pecunia, pro honoribus: et turpis q u a e s t u s est. Sed sunt quoque, qui scire volunt, ut aedificent: et c h a r i t a s est. Et item, qui scire volunt, ut aedificentur: et p r u d e n t i a est.“

Podle slov těchto křesťan má vzdělávati rozum za tím účelem, aby oblažil vědomostmi nejdříve sebe a potom mohl oblažovati také jiné (ad aedificationem suam et proximi).

Proti rozumu svému se prohřešuje: 1. kdo ho vůbec nevzdělává, ač má k tomu příležitost; 2. kdo vzdělávaje rozum, přepíná síly své; 3. kdo dává přednost věcem příjemným před užitečnými a dokonce i před nezbytnými; 4. kdo vzdělává rozum za účelem nekalým.

Také hřeší proti rozumu, kdo se oddává smilstvu a opilství, protože těmito nepravostmi ubíjí v sobě tuto vzácnou schopnost.

II. Předmět citu jest k r á s a (pulchrum). „Pulchritudo est rei bonitas, quatenus haec mente cognita delectat“ (Josef Kleutgen, † 1883, Instit. Theolog. vol. 1. n. 713, pag. 418. Ratisbonnae 1881). Proto křesťan jest povinen pečovati o to, aby se v něm probouzely a oživovaly city pro věci vyšší, duchovní, ideální, city pro pravdu, dobro a krásu, zvláště city n á b o ž e n s k é (záliba v Bohu a ve věcech božských), city m r a v n í (záliba ve ctnosti), city e s t e t i c k é (záliba ve kráse přírodní a umělecké). Zato jest potlačovati v sobě city n í z k é, smyslné žádosti porušené přirozenosti lidské (žádost těla, žádost očí, pýchu života). I zde platí slova Kristova: „Hledejte nejprve království božího a spravedlnosti jeho a toto všechno bude vám přidáno“ (Mat. 6, 33). Potom: „Chce-li kdo za mnou přijíti, zapři sebe sám a beř kříž svůj každého dne a následuj mne“ (Luk. 9, 23).

Povinnosti
k citu.

Proti citu svému se prohřešuje: 1. kdo se vyhýbá všemu, co by cit jeho probudilo a zušlechtilo (člověk bez citu, člověk ukrutný, sprostý); 2. kdo dopouští citu svému příliš mohutněti (člověk změkčilý, sentimentální, citlivůstkář); 3. kdo citů nízkých v sobě nepotlačuje (ἀνθρωπος σαρκικός = člověk tělesný, smyslný).

III. Předmět vůle jest d o b r o (bonum). „Bonum est, quod omnia appetunt“ (Sv. Tomáš Akvinský † 1274, Summa theol. 1, q. 5, a. 4 ad 1). Proto křesťan jest povinen vzdělávati vůli svou tak, aby se vždy rozhodovala pro dobro. Dobré jest, co se srovnává s vůlí boží. Proto křesťan jest povinen navykati vůli svou, aby se vždy a všude podrobovala zákonu božímu. Člověk, který se vždy a všude podrobuje zákonu božímu a nedá se od jednání svého ničím odvrátiti, jmenuje se člověk c t n o s t n ý, člověk c h a r a k t e r n í. Proto křesťan jest povinen vzdělávati se v člověka ctnostného, charakterního.

Povinnosti
k vůli.

Krásný vzor člověka ctnostného, charakterního, předvádí nám Pán Ježíš v osobě Jana Křtitele. Práví o něm: „Co jste vyšli na poušť viděti? Trtínu-li větrem se klátící? Anebo co jste vyšli viděti? Člověka-li měkkým rouchem oděného? Aj, kteří se měkkým rouchem odívají, v domích královských jsou. Anebo co jste vyšli viděti? Proroka-li? Jistě, pravím vám: I více nežli proroka. Tentoť jest zajisté, o němž psáno jest: Aj, já posílám anděla svého před tváří tyou,

kterýžto připraví cestu tvou před tebou. Zajisté, pravím vám: Ne-
povstane mezi rozenci žen větší nad Jana Křtitele“ (Mat. 11, 7—11).

Proti vůli své se prohřešuje: 1. kdo jí vůbec nevzdělává (člověk slabé vůle, nestálé vůle, člověk polovičatý, chabý, necharakterní); 2. kdo ji vzdělává převráceně (člověk svéhlavý, vzdorovitý, panovačný, opovážlivý); 3. kdo otročí zlým náklonnostem a vášním (člověk nepravostný, otrok hříchu).

Poučení. Kristus řekl ke služebníkům, kteří dobře hospodařili se hřivnami svěřenými: „Toť dobře, služebníku dobrý a věrný. Že jsi nad málem byl věrný, nad mnohem tě ustanovím. Vejdi v radost pána svého“ (Mat. 25, 21. 23). Podobně řekne i nám, budeme-li duchovní schopnosti své náležitě vzdělávati.

§ 54. Péče o tělo.

Cena těla
lidského.

Podle učení křesťanského tělo naše jest: 1. mistrovské dílo boží (*ὁ μισθόζωσμος*); 2. příbytek a nástroj duše; 3. úd těla Kristova a chrám Ducha svatého; 4. jest určeno ke vzkříšení a k oslavě věčné; 5. život pozemský jest příprava na život věčný.

Z těchto důvodů jsme povinni o tělo pečovati. Pečujeme pak o tělo své, zachováváme-li je a posvěcujeme-li je.

Zachovati život tělesný jsme povinni jako jednotlivé osoby a jako členové společnosti lidské. Za tím účelem jest nám dán od Boha pud obživný a pud pohlavní. Pud obživný pobádá člověka, aby zachoval sebe. Pud pohlavní pobádá člověka, aby zachoval pokolení lidské. Vyhovovati pudu obživnému jest povinnost každého člověka, ale vyhovovati pudu pohlavnímu není povinnost každého jednotlivého člověka, nýbrž pokolení lidského vůbec.

Pud obživný i pud pohlavní jest posvěcovati náboženstvím.

I. O pudu obživném.

Pud obživný pobádá nás, abychom si zachovali život tělesný. Za tím účelem jest nám pečovati o pokrm a nápoj, o šat a příbytek, o zábavu a zdraví. Zároveň jest nám varovati se všeho, co tělu škodí (sebevražda).

1. **P o k r m a n á p o j** zachovávají život tělesný a dávají člověku sil, aby mohl konati práce povolání svého. Proto pokrm a nápoj jsou prostředek k zachování života a způsobilosti ku práci, ale nikoli účel života lidského.

Pokrm
a nápoj.

S v. J a n Z l a t o ú s t ý († 407, Homil. 22 in c. 6. Genes. n. 7) praví: „Non vita est propter cibum et potum, sed propter vitam cibus et potus. Ne ergo invertamus ordinem, neque sic ventri et carnis voluptatibus serviamus, quasi eam ob causam facti simus.“

Latiníci říkali krátce: „Esse (= edere) oportet, ut vivas, vivere non, ut edas.“

Jakého pokrmu a nápoje a kolik má člověk požívat, o tom rozhoduje soustava tělesná a způsob zaměstnání jeho.

Kdo potlačuje v sobě nezřízenou žádost pokrmu a nápoje a jí a pije pouze tolik, aby byl živ a způsobilý ku práci povolání svého, sluje střídmy.

Střídmost jest ctnost, kterou nezřízené žádosti jídla a pití odporujeme a obojího jen mírně užíváme (Ot. 822).

„Zdraví duši i tělu střídmy nápoj“ (Sir. 31, 37).

Příklady. Daniel a přátelé jeho Ananiáš, Misael, Azariáš (Dan. 1). Jan Křtitel (Mat. 3, 4).

Opak střídmosti jest nestřídmost.

• **Nestřídmost jest nezřízená žádost jídla a pití a nemírné požívání pokrmu a nápoje (Ot. 782).**

Doklady: Král Baltasar (Dan. 5), boháč a chudý Lazar (Luk. 16, 19—31).

Nestřídmosti lze se dopustiti paterým způsobem: *a)* co do množství, *b)* co do jakosti, *c)* co do času, *d)* co do způsobu, *e)* co do účelu.

a) Co do m n o ž s t v í dopouští se nestřídmosti, kdo jí a pije více, než jest třeba (*nimis*). Nepravost ta sluje obžerství, opilství (*gula*).

b) Co do j a k o s t i hřeší proti střídmosti, kdo vyhledává pokrmů skvostných (*laute*) a zakládá si příliš na úpravě (*studiose*). Tento druh nestřídmosti sluje labužnictví (*cupedia*), sybaritismus¹).

¹) *Sybaris* bylo město v jižní Itálii v zálivě Tarentském. Obyvatelé jeho (*Sybarité*) byli pověstní labužníci.

c) Co do č a s u jest nestřídmý, kdo jí častěji, než jest třeba (*praepropere*), nebo jí a pije v čas nevhodný bez příčiny. Člověk takový sluje mlsný (*liguriens*, *liguritio*).

d) Co do z p ů s o b u jí a pije nesprávně, kdo pokrmy a nápoje hltá (*ardenter*). Člověk takový sluje hltavý (*vorax*).

e) Co do ú č e l u hřeší, kdo jí a pije pouze pro rozkoš. Kdo jí a pije pouze pro rozkoš, převrací řád přírody. Proto papež *Innocenc XI.* (1676—89) zavrhl větu: „*Cedere et bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modo non obsit valetudini.*“

Druhy nestřídmosti jsou obsaženy v hexametru:

Praepropere, laute, nimis, ardenter, studiose.

Nestřídmost počítá se mezi hříchy hlavní, protože jest hlavou nebo pramenem mnoha jiných hříchů. Zvláště nebezpečná jest nestřídmost v pití. O opilcích praví sv. Pavel: „Ani opilci... nebudou vládnouti královstvím božím“ (I. Kor. 6, 10). Proto napomíná: „Jako ve dne poctivě choďme, ne v hodování a opilství“ (Řím. 13, 13).

Z nestřídmosti pochází: rozpustilost mravů, nestydatost a smilství; hádky a sváry; utrácení času a jmění; porušení a zeslabení sil duševních (Ot. 783).

D o k l a d y: Král Baltasar (Dan. 5), boháč a chudý Lazar (Luk. 16, 19—31).

Nestřídmost v pití podkopává také zdraví tělesné. U člověka, který se oddal pití, dostavuje se brzy sešlost tělesná s hojnými chorobami, porušená činnost duševní, sešlost morální a předčasná smrt. Úmrtnost alkoholiků jest rozhodně větší než u lidí střídmých.

Následky nestřídmosti v pití přecházejí i na potomky. V rodinách opilců rodí se poměrně třikrát tolik mrtvých dětí jako v rodinách jiných. Potomstvo opilců jest slabé a choré. U dětí alkoholiků shledáváme mnohem častěji vrozenou slabost, úbytě, křivici a jiné nemoci konstitucionální. Velmi často děti alkoholiků bývají postiženy nemocí mozku a čivů, propadají blbosti a choromyslnosti a nezřídka nalézáme u nich vedle známek zvrhlosti tělesné také zvrhlost mravní a náklonnost k činům trestným.

V boji proti alkoholismu připadá učitelům a kněžím, škole a církvi úkol velice důležitý. Boj proti alkoholu jest po drahná desetiletí ve Spojených státech severoamerických nejpopulárnější úkol veřejné správy a spolků svépomocných. V Evropě ve směru tom nejdále dospělo

Švédsko a Norsko jakož i Německo. Blahodárně osvědčují se v tomto zápase spolky střídmosti, zakládané ve Spojených státech již od r. 1808, v Anglii od r. 1829. V Severní Americe bylo r. 1829 přes 1000 spolků střídmosti. Tyto spolky v 10 letech obrátily od opilství přes 3 miliony lidí. V Anglii jest 24 velikých jednot spolků střídmosti o 4'5 milionech členů. P. Theobald Mathew († 1856), zakladatel irských spolků střídmosti, v letech 1838—56 přijal od 1 milionu občanů slib střídmosti. Slib naprostého zdržování se lihovin vykonalo v Anglii 5 milionů, ve Švédsku 60.000, v Dánsku 30.000 obyvatelů. V Rakousku byl zahájen boj proti alkoholismu zákonem proti opilství ze dne 19. července 1877 a zákonem o zvláštní dani z kořalen ze dne 23. června 1881.

2. Šat má účel čtverý: *a) fyzický* (finis physicus), *b) mravní* (finis moralis), *c) společenský* (finis socialis), *d) estetický* (finis aestheticus). Šat
a příbytek.

a) Účel fyzický žádá, aby šat chránil těla proti úrazu a proti nepříznivým vlivům povětrnosti. Proto jest nositi šat, který skutečně chrání proti úrazu, který nemrzačí těla a který jest přiměřený povětrnosti, totiž teplý nebo lehký. Zdraví lidské žádá také, aby šat byl čistý.

b) Účel mravní velí, aby šat zakrýval nahotu.

c) Účel společenský předpisuje, aby šat označoval pohlaví a stav. Šat má býti také přiměřený stavu.

d) Účel estetický dbá toho, aby šat zvyšoval přirozenou lepost těla. Proto šat má býti vkusně upraven. Úprava šatu, vyhovující měnivému vkusu doby, sluje móda. V módě křesťan nemá býti ani první ani poslední. Kdo hledí býti v módě první, nevolí vždy dobře a plýtvá penězi. Kdo zůstává v módě příliš pozadu, bývá lidem na posměch.

Co bylo pověděno o šatě, lze říci i o příbytku, protože příbytek jest vlastně volnější šat.

Má-li byt vyhovovati účelu fyzickému, jest třeba, aby byt byl zdravý, tudíž světlý, vzdušný a čistý.

Účelu mravnímu vyhovuje byt, jest-li určen jenom pro jednu rodinu a dbá-li se v něm ve všem stydlivosti a slušnosti. Byt, v němž bydlí několik rodin pohromadě, bývá zkázou pro děti i pro dospělé.

Účelu společenskému byt činí zadost, jest-li upraven přiměřeně stavu. Přepych v bytě dělníkově a zanedbanost v bytě člověka zámožného zarážejí každého.

Účel e s t e t i c k ý při šatě i při obydlí jest stejný.

Zábava.

3. Účel z á b a v y jest obnoviti nebo občerstviti síly vyčerpané prací. Tomuto účelu vyhovuje zábava včasná a mírná. Mimo to zábava má býti nevinná a přiměřená stavu a pohlaví. Zábava jest tudíž dovolena, vyhovuje-li těmto podmínkám: *a)* jest-li n e v i n n á, *b)* v č a s n á, *c)* m í r n á, *d)* p ř i m ě ř e n á s t a v u a p o h l a v í.

a) N e v i n n o u zábavu doporučí Písmo svaté slovy: „Vyrázej se a hrej . . . , ale ne ve hříších“ (Sir. 32, 15—16). Hříšná zábava jest h r a o veliké peníze, protože taková hra rozdmychuje vášně a dává podnět k podvodu, ke zlořečení a k jiným hříchům. Hříšná zábava jest t a n e c na neslušném místě a s neslušnými osobami. Hříšná zábava jest d i v a d l o, dává-li kusy nemravné. S v. C y p r i a n († 258, De spect.) praví o divadle: „Discit homo facere, cum consuescit videre.“ Hříšná zábava jest č e t b a knih nevěreckých a nemravných.

O hříšných zábavách praví sv. P e t r C h r y s o l o g o s († 450): „Qui iocari voluerit cum diabolo, non poterit gaudere cum Christo“ (Breviarium Romanum die 4. Decembris).

b) Zábava jest v č a s n á, vyhledáváme-li jí až po vykonané práci, protože zábava jest prostředek k občerstvení. Komu však jest zábava cílem, nikoli prostředkem, ten hřeší. Člověk takový sluje rozkošník.

c) Zábava jest m í r n á, občerstvuje-li člověka, aby byl způsobilější k nové práci. Každá zábava, která člověka vysiluje, takže není způsobilý k povinné práci, jest hříšná.

d) Zábava jest p ř i m ě ř e n á s t a v u a p o h l a v í, přihlíží-li k osobám bavícím se a ke společenským poměrům jejich. Jiné zábavy sluší se dětem, jiné dospělým, jiné dívkám, jiné hochům, jiné lidem chudým, jiné lidem zámožným.

Zdraví.

4. Z d r a v í jest vzácný statek pozemský, proto křesťan jest povinen zdraví si vážit a pečlivě ho opatrovati. Onemocní-li, nechť zavolá lékaře. Písmo sv. praví: „Cti lékaře pro potřebu, neboť i jej stvořil Nejvyšší“ (Sir. 38, 1).

Křesťan pohlíží na nemoc jako na trest za hříchy nebo jako na zkoušku ctnosti, proto jest v nemoci trpělivý. Jest-li nemoc nebezpečná, křesťan smiřuje se s Bohem a s lidmi, proto povolává kněze a činí poslední pořízení neboli poslední vůli.

Kdo sepíše a podepíše poslední vůli vlastní rukou, nepotřebuje svědků. Kdo dá poslední vůli sepsati jinému a sám ji podepíše, potřebuje tři svědků způsobilých. Kdo pronáší poslední vůli pouze ústně, musí se to dít před třemi svědky způsobilými.

Nezpůsobilí svědkové jsou jinoši do 18 let, osoby ženské, údové reholí duchovních, kdo byl odsouzen pro zločin podvodu nebo pro jiný zločin pošlý ze zjištění. Mimo to nezpůsobilí jsou svědci v posledním pořízení, pokud se týká části jim zůstavené, dědici a odkazovníci a osoby s nimi příbuzné nebo sešvagřené, potom ten, kdo poslední vůli psal, a osoby s ním příbuzné a sešvagřené.

5. Sobě škodí na těle, kdo si život bere neb ukracuje Jak si škodíme na těle.
nebo jej bez potřeby v nebezpečnství vydává (Ot. 422).

Kdo si úmyslně život bere nebo ukracuje, dopouští se sebevraždy (suicidium, *αὐτοχειρία*).

Sebevraždu rozeznáváme: *a)* hrubou, *b)* nenáhlou (subtilní), *c)* částečnou, *d)* žádanou.

Hrubé sebevraždy se dopouští, kdo úplně činí konec životu svému.

Nenáhlou sebevraždu páše, kdo si ukracuje život předčasným nebo nemírným kouřením, náruživým pitím, přepínáním sil atd.

Částečnou sebevraždou hřeší, kdo se úmyslně mrzačí.

Žádaná sebevražda jest sebevražda vnitřní. Takové sebevraždy se dopouští člověk, přeje-li si smrti z pohnutky nekalé, na př. z omrzelosti života nebo ze zoufalství. Kdo však si přeje smrti z pohnutky vznešené, na př. z lásky k Bohu, nehřeší. Takovou touhu po smrti měl sv. Pavel. Praví: „Desiderium habeo dissolvi et esse cum Christo“ (Fil. 1, 23).

Kdo sám sobě život bere, dopouští se hříchu velmi těžkého, neboť hřeší: *a)* proti Bohu, jenž jest jediným pánem nad životem a smrtí; *b)* proti své duši, kterou

uvrhne v záhubu věčnou; c) proti svým bližním, kterým působí zármutek a škodu (Ot. 423).

Že Bůh jest jediným pánem nad životem a smrtí, potvrzuje Písmo sv. slovy: „Nebo ty jsi, Pane, jenž máš moc nad smrtí i nad životem a přivádíš ku branám smrti a zase vyvádíš“ (Moudr. 16, 13).

Církev přičetným sebevrahům odepírá pohřeb křesťanský.

Sacra Congregatio Officii seu Inquisitionis dne 16. května 1866 stanovila tato pravidla: „Regula est, non licere dare ecclesiasticam sepulturam seipsos occidentibus ob desperationem vel iracundiam (non tamen, si ex insania id accadat), nisi ante mortem signa dederint poenitentiae. Quando certo constat vel de iracundia vel de desperatione, negari debet ecclesiastica sepultura et vitari debent pompae et solemnitates exequiarum. Quando tamen dubium superest, utrum mortem quis sibi dederit per desperationem an per insaniam, dari potest ecclesiastica sepultura, vitatis tamen pompis et solemnitatibus exequiarum.“

Z pohanů hájili sebevraždy stoikové. Jim byl dobrovolný odchod z tohoto světa dovolen, nebylo-li vyhlídky, žítí přiměřeně rozumné přirozenosti nebo klidně a nezávisle, jak se sluší na mudrce (Patet exitus, licet fugere. Seneca † 65 po Kr. Epp. 24, 58. De ira 3, 15. De provid. c. 2, 6). Lepší pohané, jako Aristoteles († 322 př. Kr.), Platon († 347 př. Kr.), Caesar († 44 př. Kr.), Cicero († 43 př. Kr.), Vergil († 19 př. Kr.) sebevraždu odsuzovali.

Tak na př. Caesar praví: „Animi est ista mollities, non virtus, inopiam paulisper ferre non posse. Qui se ultro morti offerant, facilius reperiuntur, quam qui dolorem patienter ferant.“

A Cicero (Somn. Scip. c. 3.): „Nisi Deus istis te corporis custodiis liberaverit, huc (ad superos) tibi aditus patere non potest.“

Příčina sebevraždy nepřičetné bývá obyčejně sklíčenost duševní (deprese).

Tíseň ta bývá odůvodněna neblahými událostmi (smrtí osoby milované, ztrátou cti nebo majetku a j.) nebo déle trvajícím strádáním, žalem, starostmi, nedostatkem, strachem z trestu nebo z hanby, chorobou nezhojitelnou nebo velmi bolestnou a j. Mnohdy duševní deprese jest neodůvodněna nebo aspoň stupeň její není ve shodě s dosahem okolností zevních. Jde tu o citlivost chorobně zvýšenou a abnormální reakci. Tak bývá u osob stížených chorobami čírovými, neurosami, duševně zatížených dědičně nebo jinak, zejména v prvních letech dospělosti pohlavní. V tu dobu dostavuje se často tíseň duševní (světobol). Také beznadějná láska bývá příčinou sebevraždy. Často setkáváme se se

sebevraždou choromyslných. Tak na př. u melancholiků mocný bol duševní, afekt zoufalství, vědomí hříšnosti, nehodnoty, strach z budoucnosti vede k sebevraždě.

Příčina sebevraždy přičetné jest nevěra.

Pozbude-li člověk statku pozemského, ježž zbožňoval, a nemá-li naděje na statek vyšší, na statek věčný, činí životu svému konec. Nevěrec nezná také příčiny, proč by snášel strasti života pozemského. Dokud ho těší požitky smyslové, dotud ho také těší život. Ale jakmile se dostaví přesycení nebo vysílení, dostaví se také omrzlost života a — sebevražda.

O vzrůst sebevražd má velikou zásluhu nevěrecká literatura, která líčí sebevraždu jako hrdinství.

Jinak smýšlel o sebevraždě římský básník *Martialis* († kolem r. 100 po Kr.). Praví:

„Rebus in adversis facile est contemnere vitam;
fortiter ille facit, qui miser esse potest.“

V královstvích a zemích zastoupených na říšské radě připadá na milion obyvatelů ročně průměrně 160, v království českém 230, v marckrabství moravském 172, ve vévodství slezském 210 sebevražd.

Bez potřeby vydávati život v nebezpečení, na př. podnikati odvážlivé sázky, konati krkolomné produkce bez opatření ochranných, není dovoleno, ale jest dovoleno vydávati život v nebezpečení, žádá-li toho povinnost vyšší. Takovou povinnost vyšší mají některá povolání, jako povolání vojenské, lékařské, kněžské.

Také jest dovoleno obětovati život za bližního. Proto kdo skočil pro tonoucího do vody a utonul nebo kdo pokusil se vynést člověka z hořícího stavení a uhořel, nedopustil se sebevraždy, nýbrž vykonal skutek hrdinský.

„Po tom zajisté jsme poznali lásku boží, že on život svůj za nás položil. I my máme za bratry životy klásti“ (I. Jan 3, 16).

Nejen smíme, nýbrž i jsme povinni obětovati život, nemůžeme-li ho jinak zachovati, leč bychom se prohřešili proti dobru vyššímu, na př. proti víře, proti ctnosti.

„Nebojte se těch, kteří zabíjejí tělo, ale duše nemohou zabít, ale více bojte se toho, který může i duši i tělo zatratiti do pekelného ohně“ (Mat. 10, 28).

Poučení. Péče o tělo jest důležitá, ale nesmí býti na úkor péči o ducha. „Budete-li podle těla živi, zemřete. Pakli duchem skutky těla mrtviti budete, živi budete“ (Řím. 8, 13).

II. O pudu pohlavním.

Pud pohlavní pobádá člověka, aby zachoval pokolení lidské. Povinnost zachovati pokolení lidské není povinnost jednotlivého člověka, nýbrž pokolení lidského vůbec.

Kdy smí člověk vyhovovati pudu pohlavnímu, určil sám Bůh hned v ráji, ustanoviv manželství.

„A stvořil Bůh člověka k obrazu svému, k obrazu božímu stvořil ho, muže a ženu stvořil je. I požehnal jim Bůh a řekl: Rost'te a množte se a naplňte zemi“ (I. Mojž. 1, 27—28).

Mimo to dal člověku stud, aby pudu pohlavnímu nevyhovoval nedovoleně.

„Moderator cupiditatis est pudor“ (Cicero † 43 př. Kr. De Fin.).

Čistota.

Bohumilé ovládání pudu pohlavního sluje čistota (castitas).

Čistota jest ctnost, kterou krotíme všecky chtíce a žádosti, jež stydlivost urázejí (Ot. 820).

Čistota jest dvojí: manželská a mimomanželská.

Čistota manželská (castitas coniugalis) zapovídá vše, co nevyhovuje účelu manželství a uráží stydlivost.

Čistota mimomanželská (castitas virginalis et vidualis) ukládá osobám svobodným a ovdovělým, aby vůbec nevyhovovaly pudu pohlavnímu.

„Bona est castitas coniugalis, melior continentia vidualis, sed optima perfectio virginalis.“ Beda Venerabilis († 735 apud Benedictum XIV. De Servorum Dei beatificatione etc. Lib. III. cap. 24, n. 56).

Čistota jest ctnost velice krásná a prospěšná, neboť 1. jest největší ozdoba duše a těla; 2. zjednává nám zvláštní přátelství Ježíšovo; 3. jest velice záslužná již pro tento život a ještě více pro život věčný.

1. O kráse čistoty mluví Písmo sv. s nadšením: „Ó, jak krásné jest čistotné plémě ve skvělosti! Nesmrtelná zajisté jest památka jeho, neboť i u Boha známo jest i u lidí. Když přítomno jest, následují ho, a když se vzdálí, žádají ho a na věky korunováno jsouc, slaví vítězství, dobyvši odplaty bojů neposkvrněných“ (Moudr. 4, 1—2).

Čistota jest ctnost andělská, neboť činí člověka podobného andělům. Podobnost záleží v tom, že člověk, ač žije v těle, přece nežije dle těla, nýbrž dle ducha. Sv. Jan Zlatoústý († 407, Liber de virgin.)

praví: „Videsne virginitatis praestantiam, quomodo terrarum incolas sic afficiat, ut qui corpore vestiti sunt, eos incorporeis spiritibus exaequet?“ Ani pohané, ač hověli nečistotě v míře veliké, nemohli odepřítí obdivu této ctnosti. Římané měli panenskou bohyni Vestu, ochránkyni domácího krbu. Kněžky této bohyně, vestálky nebo vestálské panny, s počátku 4, potom 6, musily býti panny a těšily se mnohým výsadám a vyznamenáním. Porušila-li však vestálka čistotu panenskou, byla za živa zakopána a svůdce její byl tak dlouho mrskán metlami, až vypustil ducha. Ctitelé čistoty byli slavní vojevůdci pohanští Alexander Veliký († 323 př. Kr.) a Scipio Africanus († 183 př. Kr.).

2. Pro čistotu Panna Maria byla vyvolena za matku boží, pro čistotu sv. Josef byl určen za pěstouna Krista Pána, pro čistotu Ježíš miloval nejvíce apoštola Jana a umíraje odevzdal jemu panici Matku pannu. Pán Ježíš nazývá se snoubencem čistých duší.

3. Již v tomto životě odměňuje Bůh čistotu veselou myslí a spokojeností, často také tělesným zdravím a silou. Na onom světě slibuje Kristus čistým patření na Boha: „Blahoslavení čistého srdce, neboť Boha viděti budou“ (Mat. 5, 8). A sv. Jan ve svém zjevení slyšel a viděl, že panici, kteří se nikdy neposkvřnili, mají větší blaženost v nebi. Praví: „A zpívali jako píseň novou před trůnem... a nikdo nemohl zpívatí píseň tu leč těch sto čtyřicet a čtyři tisíce, kteří jsou koupeni ze země. To jsou ti, kteří se neposkvřnili, neboť panicové jsou: Ti následují Beránka, kamkoli jde. Ti jsou koupeni z lidí jako prvotiny Bohu a Beránkovi“ (Zjev. 14, 3—4).

Každá ctnost musí býti vybojována bojem, ale nejtužšího boje jest třeba k zachování čistoty, protože čistota jest ctnost nejkrásnější. Prostředky k zachování čistoty jsou: 1. přirozené, 2. nadpřirozené.

Prostředky
k zachování
čistoty.

1. Prostředky přirozené jsou: *a)* bdělost nad smysly vnějšími, hlavně nad očima, *b)* opatrnost v obcování s druhým pohlavím, *c)* střídmost v jídle a pití, *d)* pracovitost, zdravý tělocvik, tužení těla.

„Sine Cerere et Libero (Baccho) friget Venus,“ t. j. Při postu (Ceres = bohyně úrody; Liber nebo Bacchus = bůh vína) jest zima Venuši (= bohyni smilstva).

2. Prostředky nadpřirozené.

Abychom čistotu zachovali, máme: *a)* nebezpečnoství a příležitostí k nečistotě se varovati; *b)* za zachování čistoty se modliti a co nejčastěji svaté svátosti přijímati; *c)* pokušení rychle odpírati a Pána Ježíše i Marii Pannu

důvěrně vzývati; d) pamatovati, že Bůh všecko vidí a že každé chvíle můžeme umřít (Ot. 439).

· Všem, kteří v sebe příliš důvěřují, volá sv. Jeronym († 420, Apologiae 11): „Non potes esse David sanctior, nec Samsone fortior, nec Salomone sapientior.“ A všichni tito muži klesli ve zlé příležitosti.

Nečistota. · Protiva čistoty jest nečistota, smilstvo, chlipnost, vlnost (luxuria).

Smilstvo jest dobrovolná žádost věcí, které urážejí stydlivost (Ot. 788).

Čistotu porušují: 1. dobrovolné nepočetné myšlenky a žádosti; 2. nepočetné řeči, žerty a písňe; 3. nepočetné pohledy a všecky nepočetné skutky (Ot. 433).

Každý hřích nečistoty, byl-li spáchán vědomě a dobrovolně, jest hřích těžký. Sv. Pavel vylučuje smilníky z království božího. Praví: „Zjevnít jsou skutkové těla, kteří jsou: smilstvo, nečistota, nestydatost, chlipnost....., o kterýchž vám předpovídám, jakož jsem prve pravil, že kdo takové věci činí, království božího nedojdou“ (Gal. 5, 19—21). Proto napomíná: „Smilstvo pak a všeliká nečistota . . . nebuď ani jmenována mezi vámi, jakož sluší na svaté“ (Efes. 5, 3).

Lehký hřích může býti nečistota pouze tehdy, byla-li vykonána ve stavu neúplně vědomém a dobrovolném, ale předmět její není nikdy nepatrný (materia parva).

Jsme-li v pochybnosti, hřešili-li jsme proti čistotě těžce či lehce, jsme povinni ze hříchu toho se zpovídati, protože to může býti hřích těžký. Jsme-li v pochybnosti, jest-li vůbec něco proti čistotě, nesmíme toho činiti, nýbrž máme zpovědníka poprositi za poučení.

Hříchů proti čistotě máme se zvláště pečlivě chrániti: 1. protože hříchy tyto, ba i zcela dobrovolné nečisté myšlenky, jsou hříchy těžké; 2. protože poskvřňují nejen duši, nýbrž i tělo člověka, kteréž jest chrám Ducha svatého; 3. protože mají nadmíru hrozné následky (Ot. 436).

Nečistota ze všech hříchů hlavních nejvíce pustoší ústrojí tělesné a duševní stav člověka. U ostatních hříchů hlavních, na př. u lakomství, pýchy, hněvu, nestřídmosti předmět hříchu jest mimo člověka, ale při

nečistotě předmět nebo prostředek hříchu jest vlastní tělo, od Boha posvěcené, takže se nazývá chrámem Ducha svatého (I. Kor. 6, 15—20). Proto nečistota jest druh svatokrádeže. Sv. Pavel praví: „Jestliže pak kdo chrám boží poskvrní, ztratí ho Bůh, neboť chrám boží svatý jest, jenž jste vy“ (I. Kor. 3, 17).

Následky nečistoty jsou: 1. nechuť k Bohu a k božským věcem; 2. zaslepenost rozumu a zatvrzelost vůle; 3. rozličné nemoci, hanba a bída; 4. věčné zavržení (Ot. 437).

Člověk nečistý má nechuť k Bohu a k věcem božským, protože Bůh nečistotu zapovídá a člověk nečistý hřích ten miluje. Nechuť k Bohu stupňuje se až v nenávist Boha, v nevěru a v odpadnutí od víry. S v a t ý A m b r o ž († 397, Epist. 58, n. 16) praví: „Ubi coeperit quis luxuriari, incipit deviare a fide vera. Ita duo committit crimina, opprobria carnis et mentis sacrilegia.“

Nečistota zaslepuje rozum lidský a zatvrzuje vůli, vzroste-li ve vášně. Vášně ta opanuje všechny síly duševní u člověka: obrazotvornost, rozum, vůli, takže člověk ničím jiným se neobírá v obrazotvornosti své, na nic jiného nemyslí a po ničem jiném netouží než po předmětu nečistém.

Nečistota zeslabuje síly tělesné a podkopává zdraví, protože se páše nejvíce ve věku nedospělém, kdy člověk potřebuje ještě sil k vývoji svému. Jak zakrňuje jinoch, který v mládí svém plýtvá silami tělesnými! Mimo to nečistota mívá za následek hrozné nemoci pohlavní. Písmo sv. praví: „Kdo se přidrží lidí vilných, nešlechtný bude. Hnis a červi zdědí jej a vyhlazen bude pro výstrahu velikou a odňat bude z počtu (živých) duše jeho“ (Sir. 19, 3).

Nečistého člověka jest hanba údělem, protože člověkem nečistým pohrdá všechen svět. Člověkem nečistým pohrdá, i kdo sám není lepší.

Člověk nečistý upadá v bídu a nouzi, protože rozkoše tělesné vyžadují obyčejně velikého nákladu. Mimo to člověk nečistý upadá snadno do rukou lidí nepoctivých a vyděračských.

Věčné zavržení lidí nečistých vidí sv. Jan ve svém Zjevení (21, 8): „Smilníkům... bude díl jejich y jezeře, které hoří ohněm a sirou.“

D o k l a d y. Nečistota svedla Davida, Šalomouna, Heroda a Herodiadu k největším zločinům. Hlavně pro nečistotu přišla potopa na pokolení Kainovo a Setovo a záhuba na město Sodomu a Gomorhu. Pro nečistotu bylo pobito mečem 24.000 Izraelitů na poušti z rozkazu božího (IV. Mojž. 25).

P o u č e n í. Lákání k nečistotě jest pro mladého člověka mocné. Proto Písmo sv. napomíná jej: „Synu můj, jestliže by tě lákali hříšníci, nepřivoluj jim. Jestliže by řekli: Pojď s námi, synu můj, nechod s nimi“ (Přís. 1, 10. 11. 15).

§ 55. Péče o vlastní čest.

Pojem cti.

Vlastní čest jest dvojí: vnitřní a vnější.

Vnitřní čest jest skutečná mravní hodnota naše, totiž hodnota, kterou máme před Bohem.

Vnější čest jest uznání této hodnoty naší od jiných.

Vnitřní čest nemůže býti zvenku ani rozmnožena ani umenšena. Pouze my sami můžeme ji rozmnožiti, žijíce ctnostně, nebo zničiti, žijíce hříšně. Na této cti zakládá si sv. Pavel. Volá: „To jest sláva naše, svědectví svědomí našeho“ (II. Kor. 1, 12).

Vnější čest není úplně v moci naší, protože nemůžeme nikoho nutiti, aby uznal přednosti a zásluhy naše.

Uznávají-li lidé přednosti a zásluhy naše, máme dobrou pověst (fama). Dávají-li příznivé smýšlení o nás najevo slovem nebo skutkem, těšíme se dobrému jménu nebo cti (honor). Čest vzdávaná ve větší míře sluje sláva.

Cena cti.

Čest jest první mezi statky vnějšími (čest, bohatství). Převyšuje cenu peněz. Písmo sv. praví: „Lepší jest jméno dobré než bohatství veliké a přízeň lepší než stříbro a zlato“ (Přisl. 22, 1). Také pohané prisuzovali cti větší cenu nežli penězům. Ciceró († 43 př. Kr. De Orat. 3) praví: „Bona existimatio pecuniis praestat.“

Čest má takovou cenu, protože a) jest podpora ctnosti, b) popud k úsilovné činnosti, c) podmínka zduřování působení našeho ve společnosti i v povolání našem.

Sv. Augustin († 430, De bono viduitatis, cap. 22, n. 27) praví: „Nobis necessaria est vita nostra, aliis fama nostra.“

Protože čest má velikou cenu a důležitost, křesťan jest povinen o ni pečovati. Pečuje pak křesťan o vlastní čest, a) hledí-li jí nabýti a b) hájí-li jí proti nespravedlivým útokům.

Cti dobývati smíme pouze prostředky dovolenými, nikdy prostředky hříšnými, jako lží, přetvářkou, zradou povinností atd. Nejspolehlivější prostředek, jímž cti si dobudeme, jest bezúhonný život a skutky, jež vynucují uznání u lidí dobrých.

„Mějte dobré svědomí, aby v tom, v čem vám utrhaří, zahanbeni byli ti, kteří hanějí vaše dobré obcování v Kristu“ (I. Petr. 3, 16).

„Stínu všelikého zlého se zdržujte“ (I. Thessal. 5, 22).

Čest jest pouze prostředek k dosažení statků vyšších, proto nesmíme cti vyhledávati pro čest samu.

Nepodaří-li se nám dodělati se cti, vzpomeňme si na Krista Pána. Kristus Pán byl bez úhony, takže i nepřátelům svým mohl říci do očí: „Kdo z vás bude mne trestati z hříchu?“ (Jan 8, 46) a chodil dobře čině (Skut. 10, 38), a přece byl haněn a tupen. Vzpomínka ta nás potěší a posílí.

„Není učedník nad mistra ani služebník nad pána svého. Dosti jest zajisté učedníku, aby byl jako mistr jeho, a služebníku, jako pán jeho“ (Mat. 10, 24—25).

Dotkl-li se kdo cti naší neprávem, můžeme se jí zastati, ale prostředky dovolenými a klidně a důstojně, nechovajíce v srdci svém ani trpkosti ani úmyslu mstíti se. Tak hájil cti své Kristus před farizeji (Mat. 12, 24—30), když o něm tvrdili, že vymítá ďábelství pomocí Belzebuba, knížete ďáblův, a před Annášem, když jeden ze služebníků jeho dal mu políček (Jan 18, 23). Mnohdy nejlepší obrana napadené cti bývá mlčeti. Tak mlčel Ježíš Kristus před vysokou radou židovskou, když proti němu svědčili falešní svědkové (Mat. 26, 63).

Protože čest jest pouze statek pozemský, můžeme se jí zříci z lásky k Bohu jako všech statků pozemských. Kristus Pán řekl: „Udeří-li tě kdo v pravé líce tvé, nastav mu i druhé“ (Mat. 5, 39). Takovou oběť přinesli pro Krista apoštolé. Ve Skutcích apoštolských (5, 41) čteme o nich: „Oni pak šli z toho shromáždění radující se, že hodni učinění jsou trpěti pohanění pro jméno Ježíše.“ Za tuto oběť jest slíbena veliká odměna. Sv. Petr praví: „Trpíte-li pohanění pro jméno Kristovo, blahoslaveni budete“ (I. Petr. 4, 14).

Zastati se cti napadené jest povinnost, byla-li uražena v osobě naší čest stavu. Kdybychom v takovém případě cti nehájili, trpěla by tím činnost naše a činnost celého stavu, jemuž náležíme. Proto sv. Pavel hájil cti své proti Korinťanům (II. Kor. 11, 12 a násl.).

Hříchy proti vlastní cti. Hříchy proti vlastní cti jsou: 1. netečnost ke cti, 2. přílišná ctižádost, 3. lichá ctižádost.

Netečnost ke cti prozrazuje člověka lehkomyšlného nebo zpustlého.

Přílišná ctižádost záleží v tom, že člověk pokládá čest za cíl svůj a nikoli za prostředek k cíli.

Lichou ctižádost má, kdo vyhledává pouze cti vnější, ale o vnitřní hodnotu svou se nestará. Takové cti vyhledávali farizeové a zákoníci. Kristus Pán praví o nich: „Všecky skutky své činí, aby byli viděni od lidí“ (Mat. 23, 5).

Poučení. Čest naše zajišťuje nám vynikající postavení ve společnosti. Aby toto postavení mělo pevný základ, dbejme napomenutí sv. Augustina († 430, Sermo 69, alias 10. de verbis Domini, n. 2): „Magnus esse vis, de minimo incipe. Cogitas magnam fabricam construere celsitudinis, de fundamento prius cogita humilitatis.“

§ 56. Právo majetku.

Svrchovaný pán všech věcí jest Bůh.

Vlastní a neomezený pán všech věcí jest Bůh. Neboť od Boha všechny věci mají jsoucnost svou, dokonalost, síly a schopnosti své a od Boha jsou zachovávány. Sám Bůh má tudíž plné vlastnictví (dominium) nade všemi tvory. Proto praví žalmista: „Domini est terra et plenitudo eius“ (Žalm 23, 1).

Člověk jest pouze správce statků hmotných.

Člověk jakožto obraz boží má vlastnictví podřízené vlastnictví božímu. Bůh sám mu je přiřkl slovy: „Učiňme člověka k obrazu a podobenství svému a ať panuje nad rybami mořskými a nad ptactvem nebeským i nad zvířaty i nade vší zemí i nad všelikým plazem, který se pohybuje na zemi“ (I. Mojž. 1, 26). A když stvořil první lidi, řekl: „Rosťte a množte se a naplňte zemi a podmaňte ji a panujte nad rybami mořskými a nad ptactvem nebeským i nade všemi živočichy, kteří se pohybují na zemi“ (I. Mojž. 1, 28).

Člověk jest tedy jenom správce a poživatel statků pána svého a smí jich užívat jenom podle vůle pána svého. Proto jest povinen vydávati účty ze správcovství svého. Kristus řekne ke každému člověku: „Vydej počet z vladařství svého“ (Luk. 16, 2).

Protože Bůh člověku odevzdal vládu nad přírodou, člověk ihned vlády té se ujal. Avšak člověk nevládl nad celou zemí ani nade všemi živočichy, nýbrž pouze nad částí země a nad určitým množstvím živočichů, jak potřeboval pro sebe a pro svou rodinu. Člověk založil si hned od počátku majetek soukromý. Tak již Abel obětoval z prvorozených stáda svého (I. Mojž. 4, 4).

Již první člověk měl majetek soukromý.

Majetek soukromý Bůh prohlásil svatým a nedotknutelným na hoře Sinaji v přikázání 7. a 10: „Nepokradeš“ (II. Mojž. 20, 15). „Nepožádáš domu bližního svého... ani služebníka ani děvečky ani vola ani osla ani ničeho, co jeho jest“ (II. Mojž. 20, 17).

Že lidé hned od počátku měli majetek soukromý, dokazují dějiny nejstarších národů.

Tak na př. v britském museu v Londýně a jinde máme veliké množství hlíněných tabulek z říše starobabylonské, popsané písmem klínovým, na nichž jsou zaznamenány smlouvy o převodě pozemku z držení jednoho majetníka v držení druhého majetníka.

Nálezy v Horním Egyptě z doby 4. a 5. dynastie (memfidské a elefantinské) podávají důkazy o dědičných pozemcích úřednictva a šlechty.

Bible také se zmiňuje o soukromém majetku již v dobách nejstarších. Tak na př. Abraham koupil jeskyni dvojitou naproti Mambre od synů Heth a upravil ji za hrobku rodinnou (I. Mojž. 25, 9—10).

Odstraniti všecko soukromé právo majetkové usiluje komunismus. Komunismus v rozličných dobách bral na sebe rozličné podoby. V nejnovější době vystupuje jako socialismus komunistický nebo anarchismus a jako socialismus demokratický.

Odpůrci majetku soukromého.

Socialismus komunistický nebo zkrátka anarchismus chce, aby společnost lidská se rozdělila v malé skupiny, obce. Každá skupina, obec, měla by společné všechny prostředky výroby, jako pole, luka, lesy, rybníky, doly, domy, továrny, stroje atd., a příslušníci každé obce dělili by se o výtěžek společného majetku a společné práce. Obce tyto byly by úplně nezávislé na sobě, ale také na správě ústřední. Proto přívrženci tohoto socialismu komunistického zamítají veškeru vládu, aby dotčené obce měly úplnou svobodu politickou i národohospodářskou. Mezi

sebou obce mohou býti spojeny jakousi smlouvou, jako byly za dávných časů spojeny státy řecké.

S o c i a l i s m u s d e m o k r a t i c k ý usiluje domoci se většiny na sněmích říší a státův a založiti stát socialistický, jenž by ponenáhlu vyvlastnil všecken majetek soukromý a bez hluku sám se zmocnil všeho vlastnictví. Tento stát socialistický, jsa držitelem všeho zboží, rozděloval by ovoce práce jednotlivcům na základě rovnosti nebo v poměru k dílu vykonanému.

Tvůrcové moderního socialismu jsou Francouzi: S a i n t S i m o n († 1825), C h a r l e s F o u r i e r († 1837), J o s e f P r o u d h o n († 1865), L o u i s B l a n c († 1882). V Německu hlásali theorie socialistické hlavně F e r d i n a n d L a s s a l l e († 1864) a J i n d ř i c h K a r e l M a r x († 1883).

Obrana
majetku
soukromého.

Na obranu majetku soukromého vydal papež L e v X I I I . okružní list „Rerum novarum“ ze dne 15. května 1891 s titulem „De conditione opificum“. V tomto okružním listě a v ostatních sociálních listech okružních papež uvádí zvláště tři důvody pro majetek soukromý.

První důvod jest vzat z přirozenosti lidské. Člověk jest svobodná bytost hmotná a duchovní. Jakožto bytost hmotná, ale i jako bytost duchovní potřebuje člověk statků hmotných, aby si zachoval a rozvinul život individuální (život fysický i duchovní, ano i život náboženský). A jako bytost svobodná musí míti možnost nakládati se statky hmotnými po své vůli. Člověk jakožto bytost duchovní má na mysli i potřeby budoucí a od přírody jest k tomu puzen a vázán, aby pečoval i o budoucnost. Proto člověk musí míti také možnost, býti pánem prostředků výrobních, aby si jimi zajistil budoucnost. Tento přirozený pud k péči o budoucnost dává člověku také právo na pozemky, základ všech statků hmotných. Právo na majetek soukromý náleží člověku dle práva přirozeného zvláště jako živiteli rodiny. Otec rodiny má právo a povinnost pečovati o budoucnost rodiny.

Druhý důvod vychází ze způsobu, jak nám statky hmotné pomáhají dojíti cíle životního. Statků hmotných většinou nelze užívati tak, jak nám je dává příroda, nýbrž jest třeba, aby byly zpracovány od lidí, a to tím více, čím větší jsou požadavky života a vzdělanosti. Kdyby statky byly společné, práce by tak člověka netěšila jako při majetku soukromém. Při majetku společném nevíme, pro koho pracujeme, ale při majetku soukromém víme, že pracujeme pro sebe. Ta myšlenka dodává nám jednak chuti k práci, jednak nabádá nás k šetrnosti.

Třetí důvod jest čerpán z e s p o l e č e n s k é p o v a h y l i d s k é, protože společným jménem byl by ohrožen spořádaný život společenský. Společná výroba předpokládá stejnou povinnost pracovní všech. Jaké jest však měřítko pro stejnou práci? Snad doba pracovní? Ale jeden pracuje rychleji, snadněji a obratněji nežli druhý. Oi snad vykonaná práce? Ale vykonaná práce rozličných lidí v týž čas jest docela rozdílná. Tedy snad způsob práce? Ale ve způsobu práce není vůbec rovnosti. Proto při společné výrobě docházelo by ustavičně k pŭtkám mezi těmi, kteří pracují, a mezi těmi, kteří práci rozdělují. Také by se uplatňovala libovůle vůdcův. A podle jakého měřítka teprv měly by se dělit peníze vydělané? Všichni lidé mají stejné právo, aby uhradili potřeby své. Avšak potřeby a nároky jednotlivých lidí jsou rozdílné a největší nároky činívají ti, kteří pracují nejméně. Proto měl-li by se udržeti společný život, musil by býti proměněn v život kasárnický, takže by libovůle vůdců násilím ovládala pracující jako otroky. Svoboda, pořádek a pokoj ve společnosti jsou podstatně spojeny s majetkem soukromým.

V první obci křesťanské v Jerusalemě byl komunismus, Komunismus neboť čteme ve Skutcích apoštolských (4, 32): „Množství v první obci křesťanské v Jerusalemě. pak věřících bylo jedno srdce a jedna duše, aniž kdo něco z toho, co měl, svým nazýval, ale všecky věci jim byly společné.“ Avšak tento komunismus křesťanský liší se podstatně od komunismu socialistického. Komunismus socialistický popírá právo soukromého majetku a usiluje zrušiti držbu jednotlivcovu a shrnouti všechno jmění násilím v ruce komuny nebo státu. Za časův apoštolských právo soukromého majetku zůstalo však netčeno a vydávati majetek ve prospěch chudých bylo ponecháno dobré vůli jednotlivých lidí, kteří chápali cenu dobrovolné chudoby.

Že Ananiáš a Safira vůbec nemusili pole prodati ani stržených peněz apoštolům odevzdati, vysvítá z otázky Petrovy: „Zdali nezůstávalo stále tobě? A zdali, byvši prodáno, v moci tvé nebylo?“ (Skut. 5, 4).

Z jednotlivých lidí, kteří odevzdávali majetek svůj apoštolům ve prospěch chudých, Písmo svaté připomíná jakéhosi Josefa z Kypru (Skut. 4, 36—37).

P o u č e n í. Majetek soukromý probouzí u mnohých závist. Takovým lidem praví Jan Amos Komenský († 1670) ve svém Labyrintu: „Vpravdě ten jest bohat a ničeho se mu nedostává, kdo na tom, co má, přestati umí.“

§ 57. Jak lze majetku nabýti.

Způsoby
nabývací.

Způsoby, jimiž nabýváme vlastnictví, slují tituly p r á v n í. Lze je rozvrhnouti na p ů v o d n í a o d v o z e n é.

Způsob p ů v o d n í jest, zmocníme-li se věci, která nemá vlastníka (res nullius).

Způsob o d v o z e n ý sluje tehdy, zmocní-li se někdo věci, která do té doby někomu náležela.

Původní.

Hlavní nabývací způsoby p ů v o d n í jsou: 1. p ř i - v l a s t n ě n í (occupatio), 2. n a b y t í p o k l a d u (thesaurus), 3. n á l e z v ě c i z t r a c e n é, 4. v y d r ž e n í l e t (usucapio) a p r o m l č e n í (praescriptio).

Přivlastnění.

1. P ř i v l a s t n ě n í (occupatio) záleží v tom, že se někdo zmocní věci, která dosud vlastníka neměla nebo vlastníka pozbyla.

Tímto způsobem bylo nabyto prvního majetku. Země totiž a všechny bytosti pozemské byly stvořeny pro člověka, ale neměly ještě určitého pána. Proto kdo nejdříve něčeho z nich se zmocnil, stal se vlastníkem věci té. Tak již Abel obětoval z prvorozených stáda s v ě h o (I. Mojž. 4, 4).

Řádný vlastník může se zříci vlastnictví svého, nebrání-li mu v tom zvláštní závazky. Takový majetek opuštěný a na jiného nepřevedený jest opět bez pána a může se ho tudíž opět někdo zmocnit, nebrání-li mu v tom zvláštní zákony.

Dle zákona přirozeného i občanského rakouského (§ 382) může věcí ničích každý úd státu nabýti přivlastněním, není-li právo to zákony obmezeno nebo výhradně státu neb určitým osobám soukromým prisouzeno, na př. právo honební, právo lovití ryby, okupace ostrova povstalého nánosem, právo vyhrazených mineralií.

Nabytí
pokladu.

2. P o k l a d (thesaurus) slovou peníze nebo věci ozdobné a drahocenné, které byly skryty v pozemku tak dlouho, že se nelze dověděti, čím jsou.

Dle občanského zákona rakouského (§ 399) poklad rozdělí se rovným dílem mezi nálezce a vlastníka pozemku. Jest-li právo vlastnické k pozemku rozděleno, polovice náležející vlastníku pozemku rozdělí se mezi vlastníka pozemku a vlastníka užitků. Kdo našel poklad na pozemku svém, smí si jej ponechat celý.

Nález věci
ztracené.

3. Kdo nějakou věc cennou n a l e z l, jest povinen vrátiti ji vlastníkově, pozná-li jej ze znamení na věci nebo z jiných okolností. Nemůže-li nálezce vypátrati vlastníka, ač se o to vynasnažuje, smí si věc nalezenou podržeti, poněvadž věc

pokládá se za opuštěnou. A opuštěné věci lze nabýti přivlastněním. Ostatně nálezci jest se řídití předpisy zákona občanského o hlášení nálezů.

Dle občanského zákona rakouského (§ 389 a násl.) platí toto: Věc nalezená stojí buď za více než za 2 K nebo více než 24 K nebo více než 50 K. Stojí-li věc za více než 2 K, dej nález v 8 dnech ohlásiti způsobem v místě obvyklým. Stojí-li věc za více než 24 K, oznam to úřadu místnímu. Stojí-li věc za více než 50 K, úřad místní má věc oznámiti třikrát ve veřejných novinách. Přihlásí-li se vlastník, budiž mu věc vrácena. Žádá-li nálezce nálezného, náleží mu 10% ceny obecné (§ 391). Kdo věci nalezené neb omylem ho došlé kryje a sobě přivlastní, dopouští se podvodu a trestá se dle zákona trestního (I. díl, § 201). Nehlásí-li se vlastník, nálezce nabývá práva vlastnického, ale teprv až projde čas promlčení (§ 392). Časem promlčení myslí se tříletý nebo šestiletý čas vydržení (dle §§ 1466 a 1472 obč. zák. rakous.), nehlásí-li se totiž vlastník do 3 let, právnická osoba, na př. spolek, do 6 let.

4. Od nejstarších dob bylo u národů přesvědčení, že Vydržení let kdo věc po dlouhou dobu má v držení bezelstně, nabývá a promlčení. vlastnictví jejího. Zákony občanské stanoví podmínky, za kterých lze v té příčině nabýti vlastnictví. Vlastnictví to sluje vlastnictví nabytému vydržením let. Od vydržení let liší se poněkud promlčení, ač má mnoho společného s vydržením let. Promlčení dle § 1451 obč. zák. rakouského jest pozbytí práva, jehož po čas vyměřený zákonem nebylo užito.

O vydržení let (usucapio) a o promlčení (praescriptio) jedná občanský zákoník rakouský ve 14. kapitole v §§ 1451—1502.

Podmínky, za kterých lze nabýti vlastnictví vydržením let, jsou obsaženy v latinském verši: Sit res apta, fides, titulus, possessio, tempus. Má tudíž býti 1. věc způsobilá (§ 1460). Nezpůsobilé jsou věci kradené, posvátné, práva otcovská, práva dětčí a práva jiných osob. 2. Dobrou víru má, kdo rozumně soudí, že věc jest jeho. 3. Právní důvod (titulus), na př. odkaz, darování, koupě, směna, zápůjčka. 4. Držení věci neb užívání práva skutečné. 5. Čas zákonem vyměřený. Čas ten jest rozličný, a to obyčejný a kromobyčejný. Co do času obyčejného zákon občanský rozeznává věci movité a nemovité. Práva vlastnického u věci movité nabýváme držením tříletým (§ 1466). Vlastnictví věci nemovité nabývá držitel držením třicetiletým (§ 1468), není-li ve veřejných knihách za vlastníka zapsán. Jest-li však zapsán, nabývá vlastnictví ve 3 letech vydržením knihovním (§ 1467). O kromobyčejném čase platí: a) K nabytí práva vlastnického proti osobám

právníckým, na př. proti fisku (= pokladně státní), proti správcům statkův obecných, jest třeba při věcech movitých vydržení 6letého, při nemovitých 40letého. b) Času vydržení jest vyčkati dvojnásobně, byl-li vlastník nepřítomen mimo zemi.

Způsoby
nabývací
odvozené.

Nabývací způsob o d v o z e n ý záleží v tom, že někdo vlastnictví věci náležející do té doby někomu jinému od něho převezme. Dle práva přirozeného stačí k převedení vlastnictví pouhá shodná vůle vlastnictví přenéstí a přijmouti, ale dle občanského zákona rakouského (§ 425) jest třeba ještě při věcech movitých odevzdání věci (traditio). Nárok na odevzdání zakládá se: 1. na p r á v u d ě d i č n é m, 2. na s m l o u v ě, 3. na z á k o n ě, 4. na v ý r o k u s o u d c o v ě.

Právo
dědičné.

1. Majetek, ježž někdo zůstavil při smrti své, sluje p o z ů s t a l o s t jeho a zemřelý p o z ů s t a v i t e l. Kdo se uváže v pozůstalost jako celek, sluje d ě d i c. Právo uvázati se v dědictví sluje p r á v o d ě d i č n é.

Právo dědičné zakládá se buď na vůli zemřelého (závěti, kodícilu) nebo na zákoně přirozeném a občanském, neučinil-li pozůstavitel závěti.

Dle zákona přirozeného jsou dědici majetku pozůstavitelova děti nebo potomci jeho, takže pozůstavitel vyloučiti jich nesmí, ač není povinen zůstaviti jim majetek celý.

Jiné osoby mohou nabýti práva dědičného tím, že pozůstavitel učinil pořízení pro případ smrti a jim jmění své nebo část jeho postoupil. Pořízení, kterým někdo jmění své nebo část jeho postupuje jedné nebo několika osobám, sluje p o s l e d n í v ů l e. Jest-li v posledním pořízení ustanoven dědic, pořízení to sluje z á v ě t (testamentum). Obsahuje-li však toliko jiná nařízení, sluje k o d i c i l.

Smlouvy.

2. Majetek převádí se s osoby na osobu nejen dědictvím, nýbrž i směnou nebo obchodem, t. j. rozličnými s m l o u v a m i.

S m l o u v a (contractus) jest sjednocení mezi dvěma nebo několika stranami o jistých povinnostech, t. j. o věcech nebo úkonech.

Smlouvy, jimiž se převádí majetek s osoby na osobu, jsou: p ř í p o v ě ě (promissio), d a r o v á n í (donatio),

smlouva o u s c h o v á n í (depositum), p ů j č k a¹⁾ (commodatum), z m o c n ě n í²⁾ (mandatum), z á p ů j č k a³⁾ (mutuum), smlouvy t r h o v é, smlouvy n á j e m n é (locatio et conductio) a smlouvy p r a c o v n í.

P o u č e n í. Dobývajíce si majetku, užívejme jenom těchto prostředků mravných a spravedlivých. Prostředky nespravedlivé jsou podvod, lichva, krádež atd. „Res familiaris quaeri debet iis rebus, a quibus abest turpitudine“ (Cicero † 43 př. Kr. 2. De Offic.).

§ 58. O pracovitosti.

Nejobyčejnější prostředek, jímž nabýváme statků pozemských, jest p' r á c e. Práce jest tělesná a duševní. Ctnost, která nás činí ochotnými konati věrně všechny práce povolání našeho, sluje p r a c o v i t o s t.

Pracovati jest povinnost každého člověka. Písmo sv. praví: „Člověk rodí se k práci a pták k létání“ (Job 5, 7). A sv. Pavel stanoví pravidlo: „Nechce-li kdo dělati, ať také nejí“ (II. Thessal. 3, 10).

Kdo jest
povinen
pracovati.

Již prvního člověka určil Bůh k práci, neboť jej postavil v ráji rozkoše, aby jej vzdělával a ostříhal ho (I. Mojž. 2, 15). Práce prvnímu člověku nepůsobila námahy, nýbrž rozkoš. Ale když první člověk zhřešil, práce byla mu proměněna v břímě. Bůh řekl mu: „V potu tváři své chléb jísti budeš, dokavad se nenavrátiš do země, ze které vzat jsi“ (I. Mojž. 3, 19). Kristus, zvoliv si chudého tesaře za pěstouna a chudé rybáře za apoštoly a pracovav sám v dílně tesařské, vrátil práci původní důstojnost, posvětil ji a proměnil ji v pramen požehnání a v dílo záslužné. Proto sv. Pavel praví: „Každý zvláštní odplatu vezme podle práce své“ (I. Kor. 3, 8).

¹⁾ P ů j č k a (commodatum) jest smlouva, kterou se nějaká věc, na př. šat, někomu na určitý čas k užívání zdarma odevzdává.

²⁾ Z m o c n ě n í (mandatum) jest smlouva, kterou se někdo zavazuje, že to, co na něho bylo vneseno, jménem jiného vykoná.

³⁾ Z á p ů j č k a (mutuum) jest smlouva, kterou někdo svou věc užitelnou, jako peníze, obilí, chléb, jinému odevzdává, aby jí sice po vůli vládl, ale po jistém čase podobnou věc vrátil, t. j. právě tolik věcí téhož druhu a téže dobroty nebo jakosti, jako byl přijal.

Užitky
práce.

S v. T o m á š A k v i n s k ý († 1274, Summa theol. 2. 2, q. 187, a. 3, concl.) uvádí 4 užitky práce tělesné. Praví: „Labor manualis ad quatuor ordinatur. P r i m o quidem et principaliter ad victum quaerendum. Unde et primo homini dictum est (Gen. 3, 19): In sudore vultus tui vesceris pane tuo; et Ps. 127, 2: Labores manuum tuarum quia manducabis... S e c u n d o ordinatur ad tollendum otium, ex quo multa mala oriuntur; unde dicitur Eccli 33, 28: Mitte (servum tuum) in operationem, ne vacet, multam enim malitiam docuit otiositas. T e r t i o ordinatur ad concupiscentiae refrenationem, in quantum per hoc maceratur corpus. Unde II. Cor. 6, 5 dicitur: In laboribus, in jejuniis, in vigiliis. Q u a r t o autem ordinatur ad eleemosynas faciendas. Unde dicitur Eph. 4, 28: Qui furabatur, iam non furetur; magis autem laboret operando manibus suis, quod bonum est, ut habeat, unde tribuat necessitatem patienti.“

Hříchy proti
pracovitosti.

Proti pracovitosti prohřešuje se: a) kdo se oddává z a h á l c e; b) kdo p ř e p í n á síly své.

a) Z a h á l k o u se prohřešuje, kdo povoluje nezřízené touze po pohodlí a zanedbává povinností stavu svého.

Zahálka jest také pracovati bez účelu a soustavy, přebíhati od zaměstnání k zaměstnání a oddávati se pobožnosti za tím účelem; aby se člověk vyhnul práci povinné.

Zvláštní druh zahálky jest zahálka duchovní nebo l e n o s t.

Lenost jest dobrovolná nechut k věcem, které se týkají služby boží a péče o duši, pro namáhání a obtíže s nimi spojené (Ot. 786).

Ze zahálky vůbec pochází zanedbávání povinností, bída, lež, podvod, loupež a hříchy proti 6. přikázání. Písmo svaté praví: „Mnohému zlému učí zahálka“ (Sir. 33, 29). Proto Písmo svaté posílá lenocha k mravenci, aby se od něho naučil pracovati. Praví: „Jdi k mravenci, o lenochu, a zpytuj cesty jeho a uč se moudrosti“ (Přisl. 6, 6).

Ze zahálky duchovní nebo lenosti pochází: zanedbávání modlitby, služeb božích a přijímání svátostí; truchlivost a malomyslnost, nekažícnost a zoufalství (Ot. 787).

Prostředky proti lenosti jsou: vzpomínka na pracovitost Ježíšovu, na odměnu práce a na nebezpečnoství spojená se zahálkou.

b) P ř e p í n á n í s i l vychází z ješitnosti nebo z hrabivosti a mívá za následek poruchu zdraví. Pamatujme na slova Kristova: „Co jest platno člověku, by všechn svět získal, duše pak své škodu trpěl?“ (Mat. 16, 26).

P o u č e n í. Dobývající si majetku, spravujme se těmito pravidly: Pravidla
1. Usilujice o statky pozemské, nezapomínejme na s t a t k y n e b e s k é pracovitosti.
a dávejme přednost statkům nebeským. Dbejme slov Kristových: „Hledejte nejprve království božího a spravedlnosti jeho a toto všecko bude vám přidáno“ (Mat. 6, 33).

2. Konejme práce své se sebezapřením a s o d e v z d a n o s t í do vůle boží podle vzoru Pána Ježíše a světců jeho.

3. Pracujme p i l n ě a o b e z ř e l e, ale ne příliš úzkostlivě. Kristus napomíná nás: „Nepečujte o život svůj, co byste jedli, ani o tělo své, čím byste se odívali... Víť zajisté Otec váš, že toho všeho potřebujete“ (Mat. 6, 25—32).

§ 59. Jak jest smýšleti o bohatství a chudobě a jak jest zacházeti s majetkem.

Pracovitost vede k zámožnosti a k bohatství, zahálka k chudobě a bídě.

Domáhati se bohatství jest křesťanu dovoleno, není-li mu bohatství účelem, nýbrž prostředkem k dobrému. Jak jest smýšleti o bohatství,
Boháč může si skládati dobrý základ k času budoucímu (I. Tim. 6, 19), dělati si měšce, které nevetšejí (Luk. 12, 33), a činiti si přátele z mamonu nepravosti (Luk. 16, 9). Kristus ukládá zámožným konati skutky milosrdné pod trestem věčným.

„Odejděte ode mne, zlořečení, do ohně věčného, který jest připraven ďáblu a andělům jeho. Neboť jsem lačněl, a nedali jste mi jísti; žízněl jsem, a nedali jste mi píti; hostem jsem byl, a nepřijali jste mne; neoděn, a neoděli jste mne; nemocen a v žaláři, a nenavštívili jste mne“ (Mat. 25, 41—43).

Kristus Pán vyjádřil se o bohatství: „Zajisté, pravím vám, že bohatý nesnadno vejde do království nebeského. A opět pravím vám: Snáze jest velbloudu skrze ucho je-

helní projíti nežli bohatému vjíti do království nebeského“ (Mat. 19, 23—24). Těmi slovy nezavrhl bohatství, nýbrž naznačil pouze, že bohatství ztěžuje člověku péči o spásu duše, protože mu poskytuje prostředkův, aby si založil nebe na zemi a netoužil po nebi jiném. V týž smysl praví sv. Pavel: „Kteří chtějí zbohatnouti, upadají v pokušení a v osidlo ďáblovu a v žádosti mnohé, neužitečné i škodlivé, které pohružují lidi v zahynutí a zavržení“ (I. Tim. 6, 9). Podobně vyjadřuje se pohanský pěvec *Horatius* († 8 př. Kr. III., c. 16): „*Crescentem sequitur cura pecuniam maiorumque fames.*“

Ještě promluvil Kristus o bohatství v podobenství o boháči a chudém Lazarovi (Luk. 16, 19—31), ale ani tam bohatství nezavrhl, nýbrž dal návod, jak jest bohatství užívat. Boháč nepřišel do pekla, protože byl bohatý, nýbrž proto, že užíval bohatství k přepychu a nedopřával chudým ani sousta. Rovněž chudý nepřišel do lůna Abrahama, protože byl chudý, nýbrž proto, že snášel chudobu trpělivě a žil ctnostně.

Úplně zřici se majetku dobrovolnou chudobou z lásky k Bohu není povinnost, nýbrž rada, proto týká se jenom těch, kteří to mohou pochopiti (Mat. 19, 12).

o chudobě.

Chudobou svět pohrdá, ale Kristus chudobu blahoslaví. V kázání na hoře praví: „Blahoslavení chudí duchem, neboť jejich jest království nebeské“ (Mat. 5, 3). A proč blahoslaví Kristus chudobu? Kristus blahoslaví chudobu, protože chudoba odtrhuje člověka od statků nepravých a přivádí jej k Bohu, jedinému statku pravému. Avšak nemíní se chudí, kteří jsou nuceni žíti chudě, nýbrž chudí duchem, t. j. chudí vůlí svou, kteří dobrovolně z lásky k Pánu Ježíši všeho se zřeknou jako apoštolé nebo chudobu svou rádi nesou jako Job.

I chudšas může býti spokojen, uváží-li: *a)* že největší statek jest čisté svědomí (II. Kor. 1, 12); *b)* že nemáme zde trvalé vlasti, nýbrž budoucí hledáme (Žid. 13, 14); *c)* že i Kristus, ač bohat, pro nás učiněn jest chud (II. Kor. 8, 9) a že všechny, kteří z lásky k němu chudobu trpělivě snášejí, jednou skvěle odmění.

Nabytého jmění křesťan má náležitě opatrovati a bohumile užívatí.

Jak jest zacházeti s majetkem.

Cicero († 43 př. Kr. 2. De Offic.): „Res familiaris quaeri debet iis rebus, a quibus abest turpitudine; conservari autem diligentia et parsimonia, iisdem etiam rebus augeri.“

Křesťan užívá majetku po vůli boží, vydává-li peníze pro sebe a pro své lidi nejprve na věci nevyhnutelně potřebné, potom na věci užitečné a konečně na věci příjemné a věnuje-li také přiměřenou část ke cti boží a ve prospěch chudých.

Kdo jmění svého náležitě neopatroje, kdo vydává peníze lidem, kterým vydávati jich nenáleží, kdo kupuje věci méně důležité na úkor věcí potřebnějších a kdo vydává více, než se sluší, dopouští se m a r n o t r a t n o s t i (prodigalitas).

Kdo však jmění svého opatroje příliš úzkostlivě a vyhýbá se i nejnutnějším vydáním, sluje l a k o m e c (avarus).

Lakomství jest nezřízená přilnulost k penězům a statkům pozemským (Ot. 776).

Lakomství náleží mezi hříchy hlavní, protože jest hlavou nebo pramenem mnoha hříchů jiných.

Z lakomství pochází: nepokoj srdce a přílišná péče o věci časné; lest a podvod; nespravedlnost, zrada a křivé přísahy; nemilosrdnost a zatvrzelost srdce (Ot. 777).

Písmo sv. nazývá lakomství modloslužbou a prohlašuje je za hřích velice hnusný a nebezpečný.

„Lakomství jest modloslužba“ (Kol. 3, 5).

„Nad lakomce pak nic není nešlechetnějšího... Nic není neřestnějšího než milovati peníze. Neboť takový i duši svou má na prodej“ (Sir. 10, 9—10).

„Kteří chtějí zbohatnouti, upadají v pokušení a v osidlo ďáblovu a v žádosti mnohé, neužitečné i škodlivé, které pohružují lidi v zahynutí a zavržení“ (I. Tim. 6, 9).

Sv. Klement Maria Hofbauer († 1820) říkával, že snáze lze nalézti deset kajících Magdalen než jednoho kajícího Zachea.

Jak zpozdíle jedná lakomec, Kristus naznačil v podobenství o člověku bohatém (Luk. 12, 16—21).

Poučení. Křesťan může mít peníze, ale nesmí k nim lnouti celým srdcem. Má si tak vésti, jako by jich neměl. Křesťan má penězi vládnouti, ale ne býti jimi ovládán (habere, sed non haberi). Zlato jest dobrý služebník, ale špatný pán.

C. Povinnosti křesťanovy k bližnímu.

§ 60. Křesťanská láska k bližnímu.

Láska k bližnímu. Povinnosti křesťanovy k bližnímu jsou obsaženy ve druhém přikázání lásky: „Milovati budeš bližního svého jako sebe samého“ (Mat. 22, 39).

Slovem „bližní“ rozumíme každého člověka, přítele i nepřítele (Ot. 335).

Podobenství o milosrdném Samaritánu (Luk. 10, 29—37).

Láska k bližnímu jest dvojí: přirozená a nadpřirozená.

Přirozenou lásku k bližnímu máme, milujeme-li jej z pohnutek přirozených. Pohnutky ty jsou krása pozemská a zisk časný.

Nadpřirozenou lásku k bližnímu máme, milujeme-li jej z pohnutek nadpřirozených, totiž pro Boha.

Křesťanská láska k bližnímu. Bližního pro Boha milovati jest milovati jej proto, že i Bůh jej uznává za hodna své lásky a že jej k účastenství ve své vlastní blaženosti povolal (Ot. 336).

Bůh uznává za hodna lásky své každého člověka, a) protože všechny lidi k obrazu svému stvořil, b) krví Syna svého vykoupil, c) Duchem svatým posvěcuje.

„A stvořil Bůh člověka k obrazu svému, k obrazu božímu stvořil ho, muže a ženu stvořil je“ (I. Mojž. 1, 27).

„Vězte, že ne porušitelnými věcmi, zlatem nebo stříbrem vykoupení jste..., nýbrž drahou krví Krista jakožto Beránka nevinného a neposkvrněného“ (I. Petr. 18,—19).

„Takoví jste někteří byli, ale obmyti jste, ale posvěceni jste, ale ospravedlněni jste ve jménu Pána našeho Ježíše Krista a v Duchu Boha našeho“ (I. Kor. 6, 11).

Bůh povolal všechny lidi k účastenství ve své vlastní blaženosti. Vysvětá to ze slov sv. Pavla: „Bůh chce, aby všichni lidé spaseni byli a k poznání pravdy přišli“ (I. Tim. 2, 4).

Kterak máme bližního milovati. Bližního máme pro Boha milovati jako sebe (Ot. 337).

Bližního milujeme jako sebe: 1. když mu prokazujeme všechno, čeho sami právem žádati můžeme, a ničeho mu

nečiníme, co bychom rozumně sami neradi měli; 2. když především pečujeme o spásu duše jeho (Ot. 338).

„Všecko, cožkoli chcete, aby vám lidé činili, i vy činite jim“ (Mat. 7, 12).

Křesťanská láska k bližnímu má býti: *a)* u p ř í m n á, *b)* ú č i n n á, *c)* n e z i š t n á, *d)* o b e c n á. Vlastnosti lásky k bližnímu.

Láska naše k bližnímu jest u p ř í m n á, milujeme-li bližního vpravdě a nikoli jen na oko. Kdo miluje bližního upřímně, raduje se z jeho štěstí jako ze svého a rmoutí se z jeho neštěstí jako ze svého.

„Všecko, cožkoli chcete, aby vám lidé činili, i vy činite jim“ (Mat. 7, 12).

Láska naše k bližnímu jest ú č i n n á, dáváme-li ji na-jevo skutky.

„Synáčekové moji, nemilujme slovem ani jazykem, ale skutkem a pravdou“ (I. Jan 3, 18).

Láska naše k bližnímu jest n e z i š t n á, milujeme-li bližního nikoli pro vlastní prospěch, nýbrž pro Boha a pro něho samého.

„Když činíš hoďy, povolej chudých, mdlých, kulhavých a slepých a budeš blahoslaven, neboť nemají, odkud by odplatili tobě, ale bude tobě odplaceno při vzkříšení spravedlivých“ (Luk. 14, 13—14).

„Amare nil aliud est nisi eum ipsum diligere, quem amas, nulla utilitate quaesita“ (Cicero † 43 př. Kr. in Lael.).

Láska naše k bližnímu jest o b e c n á, nevylučuje-li žádného člověka, ať jest přítel nebo nepřítel.

„Milujete-li ty, kteří vás milují, jakou odplatu míti budete? Zdali i publikáni toho nečiní? A budete-li pozdravovati toliko bratry své, což více činite? Zdali i pohané toho nečiní?“ (Mat. 5, 46—47).

Z toho, že láska k bližnímu má býti obecná, nevychází, Řád lásky. že má býti ke všem lidem stejná. Více jest milovati osoby, *a)* které mají zvláštní právo na lásku naši, *b)* které jsou postaveny ve větší tísní duchovní nebo tělesné.

Větší právo na lásku naši mají ti, 1. kteří jsou s námi spojeni svazkem příbuzenství pokrevního; 2. kteří jsou s námi stejné víry a národnosti; 3. přátelé a dobrodinci.

Že máme milovati více příbuzné nežli cizí, ukázal nám sám Spasitel. Ač přišel vykoupiti všechny lidi, přece v první řadě věnoval se národu svému, z něhož vyšel. Když žena kanaanská prosila ho, aby uzdravil dceru její, a učedníci jeho se za ni přimlouvali, řekl: „Nejsem

poslán než k ovčím, které zahynuly domu izraelského“ (Mat. 15, 24). Také sv. Pavel napsal Galatům: „Pokud čas máme, čiňme dobře všechněm, zvláště pak domácím víry“ (Gal. 6, 10).

Protivy
lásky
k bližnímu.

Protivy lásky k bližnímu jsou: **l h o s t e j n o s t**, **z á v i s t**, **š k o d o l i b o s t**, **n e n á v i s t**, **h n ě v**, **z l o ř e č e n í**.

1. **L h o s t e j n o s t** (netečnost, chladnost, nevšímavost, bezcitnost) nebývá dojata bídou bližního.

2. **Závist (invidia)** jest zármutek z přednosti nebo statku bližního, protože nechceme, aby nás předčil anebo se nám vyrovnal (Ot. 780).

„Invidia est aegritudo ex alterius rebus secundis“ (Cicero † 43 př. Kr. Tusc. 3).

Zvláštní druh závisti jest **š k o d o l i b o s t** (malevolentia). Jako závist jest zármutek ze štěstí bližního, tak škodolibost jest radost z neštěstí bližního.

„Malevolentia est voluptas ex malo alterius sine emolumento suo“ (Cicero † 43 př. Kr. Tusc. 4).

3. **N e n á v i s t** (odium) může býti dvojí: **n e n á v i s t o s o b y** (odium inimicitiae seu personae) a **n e n á v i s t v ě c i** nebo vlastnosti (odium abominationis seu qualitatis).

N e n á v i s t o s o b y nebo **n e n á v i s t** nepřátelská jest vášeň, kterou někdo bližnímu zlého žádá.

N e n á v i s t v ě c i nebo vlastnosti jest nelibost z nějaké vlastnosti, kterou bližní má.

N e n á v i s t o s o b y jest hřích těžký. Písmo sv. praví: „Každý, kdo nenávidí bratra svého, vražedník jest“ (I. Jan. 3, 15).

N e n á v i s t v ě c i nebo vlastnosti není vždy hřích. **N e n á v i d í m e - l i** v bližním vlastnosti zlé, na př. pýchy, lakomství, nehřešíme, ale hřešíme, **n e n á v i d í m e - l i** v bližním vlastností dobrých, jako darů milosti a ctnosti a přirozenosti samé.

4. **Hněv (ira)** jest nezřízené rozčilení mysli, spojené se žádostí pomstít se (Ot. 784).

Hněv obsahuje dvojí chybu: *a*) nezřízené rozčilení mysli; *b*) nepřátelství proti bližnímu, který k hněvu dal podnět.

Jest-li hněv ovládán rozumem a nesměruje-li proti osobě, nýbrž proti hříchu, jest spravedlivý. Proto žalmista (4, 5) velí: „Iracimini et nolite peccare.“

5. **Zlořečení** (maledictio) se dopouští, kdo bližního proklíná a zlého mu přeje.

„Ani zlolažci... nebudou královstvím božím vládnouti“ (I. Kor. 6, 10).

Poučení. Křesťanská láska k bližnímu jest velice důležitá, neboť *a)* jest platný důkaz lásky k Bohu; *b)* bezpečný znak pravých učedníků Ježíšových; *c)* podmínka života věčného.

„Dí-li kdo: Miluji Boha a nenávidí bratra svého, lhář jest. Neboť kdo nemiluje bratra svého, kterého vidí, kterak může milovati Boha, jehož nevidí?“ (I. Jan 4, 20).

„Po tom zajisté poznají všichni, že jste učedníci moji, budete-li míti lásku jedni k druhým“ (Jan 13, 35).

„Kdo nemiluje, zůstává ve smrti“ (I. Jan 3, 14).

§ 61. Láska k nepříteli.

Protože křesťanská láska k bližnímu má býti obecná, Od koho se učíme lásce k nepříteli.
nesmí vylučovati žádného člověka, ani nepřitele.

Láska k nepříteli nebyla sice neznáma ve Starém zákoně, na př. u Davida a Saula, ale přece jest ovoce teprv ducha křesťanského, a to ovoce nejkrásnější.

Kterak i své nepřátele milovati máme, učíme se nejlépe od Ježíše Krista, jenž nepřátelům svým odpustil a za ně se modlil, za ně i život svůj obětoval a nám přikázal, abychom nepřátele milovali (Ot. 339).

„Otče, odpusť jim, neboť nevědí, co činí“ (Luk. 23, 34).

„Ale já pravím vám: Milujte nepřátele své, dobře činite těm, kteří vás nenávidí, a modlete se za ty, kteří vám protivenství činí a utrhaří vám, abyste byli synové Otce svého, jenž jest v nebesích“ (Mat. 5, 44—45).

Kristus lásku k nepříteli ustanovil podmínkou odpuštění hříchů našich.

„A odpusť nám naše viny, jakož i my odpouštíme našim vinníkům“ (Mat. 6, 12).

Podobenství o nemilosrdném služebníkovi (Mat. 18, 23—35). Svatý Štěpán (Skut. 7, 59).

Přikázání o lásce k nepříteli ukládá nám:

1. potlačiti nenávist a pomstychtivost proti nepříteli a Co nám ukládá přikázání o lásce k nepříteli.
odpustiti mu ze srdce podle slov Spasitelových: „Pakli ne-

odpustíte lidem, ani Otec váš neodpustí vám hříchů vašich“ (Mat. 6, 15);

2. prokazovati nepříteli obyčejné důkazy lásky k bližnímu, jako jest odpověděti na pozdrav nebo i zdraviti, kde jest obyčej všeobecně navzájem se zdraviti. Zvláštní důkazy lásky dávati najevo nepříteli nejsme povinni. Máme-li však naději, že tím nepřítele získáme, jsme povinni i takové skutky konati. Písmo sv. praví: „Jestliže by lačněl nepřítel tvůj, nakrm jej; žízněl-li by, dej mu vody píti, neboť (to čině) uhlí řeřavé shromáždíš na hlavu jeho a Hospodin odplatí tobě“ (Přísl. 25, 21—22). Takové projevy lásky k nepříteli jsou projevy **d o k o n a l é** lásky k nepříteli. Krásný příklad dokonalé lásky k nepříteli jest sv. Štěpán, první mučedník.

3. Konečně prikázání o lásce k nepříteli ukládá nám s nepřítelem se smířiti.

„Obětuješ-li dar svůj na oltář a tu se rozpomeneš, že bratr tvůj má něco proti tobě, nechej tu daru svého před oltářem a jdi prve smířiti se s bratrem svým a potom přijď obětuj dar svůj“ (Mat. 5, 23—24).

Příklady: Jakub a Esau, David a Saul.

Poučení. Řiďte se napomenutím sv. Pavla: „Nikomuzlého za zlé neodplácejte... Může-li býti, což na vás jest, se všemi lidmi pokoj mějte. Sami se nemstěte, nejmilejší,... neboť psáno jest: Mně pomsta, já odplatím, praví Pán“ (Řím. 12, 17—19).

§ 62. Kterak se osvědčuje láska k bližnímu.

Láska k bližnímu osvědčuje se **ú c t o u** k jeho důstojnosti lidské a snahou přispívati ku blahu jeho věčnému i časnému na základě **s p r a v e d l n o s t i**. V tom záleží pravá, křesťanská humanita.

Úcta
k osobnosti
bližního.

Úcta k osobnosti bližního opírá se o důvody náboženské. Podle učení křesťanského Bůh všecky lidi stvořil k obrazu svému, vykoupil je krví Syna svého a posvěcuje je Duchem svatým. Mimo to všecky lidi povolal k účastenství ve své vlastní blaženosti.

Proti úctě k osobnosti bližního prohřešuje se, kdo osobní důstojnost bližního snižuje. Nejvíce snižuje se osobní důstojnost lidská v **o t r o c t v í**.

Otroctví (servitus) jest právní ústav záležející v tom, že jistým lidem upírá se osobní svoboda, že jsou pokládáni za věc a že jako věc jsou majetek jiného.

V církvi ustálilo se definovati otroctví takto: „Servitus est status subjectionis perpetuus, quo quis tenetur pro alimentis omnes operas suas alteri praestare.“

Otroctví jest následek hříchu dědičného. Ze hříchu dědičného vzešla panovačnost, lakota a ukrutnost. Z těchto nepravostí vzešly války a loupeže na silnicích i na moři a z válek a loupeží otroctví. Zajatci váleční původně byli od vítěze zabíjeni. Teprve později hledělo se na ně se stanoviska hospodářského a byli ponecháváni na živu za tím účelem, aby z práce jejich bylo těženo. S počátku užívalo se otroků jako čeledi domácí a zemědělské, později, když se vyvíjela řemesla a průmysl, užívalo se jich k pracím živnostenským. Vedle válek a loupeží jest ještě třetí pramen otroctví, zadlužení. Již u kočovných národů shledáváme se s obyčejem, že věřitel vzal v otroctví dlužníka a rodinu jeho, nemohl-li platiti.

Tento právní ústav pokládáme za našich časů za barbarský, ale za starých časů byl pokládán za ústav zcela přirozený. Sami Římané, národ, který dostoupil tak vysokého stupně kultury právní, že právo jejich stalo se zdrojem dnešního života právního, uznávali otroctví za oprávněné, ba oni to byli, kteří ústav ten do všech důsledností právně provedli. Teprve křesťanství počalo hlásati, že otrok jest právě tak osobnost lidská jako pán jeho. Sv. Pavel praví: „Není Žid ani pohan; není služebník ani svobodný; není muž ani žena; neboť všichni vy jedno jste v Kristu Ježíši“ (Gal. 3, 28). A bohatého občana v Kolossách, městě frygickém, Filemona, prosí, aby odpustil uprchlému otroku Onesimovi a přijal jej jako bratra (Filem. 15—16). Pavel očekává od velikomyslnosti Filemonovy, že nejen Onesimovi odpustí, nýbrž i že jej úplně propustí na svobodu. List Filemonovi jest první listina ve prospěch otrokův. Avšak trvalo mnoho století, než se křesťanství podařilo otroctví aspoň zmírniti, a ještě déle, než otroctví ve státech evropských úplně bylo zrušeno. Skoro všeobecně zaniklo otroctví v zemích evropských na sklonku 13. století. V Čechách ještě ve století 13. židé vedli obchod s otroky. Zakázal jim to král Václav I. (1230—53). Jen výjimkou udrželo se otroctví v jednotlivých zemích ještě v době pozdější.

V Americe teprve před krátkým časem (r. 1865) otroctví bylo zrušeno.

Naproti tomu v Polynesii (= na ostrovech australských) a v Africe kvete otroctví ještě za našich dnův a barbarské ulupování lidí, pravé hony na otroky, nevymizejí hned tak asi přes všechny pokusy posledních desetiletí 19. století. Pokusy ty jsou akta kongská ze dne 26. února 1885 a konference bruselská od 18. listopadu 1889 do 2. července 1890.

Aby také v Africe otroctví bylo odstraněno, o to se přičiňoval velice kardinál L a v i g e r i e († 1892). Dle jeho výpočtu v celé Africe

hyne ročně na 2 miliony lidí při honech na negry. Obchod s negry provozují hlavně Arabové.

Obchod s otroky odsoudili a přísně zapověděli papežové P a v e l III. (1534—49), U r b a n VIII. (1623—44), B e n e d i k t XIV. (1740—58), P i u s VII. (1800—23) a naposled Ř e h o ř XVI. (1831—46). V konstituci *In supremo Apostolatus fastigio* ze dne 3. prosince 1839 nazval obchod ten *commercium inhumanum et Christiano nomine prorsus indignum*.

Spravedl-
nost.

Spravedlnost (*iustitia*) jest ctnost hlavní, která se řídí heslem: „*Suum cuique tribuere, neminem laedere*.“

Spravedlnost jest ctnost, kterou jsme ochotni dávat každému, čím jsme mu povinni (Ot. 814).

„Dávejte tedy, co jest císařovo, císaři, a co jest božího, Bohu“ (Mat. 22, 21).

„Dávejte tedy všem, co jste povinni; daň, komu daň; clo, komu clo; bázeň, komu bázeň; čest, komu čest. Nikomu nebuďte nic dlužni, než abyste se vespolek milovali“ (Řím. 13, 7—8).

Spravedlnost jest čtverá: z á k o n n á (*iustitia legalis*), p o d í l n á (*iustitia distributiva*), k á r n á (*iustitia vindicativa*), s m ě n n á (*iustitia commutativa*).

a) Spravedlnost z á k o n n á (*legalis*) uzpůsobuje poddané, aby dávali státu, co mu sluší dávat k dobru obecnému. Sluje zákonná (*legalis*), protože předmět její jest to, co sluší dávat státu po zákonu.

b) Spravedlnost p o d í l n á (*distributiva*) nakloňuje představené společností lidských, aby výhody a břemena rozdělovali podle zásluh a sil poddaných. Sem náleží také spravedlnost k á r n á (*vindicativa*), jež uzpůsobuje k trestání vinníků z lásky k pravému řádu.

c) Spravedlnost s m ě n n á (*commutativa*) nakloňuje jednotlivce, aby každému jinému dával, co mu po právu náleží. Jméno své má od předmětu. Předmět její jsou směny a jiné smlouvy.

Poučení. Křesťanství prokázalo společnosti lidské neocenitelné služby tím, že každému člověku propůjčilo nezadatelné právo svobody osobní. Vynikající právník německý R u d o l f v o n J h e r i n g († 1892) praví: „Jediná věta, že člověk jako člověk jest podmět práva, má větší cenu pro lidstvo než všechny triumfy průmyslu“ (*Geist des römischen Rechts auf den verschiedenen Stufen seiner Entwicklung*).

§ 63. Péče o spásu duše bližního.

Péče o spásu vlastní duše jest nejdůležitější povinnost křesťanova, takže spásu vlastní duše nesmí nikdy přinéstí v obět lásce k bližnímu. Po péči o spásu vlastní duše do- stavuje se hned péče o spásu duše bližního. Spásu duše bližního máme výše ceniti nežli své statky časné, a žádá-li toho úřad (na př. u misionářů) a svrchovaná potřeba bližního, máme býti ochotni po příkladu Kristově a po pří- kladu sv. apoštolů i tělesný život obětovati, abychom za- chránili duši bližního. Povinnost ta vychází ze slov Kristo- vých: „Totof jest přikázání mé, abyste se vespolek milovali, jako jsem miloval vás“ (Jan 15, 12). A ze slov sv. Jana apoštola: „Po tomť jsme poznali lásku boží, že on život svůj za nás položil. I my máme za bratry životy klásti“ (I. Jan 3, 16).

Pokud má jíti péče o spásu duše bližního.

Sv. Augustin († 430, De mendacio c. 6) praví: „Temporalem vitam suam pro aeterna vita proximi non dubitabit Christianus amittere; hoc enim praecessit exemplum, ut pro nobis Dominus ipse moreretur. Ad hoc enim et ait: Hoc est mandatum meum, ut diligatis invicem, sicut et ego dilexi vos.“

Povinnosti naše o spásu duše bližního jsou obsaženy v duchovních skutcích milosrdenství. Skutky ty vyjadřuje verš:

Duchovní milosrden- ství.

Consule, carpe¹⁾, doce, solare, remitte, fer, ora.

V Písmě svatém doporučují se zvláště tyto duchovní skutky milosrdenství: 1. hřešící kárati (carpe), 2. neumělé učiti (doce), 3. pochybujícím dobře raditi (consule), 4. zarmoucené těšiti (solare), 5. křivdy trpělivě snášeti (fer), 6. ubližujícím ochotně odpouštěti (remitte), 7. za živé i za mrtvé k Bohu se modliti (ora). Ot. 841.

1. Bratrské kárání (correctio nebo correptio fraterna) záleží v tom, že se snažíme bližního odvrátiti od hříchu nebo od blízkého nebezpečení hříchu.

Hřešící trestati.

Povinnost tu ukládá nám Kristus slovy: „Jestliže pak zhřeší proti tobě bratr tvůj, jdi a potresci ho mezi sebou a jím samým“ (Mat. 18, 15).

¹⁾ Carpo, ěre, psi, ptum = po kousku bráti, trhati; slovy ně- koho zmenšovati, haněti, tupiti.

Povinnost ta váže všechny lidi, kteří tak snadno učiniti mohou, zvláště představené. Představení jsou povinni kárati poddané nejenom z lásky křesťanské, nýbrž i z odpovědnosti úřadu svého.

Kárajíce bližního, zachovávejme řád stanovený Spasitelem. Kárejme chybujiícího bratra nejprve soukromě mezi čtyřma očima. Nebude-li napomenutí naše míti úspěchu, pokárejme ho před svědky. Neposlechné-li ani potom, udejme to představenému.

„Jestliže pak zhřeší proti tobě bratr tvůj, jdi a potresci ho mezi sebou a jím samým. Uposlechné-li tebe, získal jsi bratra svého. Pakli neuposlechné tebe, přijmi k sobě ještě jednoho nebo dva, aby v ústech dvou nebo tří svědků stálo každé slovo. Pakliž jich neuposlechné, pověz církvi“ (Mat. 18, 15—17).

Podle zákona Mojžíšova (V. Mojž. 19, 15) bylo třeba dvou nebo tří svědkův, aby žalobci bylo dáno za pravdu. Jest tudíž přibrati dva nebo tři svědky, aby na vinníka mohla býti podána žaloba. Žalobu jest podati k vrchnosti církevní a nikoli k vrchnosti světské, protože při bratrském kárání hlavní pohnutka křesťanu má býti získati vinníka a nikoli mstiti se mu.

Kárání bližního má se dít z lásky a nikoli škodolibě a urážlivě. Sv. Pavel napomíná nás: „Bratři, byl-li by člověk i v nějakém hříchu zachvácen, vy, kteří jste duchovní, poučte takového v duchu tichosti, prohlédaje však každý sám k sobě, abys ani ty nebyl pokoušen“ (Gal. 6, 1).

Bratrské kárání jest skutek velice záslužný. Sv. Jakub (5, 19—20) praví: „Bratři moji, pobloudí-li kdo z vás od pravdy a někdo jej obrátí, má věděti, že kdo odvrátí hříšníka od bludu cesty jeho, vysvobodí duši jeho od smrti a přikryje množství hříchů.“

Neumělé
učiti.

2. Neumělé učiti bylo uloženo apoštolům slovy: „Jdouce učte všecky národy, křtíce je ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého, učíce je zachovávatí všecko, cokoli jsem přikázal vám“ (Mat. 28, 19—20).

Za tento skutek milosrdný Písmo sv. slibuje velikou odměnu: „Kterí učení budou, skvíti se budou jako blesk oblohy, a kteří spravedlnosti vyučují mnohé, jako hvězdy na věčné časy“ (Dan. 12, 3).

Mocnější nežli slovo jest příklad. Verba movent, exempla trahunt. Proto jsme povinni poučovati bližního také dobrým příkladem. Povinnost tu ukládá nám Kristus slovy: „Tak svět' světlo vaše před lidmi, ať vidí skutky vaše dobré a velebí Otce vašeho, jenž jest v nebesích“ (Mat. 5, 16).

Zvláště jsou povinny dávatí dobrý příklad osoby výše postavené, protože ostatní patří na ně a řídí se jimi. Písmo sv. praví: „Jaký jest soudce lidu, takoví jsou i služebníci jeho, a jaký jest správce města, takoví jsou též obyvatelé jeho“ (Sir. 10, 2).

Opak poučení a dobrého příkladu jest p o h o r š e n í (scandalum). Pohoršení jest slovo nebo jednání hříšné nebo hříchu se podobající, jež bližnímu dává podnět k pádu mravnímu.

Rozeznáváme pohoršení č i n n é (scandalum activum) a t r p n é (scandalum passivum). Pohoršení činné jest jednání toho, kdo dává pohoršení. Pohoršení trpné jest účinek jednání toho nebo pád mravní.

Pohoršení činné jest opět dvojí: p ř í m é (directum) a n e p ř í m é (indirectum), pokud bližního ke hříchu svéstí chceme nebo pouze předvídáme, že jednání naše může někoho ke hříchu svéstí. Kdo bližního ke hříchu svádí, pohoršuje jej přímo. Kdo na veřejném místě mluví věci oplzlé, dává pohoršení nepřímě.

Pohoršení trpné jest také dvojí: d a n é (datum) a v z a t é (acceptum). Pohoršení dané jest takové, k němuž dalo podnět slovo nebo jednání skutečně zlé. Pohoršení vzaté jest takové, k němuž dalo podnět slovo nebo jednání nezávadné. Příčina pohoršení vzatého může býti buď nedospělost duševní nebo křehkost nebo zloba lidská. Dle toho rozeznáváme p o h o r š e n í m a l i č k ý c h nebo nedospělých (scandalum pusillorum), p o h o r š e n í s l a b ý c h (scandalum infirmorum) a p o h o r š e n í f a r i z e j s k é (scandalum pharisaicum).

Jí-li cestující katolík v pátek maso před lidmi, kteří nevědí, že cestující katolík smí v pátek jísti maso, vzniká u nich pohoršení nedospělých. Dostává-li se někomu vyznamenání ve veřejnosti, vzniká u mnohých závist z křehkosti lidské (scandalum infirmorum). Pohoršení farizejské shledáváme u zákoníkův a farizeů, když pravili o Ježíšovi: „Tento přijímá hříšníky a jí s nimi“ (Luk. 15, 2).

Pohoršení činné jest obyčejně hřích těžký. Kristus praví: „Běda světu pro pohoršení... Běda člověku, skrze něhož pohoršení přichází“ (Mat. 18, 7).

Kterého pohoršení jest se chrániti?

a) Pohoršení činného jest se chrániti vždycky.

b) Pohoršení maličkých a slabých jest se varovati, může-li čin býti utajen, odložen nebo úplně opominut. Sv. Petr v Antiochii neobcoval s křesťany z pohanstva, aby nepohoršil křesťanů ze židovstva (Gal. 2, 12).

c) Pohoršení farizejského není si všímati vůbec. Když učedníci pravili Ježíšovi: „Víš-li, že farizeové, uslyševše tu řeč, pohoršili se?“ Ježíš odpověděl jim: „Nechte jich; slepí jsou a vůdcové slepých“ (Mat. 15, 12—14).

Kdo dal pohoršení, jest povinen dané pohoršení napraviti.

Krásný příklad, jak se máme chrániti pohoršení, dal nám Eleazar. Raději chtěl zemříti nežli dáti mládeži pohoršení (II. Mak. 6, 18—31).

Pochybujícím
dobře
raditi.

3. P o c h y b u j í c í m d o b ř e r a d i t i. Tuto povinnost ukládá nám Písmo sv. slovy: „Rozumíš-li věci, odpověz bližnímu; pakli nic, ruka tvá buď na ústech tvých, abys ve slovu nemoudrém nebyl polapen a zahanben“ (Sir. 5, 14).

Sv. Pavel radí Korinťanům, aby volili stav panický (I. Kor. 7, 25—40).

Zarmoucené
těšiti.

4. Z a r m o u c e n é t ě š i t i jest skutek velice záslužný. O zármutku praví Písmo svaté: „Jako mol rouchu a červ dřevu, tak zármutek člověka škodí srdci“ (Přísl. 25, 20).

Tento skutek se zvláštní zálibou konal Ježíš Kristus. Tak na př. vzkřísil mládence naimského, aby potěšil zarmoucenou matku jeho (Luk. 7, 11—15).

Křivdy trpě-
livě snášeti.

5. K ř i v d y t r p ě l i v ě s n á š e t i. Josef Egyptský snášel trpělivě křivdy od bratří svých (I. Mojž. 37) a od Putifara (I. Mojž. 39, 20). D a v i d snášel trpělivě křivdy od krále Saula (I. Král. 18—24). Sv. P a v e l trpěl mnoho křivd pro jméno Ježíšovo, proto mohl říci: „Ve všem se prokazujeme jako služebníci boží ve mnohé trpělivosti, v souženích, v potřebách, v úzkostech, v ranách, v žalářích atd.“ (II. Kor. 6, 4—5).

Nejvznešenější vzor trpělivosti jest však božský S p a s i t e l. Proto sv. Petr praví: „Kristus trpěl za nás, vám zůstaviv příklad, abyste následovali šlépěji jeho. Kterýžto hříchu neučinil, aniž jest nalezena lest v ústech jeho. Kterýžto, když mu láli, nelál, když trpěl, nehrozil, ale

vzdával se tomu, jenž soudil ho nespravedlivě“ (I. Petr. 2, 21—23).

6. U b l i ž u j í c í m o c h o t n ě o d p o u š t ě t i. Ubližujícím ochotně odpustil Pán Ježíš na kříži a po příkladu jeho sv. Štěpán. Pán Ježíš modlil se: „Otče, odpusť jim, neboť nevědí, co činí“ (Luk. 23, 34). A sv. Štěpán, poklek na kolena, zvolal hlasem velikým řka: „Pane, nepokládej jim toho za hřích“ (Skut. 7, 59). Ubližujícím
ochotně
odpouštět.

7. Z a ž i v é i z a m r t v é k B o h u s e m o d l i t i. Za živé i za mrtvé k Bohu se modliti. A b r a h a m přimlouval se za město Sodomu a Bůh vyslyšel prosbu jeho (I. Mojž. 18, 32). E l i á š modlil se za dešť, a sotva se domodlil, přišel dešť veliký, ač nepršelo již půlčtvrta roku (III. Král. 18, 42—45). P á n J e ž í š modlil se v modlitbě velekněžské za apoštoly i za věřící (Jan 17, 1—26). Také a p o š t o l é modlili se za lid a lid za apoštoly. Sv. Pavel píše: „Děkuji Bohu svému v každém vzpomínání na vás, vždycky na všech modlitbách svých za vás za všecky s radostí prosbu čině“ (Fil. 1, 3—4). A když byl Petr v žaláři, modlitba dala se bez přestání od církve k Bohu za něho (Skut. 12, 5). Za živé i za
mrtvé k Bohu
se modliti.

O modlitbě za mrtvé praví Písmo svaté: „Svatá a spasitelná jest myšlenka za mrtvé se modliti, aby od hříchů zproštěni byli“ (II. Mak. 12, 46).

P o u č e n í. Na duchovní skutky milosrdenství křesťané často zapomínají. Sv. Bernard († 1153) praví: „Cadit asina et est, qui sublevet eam; perit anima et nemo est, qui reputet.“ My tak nejednejme. Konejme duchovní skutky milosrdenství již nyní, ale zvláště, až budeme správci, učiteli a zaměstnateli lidu.

§ 64. Povinnosti k rozumu bližního.

Povinnost naše k rozumu bližního jest, abychom vždy a všude pravdu mluvili a upřímní byli.

Pravdu mluvíme, srovnávají-li se slova naše s přesvědčením naším. Kdo vždy a všude mluví pravdu, sluje pravdomluvný, upřímný.

P r a v d o m l u v n o s t (veracitas) jest ctnost, která nás nakloňuje k tomu, abychom stále udržovali shodu mezi smýšlením svým a slovy a skutky svými. Pravdo-
mluvnost.

Že jsme povinni pravdu mluvit, vysvětluje *a)* ze zákona přirozeného, *b)* ze zákona evangelického.

a) Podle zákona přirozeného účel řeči jest vyjadřovati myšlenky a nikoli zakrývati je. Mimo to člověk od přírody jest bytost společenská. Má-li společnost lidská trvati, jest nezbytně třeba, aby lidé navzájem si mluvili pravdu. Jinak by nebylo mezi lidmi důvěry a společnost lidská by se rozpadla.

b) Také zákon evangelický velí mluvit pravdu. Kristus Pán přikazuje: „Řeč vaše buď: Ano, ano; ne, ne“ (Mat. 5, 37). A sv. Pavel praví: „Mluvte pravdu každý s bližním svým“ (Efes. 4, 25). Mimo to pravdomluvnost činí nás podobnými Bohu, protože Bůh jest pravdomluvný (*quia Deus verax est*). Jan 3, 33.

Z toho, že jsme povinni mluvit pravdu, nevychází, že jsme povinni každému mluvit všechnu pravdu. Kristus napomíná nás: „*Estote prudentes sicut serpentes et simplices sicut columbae*“ (Mat. 10, 16).

Plnou pravdu mluvit jsme povinni pouze těm, kteří mají právo žádati od nás plné pravdy. Jsou to představení naši, jako rodiče, učitelé, soudce a j. Jiným osobám smíme zamlčeti někdy nějakou okolnost nebo dokonce veškeru pravdu.

Sv. Augustin († 430) praví: „*Non est mendacium, cum silendo absconditur verum, sed cum loquendo promitur falsum.*“

Nějakou okolnost zamlčujeme při *tajné výhradě* (*restrictio mentalis*). Celou pravdu zatajujeme při *tajemství* (*secretum*).

Tajná
výhrada.

Tajná výhrada (*restrictio mentalis*) jest vnitřní úkon, jímž úmyslně zamlčujeme nějakou okolnost, takže řeč naše připouští ještě jiný smysl.

Tajné výhrady užil Pán Ježíš, když mluvil o soudném dni. Řekl: „O tom pak dni nebo hodině nikdo neví, ani andělé v nebi, ani Syn, pouze Otec“ (Mar. 13, 32). Syn člověka ví o soudném dni pro sebe, ale nikoli pro jiné.

O sv. Athanasiovi († 373), patriarchovi alexandrijském, čteme v breviáři římském na svátek jeho dne 2. května: „Po smrti Konstantiově, když Julian Odpadlík, jenž po něm nastoupil na trůn, vypověděným biskupům dovolil vrátiti se k církvím svým, Athanasius,

vrátiv se do Alexandrie, s největší slávou byl uvítán. Ale nedlouho potom na popud týchž ariánů byv vyhnán, opět byl nucen vzdáliti se. Když od služebnictva jeho byl vyhledáván na smrt, obrátiv lodičku, na níž prchal, v opačnou stranu řeky, úmyslně plul proti těm, kteří mu byli v patách. A když se ho ptali, jak daleko jest odtud Athanasius, odpověděl, že není daleko, a tak unikl, protože oni pluli směrem opačným.“

Tajné výhrady lze užiti pouze za těchto okolností:
1. nemá-li tázající se práva žádati od nás plné pravdy;
2. máme-li k tomu důležitou příčinu, abychom nevyjevovali plné pravdy; 3. nevzniká-li z toho škoda bližnímu. *

Někdy smíme, a dokonce jsme povinni zatajiti pravdu Mlčelivost všechnu. To pravidlo platí, běží-li o t a j e m s t v í přítajemství. (secretum).

Tajemství rozeznáváme čtveré: 1. tajemství p ř i r o z e n é (secretum naturale), 2. s l í b e n é (secretum promissum), 3. s v ě ř e n é (secretum commissum), 4. s v á t o s t n é (secretum sacramentale seu sigillum confessionale).

Tajemství p ř i r o z e n é týká se věcí, jež jsme seznali náhodou. Tak na, př. dověděl-li se kdo náhodou o chybě bližního, nesmí o tom mluvit před jinými bez příčiny. Každý člověk má zajisté právo na vlastní čest a tudíž i právo, aby mu čest nebyla brána neodůvodněným prozrazováním chyb jeho.

Tajemství s l í b e n é jest takové, ke kterému jsme se zavázali slibem.

Tajemství s v ě ř e n é nebo ú ř e d n í jest takové, které jsme povinni zachovávat pro úřad svůj. Úředním tajemstvím jsou vázáni hlavně advokáti, lékaři, telegrafní úředníci a j.

Tajemství s v á t o s t n é váže zpovědníka.

Tajemství vyjeviti jest dovoleno pouze za těchto okolností: 1. souhlasí-li s tím osoba, jíž záleží na tom, aby věc byla tajena; 2. jest-li věc ta již odjinud vyzrazena; 3. vzešla-li by z tajemství škoda obci nebo osobám soukromým.

Tajemství zpovědní prozraditi není dovoleno nikdy. Zpovědník jest pod těžkým hříchem a pod velmi přísnými

tresty časnými i věčnými k mlčelivosti zavázán. Zpovědník jest povinen podstoupiti raději smrt mučednickou, než aby ze zpovědi věc sebe menší vyjevil. Pro tajemství zpovědní podstoupili smrt sv. J a n N e p o m u c k ý († 1393), generální vikář arcibiskupa pražského Jana z Jenštejna, a blah. J a n S a r k a n d e r († 1620), farář holešovský na Moravě.

Kdo dovede včas mluvit i a včas mlčet, sluje m l č e l i v ý. Opak mlčelivosti jest mnohomluvnost.

„V ústech pošetilců jest srdce jejich a v srdci moudrých jsou ústa jejich“ (Sir. 21, 29).

„Mnohé mluvení nebývá bez hříchu, kdo však zdržuje rty své, opátrný jest“ (Přisl. 10, 19).

„Smrt a život (jest) v moci jazyka“ (Přisl. 18, 21).

Lež.

Protiva pravdomluvnosti jest l e ž (mendacium).

Lhāti jest vědomě jinak mluvit, než jak myslíme (Ot. 456).

Řeč naše jest lež: 1. jsme-li přesvědčeni, že není pravda, co mluvíme; 2. je-li výpověď naše způsobila k tomu, aby jí bylo uvěřeno; 3. mluvíme-li nepravdu proto, abychom jiného oklamali.

Proto nelže, nýbrž mýlí se, kdo tvrdí něco nepravdivého, co pokládá sám za pravdivé. Ale lže, kdo mluví pravdu, kterou sám pokládá za nepravdu.

Rovněž nelže, kdo vypravuje něco zřejmě nepravdivého, protože poslouchající snadno může poznati, že to není pravda.

Podobně nejsou lež rčení tropická (metaforická, synekdochická, metonymická), rčení ironická, rčení hyperbolická, paraboly (podobenství), bajky, povídky a obvyklé zdvořilosti ve společnosti, protože poslouchající může vystihnouti smysl jejich.

Rovněž není lež řeč nepravdivá, která nemá za účel klamati jiného, nýbrž nějaké dobro vyšší. Sem náležejí řeči nepravdivé k osobám, jimž by pravda uškodila, jako jsou děti a blázni, potom odpovědi vyhýbavé k otázkám všetečným a neoprávněným.

Lhāti lze nejenom slovem, nýbrž i skutkem. Lež spáchaná skutkem sluje p ř e t v á ř k a, l i c o m ě r n o s t (si-

mulatio). Přetvářka náboženská nazývá se p o k r y t s t v í (hypocrisis).

Přetvařuje se, kdo jinak jedná, než myslí. Tak na př.: někdo při pohřbu pláče, ale v srdci má radost, že bude dědit.

Přetvářka náboženská nebo pokrytství záleží v tom, že člověk dělá se lepším nebo nábožnějším, nežli skutečně jest (Ot. 457).

Tuto nepravost vytýkal Pán Ježíš zákoníkům a farizeům. Pravit jim: „Běda vám, zákoníci a farizeové, pokrytci, neboť jste podobni hrobům zbilným, kteří se zdají zevnitř krásní, ale uvnitř jsou plni kostí umrlčích a vši nečistoty. Tak i vy zevnitř zajisté zdáte se lidem spravedliví, ale uvnitř jste plni pokrytství a nepravosti“ (Mat. 23, 27—28).

Lež rozeznáváme trojí: 1. š k ů d n i c k o u (mendacium damnosum), 2. s l u ž e b n o u (mendacium officiosum), 3. ž e r t o v n o u (mendacium iocosum).

Lež š k ů d n i c k á jest taková, kterou chceme bližnímu uškoditi.

Lží s l u ž e b n o u hledíme prokázati službu sobě nebo bližnímu.

Lež ž e r t o v n o u pronášíme, abychom bavili společnost.

Všeliká lež jest hříšná. Nejhorší ovšem jest lež škůdnická. To vysvítá: *a)* z P í s m a s v a t é h o, *b)* z t r a d i c e, *c)* ze zdravého r o z u m u.

a) P í s m o s v a t é zavrhuje všelikou lež. „Ohyzda zlá na člověku jest lež“ (Sir. 20, 26). „Ohavností jsou Hospodinu rtové lživí“ (Přisl. 12, 22). „Ústa lživá zabíjejí duši“ (Moudr. 1, 11). „Nelžete jedni druhým“ (Kol. 3, 9). Doklad: Ananiáš a Safira (Skut. 5, 1—11).

b) S v. A u g u s t i n († 430) napsal dvě knížky (De mendacio, Contra mendacium) o tom, že lež není dovolena.

S v. T o m á š A k v i n s k ý († 1274, Summa. theol. 2, 2, q. 110, a. 3) praví: „Non est licitum, mendacium dicere ad hoc, quod aliquis alium a quocunque periculo liberet.“

c) Z d r a v ý r o z u m také odsuzuje lež. Neboť kdo lže, převrací účel řeči a podvrací základ společnosti lidské,

totiž důvěru. Proto již pohané prohlašovali lež za nebezpečnou životu pospolitému. C i c e r o († 43 př. Kr. De Divin. 2, 71) praví: „Mendaci homini ne verum quidem dicenti credere solemus.“

Poučení. Tak jako pravdomluvnost připodobňuje nás Bohu (Jan 3, 33), tak lež připodobňuje nás ďáblu. Písmo sv. nazývá ďábla lhářem a otcem lži (Jan 8, 44). Proto mluvmě vždy jen pravdu, abychom byli podobni Bohu.

§ 65. Povinnosti k tělu bližního.

Povinnosti
k tělu
bližního.

Povinnosti k tělu bližního jsou vyjádřeny pátým přikázáním božím: „Nezabiješ!“ (II. Mojž. 20, 5).

V pátém přikázání božím se zapovídá, sobě nebo bližnímu na těle nebo na duši škoditi (Ot. 421).

A prikazuje se pečovati nejenom o život svůj a duši svou, nýbrž i o život a duši bližního.

I. Kdo škodí bližnímu na těle.

Kdo škodí
bližnímu
na těle.

Bližnímu škodí na těle, kdo jej bezprávně usmrcuje nebo zraňuje nebo kdo mu příkořím a hrubostí života ukracuje (Ot. 424).

Pátým přikázáním božím se zapovídá také souboj, protože z něho obyčejně poranění, ano často i usmrcení pochází (Ot. 425).

Proti pátému přikázání božímu nehřeší se toliko skutky, nýbrž i nenávisť a závistí, hněvem a žárlivostí, spíláním a klením a vůbec vším, co může býti příčinou tělesného poškození bližního. Také jest hříšno, z omrzelosti nebo zoufalství sobě nebo bližnímu smrti přátí (Ot. 427).

„Každý, kdož nenávidí bratra svého, vražedník jest“ (I. Jan 3, 15).

„Ale já pravím vám, že každý, kdo se hněvá na bratra svého, hoden bude soudu“ (Mat. 5, 22).

Co jest
vražda.

Největší provinění proti tělu bližního jest vražda.

V r a ž d a (homicidium) jest násilné a nespravedlivé zničení života bližního.

Jako sebevražda, tak i vražda jest čtverá: *a)* h r u b á, *b)* n e n á h l á (subtilní), *c)* č á s t e č n á, *d)* ž á d a n á.

H r u b é vraždy se dopouští, kdo najednou činí konec životu bližního.

N e n á h l o u (subtilní) vraždou se prohřešuje, kdo znenáhla ničí život bližního, na př. zármutkem ukracuje mu života.

Z č á s t e č n é vraždy bude odpovídati, kdo jiného zmrzačil.

Ž á d a n o u vraždou se proviňuje, kdo jinému smrti přeje, na př. nezdárný syn rodičům, aby jim nemusil platiti výměnek.

Vrah hřeší nejenom proti zavražděnému, nýbrž i proti Bohu a proti společnosti lidské.

S v. T o m á š A k v i n s k ý († 1274, Summa theol. 3, q. 47 a. 6 ad 3) praví: „Qui hominem occidit, iniuriam facit non solum homini occiso, sed etiam Deo et reipublicae.“

Proti Bohu hřeší, protože zasahuje bezprávně v práva boží.

Na zavražděném dopouští se bezpráví, protože ho olupuje o největší statek pozemský a uvrhuje jej do největšího neštěstí pozemského a často i do záhuby věčné.

Proti společnosti proviňuje se vrah, protože podkopává bezpečnost společnosti lidské a připravuje ji o užitečného člena.

Vražda, vykonaná za okolností přitěžujících nebo povahu činu měnících, sluje vražda k v a l i f i k o v a n á, na př. vražda loupežná, vražda najatá, vražda vlastních rodičů, vražda krále atd.

Od vraždy úmyslné jest rozeznávati z a b í t í člověka n e z a m ý š l e n é, n a h o d í l é (homicidium casuale).

Nahodilé zabití jest z a v i n ě n é nebo n e z a v i n ě n é.

Zabití n e z a v i n ě n é jest tehdy, připravil-li kdo o život bližního, konaje něco dovoleného nebo nařízeného a dbaje náležité opatrnosti. Na př. zedníkovi upadne cihla a zabije člověka.

Zabití z a v i n ě n é h o dopustil se člověk, který usmrtil člověka, konaje něco nedovoleného nebo opominuv povinné péče. Tak může býti vinen zabitím člověka, kdo ve společnosti pohrává si se zbraní ostře nabitou nebo

kdo opomine dáti výstražné znamení při opravě cest, střech, při jízdě na železnici atd.

Úmyslnou vraždu (*homicidium voluntarium*) Bůh prohlásil za hřích do nebe volající a určil na ni trest smrti.

Kainovi řekl: „Hlas krve bratra tvého volá ke mně ze země“ (I. Mojž. 4, 10).

K Noemovi pak a k synům jeho pravil: „Kdokoli by vylil krev lidskou, vylita bude krev jeho, neboť k obrazu božímu učiněn jest člověk“ (I. Mojž. 9, 6).

Za úmyslnou vraždu Kain byl trápen velikými výčitkami svědomí (I. Mojž. 4, 16) a Achab a Jezabel byli potrestáni ohavnou smrtí (III. Král. 22, 35—38; IV. Král. 9, 30—37).

Dle rakouského zákona trestního (§ 136) úmyslná vražda trestá se smrtí. Druhy vraždy a zabití jsou vyliceny v §§ 135—143. O přestupcích a přečinech proti bezpečnosti života jedná osmá hlava trestního zákona (§§ 335—392), o přečinech a přestupcích proti zdraví §§ 393—433.

Kdy
jest dovoleno
usmrtiti
bližního.

Jenom ve třech případech jest dovoleno usmrtiti člověka: 1. každému člověku ve spravedlivé obraně, 2. vojínu ve válce, 3. vrchnosti na potrestanou zločinců.

V obraně.

1. Každému jest dovoleno brániti vlastního života i s nebezpečenstvím života útočnickova, ale v mezích zákonité obrany (*servato moderamine inculpatae tutelae*). Právo to má člověk od přírody. Od přírody člověk má právo na život svůj, proto od přírody má také právo hájiti života svého proti nespravedlivým útokům prostředky k tomu potřebnými, tedy i poraněním nebo zabitím útočníka, nelze-li jiným způsobem smrti uniknouti. Avšak člověk nesmí proti nespravedlivému útočníku podnikati více, než jest třeba na ochranu života vlastního. Této mírnosti ve spravedlivé obraně říká se *moderamen inculpatae tutelae*. Proto lze-li nám zachrániti život útekem, voláním o pomoc, odzbrojením útočníka, naprosto není nám dovoleno útočníka zabíjeti. Pak bychom překročili meze zákonité obrany. Rakouský obecný zákoník občanský v § 19 stanoví: „Kdo by přestoupil meze potřebné obrany, bude z toho odpovědný.“

Co může člověk podniknouti na obranu života vlastního, může podniknouti i na obranu života osoby třetí.

Ve válce.

2. Co jest pro jednotlivce donucená sebeobrana, to jest pro celý stát v á l k a (*bellum*).

Že válka jest dovolena, vysvítá *a)* z P í s m a s v.,
b) z r o z u m u.

a) P í s m o s v. války nezavrhuje. Za času zákona přirozeného Abraham vedl válku, a když se vracel z boje, žehnal mu Melchisedech (I. Mojž. 14). V zákoně Starém (II. Mojž. 17, 8—16) čteme, že Izraelité bojovali proti Amalekitům a že Mojžíš se modlil za bojující Izraelity. Dokud měl ruce vztažené k nebi, Izraelité vítězili, když mu ruce klesaly, Izraelité prohrávali. Proto Aron a Hur podpírali ruce jeho. V Novém zákoně přicházeli k Janu Křtiteli i vojáci a tázali se: „A my co budeme činiti?“ Jan řekl jim: „Nikoho nepotlačujte, ani nečiňte křivdy a dosti mějte na platu svém“ (Luk. 3, 14). Jan Křtitel nepřikázal jim, aby opustili stav vojenský. Podobně setník pohanský Kornelius byl pokřtěn a přece zůstal vojínem (Skut. 10).

b) Také r o z u m mluví pro válku. Každá společnost jakožto osoba morální neméně nežli jednotlivec musí mít prostředek, odraziti útok nepřátelský a hájiti práva svého. Společnost lidská nemá však dosud jiného prostředku k tomu nežli válku.

Za různých dob usilovali sice někteří mužové nahraditi válku tribunálem mezinárodním, který by rozhodoval o sporech jednotlivých státův, ale dosud marně. Takový návrh učinil král český Jiří z Poděbrad († 1471), asi o sto let později král francouzský Jindřich IV. (1589—1610) a v nejnovějším čase papež Lev XIII. dne 20. června 1894 a konečně car ruský Mikuláš II. dne 24. srpna 1898.

Lev XIII., setkav se v dubnu r. 1893 s císařem německým Vilémem, hleděl jej nakloniti pro myšlenku odzbrojení. Papež připravoval pro tuto myšlenku encykliku a získal pro ni souhlas Rakouska, Španělska, Italie a Belgie. Dne 20. června 1894 papež tuto encykliku skutečně vydal.

Car Mikuláš II. podepsal dne 24. srpna 1898 mírový manifest a hned potom byla svolána konference haagská, aby jednala o světovém míru.

P o z n á m k a. Hlavním městem mírového hnutí jest holandské město Haag. Dne 28. srpna 1913 byl v Haagu slavnostně otevřen Palác míru. Účel této budovy jest, státi se jednou sídlem světového soudu smířčího. Stavbu paláce umožnil 8milionovým darem americký milionář Andrew Carnegie. Se stavbou bylo začato r. 1908 v rozloze půl hektaru. Všechny státy, které podepsaly smlouvu o rozhodčím soudu,

věnovaly pro palác drahocenné dary. Kolem paláce jest zahrada a na levé straně paláce věž. Vnitřní zařízení paláce jest nádherné, zvláště dvorana. Podobá se katedrále. Strop jest kopule, zdobená mosaikami řeckých bohů. Okna jsou malována, aby tlumila světlo. Střední okno představuje slunce. Dvoranu podpírají mramorové pilíře. Další dvorana jest určena pro soudní sál a jest vyzdobena pracemi sochařskými. V paláci jest také sál poradní, hovorna, pokoje přijímací a kancelář nadace Carnegiovy jakož i sál přednáškový, určený k přednáškám o právu mezinárodním. Na druhém křídle paláce jest malý sál justiční s galerií pro obecnost.

Avšak ne každá válka jest dovolena. Aby válka byla dovolena, jest třeba: *a)* aby byla podniknuta vrchností zákonitou a ve státě nejvyšší; *b)* aby byla vedena z příčin spravedlivých a důležitých.

Příčiny spravedlivé k válce jsou: odraziti útok nepřátelský, žádati dostiučinění za právo porušené, potlačiti vzpouru poddaných atd. Nespravedlivá a tudíž hříšná jest válka podnikaná z hrabivosti nebo ze ctižádosti. Zdali příčina k válce jest spravedlivá či nespravedlivá, o tom rozhodovati nesluší vojínům ani občanům a také nebudou oni z války odpovídati. Všecka odpovědnost z války spadá na vrchnost.

Ve válce jest dbáti lidskosti a mravnosti. Zbytečné týrání nebo vraždění nepřátel, a dokonce bezbranných občanů, žen a dětí, zbytečné ničení majetku soukromého, otravování studní, užívání krutých zbraní atd. jest nemravné.

Aby opatření válečná byla uvedena do mezí mravnosti a lidskosti a aby hrůzy válečné co možná byly zmírněny, mezi mocnostmi byly ujednány zvláštní smlouvy.

R. 1864 byla smluvena smlouva ženevská a r. 1874 smlouva petrohradská.

Smlouva ženevská stanoví, že zranění ve válce mají býti pokládáni za neutrální a že obě válčící strany mají pečovati o ně co nejhumánněji.

Smlouva petrohradská nařizuje, aby válka byla obmezena na míru nejmenší a aby bylo šetřeno všeho mimo strany válčící.

R. 1865 byly zakládány společnosti Červeného kříže ve všech zemích střeoevropských na ochranu raněných. Zakladatel mezinárodní společnosti Červeného kříže jest Švýcar Henry Durant (nar. 1828). R. 1901 byla mu udělena Nobelova cena míru.

3. Že vrchnost má právo trestati zločince smrtí, vy- Při trestu
svítá a) z P í s m a s v. i b) z r o z u m u. smrti.

a) Písmo sv. Starého zákona stanoví trest smrti na vraždu. Praví: „Kdokoli by vylil krev lidskou, vylita bude krev jeho, neboť k obrazu božímu učiněn jest člověk“ (I. Mojž. 9, 6). V Novém zákoně Pán Ježíš neupírá vrchnosti světské práva hrdelného. Když se ho tázal Pilát: „Nevíš-li, že mám moc ukřižovati tebe a mám moc propustiti tebe?“ Ježíš odpověděl: „Neměl bys proti mně moci žádné, kdyby tobě nebylo dáno shůry“ (Jan 19, 10—11). Sv. Pavel napomíná: „Chceš-li, aby ses nebál mocnosti, čiň dobře a budeš míti od ní chválu. Božím zajisté služebníkem jest tobě k dobrému. Pakli zlé činiti budeš, boj se, neboť ne nadarmo meč nosí“ (Řím. 13, 3—4).

b) Vrchnost má moc trestati smrtí také na základě práva přirozeného. Část nebezpečná celku může býti odříznuta, protože část jest pro celek. Každý člověk jest část společnosti, proto jest-li jí škodlivý, jest-li jí nebezpečný, může býti odstraněn, aby zachováno bylo dobro obecné. Člověk nebezpečný společnosti mohl by býti odstraněn také do žaláře. Avšak žalář neodstrašuje od zločinu tolik jako trest smrti, proto chce-li společnost o dobro své náležitě pečovati, musí trestati smrtí.

Právo hrdelné (*ius gladii*) upírali vrchnosti valdenští a novokřtění. Někteří politikové, dovolávající se filantropie (lidumilství), hlásají, že trest smrti není dobru společnosti nevyhnutelně potřebný, naopak nejvýše škodlivý, a proto prý jest třeba odstraniti jej.

S o u b o j (duellum, monomachia) jest nebezpečný Co jest
zápas dvou lidí, kteří se smluvili o místě, čase a druhu soubój.
zbraně.

Souboj jest zakázán právem přirozeným, k l a d -
ným b o ž s k ý m, c í r k e v n í m a s v ě t s k ý m.

a) Souboj odporuje zákonu přirozenému, neboť odporuje lásce k sobě, spravedlnosti k bližnímu, povinné úctě k Bohu a zdravému rozumu.

Souboj odporuje lásce k sobě, protože soubojem člověk vydává život svůj v nebezpečenství smrti časné i věčné.

Souboj uráží spravedlnost k bližnímu, protože činí útok na život jeho.

Soubojem člověk upírá Bohu právo nad životem a smrtí a osobuje si je sám.

Souboj jest proti zdravému rozumu, protože jest prostředek docela nevhodný k obhájení cti. Kdo zvítězil v souboji, dokázal větší sílu a zručnost, ale nikoli, že jest v právu.

b) Souboj jest zakázán k l a d n ý m z á k o n e m b o ž s k ý m. Páté přikázání boží praví: „Nezabiješ!“ (II. Mojž. 20, 5). Zakazuje tudíž zabíjeti sebe a bližního.

c) Souboj jest zapověděn z á k o n e m c í r k e v n í m. Sněm t r i d e n t s k ý (Sess. 25, cap. 19 de Reformatione) nařizuje: „Detestabilis duellorum usus fabricante diabolo introductus, ut cruenta corporum morte animarum etiam perniciem lucretur, ex Christiano orbe penitus exterminetur.“ A stanoví trest klatby všem účastníkům souboje, tedy nejen bojujícím, nýbrž i sekundantům (svědkům) a divákům, kteří přítomností svou souboj schvalují. Kdo v souboji padne, nesmí býti pohřben křesťansky.

Tato ustanovení byla opět od papežův opakována a uváděna na pamět. Posledně od papeže Lva XIII. listem biskupům rakouským a německým „Pastoralis officii“ ze dne 12. září 1891.

Církev trestá souboj odepřením církevního pohřbu a vyobcováním z církve všech, kdo se ho zúčastnili (Ot. 426).

d) Rakouský zákoník trestní v §§ 158—165 také zapovídá souboj. Zákoník vojenský souboj dovoluje.

Souboj jest zbytek dob, ve kterých stát ještě nepečoval nebo nemohl pečovati o bezpečnost osoby, majetku a cti, proto každý pečoval o sebe sám, a stala-li se mu křivda, domáhal se dostiučinění také sám. Ve spořádaných státech každý může se dovolávati práva u soudu.

Souboj jest dovolen pouze tehdy, jest-li náhradou za válku. Takový souboj podnikl David s Goliášem a sv. Václav s Radslavem, vévodou zlickým.

Povinnost
náhrady
vznikající
z vraždy nebo
z poranění.

Kdo někoho nespravedlivě p o r a n i l, jest povinen nahraditi poraněnému: *a)* útraty za léčení (i dle rakouského obecného zákona občanského § 1325); *b)* škodu vzešlou (damnum emergens) a zisk ušlý (lucrum cessans), na př. poranil-li řemeslníka, takže nějaký čas jest neschopen k práci.

V r a h jest povinen nahraditi nejbližším příbuzným nebo dědicům zavražděného, co by jim nebožtík dle poměru naděje ještě byl zahospodařil. Dle rakouského obecného zákona občanského § 1327 má jim nahraditi vše, co jim tím ušlo.

Jelikož povinnost náhrady vzniká jen z nespravedlivého poranění a zabití, není povinen k náhradě, kdo poranil nebo usmrtil nespravedlivého útočníka při spravedlivé sebeobraně, leč by přestoupil meze nezaviněné obrany. Podobně kdo bez viny a bez úmyslu někoho poranil nebo zabil.

II. Kdo pečuje o tělo bližního.

O tělo bližního pečuje, kdo přispívá v tělesných potřebách jeho dle možnosti své a dle potřeby jeho.

V tělesných potřebách přispíváme bližnímu, konajíce tělesné skutky milosrdenství.

V Písmě svatém doporučují se zvláště tyto tělesné skutky milosrdenství: 1. lačné krmiti, 2. žíznivé napájeti, 3. pocestné do domu přijímati, 4. nahé odívati, 5. nemocné navštěvovati, 6. vězně vysvobozovati, 7. mrtvé pochovávat, (Ot. 840). Tělesné skutky milosrdenství.

Tělesné skutky milosrdenství jsou obsaženy ve verši:

„Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.“

1. **L a č n é k r m i t i** (cibo). Prorok Isaiáš napomíná: „Lámej lačnému chleba svého!“ (Is. 58, 7). Pán Ježíš rozmnožil dvakrát chleby (Mat. 14, 15—21; 15, 32—38).

Pod jedním starým obrazem, představujícím boháče v pekle, stojí slova:

Gutta carebit, qui micam non dabit.

2. **Ž í z n í v é n a p á j e t i** (poto). Pán Ježíš řekl: „Kdokoli dá nápoje jednomu z těchto nejmenších číši vody studené, toliko ve jménu učedníka, zajisté, pravím vám, neztratí odplaty své“ (Mat. 10, 42).

Rebeka napojila Eliesera, služebníka Abrahamova, a velbloudy jeho (I. Mojž. 24, 17—20).

3. **P o c e s t n é d o d o m u p ř i j í m a t i** (colligo). Prorok Isaiáš přikazuje: „Nuzné a pocestné uveď v dům svůj“ (Is. 58, 7).

Abraham pohostil Hospodina a dva anděly (I. Mojž. 18, 1—16).

4. **N a h é o d í v a t i** (tego). Prorok Isaiáš velí: „Když uzříš nahého, přioděj ho!“ (Is. 58, 7).

V Joppe byla jedna učednice, jménem Tabita, která šila chudým lidem sukně a šaty (Skut. 9, 36—41).

5. **N e m o c n é n a v š t ě v o v a t i** (visito). V knize Sirachově čteme: „Nelenuj navštívit nemocného“ (Sir. 7, 39).

Tobiáš v zajetí asyrském chodil na každý den po všem příbuzenství svém a těšil je a uděloval každému, pokud mohl, ze statku svého (Tob. 1, 19).

Odjakživa církev doporučela věřícím ošetřovati nemocné a zakládala kongregace a řády k obsluze nemocných, tak na př. Milosrdné bratry a Milosrdné sestry. Řád Milosrdných bratrů založil sv. Jan z Boha († 1550), řád Milosrdných sester sv. Vincenc z Paula v jižní Francii († 1660).

6. **V ě z n ě v y s v o b o z o v a t i** (redimo). Tento skutek milosrdný koná, kdo dovoleným způsobem pomáhá na svobodu člověku, který nevinně přišel o svobodu.

Tak vysvobodil Abraham Lota ze zajetí (I. Mojž. 14, 14—16) a Daniel Susannu vedenou na smrt (Dan. 13, 45—46).

Účel vykupovati křesťanské otroky z rukou Saracénů vytkli si trinitáři, založení od sv. Jana z Mathy, pařížského doktora bohosloví, a od poustevníka sv. Felixe z Valois r. 1198, potom ve Španělsku nolaskové, založení od sv. Petra Nolaska r. 1218. Nolaskové nazývali se také Řád Panny Marie na vykupování zajatcův (Ordo B. M. V. de mercede redemptionis captivorum).

7. **M r t v é p o c h o v á v a t i** (condo). Archanděl Rafael řekl Tobíášovi: „Když jsi se modlíval s pláčem a pochovával mrtvé a nechávals oběda svého a mrtvé ukrýval jsi přes den v domě svém a v noci pochovával je, jáť jsem obětoval modlitby tvé Pánu“ (Tob. 12, 12).

Josef z Arimatheje pochoval tělo Ježíšovo (Mat. 27, 57—60).

Běžné způsoby pohřbívání jsou tyto: *a)* do hrobu v zemi ke hnilobě (inhumace), *b)* spalování (incinerace), *c)* ponořování do vody (imerse), *d)* umělé udržování mrtvých těl vysušením (mumifikace).

Nejstarší způsob pohřbívání jest pochovávání do země. Tento obyčej jest ohlas slov Hospodinových, promluvených k prvnímu člo-

věku: „V potu tváři své chléb jísti budeš, dokavad se nenavrátiš do země, z které vzat jsi“ (I. Mojž. 3, 19). Později družilo se k pochovávání do země balzamování, aby mrtvola byla uchráněna hniloby. U národů pohanských ůjal se vedle pochovávání do země také obyčej spalovati mrtvoly, ale obyčej ten nebyl všeobecný. V Evropě pochovávání do země jest také starší nežli spalování mrtvol. Doba kamenná v severní a střední Evropě má pouze hroby mrtvol uložených do země. Teprve doba bronzová může se vykázati popelniciemi.

Křesťanství potlačilo spalování mrtvol úplně. Křesťanství drželo se obyčeje pochovávati do země, protože zakladatel jeho Ježíš Kristus byl také pochován do země. Křesťanství řídí se ve všem příkladem Kristovým. Mimo to místa v Písmě svatém mluvící o smrti a vzkříšení přihlížejí k pochovávání do země. Kristus praví o dívce zemřelé: „Nemřela dívka, ale spí“ (Mat. 9, 24). A sv. Pavel srovnává hřbitov s polem. Praví: „Rozsívá se (tělo) porušitelné, vstane neporušitelné; rozsívá se nesličné, vstane oslavené; rozsívá se nemocné, vstane mocné; rozsívá se tělo živočišné, vstane tělo duchovní“ (I. Kor. 15, 42—44). Bylo-li tělo spáleno, lze si těžko představit, že smrt jest spánek a že těla vstanou z hrobu, jako vzhází ze země símě zaseté.

Spalování mrtvol opět zavéstí pokusila se revoluce francouzská r. 1797 a 1799, ale marně. Teprve zednářům¹⁾ podařilo se to. Dne 8. prosince 1869 byl v Římě zahájen všeobecný sněm církevní. V týž den a v touž hodinu zahájili i zednáři v Neapoli mezinárodní kongres, jehož se zúčastnilo 700 „bratří“ ze všech zemí. Na tomto kongresu bratři se usnesli, všemi prostředky, ani násilí nevyjímaje, pracovati k tomu cíli, aby katolictví rychle a radikálně bylo odstraněno. Jako výborný prostředek k tomu vidělo se jim zesvětšiti hřbitovy katolické a proměnit je v krematoria.

Od té doby způsob pohřbívati mrtvoly ohněm šířil se v Italii a z Italie do všech zemí hlavně působením společností pro spalování mrtvol. První krematorium bylo zřízeno v Italii v Miláně a dne 22. ledna 1876 byla v něm spálena první mrtvola. Počátkem 20. století jest společností pro spalování mrtvol v Americe 24, v Německu 76, v Italii 20, v Anglii 16, ve Švýcarsku 7, v Rakousku 2, v Nizozemsku 1 s 15 odbory, ve Švédsku 8, v Dánsku 2, ve Francii a Norsku po jedné.

Mimo zesvětštění hřbitovů zednáři mají ještě tyto cíle: zesvětšiti rodinu a školu. Luigi Castellazzo, sekretář lóže zednářské v Římě, napsal r. 1885: „Občanský sňatek odejme církvi rodinu, škola bez vy-

¹⁾ Z e d n á ř i vznikli v Anglii r. 1717, vypůjčili si od středověkých cechů kamenických zřízení a roztržili na mistry, tovaryše a učedníky a učinili si účelem pěstovati vše, co jest krásné, šlechtné a dobré, a tak stavěti duchovní chrám v duši lidské. Tak říkali na oko. Vskutku však měli heslo: podkopati oltáře a trůny a upravit společnost lidskou, zbavenou všeho náboženství zjeveného, podle choutek svých.

znání odejme církvi dorůstající generaci a spalování mrtvol odejme církvi poslední nároky při smrti. Tak bude církev brzy zničena.“

Kongregace inkvisice římské dekretem ze dne 19. května 1886 zakázala křesťanům katolickým přistupovati za členy spolků pro spalování mrtvol a dáti spáliti mrtvolu vlastní nebo cizí.

Má-li býti mrtvola spálena proti vůli zemřelého na rozkaz cizí, jest dovolen výkrop v domě a tichá mše sv., ale nikoli průvod ke krematoriu. Nařídil-li zemřelý před smrtí, aby byl spálen, a jest-li jisto, že v tomto rozhodnutí až do smrti setrval, nesmí býti po křesťansku pohřben. Byl-li před smrtí napomenut, aby ustanovení své o spálení mrtvoly své odvolal, a zdráhá-li se, nesmějí mu býti uděleny svátosti umírajících (*Sacra Congregatio Officii* ze dne 15. prosince 1886 a ze dne 27. července 1892).

Za starých časů býval zvyk mrtvoly osob vzácných, v cizině zemřelých, vyvrhovati, na kusy rozřezávati, vařiti, kosti masa zbavovati a čistou kostru posílati do vlasti, aby tam byla pohřbena. Papež Bonifác VIII. (1294—1303) odsoudil tento obyčej jako násilný a neuctivý k zemřelému (*actum violentum et impium contra defunctos*) a stanovil, aby mrtvola člověka takového byla dopravena do vlasti celá nebo aby byla pohřbena na čas v místě, kde člověk ten zemřel, a až zetlí, aby byla převezena do vlasti (*Extravagantes Communes. Lib. III. Tit. VI. cap. 1*). Tímto vynesením nebyla však zapověděna pitva vědecká.

Proč máme
horlivě ko-
nati skutky
milosrden-
ství.

Skutky milosrdenství máme konati horlivě: 1. protože Pán Ježíš vše, co dobrého bližnímu činíme, tak přijímá, jako bychom to byli učinili jemu samému; 2. protože Bůh milosrdným také milosrdenství přislíbil (Ot. 842).

1. Když Pán Ježíš vypočítal skutky milosrdné, pravil: „Zajisté, pravím vám: Pokud jste to učinili jednomu z bratří těchto mých nejmenších, mně jste učinili“ (Mat. 25, 40).

2. Když Pán Ježíš mluvil osmero blahoslavenství, řekl: „Blahoslavení milosrdní, neboť milosrdenství dojdou“ (Mat. 5, 7). A svatý apoštol Jakub napsal: „Soud bez milosrdenství tomu, kdo neučinil milosrdenství“ (Jak. 2, 13).

Kdy jsme po-
vinni konati
skutky milo-
srdné.

Tělesné skutky milosrdenství nejsme povinni konati vždycky, nýbrž jenom tehdy, potřebuje-li toho bližní náš a máme-li my k tomu potřebné prostředky.

Potřeba bližního může býti *a) s v r c h o v a n á* (*necessitas extrema*), *b) n a l é h a v á* (*necessitas gravis*), *c) o b y č e j n á* (*necessitas communis*).

Potřeba bližního jest *s v r c h o v a n á*, je-li v nebezpečení život jeho; *n a l é h a v á*, hrozí-li mu nemoc nebo

ztráta výdělku; o b y č e j n á, trpí-li nouzi, takže jest nucen žebrati.

Movitost naše může býti jen taková, že máme pouze statky potřebné k životu (*bona necessaria vitae*), nebo že máme mimo to statky potřebné ke slušné výživě dle stavu (*bona superflua vitae*, sed *necessaria status*), nebo že máme ještě statky nadbytečné (*bona superflua status*).

Ze statků potřebných k životu nejsme povinni udíleti bližnímu, ale ze statků přebytných životu jsme povinni přispěti bližnímu, je-li v potřebě svrchované, a ze statků přebytných stavu, je-li bližní v potřebě naléhavé a obyčejné.

Sv. Ambrož († 397): „Pasce fame morientem, si non pavisti, occidisti.“

Sv. Augustin († 430): „Superflua divitum necessaria sunt pauperum. Res alienae possidentur, cum superflua possidentur.“

Tělesné skutky milosrdenství slují krátce a l m u ž n a t ě l e s n á (*eleemosyna corporalis*, *ἐλεημοσύνη*).

Poučení. Konání dobrých skutků podporuje církev zvláště zbožnými bratrstvy a spolky. Všem věřícím doporučuji se zvláště tato bratrstva: Bratrstvo nejsvětější svátosti oltářní a nejsvětějšího srdce Páně, Bratrstvo Panny Marie, křesťanského cvičení, blažené smrti, bratrstvo některých svatých, jako sv. Michala, sv. Anny, sv. panny Barbory, sv. Vincence a jiných.

§ 66. Povinnosti ke cti bližního.

Ke cti bližního máme povinnosti, abychom cti a dobrého jména bližního šetřili, si vážili a co možná hájili (Ot. 468).

Hájiti cti bližního smíme pouze prostředky dovolenými. Prostředky dovolené jsou: bližního přímo se zastati, hovor přerušiti, řeč jinam obrátiti, tvář zachmuřiti, ze společnosti odejiti.

Nedovolený prostředek jest všeliké násilí.

Proti cti bližního hřeší se úkony v n i t ř n í m i a v n ě j š í m i.

Čím se hřeší
proti cti
bližního.

I. Úkony vnitřní.

Úkony vnitřní jsou: o p o v á ž l i v é p o c h y b o v á n í (dubitatio temeraria), k ř i v é p o d e z ř í v á n í (suspicio temeraria) a o p o v á ž l i v é p o s u z o v á n í (iudicium temerarium).

Opovážlivé pochybování. O p o v á ž l i v ý m p o c h y b o v á n í m se prohřešuje, kdo bez dostatečné příčiny kolísá v duchu, má-li si učiniti o bližním úsudek příznivý či nepříznivý.

Úsudek náš o bližním má býti ustálený dle pravidla: „Quisque praesumitur bonus, donec probetur contrarium.“

Křivé podezřívání. K ř i v ý m p o d e z ř í v á n í m se prohřešuje, kdo bez dostatečné příčiny o bližním něčeho zlého se domýšlí (Ot. 459).

„Láska nemyslí nic zlého“ (I. Kor. 13, 5).

„A nikdo nemyslete zlého proti příteli svému v srdcích svých“ (Zach. 8, 17).

Opovážlivé posuzování. O p o v á ž l i v ý m p o s u z o v á n í m se prohřešuje, kdo bez dostatečné příčiny o bližním něco zlého za jisto a pravdivo pokládá (Ot. 460).

„Nesuďte, abyste nebyli souzeni, neboť jakým soudem souditi budete, takovým budete souzeni, a jakou měrou měřiti budete, takovou bude vám zase odměřeno. Což pak vidíš mrvu v oku bratra svého a v oku svém břevna. nevidíš? Anebo kterak díš bratru svému: Nech, ať vyvrhnu mrvu z oka tvého! a hle, břevno jest v oku tvém. Pokrytče, vyvrz nejprve břevno z oka svého a tehdy prohlédneš, abys vyňal mrvu z oka bratra svého“ (Mat. 7, 1—5).

II. Úkony vnější.

Úkony vnější proti cti bližního jsou: p o m l u v a (calumnia), u t r h a ě s t v í (detractio), d o n á š e n í (sussuratio) a p o t u p a (contumelia).

Pomluva. P o m l ú v o u se prohřešuje, kdo o bližním chyby vymýšlí nebo jeho skutečné chyby zveličuje (Ot. 461).

„Jako had, když uštkne tajně, o nic menší není ten, kdo tajně utrhá“ (Kaz. 10, 11).

„Rána bičem působí modřinu, rána pak jazykem zdrobí kosti“ (Sir. 28, 21).

D o k l a d: Aman (Ester 3).

Pomluvou se prohřešuje také, kdo pomlouvajícího poslouchá, protože mu poskytuje příležitosti k pomluvě.

Sv. Bernard († 1153 Lib. 2. de Consider. c. 13) praví: „Detrahere vel detrahentem audire, utrum horum detestabilius sit, non facile dixerim.“

Musíme-li slyšeti pomlouvačné řeči o bližním, nemáme v nich míti žádného zalíbení, nýbrž máme co možná najevo dávat, že se nám nelíbí, a seč jsme, jim brániti (Ot. 464).

„Opleť uši své trním, neslyš jazyka zlého“ (Sir. 28, 28).

„Vitr půlnoční rozhání dešť a tvář smutná jazyk utrhač“ (Přisl. 25, 23).

Na cti utrháním se prohřešuje, kdo skutečné chyby bližního bez dostatečné příčiny vyjevuje (Ot. 462).

Na cti utrhání.

„Ohavnost u lidu jest utrhač“ (Přisl. 24, 9).

Chyby bližního smíme a máme vyjeviti, když jest toho třeba k polepšení chybujiícího nebo k zamezení ještě většího zla (Ot. 463).

Na cti utrhání trestá se i dle rakouského zákona trestního, a to buď jako zločin nebo jako přečin a přestupek. Zločinu na cti utrhání dopouští se dle § 209, kdo někoho udá u vrchnosti pro zločin vymyšlený na něho. To se trestá vězením od 1—5 let (§ 210). Přečiny a přestupky proti bezpečnosti cti trestají se dle § 493 vězením od 1—6 měsíců.

Donášením se prohřešuje, kdo někomu donáší, co jeho přítel nepřiznivého o něm pověděl, aby je znešvařil (Ot. 465).

Donášení.

„Nadymač (donašeč) a dvoujazyčník jest zlořečený, neboť mnohých, kteří pokoj mají, pobouří“ (Sir. 28, 15).

Způsoby, jimiž lze se dopustiti pomluvy, na cti utrhání a donášení, jsou zahrnuty ve verších:

Imponens, augens, manifestans, in mala vertens,

Qui negat, aut imminuit, reticet, laudatque remisse.

Smysl těchto veršů jest: přičítati bližnímu poklesky vylhané, zveličovati skutečné chyby jeho, vyjevovati chyby bližního bez dostatečné příčiny, podkládati špatné úmysly, upíratí bližnímu dobrých vlastností, umenšovati nebo zamlčovati zásluhy bližního a chváliti, co jest chvály hodno, neochotně.

Pomluvou, na cti utrháním hřeší člověk proti bližnímu v nepřítomnosti jeho, potupou v přítomnosti jeho.

Potupou se prohřešuje, kdo čest svého bližního v jeho přítomnosti slovy nebo skutky zlehčuje (Ot. 466).

Potupa.

„Kdo by řekl bratru svému: Racha, hoden bude rady. A kdo by řekl: Blázne, hoden bude pekelného ohně“ (Mat. 5, 22).

Racha znamená: Ničemo! Futue (blázne) v mluvě biblické jest tolik co: Neznabohu! Největší potupa u Židův, upíralo-li se komu po-

znání Boha a víra v něho. Rada nebo velerada byla nejvyšší stolice soudní u Židů.

Protože spílání a nadávání podle slov Spasitelových náleží před nejvyšší tribunály, před veleradu a před soud boží, jsou zajisté hříchy těžké.

Dle rakouského zákona trestního (§ 496) nadávky trestají se prostým vězením od 3 dnů do 1 měsíce. Výčitky vystálého trestu trestají se vězením od 1 dne do 1 týdne.

Potupa jest hřích tím větší, čím: 1. hanlivější jest slovo nebo skutek, kterým bližní jest urážen; 2. čím vznešenější jest osoba urážející nebo osoba uražená; 3. čím větší škoda z urážky té vzniká; 4. čím více osob urážku slyší; 5. čím špatnější jest úmysl urážejícího.

To platí také o pomluvě a o utrhání na cti.

Potupa děje se v přítomnosti osoby uražené. Není však třeba, aby osoba uražená byla přítomna tělesně (fysicky), dostačí, je-li přítomna mravně, na př. v obraze nebo v zastupci.

Náhrada
škody způsobené na cti
bližního.

Kdo bližnímu na cti a dobrém jméně uškodil, jest povinen: 1. pomluvu odvolati, a když bližního zneuctil, odprositi ho; 2. ve všech případech podle sil svých napravit škodu, kterou bližnímu na jeho cti, jeho dobré pověsti a tím snad také na jiných statcích způsobil (Ot. 467).

Kdo ublížil bližnímu na cti pomluvou, jest povinen pomluvu odvolati.

Byla-li pomluva rozšířena tiskem, uražený může žádati, aby oprava v listě nebo sešitě, který od učiněného požádání nejprve vyjde, byla uveřejněna, a to zcela tím způsobem, jak byl vytištěn článek, který se má opravit, co do místa a písma (§ 19 tiskového zákona ze dne 17. prosince 1852).

Kdo ukřivdil bližnímu na cti utrháním, nemůže slov svých odvolati, ale má chyby bližního omluviti a zastříti tím, že upozorňuje na jiné dobré vlastnosti jeho.

Kdo donášením lidí rozešťval proti sobě, má je opět smířiti.

Kdo potupil bližního slovem nebo skutkem, musí jej odprositi.

P o u č e n í. Ublížovati bližnímu na cti tak se protivilo s v. A u g u s t i n u († 430), že dal nad stolem svým napsati tento nápis:

„Quisquis amat dictis alienam rodere vitam,
hanc mensam vetitam noverit esse sibi.“

§ 67. Povinnosti k majetku bližního.

Povinnosti k majetku bližního jsou stanoveny 7. a 10. přikázáním božím. Povinnosti k majetku bližního.

Sedmé přikázání boží zní: „Nepokradeš!“ (Ot. 440).

Desáté přikázání boží zní: „Aniž požádáš statku jeho!“ (Ot. 472).

V sedmém přikázání božím se zapovídá: škoditi bližnímu nespravedlivě na jeho majetku nebo statku (Ot. 441).

V sedmém přikázání božím se poroučí: 1. abychom každému, což jeho jest, nechávali, dávali a prokazovali; 2. abychom nespravedlivý majetek co nejdříve navrátili a učiněnou škodu podle možnosti zase napravili. Není-li možná najednou, třeba po částkách. Nelze-li však majetníka nebo jeho dědice vypátrati, třeba majetek nespravedlivý vynaložiti na zbožné účely (Ot. 451).

„Lepší jest maličko se spravedlností než mnoho užitků s nepravostí“ (Přísl. 16, 8).

V desátém přikázání božím se zapovídá všeliká hříšná žádost toho, co náleží bližnímu (Ot. 473).

„Kořen zajisté všeho zlého jest žádostivost“ (I. Tim. 6, 10).

V desátém přikázání božím se poroučí, abychom každému, což jeho jest, přáli a se svým spokojeni byli (Ot. 474).

Proti majetku bližního prohřešuje se: 1. kdo si cizí majetek neprávem přivlastňuje (iniusta acceptio), 2. jej poškozují (iniusta damnificatio), 3. jej zadržuje (iniusta retentio), 4. poškozování cizího majetku se účastní (iniusta cooperatio). Kdo se prohřešuje proti majetku bližního.

I. Nespravedlivé přivlastňování cizího majetku (iniusta acceptio).

Cizí majetek přivlastňuje si člověk neprávem: k r á d e ž í, l o u p e ž í, p o d v o d e m a l i c h v o u.

Krádeží (furtum) se prohřešuje, kdo potají a bezprávně cizí majetek bere (Ot. 443). krádeží.

Loupeží (rapina, spoliatio) se prohřešuje, kdo násilím a bezprávně cizí majetek bere (Ot. 444). loupeží,

Krádež a loupež vylučují z království božího. Sv. Pavel praví: „Ani zloději... ani lupiči nebudou vládnouti královstvím božím“ (I. Kor. 6, 10).

Loupež jest větší hřích nežli krádež, protože loupež směřuje nejen proti majetku, nýbrž i proti osobě bližního. Krádež jest provinění pouze proti majetku bližního.

Krádež trestá se dle rakouského zákona trestního v §§ 171—189. O loupeži jednají §§ 190—196.

Krádež nebo loupež jest hřích tím větší, čím více bylo ukradeno neb uloupeno, čím větší škoda tím vznikla, čím větší násilí na bližním bylo spácháno a čím více Bůh byl zneuctěn.

Krádež věci svaté nebo krádež spáchaná na místě posvátném sluje *s v a t o k r á d e ž* (sacrilegium).

O malých krádežích jest si pamatovati, že i jimi se může člověk těžce prohřešiti, a to: 1. když se takových krádeží dopouští s úmyslem, aby si znenáhla značnou částku prisvojil; 2. když jimi značnou částku získal, byť toho původně nezamýšlel (Ot. 447).

Odejmuti věc cizí není krádež, nemůže-li nebo nesmí-li vlastník věci rozumně překážeti jinému, aby si věc jeho vzal. To se může státi: *a)* jest-li někdo v nouzi svrchované; *b)* jde-li o spravedlivé odškodnění.

Má-li někdo takovou nouzi, že v krátké době umře, nebude-li mu pomoheno, může si vzíti, čeho potřebuje k zachování života. Takové odnětí (pomoc v nouzi) nemůže býti proti rozumné vůli vlastníkově, protože každý jest povinen přispěti bližnímu z přebytku svého, jest-li bližní v nouzi svrchované.

Tajné odškodnění (*compensatio occulta*) záleží v tom, že někdo si vezme svou věc bez vědomí dlužníkově.

Aby tajné odškodnění bylo dovoleno, jest třeba těchto okolností: 1. o dluhu nebo požadavku nesmí býti pochybnosti; 2. soudně nelze požadavku se domoci; 3. dlužník není v nebezpečení, že zaplatí dvakrát; 4. ani ten, který se odškodňuje, ani nikdo jiný neuvádí se v podezření krádeže.

Za jiných okolností tajné odškodnění jest hříšné.

Podvodem (fraudatio) se prohřešuje, kdo klamem nebo podvodem, lstí bližnímu na jeho majetku škodí, na příklad: 1. kdo jej padělanými penězi, měrou a váhou šidí; 2. kdo zboží a potraviny padělá nebo podstatné vady nějakého zboží zamlčuje; 3. kdo za vykonanou práci větší mzdy požaduje, než zasluhuje; 4. kdo paděláním listin, křivými výpovědmi nebo uplácením svědků cizí majetek si присvojuje (Ot. 446).

„Nečiňte nic nepravého v soudu, v loktu, ve váze, v míře“ (III. Mojž. 19, 35).

O podvodu jedná rakouský zákoník trestní v §§ 197—205.

Lichvou (usura) se prohřešuje: 1. kdo z půjčky nespravedlivých úroků žádá; 2. kdo zboží a potraviny umělým lichvou. způsobem nad jejich skutečnou cenu zdražuje; 3. kdo nouze bližního k nespravedlivému prospěchu nebo zisku zneužívá (Ot. 445).

Kdo věc zapůjčuje, jmenuje se věřitel (mutuator), kdo věc přijímá, sluje dlužník (mutuatarius).

Písmo sv. Starého i Nového zákona zakazuje vůbec žádati úroků ze zápůjčky.

„Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo aut quis requiescet in monte sancto tuo? ... qui pecuniam suam non dedit ad usuram et munera super innocentem non accepit“ (Žalm 14, 1. 5).

„Mutuum date, nihil inde sperantes“ (Luk. 6, 35).

Zákazy Písma sv. přihlížejí k tehdejším poměrům. Tehdy ušetřený peníz byl uschován v truhle nebo v hrnci a nenesl vlastníku užitku pražádného. S rozvojem peněžnictví byla však poznána cena v ušetřeném penízi utajená a peněžní ústavy poskytují za peníz u nich bezpečně uložený přiměřený úrok. Za těchto změněných poměrů věřitel nejedná nespravedlivě, žádá-li, aby dlužník platil úrok, jež peněžní ústavy platí.

Stolice apoštolská stanovila tato pravidla:

1. „Non sunt inquietandi fideles, neque cogendi ad restitutionem, neque in foro poenitentiae absolutione sacramentali privandi, qui interesse percipiunt iuxta taxam legalem absque alio titulo, quousque Sancta Sedes definitionem decisivam emiseric, cui parati sint se subicere.

2. Non sunt inquietandi, neque absolute privandi presbyteri, qui contendunt, legem principis esse titulum sufficientem percipiendi aliquid supra sortem absque alio titulo, neque inquietandi sunt confessarii, qui poenitentes lucrum eodem modo percipientes absolvunt, donec Sancta Sedes definitivam decisionem emiseric, cui parati sint obtemperare“ (Congregatio Sancti Officii die 3. Iulii 1822, 18. Augusti 1830, 31. Augusti 1831, 17. Ianuarii 1838, 18. Februarii 1872; Sacrae Poenitentiariae die 16. Septembris 1830, 14. Augusti 1831, 7. Martii 1835).

Nepřímou proti lichvě bojovala církev tím, že zařizovala zastavárny (Montes Pietatis) proti lichvaření židů. První zastavárny byly zřízeny v Perusii na Tibeře v Itálii. Sněm lateránský V. (1512—17) je schválil a sněm tridentský (1545—1563) je svěřil péči a prohlídce biskupů (Sess. 25, De reform. cap. 8).

II. Poškození cizího majetku

(iniusta damnificatio).

Kdo poškozuj
cizí majetek.

Dobrovolným a nespravedlivým poškozením cizího majetku se prohřešuje na příklad: 1. kdo povinnou práci zanedbává nebo špatně vykonává; 2. kdo bližnímu pomluvou kupce odráží nebo jinak mu v jeho živnosti škodí (nepočestná soutěž, konkurence); 3. kdo zúmyslným zhárstvím cizí majetek ničí nebo jinak svévolně poškozuj (Ot. 449).

Kdo však koná něco dovoleného a dbá při tom povinné opatrnosti, není vinen, vzejde-li z toho bližnímu škoda. Qui suo iure utitur, neminem laedit. Na př. kdo při spravedlivé sebeobraně poranil útočníka, není vinen, že útočníkovi vzešla z toho škoda, protože užil práva nutné sebeobraný a dbal povinné opatrnosti (servato moderamine inculpatae tutelae).

III. Zadržování cizího majetku

(iniusta retentio).

Kdo zadržuj
cizí majetek.

Nespravedlivým zadržováním cizího majetku se prohřešuje na příklad: 1. kdo nalezených, vypůjčených nebo svěřených věcí nevrací; 2. kdo neplatí včas, co platiti jest povinen (Ot. 448).

„Nezůstane mzda dělníka tvého u tebe až do jitra“ (III. Mojž. 19, 13).

IV. Účastenství při poškozování cizího majetku

(iniusta cooperatio).

Spoluvinen hříchy jiných proti cizímu majetku se stává: 1. kdo poroučí, radí nebo pomáhá škoditi bližnímu na jeho majetku; 2. kdo nespravedlivý majetek přijímá, kupuje nebo přechovává; 3. kdo ke hříchům proti cizímu majetku mlčí nebo jim nebrání, ač by je vyjeviti nebo jim zabrániti mohl a měl (Ot. 450).

Kdo se účastní při poškozování cizího majetku.

Spolupůsobiti ke škodě na cizím majetku lze devaterým způsobem. Způsoby ty jsou vyjádřeny dvojverším:

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
participans, mutus, non obstans, non manifestans.

P o u č e n í. „Lepší jest maličko se spravedlností než mnoho užitků s nepravostí“ (Přisl. 16, 8). Proto nikdy ničeho neodcizujte, ani věci sebe nepatrnější, ani rodičům ne. Málem se začíná, mnohem se končí. Také mlsání a hry o peníze se chraňte.

§ 68. Povinnost náhrady.

V sedmém přikázání božím se poroučí nejenom, abychom každému, co jeho jest, dávali a prokazovali, nýbrž i abychom nespravedlivý majetek co nejdříve navrátili a učiněnou škodu podle možnosti zase napravili. Nemůže-li kdo skutečně nahraditi, má alespoň míti vůli, že nahradí, až bude moci.

Povinnost náhrady.

Úkon, kterým se nespravedlivý majetek pravému majetníku vrací a škoda učiněná napravuje, sluje n á h r a d a (restitutio).

Povinnost náhrady vysvítá 1. z P í s m a s v a t é h o, 2. z ú s t n í h o p o d á n í, 3. z r o z u m u.

1. P í s m o s v a t é přikazuje napraviti škodu učiněnou a zajišťuje odpuštění hříchů jenom s tou podmínkou, bude-li škoda napravena.

U proroka Ezechiele (33, 15) čteme: „Navrátí-li základ ten bezbožný a vrátí-li loupež a chodí-li v přikázáních života, aniž učiní cokoli nespravedlivého, živ bude a neumře.“

P ř í k l a d: Zacheus (Luk. 19, 8—9).

2. S v. A u g u s t i n († 430, Ep. 153 ad Macedonium) praví: „Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, si restitui potest.“

3. I r o z u m poučuje nás, že máme každému dávat, čím jsme mu povinni. Proto i zákoník občanský velí nahraditi škodu zaviněnou. (Rakouský zákoník občanský § 1295.)

Abychom povinnost náhrady snáze přehlédli, odpovězme si na tyto otázky: k d o jest povinen nahraditi, c o, k o m u, k d y, k d e a j a k?

I. Kdo jest povinen nespravedlivý majetek vrátiti a způsobenou škodu nahraditi.

Kdo.

Nespravedlivý majetek navrátiti a způsobenou škodu nahraditi jsou po řadě povinni: 1. Kdo nespravedlivý majetek nebo stržené za něj peníze drží nebo spotřeboval; 2. kdo škodu způsobiti rozkázal; 3. kdo poškození vykonal; 4. všichni, kteří mimo to k poškození bližního nějak přispěli nebo poškození dle své povinnosti nezamezili nebo nevyjevili. Jest pak každý z nich povinen nahraditi všecko, když tak neučinil nikdo z těch, kdož před ním k tomu zavázáni jsou (Ot. 452).

1. Kdo ví, že drží nespravedlivě věc cizí, sluje d r ž i t e l n e p o c t i v ý (possessor malae fidei). Kdo však nabyt věci způsobem poctivým, na př. koupí, dědictvím, a neví, že věc ta jest kradená, sluje d r ž i t e l p o c t i v ý (possessor bonae fidei).

2. Škoda, způsobená na cizím majetku úkonem lidským, má býti také nahrazena, ale ne vždy.

Má-li z úkonu lidského vzniknouti povinnost náhrady, jest třeba: a) aby úkon ten byl proti spravedlnosti směnné; b) aby byl hříšný, t. j. vykonaný vědomě a dobrovolně; c) aby byl účinnou příčinou škody (causa efficax) a nikoli pouze nahodilým podnětem.

Zapálil-li někdo rolníkovi statek, jest povinen nahraditi škodu, kterou způsobil oheň i ostatním rolníkům, protože mohl předvídati, že oheň se může rozšířiti ještě na jiná stavení. Mimo to oheň jest účinná příčina veškeré škody.

Naproti tomu vznikl-li požár neopatrností zlodějovou, zloděj není povinen nahraditi škody vzniklé z požáru, protože stavení zapáliti nechtěl a úkon jeho — krádež — není účinná příčina požáru, nýbrž pouze nahodilá.

Zákon občanský v tomto případě jest přísnější nežli mravouka katolická. Zákon občanský ukládá povinnost náhrady i tehdy, způsobil-li člověk škodu nedopatřením (Obč. zákon rakouský § 1294).

Nedopatření sluje vina juridická (*culpa iuridica*), vědomé a dobrovolné poškození cizího majetku jest vina theologická (*culpa theologica*).

3. Zúčastnilo-li se při krádeži nebo při poškozování cizího majetku osob několik, zúčastnily se buď s t e j n o u měrou nebo n e s t e j n o u měrou.

Zúčastnily-li se s t e j n o u měrou, na př. odnášejíce poražený kmen, jsou všechny povinny nahraditi stejným dílem. Kdyby však některá z nich nahraditi nemohla nebo nechtěla, ostatní jsou povinny podíl její vzíti na sebe.

Zúčastnili-li se lidé při krádeži nebo při poškozování cizího majetku měrou n e s t e j n o u, t. j. jedni jako původcové hlavní, jiní jako účastníci vedlejší, jsou povinni nahraditi nejdříve původci hlavní, a kdyby nenahradili, teprv účastníci vedlejší. Pak jsou povinni nahraditi v tomto pořádku: *a*) kdo nespravedlivý majetek nebo stržené za něj peníze drží nebo spotřeboval (*possessor*); *b*) kdo škodu způsobiti rozkázal (*mandans*); *c*) kdo poškození vykonal (*executor*); *d*) ostatní účastníci kladní (*consilium, consensus, palpo, recursus, participans*); *e*) účastníci záporní (*mutus, non obstans, non manifestans*).

Jest pak každý z nich povinen nahraditi všecko, když tak neučinil nikdo z těch, kdož před ním k tomu zavázáni jsou.

II. Co jest nahraditi.

Více nahraditi jest povinen držitel nepoctivý (*possessor malae fidei*) nežli držitel poctivý (*possessor bonae fidei*).

Co.

Držitel n e p o c t i v ý jest povinen: 1. navrátiti věc, má-li ji ještě, nebo cenu její, nemá-li jí již, podle zásady: *Res clamat ad dominum*; 2. nahraditi škodu, kterou vlastník utrpěl (*damnum emergens*), i zisk, který mu ušel (*lucrum cessans*); 3. nahraditi vše, oč se obohatil, drže věc cizí, tedy

užitek přirozený a všeliký užitek jiný kromě umělého dle zásady: *Res fructificat domino*.

Užitek může býti 1. přirozený (*fructus naturalis*), 2. umělý (*fructus industrialis*), 3. smíšený (*fructus mixtus*), 4. občanský (*fructus civilis*).

Užitek přirozený jest takový, který vychází z věci bez přičinění lidského, na př. plody, mléko, vlna.

Užitek umělý jest takový, jehož nabývá člověk pouze přičiněním svým, na př. výdělek při obchodě.

Užitek smíšený jest takový, který vychází nejenom z věci samé, nýbrž i z přičinění lidského, na př. úroda polní.

Užitek občanský jest takový, který vychází z věci na základě nějaké úmluvy občanské, na př. nájemné z domu, z pole.

Užitek umělý jakož i náklad, jehož bylo třeba k zachování nebo ke zlepšení věci, může si držitel nepoctivý podržeti.

Zisk uchází na př. vozkovi, protože nemůže koněm vydělávati, když mu jej zloděj ukradl. Škoda vzniká mu, že musí platiti pokutu, nenaveze-li do ustanovené lhůty určitého množství staviva.

Držitel poctivý, jakmile se dověděl, že drží věc kradenou, jest povinen: 1. vrátiti věc, 2. vydati užitek z věci té.

Spotřeboval-li, ztratil-li nebo zničil-li věc držitel poctivý, dříve než se dověděl, že jest kradena, není povinen nahraditi ničeho dle zásady: *Res naturaliter perit domino*. Rovněž není povinen nahraditi užitek, které strávil, pokud myslil, že věc mu náleží právem. Pouze to by byl povinen vrátiti, oč se obohatil, dle zásady: *Nemo ex re alterius locupletari potest*.

Proto kdo strávil mléko od ukradené krávy, není povinen nahraditi ničeho. Kdo však mléko prodával a stržené peníze uložil, jest povinen vydati peníze, jež za mléko stržil. Ovšem může si odečísti výlohy za krmení.

III. Komu jest nahraditi.

Komu.

Náhrada má se dáti tomu, komu se stala škoda, neboť *res clamat ad dominum*. Proto kdo učinil škodu na pozemku nebo na stavení, nahradí vlastníkov, kdo však učinil škodu na obilí, nahradí nájemci. Není-li vlastník nebo poškozený živ, náhrada náleží dědicům.

Neví-li kdo s určitostí, komu učinil škodu, ale ví, že poškozený jest z počtu dvou, tří, čtyř osob, rozdělí náhradu mezi ty osoby. Je-li však poškozený z počtu osob mnohých, dej náhradu chudým nebo ke zbožným účelům.

Jsou-li poškození v jednom místě, dej náhradu obyvatelům toho místa. Tak na př. šidil-li obchodník na váze nebo na ceně své zákazníky, může jim dávat větší váhu nebo počítati zboží laciněji.

Je-li vlastník nebo poškozený naprosto neznám, buď náhrada rozdána chudým nebo věnována na zbožné účely.

IV. Kdy, kde a jak jest nahraditi.

Držitel nepoctivý jest povinen nahraditi ihned, protože ví, že drží neprávem věc cizí. Držitel poctivý jest povinen nahraditi až tehdy, když se dověděl, že drží věc kradenou.

Kdy.

Kdo nemůže nahraditi ihned, má míti aspoň upřímnou vůli, že nahradí, jakmile bude moci. Mezitím nesmí zanedbati ničeho, aby mohl dostáti povinnosti své.

Držitel nepoctivý a škůdce nespravedlivý mají nahraditi tam, kde by vlastník věc svou měl, kdyby mu nebyla bývala ukradena. Proto zloděj a nespravedlivý škůdce jsou povinni věc odeslati nákladem svým. Ztratí-li se věc cestou nebo utrpí-li dopravou, děje se to na účet odesílatelův.

Kde.

Držitel poctivý, jakmile se dověděl, že drží věc kradenou, oznámí vlastníkovvi, že má věc jeho u sebe. Odesílá-li věc vlastníkovvi, odesílá ji na účet vlastníkův a neručí ani za ztrátu ani za poškození věci na cestě.

Náhrada budiž vykonána tak, aby vlastník opět nabyl majetku svého. Proto není třeba, aby škůdce vykonal náhradu veřejně nebo osobně. Může náhradu učiniti tajně a skrze osobu třetí, na př. skrze zpovědníka.

Jak.

V. Kdy zaniká povinnost náhrady.

Povinnost náhrady zaniká *a)* n a v ž d y, *b)* n a č a s. Povinnost

a) N a v ž d y zaniká povinnost náhrady: 1. odpustil-li ji věřitel dlužníkovi (*remissio*); 2. odškodnil-li se věřitel sám na dlužníkovi (*compensatio*); 3. uplynula-li lhůta zákonného promlčení (*praescriptio*). Zákonným promlčením náhrady zaniká navždy.

může však býti zproštěn restituce pouze držitel poctivý, nikdy držitel nepoctivý.

Dle § 1466 rakouského obecného zákona občanského držitel poctivý nabývá práva vlastnického věcí movitých, drží-li je 3 léta a může-li se vykáhati titulem právním, na př. koupí, darem atd. Věcí nemovitých nabývá také ve 3 letech, ale musí býti zapsán za vlastníka ve knihách veřejných (§ 1467). Kdo věc drží 30 roků, jest jeho, i když se nemůže vykáhati žádným titulem právním (§ 1468).

Na čas.

b) Na čas zprošťuje povinnosti náhrady: 1. nemožnost fyzická (*impotentia physica*), 2. nemožnost mravní (*impotentia moralis*), 3. postoupení majetku (*cessio bonorum*).

Nemožnost fyzická restituovati jest u dlužníka, který při nejlepší vůli nahraditi nemůže. Takový dlužník jest zproštěn povinnosti náhrady tak dlouho, dokud nahraditi nemůže. Má se však starati, aby nahraditi mohl.

Nemožnost mravní restituovati jest u dlužníka, který by mohl nahraditi, ale s velikými oběťmi. Uvrhl by sebe i rodinu do veliké bídy, utrpěl by velikou škodu na zdraví nebo na cti.

Postoupení majetku také zprošťuje na čas povinnosti náhrady. Nemůže-li dlužník učiniti zadost všem věřitelům, postupuje jim majetek svůj, aby se jím podělili dle poměru požadavků svých. Jak se majetek rozděluje, stanoví rakouský řád konkursní ze dne 25. prosince 1868. Postoupení majetku, vykonané dle zákona, poskytuje dlužníkovi té výhody, že smí zapravení ostatních dluhů tak dlouho odkládati, až jest mu možno dostiučiniti všem povinnostem svým. Vyloučeno však budiž všeliké postoupení podvodné a tajné zadržetí zboží.

Zmohl-li se postupitel majetku tak, že může dostiučiniti všem věřitelům, jest k tomu ve svědomí zavázán, leč by bylo zřejmo, že věřitelé ostatní požadavky mu prominuli.

Poučení. Komu připadá za těžko vrátiti cizí majetek nebo nahraditi škodu učiněnou, vzpomeň si, že cizí majetek nepřináší požehnání ani štěstí, nýbrž neštěstí a kletbu. „Kdo rozsívá nepravost, žiti bude zlé věci“ (Přísl. 22, 8).

D. Křesťanovy povinnosti společenské.

Povinnosti společenské jsou vyměřeny čtvrtým přikázáním božím.

Obsah
4. přikázání
božího.

Čtvrté přikázání boží zní: „Cti otce svého i matku svou, abys dlouho živ byl a dobře ti bylo na zemi“ (Ot. 402).

„Cti otce svého i matku svou, abys dlouho živ byl na zemi, kterouž tobě dá Hospodin, Bůh tvůj“ (II. Mojž. 20, 12).

Čtvrté přikázání boží obsahuje výslovně a především povinnosti dětí k rodičům. Avšak právo, jež mají rodiče k dětem, ukládá také jim jisté povinnosti, proto čtvrté přikázání boží obsahuje též povinnosti rodičů k dětem. Vzájemný poměr dětí a rodičů jest základ a vzor vzájemného poměru všech podřízených a všech představených. Proto čtvrté přikázání boží obsahuje i povinnosti všech podřízených k představeným jejich a všech představených k podřízeným jejich.

§ 69. Povinnosti dětí k rodičům.

Děti jsou povinny rodiče své ctíti, milovati a jich poslouchati.

Děti jsou
povinny
rodiče své:

Ve čtvrtém přikázání božím se poroučí rodičům prokazovati úctu, lásku a poslušnost (Ot. 403).

Děti mají svým rodičům prokazovati úctu, lásku a poslušnost, protože rodiče zastupují u dětí místo boží a jsou po Bohu největší jejich dobrodinci (Ot. 404).

Poměr dětí k rodičům jest obraz poměru lidí k Bohu. Bůh totiž jest nejdokonalejší dobro a nejvyšší pán všeho, proto máme ho c t í t i. Od Boha jest vše, co jsme a co máme, proto máme jej m i l o v a t i. Bůh jest nejvyšší zákonodárce a správce světa, proto máme ho p o s l o u c h a t i. Rodiče zastupují u dětí místo boží, proto zasluhují ú c t y dětí svých. Od rodičů po Bohu děti mají vše, proto jsou jim povinny l á s k o u. Rodiče jsou dle přirozeného práva správci rodiny a představení dětí svých, proto mohou p o s l u š n o s t i jejich.

Protože rodiče zastupují u dětí místo boží, Bůh položil povinnosti dětí k rodičům hned po povinnostech k sobě v čelo povinností k ostatním lidem.

ctítí,

1. Děti mají rodiče své c t í t i.

Děti ctí své rodiče: *a)* váží-li si jich v srdci, *b)* dávají-li vážnost svou k nim najevo slovem i skutkem.

„Skutkem i slovem i se vši trpělivostí cti otce svého“ (Sir. 3, 9).

„V poctivosti míti budeš matku svou po všechny dny života jejího“ (Tob. 4, 3).

Josef Egyptský, ač byl nejvyšším úředníkem v zemi, uvítal otce svého Jakuba s nejvyšší poctou (I. Mojž. 46, 29).

Král Šalomoun, když vešla matka jeho, povstal s trůnu a posadil ji po pravici své (III. Král. 2, 19).

Proti úctě rodičům svým povinné prohřešují se děti:
a) když rodiči pohrdají nebo se za ně stydí; *b)* když o nich zle mluví nebo se jim posmívají; *c)* když se k nim hrubě nebo zpupně chovají (Ot. 405).

„Oko, které se posmívá otci a které pohrdá matkou svou, to ať vyklinou krkavci potoční a snědí je mláďata orlice“ (Přisl. 30, 17).

milovati,

2. Děti mají rodiče své m i l o v a t i.

Děti milují své rodiče: *a)* uznávají-li vděčně dobrodiní jejich a přejí-li jim ze srdce všeho dobrého; *b)* působí-li jim radost pilností a dobrým chováním; *c)* podporují-li je v potřebách jejich a ujímají-li se jich ve stáří; *d)* snášejí-li trpělivě chyby a slabosti jejich; *e)* modlí-li se za ně.

„Celým srdcem svým cti otce svého a na bolesti matky své nezapomínej. Pomni, že byt' jich nebylo, ani by ses byl nenarodil, a čin jim dobře, jakož i oni tobě (činili).“ Sir. 7, 29—30.

Pán Ježíš umíraje pečoval ještě o matku svou (Jan 19, 25—27).

Proti lásce rodičům svým povinné prohřešují se děti:
a) když na rodiče nevraží nebo jim zlého přejí; *b)* když je zarmucují nebo hněvají; *c)* když jim v potřebách nepomáhají nebo křehkostí jejich trpělivě nesnášejí; *d)* když se za ně nemodlí (Ot. 406).

„Kdokoli by zlořečil otci svému nebo mateři, ať smrtí ~~umře~~“ (III. Mojž. 20, 9).

„Kdo by udeřil otce svého nebo matku, smrtí ať umře“ (II. Mojž. 21, 15).

„Parentes non alere nefarium est“ (Cicero † 43 př. Kr. Pro Roscio Amerino).

3. Děti mají rodičů svých poslouchati.

Děti poslouchají svých rodičů: *a)* činí-li vše, co jim rodiče přikazují, a pomíjejí-li všeho, co jim zakazují; *b)* přijímají-li ochotně rady a napomenutí jejich a spravují-li se jimi.

jich
poslouchati.

„Synové, poslouvejte rodičů svých ve všech věcech, neboť to jest libé Pánu“ (Kol. 3, 20).

Pán Ježíš, ač Bůh od věčnosti, byl poddán Marii a Josefovi (Luk. 2, 51).

Proti poslušnosti rodičům svým povinné prohřešují se děti, když jejich rozkazů, napomínání a výstrah nedbají (Ot. 407).

„Měl-li by kdo syna vzpurného a protivného, který by neposlouchal přikázání otce nebo matky, a jsa trestán, nechtěl by poslouchati, uchopí ho a přivedou jej k starším města toho a k bráně soudu a řeknou k nim: Syn náš tento protivný a vzpurný jest, na naše napomínání nic nedbá, hledí toliko obžerství a smilstva a hodování, tedy kamením jej uhází lid města, a umře, abyste odňali zlé zprostřed sebe, a všechen Izrael slyše to báti se bude“ (V. Mojž. 21, 18—21).

Dětem, které otce a matku ctí, slíbil Bůh v tomto životě ochranu a požehnání, v budoucím pak věčnou blaženost (Ot. 408).

Odměna dětí
dobrých,
trest dětí
zlých.

„Skutkem i slovem i se vši trpělivostí cti otce svého, aby došlo na tebe požehnání od něho a požehnání jeho (aby) do posledního času zůstalo“ (Sir. 3, 9—10).

„Cti otce svého i matku svou, kteréž jest první přikázání se zaslíbením, aby dobře bylo tobě a dlouho živ byl na zemi“ (Efes. 6, 2—3).

Příklady: Sem, Izák, Josef, Rut, Samuel, Tobiáš.

Dětem, které otce a matky nectí, jest se obávati v životě tomto kletby boží, v životě pak budoucím věčného zavržení (Ot. 409).

„Zlořečený, kdož nectí otce svého a matky. I řekne veškeren lid: Amen“ (V. Mojž. 27, 16).

Doklady: Cham, Absolon, synové Heliho.

Poučení. Zajisté všichni si přejeme, abychom dlouho byli živi a dobře nám bylo na zemi. Proto plňme svědomitě povinnosti své k rodičům. Ctěme je, milujme je a poslouvejme jich.

§ 70. Povinnosti rodičů k dětem.

Čtvrté přikázání boží neobsahuje toliko povinnosti dětí, nýbrž i povinnosti rodičův. (Ot. 416).

Povinnosti
rodičů
k dětem.

Jakou povinnost mají rodiče ke svým dětem?

Rodiče mají povinnost ke svým dětem, aby pečovali
a) o v ý ž i v u, b) o v ý c h o v u jejich.

O v ý ž i v u dětí pečují rodiče, živí-li je, šatí-li je, chrání-li jich úrazu a pečují-li o budoucnost jejich.

O v ý c h o v u dětí pečují rodiče: 1. starají-li se o přiměřené vzdělání jejich světské a zvláště náboženské; 2. vedou-li je k dobrému; 3. dávají-li jim dobrý příklad; 4. chrání-li jich, aby nebyly svedeny ke zlému; 5. kárají-li je, a když třeba, i trestají.

Rodiče mají tudíž: 1. své děti v pravé víře vyučovati a ke všemu dobrému přidržovati; 2. všelikého svádění je chrániti a jim dobrý příklad dávati; 3. je kárati, a když třeba, i trestati; 4. též o jejich časné blaho se starati (Ot. 417).

1. „Vyučuj syna svého a občerství tě a způsobí rozkoš duši tvé“ (Přisl. 29, 17).

2. „Kdo pohorší jedno z maličkých těchto, jež ve mne věří, tomu lépe by bylo, aby zavěšen byl žernov osličí na hrdlo jeho a byl pohroužen v propast mořskou“ (Mat. 18, 6).

3. „Neodnímej od pacholete kázně, neboť budeš-li je mrskati metlou, neumře. Ty je metlou mrskati budeš a duši jeho z pekla vysvobodíš“ (Přisl. 23, 13—14).

„Metla a kárání dává moudrost, ale pachole, kterému se pouští vůle jeho, zahanbuje matku svou“ (Přisl. 29, 15).

„A vy, otcové, ... vychovávejte syny své v kázni a v trestání Páně“ (Efes. 6, 4).

Velekněz Heli byl přísně potrestán, protože netrestal synů svých (I. Král. 3, 12—13).

4. „Dobrý zůstaví po sobě dědici syny a vnuky“ (Přisl. 13, 32).

P o u č e n í. Povinnosti rodičů k dětem jsou veliké. Rodiče musí pečovati nejen o výživu, nýbrž i o výchovu dětí svých a mají z nich přísnou odpovědnost. Uznávejme tyto zásluhy rodičů svých a buďme jim vděční. „Parentes carissimos habere debemus, quod ab his vita, patrimonium, libertas, civitas tradita est“ (Cicero † 43 př. Kr.).

§ 71. Povinnosti podřízených k představeným a poddaných k vrchnostem.

Mimo rodiče jsme ještě svým představeným povinni Povinnosti podřízených. prokazovati úctu, lásku a poslušnost (Ot. 410).

Slovem „představený“ rozumíme pěstouny a učitele, mistry a hospodáře, duchovní a světské vrchnosti (Ot. 411).

Pěstouni, učitelé, mistři a hospodáři jsou zástupcové a pomocníci rodičů, proto svěřenci jejich mají k nim podobné povinnosti jako děti k rodičům.

„Poslušni buďte správců svých a buďte jim poddáni. Oniť zajisté bdí jako ti, kteří mají počet vydati za duše vaše“ (Žid. 13, 17).

„Služebníci, poslušni buďte ve všem pánů svých tělesných, ne na oko sloužíce, jako lidem se líbíce, ale v prostotě srdce, bojíce se Boha“ (Kol. 3, 22).

„Služebníci, poddáni buďte ve vši bázni pánům, netoliko dobrým a mírným, ale také zlým“ (I. Petr. 2, 18).

K představeným našim náleží také lidé staří, protože vynikají nad nás věkem a zkušeností.

K lidem starým má se mládež chovati uctivě (Ot. 415).

„Před šedivou hlavou povstaň a cti osobu starého a boj se Hospodina, Boha svého“ (III. Mojž. 19, 32).

I pohané vzdávali úctu starcům, na př. v Egyptě, ve Spartě, v Athénách, v Římě.

Podřízení prohřešují se proti svým představeným zvláště: 1. neposlušností, leností a nevěností; 2. na cti utrhaním, pomluvou a rušením pokoje; 3. sváděním jejich dětí a domácích (Ot. 412).

Co jest souditi o stávkě?

Stávk a (angl. strike) jest hromadné přerušení poměru pracovního osobami zaměstnanými.

Účel stávky jest dvojí: buď domoci se výhodnějších podmínek pracovních pro stávkující nebo zmařiti úmysl zaměstnavatelův, zhoršiti podmínky pracovní. V prvním případě jest stávka útočná, ve druhém případě stávka obranná.

Stávky vyskytují se již v dávných dobách. Tak Titus Livius († 17 po Kr.) vypravuje, že proletáři římské vystěhovali se na horu Svatou a odepřeli práci boháčům římským. Podobně za středověku dělníci v ceších často zastavili práci, aby buď ze řádu pracovního odstranili podmínky příliš obtížné nebo vynutili lepší mzdu. Velikého významu však nabyly stávky teprv ve století 19., protože ve století tom rozvoj velkovýroby kapitalistické jednak shromažďuje větší počet námezdních sil pracovních ve společných dílnách, jednak rozvírá nepřeklenutelnou propast mezi zaměstnavatelem a zaměstnaným.

Stávka může býti *n e s p r a v e d l i v á* a tudíž nedovolená nebo *s p r a v e d l i v á* a tudíž dovolená.

N e s p r a v e d l i v á jest stávka, 1. ruší-li jí dělníci před časem spravedlivou smlouvu pracovní; 2. podnikají-li stávku neúspěšnou, takže zbytečně poškozují sebe a jiné; 3. činí-li násilí dělníkům, kteří chtějí pracovat za mzdu nižší; morální nátlak jest dovolen; 4. žádají-li mzdy příliš vysoké a podmínek zřejmě nespravedlivých.

Se stávkou bývají spojeny ještě jiné činy nedovolené, jako vzepření se moci veřejné, pobuřování, zneužívání dělníků k účelům politickým, hříchy vycházející z delší zahálky a j. Proto stávka jest dovolena jenom jako poslední prostředek pomocný, když všechny ostatní prostředky selhaly. Výborný prostředek k dohodě dělníků se zaměstnavateli jsou dozorčí komise, záležející z dělníkův i zaměstnavatelů. Takové komise doporučí Lev XIII. v encyklice *Rerum novarum* ze dne 15. května 1891.

S p r a v e d l i v á jest stávka, 1. jsou-li dělníci postaveni v tísní a chápou-li se stávky jako posledního prostředku, aby se domohli postavení snesitelného; 2. jest-li mzda jejich zřejmě nespravedlivá; 3. jsou-li od zaměstnavatelů svých proti právu a slušnosti nuceni pracovat v neděli a ve svátek; 4. jsou-li nuceni pracovat v místech, jež vinou zaměstnavatelů nemají náležitých opatření bezpečnostních a zdravotních; 5. jest-li s nimi nakládáno nelidsky.

Stávková statistika rakouská za r. 1904 vykazuje 370 stávek ve 2265 závodech, v nichž bylo zaměstnáno 83.312 dělníků. Stávkovalo jich však jenom 57.924, t. j. 69·5%. Nejvíce stávek bylo v Dolních Rakousích (152 ve 1219 závodech o 15.935 stávkujících) a v Čechách (87 ve 166 závodech o 14.928 stávkujících). Většina jich (52%) trvala jenom nejvýš 5 dní. Přes 100 dní trvala jen jedna. Mzdy týkalo se 57·3%, doby pracovní 24·3%, propuštění dělníků 14·6%. S úplným zdarem skončilo se 24·6% stávek s 10·9% stávkujících, s částečným úspěchem 39·2% se 46·2% stávkujících, bez úspěchu 30% se 26·9% stávkujících. O zbytku výsledek znám není. Útočných stávek bylo 81·6%, obranných 9·2%. Ráz 9·2% stávek nelze určit. Promeškáno bylo 459.124 dní pracovních. Z nich 44·5% připadalo na hornictví, 20% na živnosti stavební.

Vrchnosti duchovní i světské jsou zástupkyně boží na zemi, proto mají právo na úctu, lásku a poslušnost poddaných svých. Povinnosti poddaných.

„Každá duše mocností vyšším poddána buď, neboť není mocností leč od Boha, a které jsou, od Boha zřízeny jsou. Proto kdo se mocnostem protiví, zřízení božímu se protiví, a kteří se protiví, sami sobě odsouzení dobývají“ (Řím. 13, 1—2).

Držitelé moci duchovní jsou papež, biskupové a všichni, kteří jsou od nich ustanoveni za pastýře duchovní.

Držitelé moci světské jsou panovník jakožto nejvyšší hlava státu a všichni, kteří jsou od něho ustanoveni za správce lidu.

K vrchnostem duchovním máme zvláště tyto povinnosti: 1. abychom je ctili a milovali jakožto náměstky boží a duchovní otce své; 2. abychom se podrobovali nařízením jejich; 3. abychom se za ně modlili; 4. abychom o výživu jejich pečovali dle zákona a zvyku.

„Ze vši duše své boj se Pána a kněží jeho v poctivosti měj“ (Sir. 7, 31).

„Poslušni buďte správců svých a buďte jim poddáni. Oniť zajisté bdí jako ti, kteří mají počet vydati za duše vaše, aby to s radostí činili a ne se stýskáním; neboť to vám neprospěje“ (Žid. 13, 17).

Když Petr byl v žaláři, modlitba dala se bez přestání od církve k Bohu za něho (Skutk. 12, 5).

„Taktéž i Pán nařídil těm, kteří evangelium zvěstují, aby z evangelia živi byli“ (I. Kor. 9, 14).

Vrchnosti s v ě t s k é jsme povinni: 1. prokazovati úctu, věrnost a poslušnost; 2. odváděti daně; 3. poskytovat pomoci v tísní a v nebezpečenství a hájiti jí proti nepřátelům vlasti jměním i krví.

„Poddáni tedy buďte všelikému lidskému zřízení pro Boha, buďte králi jako nejvyššímu nebo vladařům jako od něho postaveným k potrestání zločincův a k pochvale dobrých“ (I. Petr. 2, 13—14).

„Proto z potřeby poddání buďte, netoliko pro hněv, ale i pro svědomí... Dávejte tedy všem, co jste povinni: daň, komu daň; clo, komu clo; bázeň, komu bázeň; čest, komu čest“ (Řím. 13, 5—7).

Příklady: David nevztáhl ruky na krále Saula, ač ho Saul pronásledoval (I. Král. 24, 7).

Pán Ježíš, když mu láli, nelál; když trpěl, nehrozil, ale vzdával se tomu, jenž soudil ho nespravedlivě (I. Petr. 2, 23).

První křesťané v říši římské byli pronásledováni od vrchnosti světské, ale přece jí zůstali věrni a nebouřili se proti ní, ač byli počtem dosti silni.

Proti duchovním a světským vrchnostem prohřešuje se zvláště: 1. kdo je drze haní a tupí; 2. kdo se jim protiví a proti nim se bouří (Ot. 413).

„Kdo vámi pohrdá, mnouť pohrdá. Kdo pak pohrdá mnou, pohrdátím, kdož mne poslal“ (Luk. 10, 16).

„Umíť Pán pobožné z pokušení vytrhnouti, nepravých pak ke dni soudu dochovati k mučení, zvláště pak těch, kteří... vrchností pohrdají. Smělci, sobě se líbící, nebojí se uváděti sekty, rouhajíce se. Tito... přeluzujíce duše lehkomyšlné, ... svobodu jim slibujíce, sami jsou otroci nepravosti“ (II. Petr. 2, 9. 10. 14. 19).

Doklady: Kore, Datan, Abiron (IV. Mojž. 16).

Papež Pius IX. zavrhl větu, že jest dovoleno vypověděti poslušnost zákonitému vladaři a vzbouřiti se proti němu (Syllabus, č. 63).

Poučení. Rodičův a představených jsme povinni poslouchati. Avšak tato poslušnost není naprostá, nýbrž podmíněná.

Rodičův a představených nesmíme poslouchati, když něco hříšného prikazují (Ot. 414).

„Více sluší poslouchati Boha než lidi“ (Škut. 5, 29).

Příklady: Tři mládenci v Babyloně (Dan. 3), bratři makabejští (II. Mak. 7), sv. mučedníci.

§ 72. Povinnosti představených k podřízeným a vrchností k poddaným.

Představení mají ke svým podřízeným povinnost, aby se o ně starali podobně jako rodičové o své děti (Ot. 418). Povinnosti představených.

Zvláštní pozornosti potřebují služebníci od hospodářův a dělníci od mistrů.

Hospodáři a mistři mají povinnost k podřízeným svým: 1. aby s nimi zacházeli laskavě a nikoli drsně; 2. aby jim dávali zaslouženou mzdu a dostatečnou potravu; 3. aby je přidržovali k dobrému slovem i příkladem; 4. aby jich chránili od zlého a od všeliké příležitosti ke hříchu.

„Máš-li čeledína věrného, važ si ho jako duše své a jako s bratrem s ním nakládej“ (Sir. 33, 31).

„Páni, což jest spravedlivého a slušného, služebníkům prokazujte, věduce, že i vy Pána máte na nebi“ (Kol. 4, 1).

„Jestliže pak kdo o své, a zvláště o domácí péče nemá, víru zapřel a jest horší nežli nevěřící“ (I. Tim. 5, 8).

Proti tomu prohřešují se hospodáři a mistři: 1. propouštějí-li dělníky bez příčiny před časem a nepečují-li o ně v nemoci; 2. nevyplácejí-li jim zasloužené mzdy nebo otálejí-li s výplatou bez příčiny; 3. nepřidrží-li jich k dobrému a nedopřávají-li jim času, aby mohli dostáti povinností náboženským; 4. dovolují-li jim život hříšný nebo nevšímají-li si jich vůbec, jaký život vedou.

Jakou povinnost mají vrchností ke svým poddaným?

Vrchností mají své poddané v pravé víře chrániti, s nimi po právu a spravedlnosti jednati a vůbec jim ku blahu pomáhati (Ot. 419).

Povinnosti vrchností.

„Milujte spravedlnost vy, kteří soudíte zemi“ (Moudr. 1, 1).

„Správcem ustanovili tě? Nevynášej se. Buď mezi nimi jako jeden z nich“ (Sir. 32, 1).

„(Mocnost) božím zajisté služebníkem jest tobě k dobrému“ (Řím. 13, 4).

Poučení. I vy budete jednou správci a zaměstnateli lidu nebo úředníky státu. Proto pamatujte si pravidla, jež vám dává Duch svatý: „Správcem ustanovili tě? Nevynášej se. Buď mezi nimi jako jeden z nich“ (Sir. 32, 1). Potom: „Milujte spravedlnost vy, kteří soudíte zemi“ (Moudr. 1, 1).

E. Dodatek.

§ 73. O lásce k vlasti.

Co jest vlast.

Vlastí nazýváme zemi, od které jsme přijali nejvíce dobrodiní. Pouhé rodiště nelze vždy pokládati za vlast, protože někdo narodil se náhodou v cizině, ale neusadil se tam trvale. V takovém případě není vlastí rodiště, nýbrž země, ve které člověk vyrostl, byl vychován a největší část dobrodiní přijal. Obvyčně však bývá vlastí země, ve které se člověk narodil.

Pojem lásky k vlasti.

Láska k vlasti záleží v tom, že člověk zná přednosti vlasti své, váží si jich a přispívá dle sil svých k tomu, aby tyto přednosti se zachovaly a rostly.

Láska k vlasti jest vrozená,

Lásku k vlasti vštípil Bůh i nerozumnému tvorstvu. Každé zvíře pamatuje si místo, kde se narodilo, libuje si v něm, nezaměňuje ho ani za místo pohodlnější, neopouští ho, leč bylo-li vypuzeno násilím, a vrací se do něho opět, když bylo strávilo zimu v krajinách teplejších. Také bylině daří se jenom na půdě rodné, a byvši přesazena na půdu cizí, vadne a umírá.

Vštípil-li Bůh náklonnost k rodné půdě tvorstvu nerozumnému, vštípil ji tím více člověku rozumnému. Proto láska k vlasti rozohňovala již pohany k činům nejodvážnějším. Doklady: *Leonidas*, král spartský (491—480 př. Kr.), *Attilius Regulus*, konsul římský (267 př. Kr.). Také v bibli máme pěkné příklady lásky k vlasti, na př. *Judit*, *Ester*, *rodinu makabejskou* a j.

příkladem Kristovým přikázána.

Křesťan jest povinen milovati vlast svou ještě proto, že Kristus mu dal v té příčině vznešený příklad. Kristus Pán přišel na svět vykoupiti všechny lidi bez rozdílu, ale přede všemi miloval národ, ze kterého vyšel, a tomu národu propůjčoval se službami v řadě první. Když ponejprv rozesílal apoštoly, řekl jim: „Na cestu pohanů nechoďte a do měst samařských nevcházejte, ale raději jděte k ovčím domu izraelského, které zahynuly“ (Mat. 10, 5—6).

Hlavní město Jerusalema nechtělo přijmouti učení a milosti jeho, proto zaplakal nad ním a zvolal: „Ó, bys poznalo i ty, a to v tento den svůj, co tobě jest k pokoji, ale nyní jest to skryto před očima tvýma“ (Luk. 19, 42).

1. Křesťanská láska k vlasti osvědčuje se skutky, ale nikoli planými city ani prázdnými slovy. Jinoch studující miluje vlast svou, řídí-li se slovy Kollárovými: Čím se osvědčuje.

„Pracuj každý s chutí usilovnou
na národu roli dědičné,
cesty mohou býti rozličné,
jenom vůli mějme všickni rovnou.“

Slávy dcera, II. 123.

Proto jinoch studující pilně se vzdělává pro budoucí povolání své, aby byl jednou platným členem národa svého a vlasti své byl ke cti. Máje určité povolání, plní svědomitě povinnosti stavu svého a podporuje národ svůj mravně i hmotně.

2. Křesťan osvědčuje lásku k vlasti tím, že národ svůj více miluje než národy jiné, ale proto žádným národem nepohrdá a žádnému národu neubližuje. Křesťan ví, že všichni lidé jsou jedna rodina a že všichni mají společného Otce v nebesích. „Zdali není jeden Otec všech nás? Zdali Bůh jeden nestvořil nás?“ (Mal. 2, 10). Zvláště křesťané jsou spojeni v jedno tělo duchovní, jehož hlava jest Kristus. „Kteříkoli jste v Kristu pokřtěni, Krista jste oblekli. Není Žid ani pohan, není služebník ani svobodný, . . . neboť všichni vy jedno jste v Kristu Ježíši“ (Gal. 3, 27—28).

3. Křesťan osvědčuje lásku k vlasti tím, že dává všude přednost jazyku mateřskému, ale proto cizích jazyků nezavrhne a hledí se jim přiučiti, zvláště jazykům těch národů, s nimiž se stýká.

4. Ve které zemi žije několik národů pohromadě, křesťan dává najevo lásku k vlasti tím, že se všemi spoluobčany hledí žíti v pokoji a svornosti. „Concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur“ (Sallustius † 35 př. Kr., Jug. 10, 6). „Každé království, rozdělené proti sobě, zpustne a každé město nebo dům, proti sobě rozdělený, neobstojí“ (Mat. 12, 25).

5. Křesťan, miluje vlast pozemskou, nezapomíná na vlast nebeskou, protože ví, že jsme zde cizinci a poutníci (I. Petr. 2, 11) a že nemáme zde místa trvalého, nýbrž budoucího hledáme (Žid. 13, 14), proto slouží oběma.

Poučení.

Vlast tobě život dala, jí obětuj jej zas,
vlast tobě lásku dala, jí vroucně miluj zas,
vlast tobě slávu dala, jí slávu získej zas,
vlast tobě jmění dala, jí nes je v obět zas.

Jan Svatopluk Presl † 1849.

UKAZATEL OSOB A VĚCÍ.

	Strana		Strana
A.		B.	
Abrogatio	29	Bajus Michael † 1589, profesor v Lovani belgické . . .	51, 69
Acta Martyrum	130	Basil † 379, církevní učitel . .	39
Ahrens Jindřich † 1874, filosof německý	15	Beatifikace	128
Albigenští	139	Beda Venerabilis † 735, církevní učitel	164
Alexander III., papež (1159 — 1181)	129	Bellarmin Fr., spisovatel cír- kevní † 1621	68
Alexander Veliký † 323 př. Kr.	165	Benedikt XIV., papež (1740— 1758)	129, 188
Alfons z Liguori † 1787, biskup u sv. Háty (St. Agata de' Goti) v království neapolském .	18, 108	Bentham Jeremy † 1832, filo- sof anglický	14
Almužna	52, 209	Bernard † 1153, opat kláštera cisterciáckého Clairvaux . . .	44, 45, 135, 154, 193, 211
Alois † 1591, světec	135	Beza Theodor † 1605, reformátor ženevský	85
Altruismus	14	Bezpredmětnost	29, 142
Ambrož † 397, arcibiskup milán- ský	20, 23, 62, 130, 167, 209	Bezvědomo	15
Antonín z Komy † 356, pous- tevník	123	Bez vyznání	95
Aristippos, zakladatel filosofické školy kyrenaické, žák Sokra- tův, kolem r. 400 př. Kr. . .	13	Blanc Louis † 1882, socialista francouzský	172
Aristoteles † 322 př. Kr., filosof řecký	162	Bludařství	93
Asketové	36	Bludné svědomí	40
Astrologie	145	Bohatství	179
Astrologové	44	Bolzano Bernard † 1848, kněz a filosof český	39
Athanasius † 373, patriarcha alexandrijský	194	Bonaventura † 1274, františ- kán	62, 135
Augurium	145	Bonifác VIII., papež (1294— 1303)	208
Augustin † 430, biskup v Hippo v Numidii v sev. Africe . . .	20, 24, 36, 45, 46, 55, 62, 65, 107, 110, 117, 125, 128, 130, 143, 153, 168, 170, 189, 194, 197, 209, 212, 218	Bratrské kárání	189
Auspicium	145	Bratrstva	209
Autentika	130	Breve	25
Autonomie vůle	16, 19		

	Strana
Breviarium Romanum . . .	99, 133, 160, 194.
Bruselská konference . . .	187
Büchner Bedřich Ludvík † 1899, přírodovědec . . .	14, 31, 44, 45
Bulla . . .	25

C.

Caesar Gajus Julius † 44 př. Kr., vojevůdce římský . . .	162
Carnegie Andrew, milionář ame- rický . . .	201
Castellazzo Luigi, sekretář lóže zednářské v Římě . . .	207
Cessatio . . .	29, 142
Cicero Marcus Tullius † 43 př. Kr., spisovatel římský . . .	21, 37, 39, 50, 54, 76, 162, 164, 168, 177, 181, 183, 184, 198, 225, 226
Církevní hodinky . . .	105
Cit . . .	153
Collisio officiorum . . .	32
Comte August † 1857, filosof francouzský . . .	14, 15
Corpus iuris canonici . . .	25
Ctižádost . . .	170
Ctnost . . .	53
Ctnosti božské . . .	54
Ctnosti mravní . . .	55
Ctnosti nadpřirozené a přirozené . . .	53
Ctností vzrůst a úbytek . . .	61
Cyprian † 258, biskup karta- ginský . . .	127, 128, 135, 144, 160

Č.

Čáry . . .	145
Červený kříž . . .	202
Čest bližního . . .	209
Čest vlastní . . .	168
Četba . . .	154, 160
Čistota . . .	57, 59, 164

D.

Darování . . .	176
Dědictví . . .	176
De la Mettrie, filosof francouz- ský † 1751 . . .	13

Strana

Dělníci . . .	231
Demokrit, filosof řecký, nar. kolem r. 460 př. Kr. . . .	13
Deprese . . .	162
Derogatio . . .	29
De Rossi Gian Battista † 1894, archeolog italský . . .	134
Desatero přikázání božích . . .	81
Deterministé . . .	44
Děti . . .	223, 226
Diderot Denis † 1784, encyklo- pedista francouzský . . .	24
Dispensatio . . .	29, 143
Divadlo . . .	160
Dobrá pověst . . .	168
Dobré jméno . . .	168
Dobro mravní . . .	48
Dobrý příklad . . .	190
Dobrý úmysl . . .	152
Dokonalost křesťanská . . .	150
Dominik † 1221, zakladatel řádu . . .	135
Donášení . . .	210
Dozorčí komise . . .	228
Držitel poctivý a nepoctivý . . .	218
Durant Henry, nar. r. 1828 . . .	202
Durdík Josef † 1902, filosof český . . .	15

E.

Efrém Syrský † po r. 379, Otec církevní . . .	135
Egoismus . . .	14, 149
Enkratité . . .	36
Epikie . . .	29
Epikur, filosof řecký, narozen kolem r. 342 př. Kr. . . .	13
Erinye . . .	39
Etika . . .	3
Eudaimonismus . . .	13
Eusebius † kolem r. 340, historik církevní . . .	127
Evangelické rady . . .	34, 152
Evolucionisté . . .	14

	Strana
F.	
Fabian, papež (236—250)	128
Felix z Valois † 1212, zaklada- tel trinitářů	206
Feuerbach Ludvík † 1872, filo- sof německý	14
Fichte Emanuel † 1879, filosof německý	31
Fichte Jan † 1814, filosof něm., otec předešlého	17
Formy vládní	27
Fourier Charles † 1857, socialista francouzský	172
František Xaverský † 1552, jesuita	100
Furie	39
Fysiognomie	145

G.	
Galenus Claudius, lékař 131 — 200 po Kr.	123
Gassendi l'abbé Pierre † 1655, filosof francouzský	13
Gelasius I., papež (492—496)	128
Geomancie	144
Gloria	105
Gratian, mnich, profesor univer- sity boloňské (1141—50)	25

H.	
Haagská konference	201
Hádání	144
Hadrian II., papež (867—872)	134
Hartmann Eduard † 1906, filo- sof německý	15
Haruspicium	144
Hedonismus	13
Hegel Jiří Vilém Bedřich † 1831, filosof německý	15, 44
Hegesias z Kyrény, filosof řecký, III. stol. př. Kr.	13
Helvetius Claude Adrien † 1771, francouzský spisovatel materia- listický	13
Herbart Jan Bedřich † 1841, filo- sof německý	14

	Strana
Heroický	61
Hippokrates, lékař 460—377 př. Kr.	123
Hlavní ctnosti	56
Hlavní hříchy	76
Hlavní přikázání lásky	81
Hněv	78, 184
Hobbes Thomas † 1679, filosof anglický	27
Horatius Flaccus † 8 př. Kr., básník římský	76, 180
Horlivost	58
Hospodáři	231
Hra	160
Hřích	62
Hřích smrtelný a všední	70, 71
Hřích veliký a malý	69
Hříchy cizí	69, 217
Hříchy do nebe volající	75
Hříchy hlavní	76
Hříchy proti Duchu svatému	79
Hříšný návyk	76
Hříšný stav duše	76
Humanita	186
Hus Jan † 1415	135
Hutcheson Francis † 1747, filo- sof anglický	14

Ch.	
Charakterní	155
Chiromancie	145
Choroba duševní	47
Chudoba	59, 180

I.	
Ignác mučedník † 107	36, 130
Ignác z Loyoly † 1556, zakla- datel řádu jezuitského	50, 129
Index librorum prohibitorum	154
Indiferentismus	94
Innocenc XI., papež (1676—89)	158
Inkvisice římská	146
Irenej † 202, biskup lyonský	135
Iritace slibu	142

J.

Jacobi Bedřich Jindřich † 1819,	
filosof německý	14
Jan František de Regis † 1640,	
jesuita	99
Jan Nepomucký † 1393	130, 196
Jan XV., papež (985—996)	129
Jan Sarkander † 1620, farář	
v Holešově na Moravě	196
Jan z Boha † 1550, zakladatel	
řádu Milosrdných bratří	206
Jan Zlatouštý † 407, patriarcha	
cařihradský 105, 128, 157, ...	164
Jan z Mathy † 1213, zakladatel	
trinitářů	206
Jansenisté	33, 44
Jhering Rudolf von † 1892, vy-	
nikající právník německý 15, ...	188
Jeronym † 420, církevní učitel	
45, 95, 128, 166	
Jerusalemský sněm r. 50	25
Jindřich IV., král francouzský	
(1589—1610)	201
Jirásek Alois, nar. 1851, spiso-	
vatel český	39
Jiří z Poděbrad, král český	
(1458—71)	201
Jméno boží vyslovovati	146
Jovian, kacíř IV. století	36, 69
Justin mučedník † 167	36

K.

Kacířství	93
Kalixt I., papež † r. 222	134
Kanonisace	128
Kant Emanuel † 1804, filosof	
německý 16, 19, 31, 33, 39, ...	44
Katakomby	127, 132, 134
Kategorický imperativ	16
Katechismus Římský	61
Kázání	115
Klanění	125
Klement, papež † 100	128
Klement XII., papež (1730—40)	99
Klement XIV., papež (1769—74)	113

Klement Maria Hofbauer † 1820	181
Kleutgen Josef † 1883, německý	
theolog	155
Klíti	146
Kolár Josef Jiří † 1896, spiso-	
vatel dramatický	39
Kollár Jan † 1852, profesor uni-	
versity vídeňské	233
Komenský Jan Amos † 1670,	
poslední biskup bratrský	173
Komunismus	171
Kongregace indexu	154
Kongregace inkvisice	162, 208, 216
Kongregace koncilu	114, 120
Kongregace posvátné	25
Konkursní řád	222
Konstituce apoštolské	127
Kongská akta	187
Kouzla	145
Krádež	213
Krause Karel Kristián † 1832,	
filosof německý	15
Krematoria	207
Křivé podezřívání	210
Kříž	137
Kyrenaikové	13

L.

Lačnění po spravedlnosti	59
Lakomství	77, 181
Lassalle Ferdinand † 1864, soci-	
alista německý	172
Láska k bližnímu	182
Láska křesťanská	99
Láska k nepříteli	185
Láska k sobě	148
Láska k vlasti	232
Lateránský sněm IV. r. 1215	124
Lateránský sněm V. (1512—17)	216
Lavigerie, kardinál † 1892	187
Legalitas	16
Leibniz Bohumír Vilém † 1716,	
filosof německý	44
Lenost	78, 102, 178
Leonidas, král spartský (491—	
480 př. Kr.)	232

	Strana		Strana
Lev XIII., papež (1878—1903)		Milosrdenství duchovní	189
26, 172, 201, 204, 228		Milosrdenství tělesné	205
Lež	196	Milosrdní	59
Lhostejnost k bližnímu	184	Milosrdní bratři	206
Lhostejnost u víře	94	Milosrdné sestry	206
Liberius, papež (352—366)	134	Mírnost	56
Licoměrnost	196	Missale Romanum	68, 118
Lichva	215	Mistři	231
Lindner Gustav Adolf † 1887,		Mlčelivý	196
filosof český	15	Modlářství	144
Litanie	126, 133, 134	Modlitba	52, 104
Literatura česká	6	Moleschott Jakub † 1893, filo-	
Livius Titus, spisovatel římský		sof německý	44, 45
(† 17 po Kr.)	228	Montanisté	36
Lkající	59	Moralitas	16
Locke John † 1704, deista ang-		Movitost naše	209
lický	24	Mravnosti podmínky	18
Lotze Rudolf Heřman † 1881,		Mravnosti pravidlo	13
filosof německý	15	Mravouka, pojem	3
Loupež	213	Mravouka, rozdělení	12
Luther Martin † 1546	69	Mši sv. obcovati	115
		Mysl nebeská	99

M.

Magnetismus	146
Majetek bližního	213
Majetek soukromý	170
Mámení	144
Manie	47
Manicheové	36, 44, 64
Marcus Aurelius, císař římský	
161—180 po Kr.	16
Marnotratnost	181
Martialis † kolem r. 100 po Kr.,	
básník římský	163
Martyrologia	128
Marx Jindř. Karel † 1883, socia-	
lista německý	172
Materialismus	144
Mathew Theobald † 1856, zakla-	
datel irských spolků střídmosti	159
Maxima vůle	16
Mikuláš II., car ruský od r. 1894	201
Milánský edikt z r. 313	132
Mill Stuart † 1873, filosof angl.	15

N.

Nábožnost	104
Nabytí pokladu	174
Naděje	96
Nadpřirozené skutky	51
Náhrada	204, 212, 217
Nález	174
Nápoj	157
Napoleon I., císař francouzský	
† 1821	5
Násilí	47
Naturalisté	95
Nečistota	166
Neděle	110
Nedopatření	219
Nedůvěra	98
Nekonečno	15
Nekromancie	144
Nemoc	161
Nemožnost fysická a morální	27, 117, 222
Nenávist bližního	184
Nenávist Boha	102

	Strana
Nepravost	76
Nestrídmost	78, 157
Netečnost ke cti	170
Neuctivé vyslovování jména božího	146
Nevědomost	47
Nevěra	92
Nicejský sněm II. v r. 787	130, 132
Nietzsche Bedřich † 1900, filo- sof německý	14
Nolaskové	206
Nouze, potřeba	208, 214
Novokřtělci	139, 203

O.

Objektivní	18
Objektivní podmínky mravnosti	18
Obrana	200, 216
Obrazoborci	130, 132
Obrazy svatých	129
Obreptio	29
Obyčej právní	29
Odpadlictví	95, 136
Odškodnění	214, 221
Okolnosti činu	49
Opatrnost	56
Opovážlivé pochybování	210
Opovážlivé posuzování	210
Opovážlivé spoléhání	98
Oproštění	29, 142
Oraculum	144
Origenes † 254, spisovatel cír- kevní	39, 89, 127
Osmero blahoslavenství	58
Ostatky svatých	129
Otroctví	186
Ovidius Naso † 17 nebo 18 po Kr., básník římský	51

P.

Palác míru	201
Pantheismus	144
Pantheisté	95
Patero přikázání církevních	82, 110

	Strana
Paulsen Bedřich, nar. 1846, filo- sof německý	15, 17
Pavel III., papež (1534—49) . .	188
Pavel Thebský, poustevník † 340	123
Pelagiáni	139
Pesimismus	16
Petr Chrysologos † 450	160
Petr Nolaskus † 1256	206
Petrohradská smlouva z r. 1874	202
Pico Jan, hrabě z Miranduly † 1494, humanista italský . .	86
Pitva	208
Pius VII., papež (1800—23) . .	188
Pius IX., papež (1846—78) 93, 95,	230
Pius X., papež (1903—1914) . .	114
Platon † 347 př. Kr., filosof řecký	162
Plinius Starší † 79 po Kr., učený Říman	127
Plutarch † kolem r. 120 po Kr., spisovatel řecký	151
Poddaní	227, 229, 231
Podřízení	227, 229, 231
Podvod	215
Pohnutky	33
Pohoršení	191
Pochybné svědomí	41, 42
Pochybování u víře	94
Pokojní	57
Pokora	57
Pokoušení Boha	99
Pokrm	157
Pokrytství	197
Pokušení	65
Polykarp † 155	130
Pomluva	210
Poslední vůle	161, 176
Postoupení majetku	222
Poškozování cizího majetku . .	216
Potřeba bližního	208, 214
Potupa	210
Pouti	131
Pověra	92
Povinnost	30
Povinnosti ke zvířatům	31

	Strana
Pozemská mysl	98
Práce služebná	111
Pracovitost	177
Praescriptio	29
Praestigium	144
Pravděpodobnost	29
Pravdomluvnost	193
Pravdy nevyhnutelně potřebné .	90
Pravdy přikázané	91
Pravidla k odstranění pochybnosti	42
Pravidlo mravnosti	17
Právo	30
Předmět činu	48
Představení	227, 229, 231
Preface mešní	122
Přepínání sil	178
Presl Svatopluk Jan † 1849, profesor university pražské .	234
Přetvářka	196
Příbytek	159
Příčetnost	46
Příklad	190
Příležitost	66
Principia reflexa	42
Přípověď	176
Přirozené ctnosti	53
Přirozené skutky	51
Přísaha	137
Přivlastnění	174
Příznivost	58
Progresismus	13, 15, 16
Promlčení	174, 221
Protivy hlavních hříchů	57
Proudhon Josef † 1865, socialista francouzský	172
Pud obživný	156
Pud pohlavní	164
Pufendorf Samuel † 1694, práv- ník a historik německý	15
Půjčka	177
Půst	52, 117
Pýcha	77
Pythagoras † kolem r. 507 př. Kr., filosof řecký	151
Pythonismus	144

R.

Řád lásky	183
Radslav, vévoda zlický	204
Rady evangelické	34, 152
Racionalisté	16, 33
Reformátoři 16. století	5, 23, 33, 36, 44, 64, 65, 132
Regulus Attilius, konsul římský (267 př. Kr.)	232
Řehoř VII., papež (1073—85) .	147
Řehoř XVI., papež (1831—46) .	188
Řehoř Nyssenský † po r. 394, církvní Otec	105
Rein Vilém, nar. 1847, filosof německý	15
Rituale Romanum	93, 125
Robinet Jean Baptiste, filosof francouzský † 1820	14
Rodiče	223, 226
Rouhání	145
Rousseau Jean Jacques † 1778, filosof francouzský	4, 27
Rozjímání	105
Rozkol	95
Rozum	36, 153

S.

Saint Simon † 1825, socialista francouzský	172
Sallustius Gaius Crispus † 35 př. Kr., dějepisec římský . . .	233
Sbírky zákonů církevních	25
Scipio Africanus † 183 př. Kr.	165
Sebevražda	161
Sebezapření	151
Seneca Annaeus Lucius † 65 po Kr., filosof římský 16, 39, 151, 162	
Sensismus morální	14
Schelling Bedřich † 1854, filosof německý	15, 44
Schleiermacher Bedřich † 1834, filosof německý	15

Strana	Strana
Schopenhauer Artur † 1860, filosof německý . . . 16, 31, 44, 45	Svědomy 37
Skepticismus náboženský . . . 94	Svobodná vůle 43, 153
Skrómnost 99	Sybaritismus 157
Sláva 168	Syllabus (seznam) complectens praecipuos nostrae aetatis errores, qui notantur in allo- cutionibus consistorialibus, in encyclicis aliisque apostolicis litteris Sanctissimi Domini Pii Papae IX. ze dne 8. pro- since 1864 84, 230
Slib 140	Syllogismus 37
Služebníci 231	Sympatie 15
Smilstvo 77, 166	Synteresis 37
Smith Adam † 1790, filosof angl. 14	
Smlouvy 176	
Smysl mravní 15	
Snášelivost náboženská . . . 95	
Sněmy církevní 26	
Sobectví 149	
Socialismus 171	
Souboj 203	
Spalování mrtvol 207	
Spása duše bližního 189	
Spása duše vlastní 150	
Spencer Herbert † 1903, filosof anglický 14	
Spinoza Baruch † 1677, filosof pantheistický 13, 33, 34	
Spiritismus 145	
Společenské povinnosti 223	
Spolky 209	
Spolky střidmosti 159	
Spor mezi věrou a vědou 86	
Spor povinností 32	
Spravedlnost 56, 188	
Stanislav Kostka † 1568 135	
Starí lidé 227	
Statečnost 56, 99	
Stávka 227	
Stirner Max. † 1856, filosof něm. 14	
Stoikové 16, 42, 162	
Stoy Karel † 1885, pedagog něm. 15	
Strach 47	
Střidmost 58, 157	
Stud 164	
Subjektivní 18	
Subreptio 30	
Svatební veselí 124	
Svátky církevní 110	
Svatokrádež 146, 214	
Svatokupectví 147	
	Š.
	Šat 159
	Škodolibost 184
	Štědrost 57
	Štolové poplatky 148
	T.
	Tajemství 195
	Tajná výhrada 194
	Tanec 160
	Tělo bližního 198
	Tělo vlastní 156
	Terentius Publius † 155 př. Kr., římský spisovatel dramatický 49
	Terezie † 1582, karmelitánka . 99
	Tertullian † 240, spisovatel církevní 127
	Thomasius Kristián † 1728, filo- soph německý 13
	Tichost 58, 59
	Tiskový zákon 212
	Tituly právní 174
	Tolerance 95
	Tomáš Akvinský † 1274, domini- kán . 18, 26, 37, 43, 51, 86, 109, 135, 140, 147, 153, 155, 178, 197, 199
	Tomáš Kempenský † 1471, mystik 76
	Trapisté 123
	Trest smrti 203

	Strana
Tribunál mezinárodní	201
Tridentský sněm r. 1545—63	23,
25, 33, 36, 45, 51, 65, 66, 70, 88,	
109, 125, 128, 130, 132, 154, 204, 216	
Trinitáři	206
Trpělivost	99
Trpící pro spravedlnost	60

U.

Überweg Bedřich † 1871, filo-	
sof německý	15
Úcta boží vnější	103, 125
Úcta boží vnitřní	82, 125
Úcta Panny Marie	125, 133
Úcta svatých	125
Účastenství při poškozování ma-	
jetku	217
Účastníci hlavní, vedlejší	219
Účel činu	50
Ulrici Heřman † 1884, filosof	
německý	17
Urban VIII., papež (1623—44)	
129, 188	
Úrok	215
Uschování	177
Utilitarismus	13, 15
Utrhačství	210
Užitek	220

V.

Václav Svatý † 929	135, 204
Valdenští	139, 203
Válka	200
Vášeň	47
Vatikánský sněm r. 1869—70	25,
26, 85, 86, 87, 207	
Věda a víra	83
Velikonoční přijímání	123
Vergilius Publius Marro † 19 př.	
Kr., básník římský	162
Věrouka základ mravouky	5

	Strana
Vestálky	165
Věštba	144
Vigilantius, kacíř z počátku 5.	
století	36
Viklef Jan † 1384	36, 69, 139
Vilém II., císař německý od	
roku 1888	201
Vina juridická a theologická	219
Vincenc z Paula † 1660, zakla-	
datel lazaristů a Milosrdných	
sester	206
Víra	82
Víra a věda	83
Vkus estetický	15
Vlast	232
Vnější úcta boží	103
Vnitřní hříchy	63
Vnitřní skutky	51
Vnitřní úcta boží	82
Vogt Karel † 1895, přírodo-	
zpytec	44, 45
Voltaire François Marie Arouet	
de † 1778, filosof francouzský	38
Vražda	198
Vrchnosti	229, 231
Vůle boží zákon všech tvorů	17
Vydržení let	174
Výchova	226
Výklad zákona	29
Výsada	29
Vyznání víry	135
Výživa	226
Vzbuzovati božské ctnosti	55
Vzdělání	153
Wundt Vilém † 1908, filosof	
německý	15

Z.

Zábava	160
Zabití	199
Zadržování majetku	216
Zahálka	178
Zaklínání	138
Zákon boží	18

	Strana		Strana
Zákon církevní	25	Zednáři	95, 207
Zákon lidský	24	Zeno z Kypru † 260 př. Kr.,	
Zákon nadpřirozený	21	filosof řecký	16
Zákon Nový	23	Ziller Tuiscon † 1882, filosof	
Zákon nutnosti	17	německý	15
Zákon občanský.	26	Zimmermann Robert † 1898, filo-	
Zákon pokutový	28	sof německý	15
Zákon přirozený	19	Zlo mravní	62
Zákon Starý	21	Zlořečení	185
Zákon svobody	17, 24	Zmocnění	177
Záměna slibu	142	Zoufalství	98
Zapověděný čas	124	Zpověď výroční	123
Zapřisahání	138	Zpytování svědomí	151
Zapřítí víru	136	Zrušení slibu	142
Zápůjčka	177	Zrušení zákona	29
Záslužné skutky	52	Zvyk	47
Zastavárny	216		
Závist	77, 184		
Zdraví	160		

Ž.

Ženevská smlouva	202
----------------------------	-----

OBSAH.

Strana

Ú v o d.

§ 1. Pojem mravouky vůbec a katolické zvláště	3
§ 2. Poměr mravouky k věrouce	5
§ 3. Mravoučná literatura česká	6
§ 4. Jak se rozděluje mravouka katolická	12

ČÁST PRVNÍ.

Mravouka všeobecná.

§ 5. Pravidlo a podmínky mravnosti	13
--	----

A. Objektivní podmínky mravnosti.

Zákon boží.

§ 6. Pojem a rozdělení zákona božího	18
§ 7. Zákon přirozený	19
§ 8. Zákon nadpřirozený	21
I. Zákon Starý	21
II. Zákon Nový	23
§ 9. Zákon lidský	24
I. Zákon církevní	25
II. Zákon občanský	26
§ 10. Pravidla o zákonech lidských	27
§ 11. O povinnostech	30
§ 12. O pohnutkách	33

Rady.

§ 13. O evangelických radách	34
--	----

B. Subjektivní podmínky mravnosti.

§ 14. Rozum	36
§ 15. Svědomí	37
§ 16. Vlastnosti svědomí	40
§ 17. Jak se má člověk zachováti ke svědomí svému	41
§ 18. Svobodná vůle	43
§ 19. Příčetnost	46

C. O mravním dobru a zlu vůbec.

Strana

§ 20. O úkonu mravně dobrém	48
§ 21. Jak rozdělujeme úkony mravně dobré	51
§ 22. O ctnosti	53
§ 23. O ctnostech božských	54
§ 24. O ctnostech mravních	55
I. Čtvero hlavních ctností	56
II. Ctnosti, které jsou protivy sedmera hlavních hříchů	57
III. Ctnosti, které se v kázání na hoře zvláště velebí	58
IV. Ctnosti, jež se nám v evangeliu zvláště přikazují	60
§ 25. Čím se ctnosti křesťanské rozmáhají a čím se umenšují	61
§ 26. O úkonu mravně zlém	62
§ 27. Příčiny hříchu	64
§ 28. Druhy hříchů	68
§ 29. O hříchu smrtelném a všedním	71
§ 30. O hříšném stavu duše	76

ČÁST DRUHÁ

Mravouka zvláštní.

§ 31. Co obsahuje mravouka zvláštní	81
---	----

A. Povinnosti křesťanovy k Bohu.

Vnitřní úcta boží.

§ 32. Pojem víry	82
§ 33. Víra jest potřebná a záslužná	87
§ 34. Vlastnosti víry a prostředky k zachování a rozmnožení víry	89
§ 35. Nejdůležitější pravdy křesťanské	90
§ 36. Hříchy proti víře	92
§ 37. O křesťanské naději	96
§ 38. O křesťanské lásce	99

Vnější úcta boží.

§ 39. Pojem, potřeba a rozvrh vnější úcty boží	103
§ 40. O modlitbě	104
§ 41. Vlastnosti modlitby	107
§ 42. Potřeba a užitek modlitby	108
§ 43. Pátero přikázání církevních	110
I. První přikázání církevní	110
II. Druhé přikázání církevní	115
III. Třetí přikázání církevní	117
IV. Čtvrté přikázání církevní	123
V. Páté přikázání církevní	124
§ 44. Úcta svatých	125
§ 45. Úcta svatých ostatkův a obrazů	129

	Strana
§ 46. Úcta Rodičky boží	133
§ 47. Vyznání víry	135
§ 48. Přísaha	137
§ 49. Slib	140
§ 50. Hříchy proti účtě boží	144

B. Povinnosti křesťanovy k sobě.

§ 51. Křesťanská láska k sobě	148
§ 52. Péče o spásu vlastní duše	150
§ 53. Péče o schopnosti duševní	153
§ 54. Péče o tělo	156
§ 55. Péče o vlastní čest	168
§ 56. Právo majetku	170
§ 57. Jak lze majetku nabýti	174
§ 58. O pracovitosti	177
§ 59. Jak jest smýšleti o bohatství a chudobě a jak jest s ma- jetkem zacházeti	179

C. Povinnosti křesťanovy k bližnímu.

§ 60. Křesťanská láska k bližnímu	182
§ 61. Láska k nepříteli	185
§ 62. Kterak se osvědčuje láska k bližnímu	186
§ 63. Péče o spásu duše bližního	189
§ 64. Povinnosti k rozumu bližního	193
§ 65. Povinnosti k tělu bližního	198
§ 66. Povinnosti ke cti bližního	209
§ 67. Povinnosti k majetku bližního	213
§ 68. Povinnost náhrady	217

D. Křesťanovy povinnosti společenské.

§ 69. Povinnosti dětí k rodičům	223
§ 70. Povinnosti rodičů k dětem	226
§ 71. Povinnosti podřízených k představeným a poddaných k vrch- nostem	227
§ 72. Povinnosti představených k podřízeným a vrchností k pod- daným	231

E. Dodatek.

§ 73. O lásce k vlasti	232
Ukazatel osob a věcí	235